

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE SELÇUKLU VE EŞREFOĞULLARI DÖNEMİNDE
BEYŞEHİR**

RAHMİ SİVAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ahmet SAĞLAM

BURDUR – 2021

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE SELÇUKLU VE EŞREFOĞULLARI DÖNEMİNDE
BEYŞEHİR

Rahmi SİVAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

JÜRİ ÜYELERİ

Üye: Doç. Dr. Ahmet SAĞLAM (Danışman)

Üye: Doç. Dr. Selim KAYA

Üye: Dr. Öğr. İbrahim BALIK

BURDUR - 2021

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum “**Türkiye Selçuklu ve Eşrefoğulları Döneminde Beyşehir**” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Rahmi SİVAS

ÖNSÖZ

Selçuklu fetihleri ile Türk egemenliğine giren Beyşehir, öncesinde olduğu gibi Selçuklular döneminde ve sonrasında kurulan Eşrefoğlu Beyliği döneminde de bir merkez olma özelliğini korumuştur. I. Alâeddin Keykubad'ın gölün güneybatı kıyısına yaptırmış olduğu şehir ile bölge cazibe merkezi haline gelirken, kervan ticaret yollarının üzerinde bulunması da ekonomik canlılık kazandırmıştır. Türkiye Selçukluların zayıflaması, İlhanlıların kontrolünde vassal bir devlet haline gelmesi ile bölgede kurulan Eşrefoğlu Beyliği döneminde gölün güneydoğu kıyıları bu hareketliliği devam ettirmiştir. Bizde araştırmamızda elimizden geldiği şekilde imkânlarımızı kullanarak kaynaklar doğrultusunda hem Selçuklular hem de Eşrefoğulları döneminde önemli bir merkez konumunda olan Beyşehir'in idari, askeri, kültürel, ilmi ve ekonomik yönden faaliyetlerini aktarmaya çalıştık.

Yapmış olduğumuz araştırma giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, yararlandığımız kaynaklardan kısaca bahsettikten sonra Beyşehir'in fizikî konumu, inceleme zamanına kadar olan dönemde Beyşehir ve çevresinin tarihi geçmişi ve o dönemlerde almış olduğu isimlere değinilmiştir. Türk hâkimiyetine girdikten sonra Beyşehir ve çevresinin askeri ve idari yapısı, Selçuklular ve Eşrefoğulları döneminde olmak üzere ayrı başlıklar halinde incelenmiştir. Beyşehir'in ticari, ilmi ve dini durumu, ikinci bölümün konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca bu bölümde Beyşehir ve çevresinde gelişen Türk şehir hayatı ve nüfus hareketinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise, bölgedeki Selçuklu ve Eşrefoğlu müesseseleri, bunların dini ve ticari alandaki faaliyetleri ve fonksiyonları incelenmiştir.

Bu çalışmanın tespit edilmesi ve hazırlanmasında yardım ve teşviklerini gördüğüm değerli Hocam Doç. Dr. Ahmet Sağlam'a, kitap temini konusunda yardımcı olan Beyşehir Halk Kütüphanesi personeline, en zor zamanlarında dahi benden maddi-manevi yardımlarını esirgemeyen anneme, babama, kardeşlerim Alperen ve Sena'ya ayrı ayrı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Burdur 2021

Rahmi SİVAS

(SİVAS, Rahmi, *Türkiye Selçuklu ve Eşrefoğulları Döneminde Beyşehir*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2021)

ÖZET

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Beyşehir, binlerce yıllık tarihi mirası ile incelemeye konu olmuştur. Neolitik Çağ'dan, Bizans Çağı'na kadar pek çok antik yerleşim yeri tespit edilmiştir. Hititler döneminde dini bir kimlik kazanan Beyşehir yöresi, Roma ve Bizans döneminde Hristiyanlık tarihinin önemli merkezlerine yakınlığı ile dikkat çekmiştir. Roma döneminde ticaret yolu üzerinde bulunması cazibe merkezi olmasını sağlamıştır. Bir dönem Arap devletlerinin akınlarına sahne olan Beyşehir ve çevresi, Selçukluların bölgeyi ele geçirmesi ile Türk egemenliğine girmiştir. XII. yüzyılda ise kozmopolitik bir Türk-İslam şehrine dönüşen Beyşehir, I. Alâeddin Keykubad döneminde Kubâd-âbâd Şehri'nin inşası ile canlılığını artırmış ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin ikinci idari merkezi konumuna gelmiştir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin merkezi otoritesinin zayıflaması ile bölgede kurulan Eşrefoğlu Beyliğine başkentlik yapmıştır. Beyşehir, Eşrefoğulları döneminde yapılan cami, medrese, bedesten, han, hamam, kale gibi yapılarla Türk-İslam kimliğini koruyarak saygın bir şehir haline gelmiştir. Bu çalışma, Türkiye Selçuklu Devleti'nin ve sonrasında kurulan Eşrefoğlu Beyliği'nin Beyşehir'e yapmış olduğu katkılara odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Selçukluları, Eşrefoğulları, Kubâd-âbâd, Beyşehir, I. Alâeddin Keykubad.

(SIVAS, Rahmi, *Beyşehir During The Turkey Seljuk and Eşrefoğulları Period*, Master's Thesis, Burdur, 2021)

ABSTRACT

Beyşehir which has hosted many civilizations throughout history, has been the subject of study with its historical heritage of thousands of years. Many ancient settlements have been identified from the Neolithic Age to the Byzantine Age in Beyşehir. The Beyşehir region, which gained a religious identity during the Hittite period, drew attention with its proximity to the important centers of the history of Christianity in the Roman and Byzantine periods. Being on the trade route during the Roman period made it a center of attraction. Beyşehir and its surroundings, which once witnessed the attacks of Arab states, came under Turkish rule after the Seljuks captured the region. In the XII century, Beyşehir, which turned into a cosmopolitan Turkish-Islamic city, increased its vitality with the construction of the Kubâd-abâd City during the period of Alaeddin Keykubad and became the second administrative center of the Turkey Seljuk State. With the weakening of the central authority of the Turkey Seljuk State, it became the capital of the Eşrefoğlu Principality established in the region. Beyşehir has become a respected city by preserving its Turkish-Islamic identity with mosques, madrasahs, covered bazaars, inns, baths, and castles built during the reign of Eşrefoğulları. This study focuses on the contributions of the Anatolian Seljuk State and the Eşrefoğlu Principality established afterwards to Beyşehir.

Key Words: Turkey Seljuks, Eşrefoğulları, Kubâd-âbâd, Beyşehir, I. Alaeddin Keykubad.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
SİKKE VE EK LİSTESİ.....	ix
I. SİKKE LİSTESİ.....	ix
II. EK LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
I. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR	1
1. Kaynaklar.....	1
2. Beyşehir Tarihi Üzerine Yapılan Araştırmalar	3
II. AMAÇ.....	7
III. BEYŞEHİR'İN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ	8
1. Coğrafi Yeri	8
2. Beyşehir İsminin Menşei	9
3. Selçuklu Hâkimiyetinden Önce Beyşehir	11

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HÂKİMİYETİNDE BEYŞEHİR

1.1. SELÇUKLULAR DEVRİNDE BEYŞEHİR	16
1.1.1. Beyşehir ve Çevresinde Selçuklu Hâkimiyetinin Güçlenmesi	18
1.1.2. Bölgenin İlk Yerleşimlerinden Kubâd-âbâd ve Gelişmeler.....	24
1.2. EŞREFOĞULLARI DEVRİNDE BEYŞEHİR.....	31
1.2.1. Eşrefoğlu Beyliği'nin Kurucusu Eşref Bey	32
1.2.2. Eşrefoğlu Beyliği'nin Siyasi ve Askeri Durumu	35
1.2.2.1. Seyfeddin Süleyman Halil Bey Dönemi	35
1.2.2.2. Mübarizüddin Mehmed Bey Dönemi	44
1.2.2.3. II. Süleyman Şah Dönemi	46

İKİNCİ BÖLÜM

BEYŞEHİR'DE SOSYO-EKONOMİK YAPI

2.1. İKTİSADİ YAPI	50
--------------------------	----

2.1.1. Geçim Kaynakları	53
2.1.1.1. Tarımsal Üretimler	53
2.1.1.2. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık	56
2.1.1.3. Arıcılık	58
2.1.1.4. Balıkçılık	59
2.1.2. Eşrefoğlu Beyliği Sikkeleri	60
2.1.2.1. Seyfeddin Süleyman Bey Dönemi Sikkeleri	61
2.1.2.2. Mübarizüddin Mehmed Bey Dönemi Sikkeleri	64
2.1.2.3. Süleyman Şah Dönemi Sikkeleri	66
2.2. SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE BEYŞEHİR’DE DİNİ, İLMÎ VE FİKRÎ HAYAT	70
2.2.1. El-Füsûsü’l-Eşrefiyye	74
2.2.2. Takârîrü’l-Manâsıb	76
2.3. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVRİ ŞEHİR İNŞA FAALİYETLERİ	77
2.3.1. Kubâd-âbâd Şehri	77
2.3.2. Süleymanşehri / Beyşehir	79
2.3.3. Seydişehir	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEYŞEHİR’DE MİMARİ YAPILAR

3.1. SELÇUKLU MİMARİ YAPILARI	85
3.1.1. Saraylar ve Köşkler	85
3.1.1.1. Kubâd-âbâd Sarayı	85
3.1.1.2. Malanda Köşkü	91
3.1.1.3. Eşek Adası Kasrı	92
3.1.1.4. KİLİSE Adası Kasrı	92
3.1.1.5. Kız Kalesi	93
3.1.2. Kervansaraylar-Hanlar	94
3.1.2.1. Kızılören Hanı	95
3.1.2.2. Yunuslar Hanı	96
3.1.2.3. Küçük Avşar Hanı	97
3.1.2.4. Yenice Çiftlik Hanı	97
3.1.2.5. Tol Han	97
3.1.2.6. Ortapoyam (Ortabadem) Hanı	98

3.1.3. Hacı Armağan Camii	99
3.1.4. Köşk Hamamı	99
3.2. EŞREFOĞLU BEYLİĞİ MİMARİ YAPILARI.....	100
3.2.1. Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii.....	100
3.2.1.1. Yapının İncelenmesi.....	102
3.2.1.2. Taç Kapı (Ana Giriş).....	103
3.2.1.3. Çinili Kapı.....	106
3.2.1.4. Cami İçi.....	106
3.2.1.5. Mihrap	107
3.2.1.6. Minber	109
3.2.1.7. Hünkâr/Bey (Emirler) Mahfili	112
3.2.1.8. Son Cemaat Yeri ve Kadınlar Yeri	113
3.2.1.9. Çatısı ve Karlık Bölümü.....	114
3.2.1.10. Cami Halıları ve Kilimleri	115
3.2.2. Demirli Mescit	116
3.2.3. Medreseler	117
3.2.3.1. Eşrefoğlu Süleyman Bey Medresesi	117
3.2.3.2. İsmail Ağa Medresesi (Taş Medrese)	117
3.2.4. Kütüphane.....	118
3.2.5. Bedesten.....	119
3.2.6. Eşrefoğlu Hamamı	120
3.2.7. Türbeler.....	122
3.2.7.1. Eşrefoğlu Türbesi	122
3.2.7.2. İsmail Ağa Türbesi	123
3.2.8. Zaviyeler	124
3.2.8.1. Çilledâr Sultan Zaviyesi.....	124
3.2.8.2. Kalenderhâne Zaviyesi.....	125
3.2.9. Beyşehir Kalesi	125
SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA	132
EKLER.....	142
ÖZGEÇMİŞ.....	155

KISALTMALAR DİZİNİ

(S.A.V.)	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
cm	: Santimetre
çev.	: Çeviren
H.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
m	: Metre
M.	: Miladi
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
mm	: Milimetre
ö.	: Ölümü
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
vd.	: Ve Diğerleri
vs.	: Vesaire

SİKKE VE EK LİSTESİ

I. SİKKE LİSTESİ

- Sikke 1:** Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey döneminde III. Alâeddin Keykubad adına Süleymanşehir (Beyşehir)'de bastırılmış, H. 699 / M. 1299-1300 tarihli sikke.
- Sikke 2:** Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey döneminde İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han adına Süleymanşehir (Beyşehir)'de bastırılmış, H. 700 / M. 1300-1301 tarihli sikke.
- Sikke 3:** Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey döneminde İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han adına Süleymanşehir (Beyşehir)'de bastırılmış, H. 699 / M. 1299-1300 tarihli sikke.
- Sikke 4:** Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey döneminde Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud adına Süleymanşehir (Beyşehir)'de bastırılmış, H. 709 / M. 1309-1310 tarihli sikke.
- Sikke 5:** Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey adı ve Mübarizi unvanını damgalatılarak kullanılan tarihsiz İlhanlı Sikkesi.
- Sikke 6:** Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey dönemine ait İlhanlı sikkesi üzerine El-Mübarizi unvanı ile damgalanmış olan tarihsiz sikke.
- Sikke 7:** Eşrefoğlu II. Süleyman Şah döneminde İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han adına Süleymanşehir (Beyşehir)'de bastırılmış olan tarihsiz sikke.
- Sikke 8:** Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ın, İlhanlı Hükümdarı Ebu Sa'id Bahadır Han adına Beyşehir'de bastırmış olduğu ve tarih bölümü silik olan sikkesidir.
- Sikke 9:** Eşrefoğlu II. Süleyman Şah döneminde bastırılmış olan tarihsiz sikke.
- Sikke 10:** Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ın kendi adına Beyşehir'de bastırılmış olan ilk sikke, H. 724 / M. 1323-1324 tarihli.

II. EK LİSTESİ

Ek-1: Beyşehir Durum Krokisi.

Ek-2: Kubâd-âbâd Sarayı Külliyesi – Büyük Saray.

Ek-3: Kubâd-âbâd Sarayı Külliyesi – Küçük Saray.

Ek-4: Beyşehir Gölü’ndeki Kız Kalesi Adası.

Ek-5: Malanda Köşkü’nün Kalıntısı.

Ek-6: Yol Çalışmaları Nedeniyle Vadi Tabanının Doğal Görünümünün Değiştiği
Bağırsak Boğazı (Konya-Beyşehir Karayolu).

Ek-7: Miryokefalon Kalesi Olması Muhtemel Yer Olan Asar Kale (Balkayalar).

Ek-8: Kubâd-Âbâd Sarayı, “Çift Başlı Kartal” Figürlü Çiniler.

Ek-9: Kubâd-Âbâd Sarayı, “Tavus Kuşu” Desenli Yıldız Çiniler.

Ek-10: Kubâd-Âbâd Sarayı, “İnsan” Figürlü Çiniler.

Ek-11: Konya, Alanya ve Antalya Selçuklu Devri Kervan Yol Güzergâhını Gösteren
Harita.

Ek-12: Kızılören Hanı.

Ek-13: XIV. Yüzyılın Başlarında Eşrefoğlu Beyliği’nin Sınırını Gösteren Harita.

Ek-14: Eşrefoğlu Camii’nin Doğu Duvarı ve Eşrefoğlu Türbesi.

Ek-15: Eşrefoğlu Camii, Ana Girişi ve Birinci Kitabe.

Ek-16: Eşrefoğlu Camii, Çinili Kapı ve İkinci Kitabe.

Ek-17: Eşrefoğlu Camii’nin Mihrabı.

Ek-18: Eşrefoğlu Camii Minberi.

Ek-19: Eşrefoğlu Camii’nin, Bayanlar Mahfilinin Bulunduğu Yerden Görünümü.

Ek-20: Aslına Uygun Olarak Dokunan Türkiye Selçuklu Halısı.

Ek-21: Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii’nin Kuzeyinde Yer Alan Bedesten.

Ek-22: Eşrefoğlu Hamamı.

Ek-23: Beyşehir Kale Kapısı ve Üstünde Yer Alan Üç Kitabe.

GİRİŞ

I. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

1. Kaynaklar

“Türkiye Selçuklu ve Eşrefoğulları Döneminde Beyşehir” adlı çalışmayı oluşturmak için öncelikle genel bir literatür taraması yaparak şehirle ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalara ulaşmaya çalıştık. Birinci elden kaynakları araştırıp Türkiye Selçuklu Devleti’ni ve sonrasında yine bölgede etkin bir beylik olarak kurulan Eşrefoğlu Beyliği’ni anlatan kısımları genel olarak inceledik. Sonrasında konumuzla alakası olan bölümleri derinlemesine inceleyerek bilgi edinmeye çalıştık. Bu dönemle ilgili olarak yazılmış olan tetkik eserleri, hazırlanmış olan tez, makale, ansiklopedik madde ve bildirileri de inceleyerek çalışmayı oluşturduk.

Selçukluların siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarının aydınlatmasında yerli kaynakların yetersizliği Arap, Fars, Ermeni, Süryani, Latin milletlerin kaynaklarıyla bir nebze giderilebilmektedir. Çalışmayı hazırlarken faydalandığımız birinci elden kaynaklardan gerçek ismi Nâsireddin Hüseyin Muhammed b. Ali olan İbn Bibî’nin, farsça kaleme aldığı *El-Evâmirü’l-’Alâ’iyye fî’l-Umuri’l-’Alâ’iyye*¹ adlı vakâyinâmesi günümüze kadar ulaşmış olan önemli eserlerdendir. Eser, Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye çevrilmiştir. İlhanlıların veziri Alâeddin Ata Melik Cüveynî’nin isteği üzerine hazırlanmış ve ona takdim edilmiştir. İbn Bibî eseri, I. Gıyâseddin Keyhüsrev (H.588/M.1192) döneminden başlatmış ve III. Gıyâseddin Keyhüsrev (ö. H.681/M.1282) dönemiyle sona erdirmiştir. Eserin en önemli kısmı I. Alâeddin Keykubâd dönemidir; çünkü İbn Bibî bu dönemde devlet hizmetine girmiş ve 1280 yılına kadar olan olayları kısaltarak kaleme almıştır. Bizim için önem arz eden kısımları, Sultan I. Alâeddin Keykubâd’ın Beyşehir’e yaptırmış olduğu saray ve yapılan sarayın bulunduğu çevre bütün güzellikleri ile anlatılmasıdır. Ayrıca eserde, Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in Kubâd-âbâd Sarayı’nda Sâdeddin Köpek ile yaşamış olduğu siyasi olaylardan da bahsedilmektedir.

Türkiye Selçukluları hakkında bilgi veren başka bir kaynak ise Kerîmüd-dîn Mahmud-i Aksarayî’nin hazırlamış olduğu ve Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye

¹ İbn Bibî, *El-Evâmirü’l-’Alâ’iyye Fî’l Umûri’l-’Alâ’iyye Selçuknâme*, çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

tercümesi yapılan *Müsâmeretül el-ahbâr ve Müsâyeret el-ahyâr*² adlı eseridir. Türkiye Selçukluları tarihinin en önemli kaynaklarından birini teşkil etmektedir. Aksarayî, Farsça ele aldığı eserin içeriğini, 1282 yılından başlatarak dört bölümden meydana getirmiş ve kronolojik sırasına dikkat ederek 1326 yılında tamamlamıştır. Eseri, İlhanlı Devleti'nin Anadolu Genel Valisi Demirtaş (Timurtaş) Noyan'a sunmuştur. Eserde Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey ile Emir Çoban arasındaki Karanbük mevkiinde gerçekleşen siyasi ilişki hakkında bilgi verilmiştir.

Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, Memlûk Devleti'nde uzun yıllar hizmet etmiş devlet adamıdır. *Mesâlikü'l Ebsâr fî Memâlikü'l Emsâr* adlı ansiklopedik nitelik taşıyan eserinde, daha çok tarih ve coğrafyadan bahsetmektedir. Hayatının büyük bir bölümü Mısır ve Şam'da geçmiş olsa da Anadolu'nun genel durumu ile ilgili de geniş bir bilgiye sahiptir. Eserin Türklerle ilgili bilgi veren kısımları D. Ahsen Batur tarafından Türkçeye tercüme edilerek *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım-Mesâlikü'l Ebsâr*³ adıyla neşredilmiştir. Eserinde Eşrefoğullarının Müslüman ve Türk kökenli olması, asker sayıları ve sahip olduğu topraklar hakkında bilgiler vermiştir.

Ahmed Eflâkî'nin 1318 yılında yazmaya başlayıp, 1358 yılında tamamladığı *Menâkıbu'l-Ârifin*⁴ adlı eseri, Tahsin Yazıcı tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Eser, Mevlânâ Celâleddin-î Rûmî ve halefleri hakkında bilgi verme amacıyla yazılan ilk eser özelliği taşımaktadır⁵. Bu eser daha sonraki dönemlerde yazılan Mevlevî Menâkıbnâmelerine de kaynaklık teşkil etmiştir⁶. Anadolu'nun dini, sosyal ve iktisadi tarihinin yanında mimarlık tarihine de değinilmiş, ayrıca halıcılık ve musiki sanatlarıyla ilgili de bilgiler verilmiştir. Menâkıbu'l-Ârifin'in, Eşrefoğlu Beyliği hakkında vermiş olduğu bilgiler hazırlamış olduğumuz çalışmaya katkı sağlamıştır. Eser'de, Hz. Mevlânâ'nın torunu Ulu Arif Çelebi'nin Beyşehir'e ziyaretinde Eşrefoğlu Beyliği'nin lideri Mübarizüddin Mehmed Bey ile aralarındaki dostluğuna değinilmiştir. Eşrefoğullarının Mevlevî tarikatına yapmış olduğu yardımlardan, bu tarikatı

² Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbar*, çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

³ El-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l Ebsâr*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2014.

⁴ Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri II*, çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973.

⁵ Tahsin Yazıcı, "Menâkıbu'l-Ârifin" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 29, Ankara, 2004, s. 114.

⁶ Muhammet Kemaloğlu, "Türkiye Selçuklu Tarihi Birinci Elden Kaynakları", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 3, Ankara, Eylül 2013, s. 9.

benimsemelerinden ve II. Süleyman Şah'ın başına gelecek olan akıbetlerden de bahsedilmiştir.

Çalışma konumuzu hazırlarken Süryânî tarihçilerin kaynaklarından da istifade edilmiştir. Bunlardan ilki 1127 yılında Malatya'da dünyaya gelmiş olan Süryanî Mihail'in Vakayinamesidir. Hrant D. Andreasyan tarafından çevirisi yapılan *Süryanî Patrik Mihail'in Vakayinamesinde*⁷, yaratılıştan başlanılarak 1195 yılına kadar meydana gelen olaylar anlatılmıştır. Haçlılarla Müslümanlar arasındaki mücadelelerin yoğun olduğu dönemde yaşamış olmasından dolayı olayları kendi gözlemlerinden yola çıkarak anlatmıştır. Çalışmanın içeriği açısından önemli olan kısmı Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Aslan dönemini ayrıntılı şekilde eserinde belirtmiş olmasıdır. Bu dönemde Türkiye Selçukluları ile Bizans arasındaki mücadelelerden de bahsedilmiş ve savaş yeri hakkında kesin bir bilgi olmayan, fakat Beyşehir ile Konya arasındaki Bağrsak Boğazı mevkiinde de gerçekleştiği düşünülen 1176 yılındaki Miryokefalon Savaşı hakkında bilgi vermiştir.

Bizans'ın, Türkiye Selçuklular ve Beyşehir Gölü Adaları'nda yaşayan Hristiyan Rumlar ile olan ilişkilerine çalışmada yer verilirken dönemin Bizans kaynaklarından da yararlanılmıştır. Bu konuda yararlandığımız eserler Niketas Khoniates'in, *Historia*⁸ adlı eseri ile Ioannes Kinnamos'un *Historia (1118-1176)* adlı eseridir. İki tarihçide hemen hemen aynı olaylardan bahsederek Beyşehir Gölü Adaları'nda yaşayan Hristiyanların, Türklerle yapmış olduğu ticari ilişkiler neticesinde sıkı dostluk kurduklarından, Bizans'a karşı Türkleri tercih ettiklerinden ve bu durum karşısında imparator tarafından adalardan gönderildiklerine değinilmiştir.

2. Beyşehir Tarihi Üzerine Yapılan Araştırmalar

Beyşehir ve çevresi ile ilgili hazırlamış en kapsamlı çalışmaların başında İbrahim Hakkı Konyalı'nın, *Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi* adlı eseri gelmektedir⁹. Müellif, 1896 yılında Konya'da doğmuş, 1984 yılında Akşehir'de vefat etmiş ve İstanbul'da defnedilmiştir. Beyşehir tarihi ile ilgili araştırmasına 1950'li yıllarda başlamış ve 1967 yılında tamamlamıştır. Ancak eserin basılması 1991 yılında Ahmet Savran

⁷ Süryani Mihail, Süryanî Patrik Mihail'in Vakayinamesi İkinci Kısım (1042-1195), çev. Hrant D. Andreasyan, İstanbul, 1944.

⁸ Niketas Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

⁹ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1991, s. 26

tarafından sağlanmıştır. Konyalı, eserindeki bazı bölümlerini 1966, 1972 ve 1977 yıllarında gazete yazılarında çok ayrıntıya girmeden kaleme almıştır. Gazetede Beyşehir ile ilgili yazılarını, “*Beyşehir Gölü Adaları’nda Bulduğumuz Selçuklu Sarayı*”, “*Beyşehir Gölü Adaları’nda Selçuk Sarayları ve Kız Kulesi*” ve “*Beyşehir’de Eşrefoğulları, Beyşehir Gölü’nde Selçuk Sarayı*” başlıklarıyla vermiştir¹⁰.

Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi adlı eser, 18 bölümden oluşmakta ve resimlerin bulunduğu 40 sayfa ile beraber toplamda 449 sayfadan ibarettir. Kitapta 18 bölümün dışında *Takdim*, *Beyşehir Üzerine Birkaç Söz* ve *Önsöz* kısımları da yer almakta, fakat sonuç ve kaynakça bölümü bulunmamaktadır. İbrahim Hakkı Konyalı eserini yazarken çok sayıda kaynak, arşiv malzemesi ve birçoğu ilk defa incelenen kitabelerden faydalanmıştır. İncelemiş olduğu kitabelerin Türkçeye çevirisini yaparken, kitabeleri yazan kişilerin yapmış olduğu yazım hatalarını da belirtmiş ve doğru yazılışlarını kitabında göstermiştir. İlk bölümünden itibaren Beyşehir’in siyasi, ekonomik ve sosyal tarihini kronolojik sıraya dikkat ederek ele almış ve bu doğrultuda Eski Çağlardan başlayarak Osmanlı Devleti’nin son dönemine kadar anlatmaya özen göstermiştir. Eşrefoğullarının siyasi ilişkilerinde ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Şehir tarihini anlatan diğer kitaplarında olduğu gibi bu kitabında da Beyşehir’in ve köylerinin mimari yapıları hakkında bilgiler vermiştir. Araştırmalarında bulduğu bilgi ve bulgulara, kendi gözlemlerine ve saha araştırmalarında tespit ettiği en ufak detaya bile yer vermiştir. Beyşehir geçmişi ile ilgili her türlü malzemenin ortaya koyulduğu eser, adeta kusursuz bir sofradır. Eserinde, şehirdeki yapıların korunması yönünde öneri ve temennilerde bulunmuştur. Bu yapıların bakımsız durumda olduğunu ve yetkililerce önlem alınması gerektiğini belirtmektedir. Eşrefoğulları ve onların bıraktığı tarihi miraslarla ilgili detaylı bilgi veren yazar, Eşrefoğlu Camii ve Külliyesi’nde bulunan yapıların, bunlardan kalan diğer eserlerin muhafaza edilmesi ve tamir edilmesi gerektiğini savunarak bu konudaki dileklerini ifade etmiştir.

İbrahim Hakkı Konyalı, eserinde Beyşehir Gölü Adaları’ndaki Eski Çağ, Roma, Bizans ve Selçuklu eserleriyle ilgili de uyarı, öneri ve dileklerde bulunmuş; bu eserlere ciddi ilmi incelemeler yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Köy ve kasabalardaki tarihi ve

¹⁰ Hüseyin Muşmal ve Merve Sönmez, “İbrahim Hakkı Konyalı’nın Beyşehir ile İlgili Çalışmaları”, *Şehirlerin Sevdalıları İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2015, s. 202.

doğal yapılarla ilgili bilgiler de vererek bunların korunması temennisini dile getirmiş, bu yapıların tanıtılıp turizme kazandırılması gerektiğini talep etmiştir. Özellikle Kubâd-âbâd ile ilgili geniş çaplı araştırma yapılmasının gerekliliğini bildirerek, buradaki çiniler hakkında geniş bilgilere ulaşılması için uzmanlardan yardım istemiştir. Ayrıca çevre ahalinin bilinçsizliği nedeniyle birçok yapının zarar gördüğünü ve bu konuda çeşitli önlemlerin alınması için uyarısını da yapmıştır.

Yararlandığımız diğer kaynaklarda Beyşehir tarihine ait ciddi araştırmalar içermektedir. Beyşehir'in tarihi ile ilgili Memduh Yavuz Süslü'nün *Eşrefoğulları Tarihi ve Beyşehir Kılavuzu*¹¹ adlı kitabında, Eşrefoğlu Beyliği'nin siyasi tarihi ve Beyşehir'deki mimari yapılar hakkında bilgiler verilmiştir. Eski Konya Müzesi Müdürü Yusuf Akyurt'un araştırması olan, *Beyşehirli Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi*¹², Beyşehir'deki yapılar ve kitabelerle ilgili yapılan ciddi çalışmalardan bir tanesidir. Eşrefoğulların mühtedi mi yoksa Türk mü tartışmasını ele almış, sonrasında Eşrefoğlu ailesinden kısaca bahsederek o dönemde yapılmış olan mimari yapılar ve o yapıların kitabelerinden bahsetmiştir. Beyşehir Müftülerinden Ömer Tekin ile Recep Bilginer'in 1945 yılında hazırlamış olduğu *Beyşehir ve Eşrefoğulları*¹³ adlı kitapta, Beyşehir'in toplumsal ve coğrafi yönleri ile siyasi durumu hakkında bilgiler verilmiş, ayrıca Eşrefoğlu Camii ve Külliyesi'ndeki kitabeler tercüme edilerek aktarılmıştır. Bilal Eyüboğlu'nun Beyşehir ve çevresini tanıtmak amacıyla kaleme almış olduğu kılavuz nitelikli *Dünden Bugüne Beyşehir*¹⁴ adlı eseri, Beyşehir ile çevresi ile ilgili derli toplu hazırlanmış kitaplardan bir tanesi olarak dikkat çekmektedir. Eserde Beyşehir'in Türkler öncesi ve Türkler sonrası döneminden bahsedilmiş, Selçuklu ve Eşrefoğulları dönemindeki siyasi olayları, mimari yapıları ve dönemin halk efsaneleri hakkında bilgiler verilmiştir. Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad döneminde yapılan Kubâd-âbâd Sarayı ve sarayı süsleyen çinilerle ilgili çalışma yapan ve sarayın kazı çalışmalarını yönetmiş olan Rüçhan Arık, *Kubâd-âbâd Selçuklu Saray ve Çinileri*¹⁵ adlı eserinde, saray ve çinileri en ince ayrıntısına kadar anlatmıştır. Çalışmada Eşrefoğulları dönemi mimari yapıları hakkında

¹¹ Memduh Yavuz Süslü, *Eşrefoğulları Tarihi ve Beyşehir Kılavuzu*, Babalık Yayınları, Konya, 1934.

¹² Yusuf Akyurt, "Beyşehirli Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940.

¹³ Ömer Tekin ve Recep Bilginer, *Beyşehir ve Eşrefoğulları*, Karaa Matbaası, Eskişehir, 1945.

¹⁴ Bilal Eyüboğlu, *Dünden Bugüne Beyşehir*, Kuşak Ofset, Konya, 1979.

¹⁵ Rüçhan Arık, *Kubâd-âbâd Selçuklu Saray ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000.

bilgi verilirken, bu konu ile ilgili ciddi bir çalışma yapmış olan Yaşar Erdemir'in *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*¹⁶ adlı eserinden faydalanılmıştır. Eserde, Eşrefoğlu Camii'nin yapı tarzı, bölümleri, cami içi süslemeleri, kitabeleri en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır. Ayrıca külliyenin diğer yapıları türbeler, bedesten, hamam ve medreseler hakkında da aynı incelikte bilgiler verilmiştir.

Çalışmayı yaparken faydalandığımız araştırmalar arasında Adnan Eskikurt'un, *Ortaçağ Kroniklerine Göre 17 Eylül 1176 Myriokephalon Zaferi (Bağırsak Boğazı-Konya)*¹⁷ ve Mehmet Akif Ceylan'ın *Myriokephalon Savaşı (17 Eylül 1176) Açısından Konya Bağırsak Boğazı'nın Coğrafi Özellikleri*¹⁸ adlı çalışmalarından da yararlanılmıştır. Myriokephalon Savaşı'nın Konya ile Beyşehir arasındaki Bağırsak Boğazı mevkiinde olduğu ile ilgili Orta Çağ kaynaklarına dayanarak araştırma yapmışlardır.

Beyşehir tarihi ile ilgili kapsamlı doktora tezleri de vardır. Faydalandığımız doktora tezlerinden bir tanesi Mehmet Akif Erdoğan'ın, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Beyşehir Sancağı (1466-1584)*¹⁹ isimli çalışmasıdır. Tahrir defterleri temel alarak, belirtmiş olduğu dönemde Beyşehir'in iktisadi, idari ve mimari yapıları ile ilgili bilgiler vermiştir. Diğer doktora tezi ise Hüseyin Muşmal'ın 2005 yılında hazırlamış olduğu, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)*²⁰ adlı çalışmasıdır. Osmanlı yönetiminde Beyşehir Sancağı ile ilgili idari yapı, ekonomik faaliyetler, sosyal ve ticari hayat, eğitim ve dini müesseseler hakkında geniş kapsamlı bir araştırma yapmıştır.

Beyşehir ile ilgili çalışılmış yüksek lisans tezleri de bulunmaktadır. İlker Yiğit tarafından hazırlanan *Temettuat Defterlerine Göre XIX. Yüzyılda Beyşehir'in Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*²¹ isimli çalışma, tarihi coğrafya alanında yapılan ilk yüksek lisans

¹⁶ Yaşar Erdemir, *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*, Beyşehir Vakfı Yayınları, Beyşehir, 1999.

¹⁷ Adnan Eskikurt, "Ortaçağ Kroniklerine Göre 17 Eylül 1176 Myriokephalon Zaferi (Bağırsak Boğazı-Konya)", *Selçuklu Araştırma Dergisi*, Konya, 2017.

¹⁸ Mehmet Akif Ceylan, "Myriokephalon Savaşı (17 Eylül 1176) Açısından Konya Bağırsak Boğazı'nın Coğrafi Özellikleri", *Selçuklu Araştırma Dergisi*, Konya, 2017.

¹⁹ Mehmet Akif Erdoğan, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Beyşehir Sancağı (1466-1584)*, (Basılmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 1989.

²⁰ Hüseyin Muşmal, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)*, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya, 2005.

²¹ İlker Yiğit, *Temettuat Defterlerine Göre XIX. Yüzyılda Beyşehir'in Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, 2011.

tezidir. 1840 ve 1845 yıllarına ait Temettuat defterlerini, 1871 ve 1896 yılına ait Konya vilayet salnamelerini ve 1935 yılı nüfus sayımını temel alarak hazırlamıştır. Beyşehir'in XIX. yüzyıldaki beşeri ve ekonomik coğrafi özelliklerini araştırarak doğal ortam ve insan etkileşimini ortaya koymaya çalışmıştır. Beyşehir ve köylerinin nüfus hareketlerinden, insanların uğraş alanlarından, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden bahsetmiştir. Beyşehir Gölü Adalar'ında iskân ve ekonomik faaliyetler konusunda Berna Burcu Korucu'nun hazırlamış olduğu *Tarihî süreçte Beyşehir Gölü Adalarında İskân, Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Faaliyetler* adlı yüksek lisans tezi, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki yerleşmelerden bahsederek, yöre halkının ekonomik faaliyetlerini konu almıştır. Bu tez daha sonra kitap haline getirilerek *Tarihi Süreçte Beyşehir Gölü ve Adalarında Hayat*²² adıyla basılmıştır.

İlker Yiğit, Osman Gümüşçü ile birlikte XVI. yüzyılda Beyşehir Sancağında kaybolan köylerle ilgili *Anadolu İskân Sürecinde Terk Edilen/Kaybolan Yerleşmeler: XVI. Yüzyıl Beyşehir Sancağı Örneği* adlı çalışma yapmıştır. Beyşehir Sancağına bağlı Beyşehir ve Seydişehir kazalarındaki köylerden kaç tanesinin günümüze kadar gelemeyip, hangi sebeplerden dolayı kaybolduğunu tespit etmeye çalışmıştır.

Çalışmayı hazırlarken yararlandığımız diğer kaynaklar ise döneme ait araştırmalar yapmış olan İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osman Turan, Refik Turan, Sait Kofoğlu, Tuncer Baykara gibi tarihçilerin makale ve tetkik eserleri olmuştur. Ayrıca Beyşehir ile ilgili döneme ait tarihi yapıları da inceleyerek yararlanmaya çalıştık. İncelemiş olduğumuz bu kaynaklar ve eserler çerçevesinde tezimizi oluşturduk.

II. AMAÇ

Eşrefoğulları Beyliği ile ilgili daha önce yapılmış yüksek lisans çalışmaları mevcuttur. Ancak bu çalışmalar ya siyasi tarih ya da mimari tarih ile ilgili bilgiler vermektedir. Hem Selçuklular hem de Eşrefoğulları dönemi Beyşehir tarihi açısından genel bir bilimsel çalışma bir arada yapılmamıştır. Bu nedenle Selçuklu ve Eşrefoğlu döneminde Beyşehir'in, genel bir çerçevede çalışılması uygun görülmüştür. Yasin Tekin tarafından 2017 yılında hazırlanan “Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları Beyliği” adlı yüksek lisans çalışmasında, genel itibari ile Eşrefoğulları Beyliği'nin siyasi tarihine

²² Berna Korucu Üçüncü ve Hüseyin Muşmal, *Tarihi Süreçte Beyşehir Gölü ve Adalarında Hayat*, Palet Yayınları, Konya, 2014.

değinilirken, mimari ve iktisadi yapısına çok fazla değinilmemiştir. Hazırlamış olduğumuz çalışmada ondan farklı olarak, hem Selçuklu Devleti hem de Eşrefoğlu Beyliği döneminde Beyşehir ve çevresindeki mimari yapılar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Selçuklu ve Eşrefoğulları döneminde Beyşehir ve çevresinde yapılmış olan saray, kervansaraylar, camiler, bedesten, türbe, medreseler hakkında detaylı bilgi ve görsel malzemelere yer verilerek, Beyşehir tarihi açısından yeri ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Şehirlerin fiziki yapılarına da değinilerek dönemin nüfusu ile ilgili tahminlerde bulunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Yasin Tekin'in çalışmasından yine farklı olarak dönemin iktisadi yapısı başlıklar altında değerlendirilerek, Temettuat defterlerindeki verilerden de faydalanılarak Selçuklu ve Eşrefoğulları dönemi Beyşehir'in sosyo-ekonomik yapısına, ticari hareketliliğine, insanların uğraş alanlarına, tarım ve hayvancılık faaliyetlerine, üretim ve tüketim faaliyetlerine değinilmiştir. Eşrefoğlu Beyliği'nin tarikatlarla olan ilişkileri, âlim ve şairlerle olan ilişkileri bir bölümde incelenerek o dönemin ilmi ve fikri faaliyetleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Selçuklu döneminde Beyşehir'in siyasi tarihinden bahsederken, daha önce çalışılmış yüksek lisans tezlerinden farklı olarak, Beyşehir yakınlarındaki Bağrsak Boğazı mevkiinde gerçekleştiği düşünülen Miryokefalon Savaşı'na değinilmiştir. Konuyla ilgili yazılı kaynakların taraması yapılarak, savaşın yapıldığı düşünülen bölgenin fotoğraflarına da çalışmada yer verilmiştir.

III. BEYŞEHİR'İN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ

1. Coğrafi Yeri

Coğrafya, toplum ve devlet yapısını şekillendiren en önemli faktörlerden birisi olup, beraberinde birçok avantaj ve dezavantajı da getirebilir. Günümüzde Akdeniz Bölgesi'nde bulunan Beyşehir, bu açıdan oldukça önemli bir konuma sahiptir.

Konya vilayetine bağlı olan Beyşehir, kendi adıyla anılan gölün güney ve doğu tarafıyla, gölden çıkan Çarşamba Çayı'nın iki tarafına kurulmuştur²³. İlçenin 90 kilometre doğusunda Konya vilayeti; batı, kuzeybatı ve güneybatısında Isparta vilayetine bağlı Şarkikaraağaç, Sütçüler ve Yenişarbademli ilçeleri yer almaktadır. Kuzey tarafında

²³ Erdemir, 1999, s. 1.

Hüyük, Doğanhisar, Derbent ve Ilgın ilçeleri ile güneyinde Derebucak, güneydoğusunda ise Seydişehir ilçesi bulunmaktadır²⁴.

Konya-Antalya arasında stratejik bir öneme sahip olan Beyşehir, coğrafi ekosistem olarak da önemli bir yere sahiptir. İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'ni birbirinden ayıran Toros Dağları'nın batı eteğinde bulunan Beyşehir, gölüyle de Konya kapalı havzasının can damarı olmuştur²⁵. 1.112 metre rakımı ve 656 km² yüzölçümüyle²⁶ Türkiye'nin en büyük tatlı su gölü olan Beyşehir Gölü'nden, etrafındaki ilçe, kasaba ve köyler içme suyu ile birlikte hem tarımsal faaliyetlerden hem de balıkçılık ve turizm açısından faydalanmaktadır²⁷.

2. Beyşehir İsminin Menşei

Eski Çağ'da Beyşehir, Pisidia bölgesinin güney ucunda bulunan bir şehirdi. W. M. Ramsay vermiş olduğu bilgilere göre Beyşehir'in ismi o dönemde "Karallia"²⁸, Beyşehir Gölü'nün adı ise "Karalis-Karalitis"²⁹ olarak geçmiştir. Karallia isminin Beyşehir Gölü'nün doğusundaki bütün havaliye verildiği, günümüzde Beyşehir'in kuzeyinde bulunan Kireli Mahallesi'nin isminin de Karallia isminin halk dilinden bozulması olabileceği kaynaklarda belirtilmektedir³⁰.

²⁴ Beyşehir Durum Krokisine bkz. Ek-1, Erdemir, 1999 s.1; Bilal Alperen, Beyşehir ve Tarihi, Büyük Sistem Dershanesi Yayınları, Konya, 2001, s. 4.

²⁵ Yasin Tekin, Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları Beyliği, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı, İzmir, 2017, s. 10.

²⁶ Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 24; Suyun yüzölçümüne dair verilen bilgiler suyun belli dönemlerdeki alçalış ve yükseliş durumuna göre değişiklik göstermektedir.

²⁷ İskender Soyaslan ve Kerem Hepdeniz, "Beyşehir Gölü Havzasının Yeraltı suyu Akım Modellemesi Esaslı Hidrojeolojik Özelliklerinin Değerlendirilmesi", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, S. 9, Burdur, 2018, s. 63.

²⁸ W.R. Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960, s. 367; Alperen, 2001, s. 3.

²⁹ W. M. Ramsay şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur: "*Biri, gölün güney - doğusunda, Trogitis Gölüne akan nehrin ağzında, diğeri güney - batısında olmak üzere, ihtimal ki iki şehir bulunuyordu. Bu ikincisinin Parlais olma ihtimali dahi kuvvetli olduğu için, birincisini Karallia olarak kabul etmemiz lazım geliyor. Bu günkü ismi Beyşehir'dir. Beyşehir, bütün Türk devrinde ehemmiyetini kaybetmemiş, on dördüncü asırda, Hamidin başlıca altı şehriden biri olarak sayılmıştır*". Detaylı bilgi için bkz. Ramsay, 1960, s. 434; Mustafa Arslan, Yalvaç-Beyşehir-Suğla Oluğu'nun M.Ö 500-M.S 500 Yılları Arası Tarihi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2011, s. 30-31; Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 19.

³⁰ Erdoğan, 1989, s. 111.

Şehrin Bizans dönemindeki ismine baktığımız zaman kaynaklarda “Skleros”³¹ olarak görülmektedir. Daha sonraki dönemlerde harap olan şehir, Viranşehir adını almıştır; ancak ne zaman harap olduğu bilinmemektedir³².

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad döneminde şehir, çoğunluğu oluşturan Üçoklar boyuna mensup Türkmenler tarafından gölün güneybatı tarafında yeniden kurulmuştur³³. Türkiye Selçukluları döneminde gölün güneybatısında kurulan şehir, Kubâd-âbâd Sarayı’ndan dolayı “Kubâd-âbâd Şehri” olarak anılmıştır. Eşrefoğulların bölgeye hâkimiyet kurmasıyla beraber Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, beyliğin merkezini Gorgorum’dan Beyşehir Gölü’nün güneydoğu tarafına taşımıştır. Seyfeddin Süleyman Bey’in, Bizans tarafından terk edilmiş harap vaziyette olan şehrin üzerine yeni bir şehir kurduğu ifade edilmektedir³⁴. Süleyman Bey kentin etrafını surlarla çevirtmiş, imar faaliyetlerine önem vermiş ve şehrin kendi adıyla anılmasını sağlamıştır. Şehir *Süleymaniye*, *Süleymanşehir*, *Süleymanşehir* adıyla anılırken zaman içerisinde şehrin ismi *Bekşehir*, *Begşehir*, *Beyşehir* ve bugünkü *Beyşehir* adına dönüşmüştür. Bunu o dönemde basılan paralardan ve vakfiyelerden anlamaktayız. Ayrıca 1584 tarihli Konya evkaf defterlerinde şehrin adı *El-Medine Es Süleymaniyye El-Eşrefiyye* şeklinde yazılmıştır³⁵.

Yerleşim yerini fetheden ve kuran kişilerin adları, yaşadığı dönemde ya da sonraki dönemlerde yerleşim yerine isim kaynağı olmuştur. Beyşehir adını ilk defa II. Süleyman Şah döneminde basılan sikkelerde görmekteyiz. Beyşehir adının verilmesi ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad, savaşlarda yararlılık gösteren komutanlarından Eşref Bey’e Misthia’yı vermiştir³⁶. Eşref Bey’in oğlu Seyfeddin Süleyman Bey, şehri yeniden imar ederek cami, medrese, han ve hamam yaptırmış zamanla Misthia ismi unutulmuş önce Süleymanşehir daha sonra Beyşehir denilmiştir³⁷. Diğer rivayet ise Seyyid Harun Veli’nin Süleymanşehir’e Beyşehir ismini vermesidir. Seyyid Harun Veli’nin Eşrefoğlu sınırları içerisinde eski Vervelid şehri civarına kendi şehrini inşa ettiği haberini alan Mübarizüddin Mehmed Bey, müdahale

³¹ Eyüboğlu, 1979, s. 15; Alperen, 2001, s. 3.

³² Konyalı, 1991, s. 26.

³³ Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 19; Alperen, 2001, s. 3.

³⁴ Muşmal, 2005, s. 24.

³⁵ Muşmal, 2005, s. 23-24.

³⁶ Misthia şehrinin Antik dönemde bugünkü Beyşehir’in bulunduğu yerde olduğu düşünülmektedir.

³⁷ Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 20.

etmek istemiş, ancak sonrasında gelişen olaylarla Seyyid Harun Veli'nin keramet sahibi bir veli olduğunu anlamış ve aralarında sıkı dostluk başlamıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey, Seyyid Harun Veli'nin inşa etmiş olduğu şehre Seyyidişehir adını verirken, Seyyid Harun Veli'de Süleymanşehir'e, beylerin şehri anlamına gelen Beyşehir adını vermiştir³⁸.

3. Selçuklu Hâkimiyetinden Önce Beyşehir

Yaklaşık 9.000 yıllık bir geçmişe sahip olan Beyşehir'e tarih boyunca birçok devlet egemen olmuştur. Bunlardan bilinen ilk toplum olan Hititler, M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu yaşamışlar, ancak Anadolu'ya nereden geldikleri kesin olarak bilinmese de Anadolu'nun yerli kavimlerinden biri olma ihtimalleri vardır³⁹. Anadolu'da önemli eserler bırakan Hititlerin en mühim abidelerinden bazıları, eski Pisidia bölgesi olarak bilinen ve şimdi Beyşehir idari sınırları içerisinde bulunan Hitit tanrıları ve bu tanrıların kutsal hayvanlarının kabartmaları olan Eflatunpınarı⁴⁰ ve Fasıllar Anıtı'dır⁴¹. Bu iki anıt, teokratik bir yönetim anlayışına sahip olan Hititler için Beyşehir ve civarının dini açıdan oldukça önemli olduğunu göstermektedir⁴².

Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışında etkin rol oynayan Friglerin Anadolu'ya ne zaman geldikleri tam bilinmese de M.Ö. IX. yüzyılda Polatlı yakınlarında Gordios tarafından Gordion merkezli kurulmuşlardır⁴³. M.Ö. VIII. yüzyıldan sonra Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'ya egemenlikleriyle önemli bir siyasal güç olarak krallık haline

³⁸ Eyüboğlu, 1979, s. 136; Sinan Gönen, "Efsanelere Göre İnsan Adlarından Kaynaklanan Yerleşim Yeri Adları ve Beyşehir Adı", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S. 17, Konya, 2007, s. 263.

³⁹ Detaylı bilgi için bkz. Ekrem Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, Ekin Basımevi, Bursa, 2013, s. 45-46.

⁴⁰ Memiş, 2013, s. 260; Beyşehir'in kuzeyinde bulunan yaklaşık 22 km. uzaklıktaki Sadıkhacı Mahallesi sınırları içerisinde. 1947 yılında Beyşehir'e giderek Eflatun Pınarını ziyaret eden Halil Demircioğlu ve Halil İnalçık, Eflatun Pınarının emsallerine az rastlanan kuvvetli bir su kaynağı olduğunu belirtmiştir. İnsanlar, çok eskiden tanrılarının burada olduğuna inanmış ve bu doğrultuda M.Ö. 2000'lerde Hititler buraya büyük önem vererek kutsal bir yer olarak kabul etmiştir. Halil Demircioğlu ve Halil İnalçık, "Tarih Enstitüsünün Orta Anadolu Gezisi", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 3, Ankara, 1948, s. 173.

⁴¹ Veli Sevim, Anadolu Arkeolojisi, Der Yayınları, 2004, s. 186-187; Beyşehir'in güneydoğusunda bulunan Fasıllar Anıtı merkeze yaklaşık 20 km. uzaklıktadır.

⁴² Hitit uygarlığı için din, sosyal ve siyasal organizasyonu biçimlendiren en önemli etkidir. Bunu teokratik bir yönetime sahip olmasında görebiliyoruz. Hitit uygarlığına göre krallar, meşrutiyyetin kaynağını tanrılardan almıştır. Hitit Kralları, Fırtına Tanrısının yeryüzündeki temsilcisi kabul edildiğinden dolayı hükümünün devamlılığı için ibadet mekânları yaptırmışlardır. Suyun kutsallığına inanan Hititler, kimi zaman suyu tanrıları ile özdeşleştirmiştir. Pınarlar ve nehirler, Hititler tarafından yeraltındaki tanrılar dünyasına giden yollar olarak görülmüş, doğal su kaynakları ve eriştiği yerler kutsal mekânlara dönüşmüştür; detaylı bilgi için bkz. Yasin Tekin, 2017, s. 36-47.

⁴³ Memiş, 2013, s. 77; Bülent İplikçioğlu, Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 77.

gelmişlerdir⁴⁴. Konya civarına bakıldığı zaman Friglerden kalan eserlerde mevcuttur. Beyşehir'in kuzeyinde, 35 km uzaklıktaki Çavuş Kasabası'nda Küçük Hüyük ve Çavuş Hüyük bulunmaktadır. Frigler, yer tanrıçası Sybele (Kübel, Kübele, Kevele, Hüvel) için mabetler yapmış bunlardan bir tanesi Konya'nın batısındaki Takkeli Dağ'da bulunan en eski Frig eserlerinde Gavele Kalesi'dir⁴⁵. Beyşehir civarındaki harabelerde çok sayıda Sybele heykelleri bulunmuştur. Başlarında kuvveti ve kudreti simgeleyen taç bulunan tanrıça iskemle üzerine oturmuş, koltuğunda bir davul tasvir edilmiştir. Tanrıçanın sağında ve solunda arslan iskemlesinin altında doğruculuğun sembolü olan tavşanlar mevcuttur⁴⁶. Kültüre önem veren ve kültürden aldıkları ilhamlarla dinini kuran Friglerin Sybele mabetleri, Beyşehir Gölü'nde yer alan Mada⁴⁷ ve Mindiras Adaları'nın tepelerinde de mevcuttur. Şarabı, aşkı, şiiri, güzel sanatları seven Frigler, tanrılar için bayramlar yapıp bugünkü Kubâd-âbâd Sarayı'nın bulunduğu bölgede geziler ve eğlenceler düzenlemişlerdir. Ayrıca Beyşehir topraklarında Kral Midas'ın hikâyelerinin anlatıldığı Pustirafedon denilen ve yukarıdan aşağıya yazılan yazıların olduğu tahmin edilmektedir⁴⁸.

Pisidia bölgesi incelendiği zaman Lidya Devleti'nden kalma harabelere rastlanmamıştır. Fetih amacı güden bir devlet olduğu için savaşlarla meşgul olmuşlar ve bundan dolayı abide mahiyetinde çok mimari eser bırakmamışlardır⁴⁹. Lidyalılardan sonra Anadolu toprakları, Pers İmparatorluğu'nun kontrolü altına girmiştir. Pers İmparatorluğu, yönetimi kolaylaştırmak için "satraplık" denilen eyalet sistemini kurmuştur. Bu dönemde Beyşehir'in içinde bulunduğu Pisidia bölgesi de Perslerin kontrolü altında olmuştur. İranlılar inanış olarak görünmeyen tanrıya inanmışlar, dağların tepelerinden Jüpiter'e ibadet etmişlerdir. Putları, insan şeklindeki tanrıları tanımamışlar

⁴⁴ Detaylı bilgi için bkz. Memiş, 2013, s. 187-190; Ekrem Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, Başak Matbaacılık, Ankara, 2005, s. 265.

⁴⁵ Konyalı, 1991, s. 2.

⁴⁶ Konyalı, 1991, s. 2.

⁴⁷ Beyşehir Gölü'nde yer alan Mada Adası ve diğer adalar, Eski Çağlar'dan başlayarak Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve günümüz dönemi de dâhil olmak üzere çeşitli dönemlerde geçici veya sürekli olarak kurulmuş yerleşimlere ev sahipliği yapmıştır. Bizans'tan sonra Türkiye Selçukluların bölgede hâkimiyet kurmasıyla göl içerisindeki adalarda yaşayan Hristiyan halka hoşgörü ile yaklaşmış ve yaşantılarına müdahale edilmemiştir. Osmanlılar Dönemi'nde de adalarda yaşam devam etmiş, Rusya'da Deli Petro'nun reformlarından dolayı ülkelerini terk edip Osmanlı'ya sığınan Don Kazakları (Rus Kazakları), XIX. yüzyılın ikinci yarısında Beyşehir Gölü'ndeki Mada Adası'na yerleştirilmiştir. Don Kazaklarının yaklaşık 60 yıllık iskânlarından sonra adalarda bir süre Çeçenler yaşamamış, günümüzde ise Yörükler ada da yaşamı devam ettirmektedir.

⁴⁸ Detaylı bilgi için bkz. Konyalı, 1991, s. 2-4.

⁴⁹ Konyalı, 1991, s. 5.

ve bunları kırmayı da şeref bilmişlerdir. Pisidia bölgesinde de mabet ve put varsa da bunların Persler tarafından kırılma ihtimali yüksektir⁵⁰. Beyşehir ve civarında Lidya ve Pers dönemini temsil eden kalıntılar, Beyşehir-Konya arasında yer alan Balkayalar Kalesi'nin bazı kısımları ile Beyşehir yakınlarındaki Asar Kalesi kaya basamakları ile sınırlı kalmıştır⁵¹

Yunanistan'ın kuzey tarafında oturan Makedonyalılar, M.Ö. 725 yılına doğru kendi krallıklarını kurmuşlardır. M.Ö. 335-325 yılları arasında Doğu seferine çıkan Büyük İskender, Pisidia bölgesine gelmiş ve ordusuyla Karalitis Gölü bugünkü Beyşehir Gölü'nün güneyinden güzergâhına devam etmiştir⁵². Pisidia bölgesi, Büyük İskender'in hâkimiyetiyle Avrupalı bir devletin kontrolü altına girmiştir.

Romalıların ise Beyşehir ve civarını hâkimiyetlerine alışı M.Ö. 78-74 yıllarında Pisidia bölgesine düzenlendikleri seferlerle gerçekleşmiştir. İmparator Augustus (M.Ö. 27 / M.S. 14) döneminde yapılan düzenlemeler ile bölgenin görünüşünü değiştirecek atılımlar yapılmıştır⁵³. Roma yönetimi bölgedeki isyancı halkı kontrol edebilmek ve askeri harekâtlara lojistik destek sağlayabilmek amacıyla "Via Sebaste" adıyla anılacak olan Kral Yolu projesini uygulamıştır. Via Sebaste yol ağı Antioch, Neapolis, Misthea, Amblada Pappa, Vasada, Lystra, İconium gibi dönemin önemli şehirlerini birbirine bağlamıştır⁵⁴. Augustus döneminden itibaren Beyşehir ve çevresine yerleşmeler yapılmıştır. Bu yerleşmeler özellikle Romalı asker emeklisinden oluşmuştur. Roma dönemine ait mezar stellerinde görülen mezar sahibini onurlandırmak amacıyla işlenen ve savaşçılara ait ganimet, kalkan, kılıç gibi savaş aleti tasvirleri bunu desteklemektedir⁵⁵. Özellikle Beyşehir Gölü'ndeki suyun çekilmesiyle göl içerisindeki adalarda Roma

⁵⁰ Konyalı, 1991, s. 6-7.

⁵¹ Tekin, 2007, s. 53.

⁵² Beyşehir Gölü'nün güney kıyılarında İskender Mesiresi olarak bilinen yer, Beyşehirli tarafından Büyük İskender'in ordusunu kurduğu yer olarak kabul edilmektedir. Bu yol Prof. W.M. Ramsey'in yapmış olduğu tespitlere göre en eski ve en işlek kervanların ve orduların geçtiği yoldur. Konyalı, 1991, s. 7-8.

⁵³ Augustus (M.Ö. 27-M.S. 14) imparator olunca ilk yaptığı işlerinden birisi eyaletleri yeniden düzenlenmek olmuştur. Halkına cömert davranarak tahıl yardımları yapmış ayrıca halkın gönlünü hoşnut tutabilmek için görkemli oyunlar tertip etmiştir. Bu dönemde eyaletler büyük gelişme olanağına sahip olmuştur. Geniş bilgi için bkz. Bülent İplikçioglu, Hellen ve Roma Tarihinin Anahtarları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007, s. 92-94.

⁵⁴ Ali Meydan, Beyşehir Doğa Eğitimi Bilim ve Doğa İle Başbaşa 12 Gün, Maya Akademi, Ankara, 2011, s. 179-180.

⁵⁵ Detaylı bilgi için bkz. Oğuz Koçyiğit, "Beyşehir Gölü Kıyılarında Tespit Edilen Roma Dönemi Mezar Stelleri", Arkeoloji ve Sanat Dergisi, S. 147, Çanakkale, Eylül-Aralık 2014, s. 84-86.

dönemine ait yerleşim izleri bulunmuş ve çok sayıda yapı ortaya çıkmıştır⁵⁶. Beyşehir Gölü'ndeki Habibin Adası, Keltaş Adası, Tavşanlı Adası, Helimin Adası, Hacı Akif Adası, Kirse (Kilise) Adası, Çeçen Adası, Kuşkondu Adası ve Akburun Adası'nda Roma dönemine kadar tarihlendirilebilen kilise temelleri, liman ve depo binalarına ait temel kalıntıları, sur kalıntıları, mezar kalıntıları, hamam, ambar ve çanak-çömlek gibi eserler bulunmuştur⁵⁷.

Bizans İmparatorluğu döneminde Mithia, yeni kurulan Lykaonia eyaletine bağlanmış Beyşehir Gölü Lykaonia, Pisidia ve Pamphylia eyaletlerine sınır olmuştur⁵⁸. Ancak erken Bizans dönemi kilise kaynakları dışında Beyşehir hakkında kaynak fazla bulunmamaktadır. Bunun en büyük sebeplerinin başında bölgenin geçiş güzergâhı üzerinde bulunmasından dolayı istilalara uğrayarak şehir merkezinin sürekli yer değiştirmesi gelmektedir⁵⁹.

Beyşehir bulunduğu konum itibarıyla Bizans'ın başkenti İstanbul'un, Akdeniz ile bağlantılı olan yol güzergâhının üzerinde yer alması, merkez olma özelliğini korumasını sağlamıştır. Bölge bir geçiş güzergâhında olduğundan dolayı sürekli siyasi mücadelelere de sahne olmuştur. Özellikle Bizans'ın önce Sasaniler ve daha sonra Müslüman Araplarla olan mücadeleleri, İconium (Konya) ve çevresinde büyük tahribatlara sebep olmuştur. Bundan dolayı da bölgede büyük şehirlerin oluşması mümkün olmamıştır. Halk ise kendini daha güvenli hissettiği sarp tepe ve dağlar üzerindeki kaleler/kastralar etrafına çekilerek buralara yerleşim yerleri kurmuşlardır⁶⁰. Bu yerleşim yerinden bir tanesi de Beyşehir'deki Kastron adıyla anılan Fasıllar Anıtı'nın bulunduğu Kale Dağı'nda yer alır. Müslüman-Arapların istilaları esnasında sığınak olarak kullanıldığı düşünülen bir yerleşim yeridir⁶¹.

⁵⁶ Konyalı, 1991, s. 10-11.

⁵⁷ Hasan Bahar, "Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları 2006", XXV. Araştırma Sonuçları Toplantısı I, Çanakkale, 28.05-01.06.2007, s. 238; Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 87-90.

⁵⁸ Ramsay, 1960, s. 434.

⁵⁹ Ramsay, 1960, s. 375.

⁶⁰ Tuncer Baykara, Türkiye Selçukluları Dönemi'nde Konya, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 23-24, 32. Selçuklular Dönemi'nde de önemini koruyan kale Bizans zamanında Kaballa olarak anılırken Selçuklu devrinde Kevale olarak anılmıştır. Bu kale Konya'ya hâkim bir tepe üzerinde bulunduğundan dolayı buraya hâkim olan Konya'yı da rahatlıkla tehdit edebildiği için kale dikkatle gözetilmiştir.

⁶¹ Ramsay, 1960, s. 367-368.

Beyşehir Gölü Adaları'nda da Bizans dönemine ait yerleşim izine rastlanmıştır. Adada dini yapıların varlığını gösteren V-VI. yüzyıllara tarihlendirilen genişliği 3,6 metre ve uzunluğu 6,5 metre olan dini bir yapıya ait yer mozaik kalıntısı mevcuttur⁶². Kız Kalesi Adası'nda yapılan araştırmalarda Bizans İmparatoru II. Constans'a (641-668) ait altın ve bakır sikkeler bulunmuştur. Ayrıca adada yapılan incelemeler de bronzdan yapılmış 3 çan ve kandillerin asılmasında kullanılan zincir parçalarının bulunması bu dönemde adada kilise ve manastırın yer aldığını göstermektedir⁶³. Beyşehir Gölü'nün kuzeydoğu sahil tarafları ile Kül Adası ve Karaağaç taraflarında Bizans dönemine ait yapılar mevcuttur⁶⁴.

Emeviler döneminde, İslam ordularının ikinci büyük fetih hareketini başlatan Halife I. Velid (705-715) Bizans üzerine sefere çıkmıştır⁶⁵. Beyşehir'i de 712 yılında ele geçirmiş ancak uzun müddet elde tutamamıştır. Emeviler'den sonra diğer bir İslam devleti Abbasiler, 812 yılında Beyşehir'i zapt etmiştir; fakat Abbasiler de bölgeyi uzun süre muhafaza edememiştir⁶⁶. Abbasilerin bölgedeki hâkimiyeti uzun süre olmasa da Türkler açısından önem arz etmiştir. Bu dönemde Abbasi ordusu içerisinde yer alan Türk kuvvetleri, Konya ile ilk temaslarını sağlamıştır⁶⁷. X. yüzyıldan itibaren Müslüman Arapların bölgedeki etkinliği azalmış ve Bizans kaybettiği yerlerde tekrar hâkimiyetini tesis etmiştir. XI. yüzyılda ise Konya ve çevresi Türk akımlarının hedefi haline gelmeye başlamıştır. Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın görevlendirdiği Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından 1078-1079 yıllarında Konya ile birlikte Beyşehir ve çevresi de fethedilmiştir⁶⁸.

⁶² Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 90-91.

⁶³ Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 91.

⁶⁴ İbrahim Hakkı Konyalı'nın vermiş olduğu bilgilerde: "Beyşehir Gölü'nün doğu, kuzey sahilleri Bizans dönemine ait döküntü yadigarlarla doludur. Fakat bunları dillendirmek için tam kadrolu uzman heyetlerin faaliyete geçmesi gerekir. Bir kişinin çalışması ile mümkün değildir. Kazılar yapılacak, çıkacak Yunanca, Latince ve Hititçe kitabeler okunacak..." şeklinde söz etmiştir. Konyalı, 1991, s. 10-11.

⁶⁵ Mevlüt Koyuncu, "Velid I", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 43, İstanbul, 2013, s. 30-31.

⁶⁶ Ramsay, 1960, s. 367.

⁶⁷ Tekin, 2017, s. 68; Eyüboğlu, 1979, s. 21. Bilal Eyüboğlu'nun vermiş olduğu bilgiye göre; Abbasilerin Anadolu seferinde orduda yer alan Türk akıncılarından Anadolu'ya yerleşenler olmuştur. Bu yerleşen Türkler daha sonraki dönemde bölgeye yapılan akınları kolaylaştırmıştır.

⁶⁸ Konyalı, 1991, s. 25-26.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HÂKİMİYETİNDE BEYŞEHİR

1.1. Selçuklular Devrinde Beyşehir

1071 yılında Bizans'a karşı kazanılan Malazgirt Savaşı sonrasında, Türkler kesin olarak Anadolu'ya yerleşmeye başlamış ve Sultan Alparslan'ın komutasındaki emirler⁶⁹ ülkeyi fethetme faaliyetine girişmiştir⁷⁰. Sultan Alparslan'ın ölümünden sonra oğlu Sultan Melikşah'ın başa geçmesiyle de fetih hareketleri hızlanmıştır. Selçuklu hanedan soyundan gelen Kutalmışoğullarının Süleyman, Mansur, Alpilig (Yülük), Devlet (Dolat) adlı komutanlar da fetih için Anadolu'ya sefer düzenlemiştir. Kutalmışoğlu Süleyman Şah, 1074 senesinde Büyük Selçuklu hâkimiyeti altındaki Orta Anadolu'da egemenlik kurmaya başlamıştır⁷¹. Süleyman Şah, 1075 yılında İznik'i fethederek burayı başkent yapmış ve böylece Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurmuştur. Bizans İmparatorluğu'nda yaşanan taht kavgalarından yararlanarak 1080 yılında devletin sınırlarını Marmara, Karadeniz ve Ege sahillerine kadar ulaştırmıştır. Türklerin yayılma alanları Boğaziçi sahillerine kadar ulaşınca Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, batı sınırının da güvenliğini düşünerek Süleyman Şah ile anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. 1081 yılında Aleksios Komnenos ile Süleyman Şah arasında *Drakon (Dragos) Suyu Antlaşması* yapılmıştır. Bizans mühim bir miktar para ve vergi vermiştir⁷².

Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Anadolu'daki fetih hareketleri doğrultusunda 1078 yılında Konya'yı Bizans'tan almıştır. Konya ile beraber Konya'nın batısındaki Takkeli Dağ üzerinde bulunan Gavele Kalesi'ni almıştır. Ayrıca Karallia, Gorgorum, Vasada ve Misthia Kaleleri de 1078-1079 yıllarında alınmıştır. Böylelikle Beyşehir ve çevresi, Türkiye Selçuklu hâkimiyeti altına girmiştir⁷³. Antakya ve yöresine de hâkim olmak isteyen Süleyman Şah, Antakya bölgesini idaresi altında bulunduran Şerefü'd-devle

⁶⁹ Emir unvanı İslam dünyasında ilk defa Hz. Ömer tarafından kullanılmış ve "bir yerin reisi, bir kavmin reisi, başı" anlamlarındadır. Türkçe "beg" kelimesine eşdeğerdir. Selçuklularda da askeri bir terim olan emir kelimesi, günümüz ordularındaki subay kelimesine benzetilmektedir. Erkan Göksu, Türkiye Selçuklularında Ordu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 256-257.

⁷⁰ İlhan Erdem, "XIII. Asrın İkinci Yarısı ile XIV. Asrın İlk Yarısı arasında Göller Bölgesinin Siyasi, İktisadi ve Kültürel Vaziyetine Genel Bir Bakış", Tarih Araştırmaları Dergisi, XVII/28, Ankara, 1995, s. 51-52.

⁷¹ İbn Bibi, 2014, s. 12-13.

⁷² Detaylı bilgi için bkz. Refik Turan, Selçuklu Tarih El Kitabı, Grafik Yayınları, Ankara, 2012, s. 268-285.

⁷³ Konyalı, 1991, s. 25-26.

Müslim b. Kureyş ile olan mücadeleyi kazanmış ve Arap hâkimiyetine son vererek Türk hâkimiyetinin yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. Süleyman Şah'ın 1086 yılında Halep'i kuşatması, Büyük Selçuklu Devleti ile karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. 4 Haziran 1086 tarihinde Büyük Selçuklu Devleti komutanlarından Suriye Meliki Tutuş ile Ayn Seylem mevkiinde giriştiği mücadeleyi kaybederek vefat etmiştir⁷⁴. Süleyman Şah'ın oğulları Kılıç Arslan ve Kulan Arslan ise esir alınarak İsfahan'a götürülmüştür. Suriye Seferi'ne çıkılmadan önce İznik'te saltanat naibi olarak bırakılan Ebu'l Kasım⁷⁵ ve onun ölümünden sonra yönetimi ele alan kardeşi Ebu'l Gazi sayesinde, 1086-1092 yılları arasında devlet yönetiminin kesintiye uğraması engellenmiştir⁷⁶. Melikşah'ın 1092 yılındaki ölümünün ardından serbest bırakılan Kılıç Arslan ve Kulan Arslan, İsfahan'dan İznik'e gelerek Ebu'l Gazi'den devleti teslim almışlardır. Kılıç Arslan, Türkiye Selçuklu tahtına geçip kendisini hükümdar ilan ederek *sultan* unvanını almıştır⁷⁷. 1095 yılında başlayan Haçlı Seferleri ve İznik'in 1097 yılında Haçlılar tarafından zapt edilmesi sonucunda Türkler, Anadolu içlerine kadar çekilmiş devlet merkezi de Konya'ya taşınmıştır⁷⁸. I. Kılıç Arslan, doğu seferine yönelmiş ve Büyük Selçuklu emirlerinden Çavlu, Artukoğlu İlğazi ve Suriye Melik'i Rıdvan'la giriştiği mücadelede başarılı olamamıştır. Esir düşme tehlikesi karşısında Habur Irmağı'na atını sürmüş, atının ve kendi üzerindeki zırhlarının ağırlığından dolayı boğularak vefat etmiştir⁷⁹. I. Kılıç Arslan'ın ölümünün ardından Şahin Şah, Mesud, Arap ve Tuğrul Arslan adlarında dört oğlu kalmıştır. Büyük oğlu Şahin Şah, Büyük Selçuklu Devleti'nin Emiri Çavlu'nın Musul'u ele geçirmesi ile yakalanmış ve Muhammed Tapar'ın yanına götürülmüştür.

⁷⁴ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Turan Neşriyet Yurdu Basımevi, İstanbul, 1971, s. 77; R. Turan, 2012, s. 285-287; Anadolu Türklerinin atası kabul edilen ve bozguna uğrayarak hayatını kaybeden Süleyman Şah'ın cenazesi Tutuş tarafından en güzel kefenlerle kefenlenip Halep kapısında bir yere defnedilmiştir.

⁷⁵ Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, Türkiye Selçuklu Devleti'nin varlığından rahatsız olmuştur. Emir Porsuk idaresindeki bir orduyu İznik'e göndermiştir. Başarılı olamayan Emir Porsuk'u geri çekip yerine 1087 yılında Urfa Emiri Bozan'ı göndermiştir. Ebu'l Kasım, Anadolu'nun kendisine verilmesi için İsfahan'a giderek Melikşah'ın huzuruna çıkmak istemiş, fakat muhatabının Emir Bozan olduğu söylenerek isteği geri çevrilmiştir. Ebu'l Kasım, İznik'e dönüş yolunda Emir Bozan tarafından yakalanarak yayın kirişi ile boğdurulup öldürülmüştür. Ebu'l Kasım'ın Yayın Kirişi ile öldürülmesi hanedan üyesi olduğunu göstermektedir. Detaylı bilgi için bkz. R. Turan, 2012, s. 287-288; O. Turan, 1971, s. 86-87.

⁷⁶ R. Turan, 2012, s. 287.

⁷⁷ Işın Demirkent, "Kılıçarslan I", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 25. Ankara, 2002. s. 397; R. Turan, 2012, s. 289.

⁷⁸ R. Turan, 2012, s. 290-291.

⁷⁹ R. Turan, 2012, s. 292.

Babasının vefatından iki sene sonra serbest bırakılan⁸⁰ Şahin Şah, Malatya'ya gelerek daha önce burada kendisini sultan ilan etmiş olan kardeşi Tuğrul Arslan'ı tahtan indirmiş ve kendisi burada Selçuklu tahtına oturmuştur. Ardında Konya'ya gelerek tahta çıkmış ve kardeşleri Mesud ve Arap'ı yakalatıp hapsedirmiştir. Danişmentli Emir Gazi'nin desteği ile hapisten kurtulan Mesud, ağabeyi Şahin Şah ile saltanat mücadelesine girmiştir. Uzun süren mücadele döneminden sonra 1116 yılında Konya'da Türkiye Selçuklu Devleti'nin tahtına I. Mesud geçmiştir⁸¹.

Beyşehir'in Türkiye Selçuklu başkenti Konya yakın olması sebebiyle siyasi ve toplumsal olayların izleri görülmektedir. Anadolu'nun Türkleşmesi ile Misthea'nın Beyşehir'e dönüşümü paralellik göstermiş⁸², Beyşehir'in Selçuklu hâkimiyetine girişi Konya'nın alınması ile beraber olmuştur⁸³.

1.1.1. Beyşehir ve Çevresinde Selçuklu Hâkimiyetinin Güçlenmesi

Türkiye Selçuklu tahtına Sultan Mesud'un çıkışından bir süre sonra, Bizans İmparatoru Aleksios'un vefatı ve yerine oğlu Ioannes Komnenos (1118-1143)'in geçmesi ile beraber iki devlet arasında savaşlar tekrar başlamıştır. Selçuklular, Bizans'ın işgal ettiği Denizli (Laodikaia)'yi geri almıştır. Ioannes Komnenos, 1119 yılında tekrar harekete geçerek Denizli Emiri Başara'yı yenilgiye uğratmıştır. Selçuklu merkezi Konya'ya ulaşabilmek için 1120 ve 1121 yılında sefere çıkan imparator, sahte ricat uygulayarak Uluborlu (Sozopolis) Kalesi'ni ele geçirmeyi başarmıştır⁸⁴. Bizans ordusu daha sonra Beyşehir Gölü civarına ve oradan da Antalya tarafına geçerek Türklerden birçok yeri geri almıştır.

Selçuklu Sultanı I. Mesud, Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un başarısızlıkla sonuçlanan Niksar seferi sonrası kaybettiği yerleri tekrar geri almak için Batı Anadolu seferine başlamıştır. Uluborlu'yu kuşatmış ve Antalya civarına kadar ilerlemiştir. Bu durumu haber alan Ioannes Komnenos, İstanbul-Antalya yolunun

⁸⁰ İbn Bibi'nin verdiği bilgilere göre; Şahin Şah, Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar (1105-1118)'in izniyle serbest kalmış ve Anadolu'ya gelmiştir. İbn Bibi, 2014, s. 13.

⁸¹ İbn Bibi, 2014, s. 13, O. Turan, 1971, s. 153-161; R. Turan, 2012, s. 299-300.

⁸² Tekin, 2017, s. 69.

⁸³ Konyalı, 1991, s. 25-26; Tekin, 2017, s. 69.

⁸⁴ O. Turan, 1971, s. 161; Uluborlu Kalesi'ni almanın zorunluluğunu düşünen Ioannes Komnenos, küçük bir kuvvet kaleye göndermiştir. Göndermiş olduğu kuvvet geri sahte geri çekiliş yapmış, onları takibe koyulan Selçuklu kuvvetleri durumu kavrayamamış ve kalabalık Bizans ordusu ile karşılaşarak büyük zayıflık vermiştir.

güvenliği emniyete almak için stratejik bir öneme sahip olan Beyşehir bölgesine gelmiş ve burada yaşayan Hristiyan ahalinin Bizans yönetimi yerine Türkleri tercih ettiğini görmüştür. Beyşehir Gölü Adaları'nda yaşayan Hristiyan halk, Beyşehir bir uç bölgesi iken Türklerle ticari ilişkiler kurarak Türk adet ve geleneklerini benimsemiş, Ioannes Komnenos'a itaat etmemişlerdir. Kayıklar aracılığı ile Konya'daki Türklerle canlı ticari ilişkilerin yanında kuvvetli bir dostluk kuran Hristiyan Rum halkı, sınır komşularının tarafını tutmuş ve Bizans'ı kendilerine düşman olarak görmüştür. Adalarda yaşayan Hristiyan Rumları kendisine bağlamakta başarılı olamayan Ioannes Komnenos, kayık ve sallarla adalardaki kalelere saldırmış ve burada yaşayan Hristiyan halkı Konya'ya göndermiştir. Bölgede çıkan fırtınadan dolayı Bizans kuvvetlerinin büyük bir çoğunluğu gemilerin batması neticesinde gölde boğulmuştur⁸⁵.

Bizans kroniklerinde, İmparator Ioannes Komnenos'un Beyşehir Gölü'ndeki adalara yaptığı çıkarma şöyle aktarılmıştır:

“1141 yılında İmparator Ioannes Komnenos, Türklerin Sozopolis (Uluborlu)’e saldırdıklarını duydu ve bütün ordusu ile birlikte süratli bir şekilde Uluborlu’ya yöneldi. Türklerle karşılaşamayınca (onlar Romalıların yaklaştıklarını duyunca kaçmışlardı) ordusunu Pusguse Gölü’ne (Beyşehir Gölü) götürdü. Oldukça geniş ve uzun olan gölün ortasında birbirinden ayrı yükselmiş adalar vardı. Bu adaların üstünde eskiden yapılmış kaleler bulanmakta ve adalarda yaşayan insanlar suyu bir kale hendeği olarak nitelendirmektedir. Bu insanlar için aynı gün zarfında Konya’ya gidip gelebilmektedir. İmparator özellikle bu sebepten ötürü, gölün hâkimiyetini ele geçirmeye büyük önem veriyordu. Orada yaşayan Romalıları, gölü ona teslim etmeyince (çünkü uzun zamandan beri Türklerle yakın yaşadıkları için onların adetlerini benimsemişlerdi), aşağıdaki şekilde bir plan yaptı. Mümkün olduğu kadar çok sayıda yelkenli sandal ve küçük kayıklar toplayarak hepsini kalaslarla birbirine bağladı; üzerlerine savaş makinelerini yükledi ve bunları doğruca adalardaki kalelerin önüne götürdü. Fakat göl sert bir rüzgâr ile

⁸⁵ O. Turan, 1971, s. 177; R. Turan, 2012, s. 304-305; Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 92; Tekin, 2017, s. 75; İbrahim Hakkı Konyalı, adalarda yapmış olduğu incelemelerde, Eşşek Adası, Mada Adası ve Mindıras Adası'nda sur kalıntılarının bulunduğunu ve halen bazı bölümlerinin sağlam olduğunu, 2 katlı olan surların Romalıları ve Bizanslılara ait olabileceğini ifade etmiştir. Konyalı, 1991, s. 395, 399.

çalkalanınca Romalı askerlerin çoğu suya düşüp kayboldu; ancak pek zorlukla ve olağanüstü çaba ile bir kısmı kurtulabildi”⁸⁶.

Başka bir Bizans kaynağında ise olay şu şekilde aktarılmıştır:

“İmparator Ioannes, Phrygia kenarından geçerek Attalos’un harika şehri Antalya’ya ulaştı. Civardaki bölge ve şehirlerde düzen ve asayiş kurmak için burada bir süre kalmak fikrindeydi. Çünkü bazı yöreler Türk boyunduruğuna boyun eğmişlerdi. Bunlar arasında, hemen hemen bir deniz kadar büyük Puscuse Gölü (Karalis, bugünkü Beyşehir Gölü) de vardı. Gölün içinde, birçok yerde sudan fışkıran küçük fakat çok müstahkem adaların ahalisi Hristiyan olmakla beraber, o sıralarda kayıkları aracılığı ile Konya Türkleriyle çok canlı ilişkiler sürdürmekteydiler. Böylece bunlarla Türkler arasında sadece kuvvetli bir dostluk kurulmakla kalmamış, bunlarla âdet ve gelenekleriyle hemen hemen Türkleşmişlerdi. Bu sebepten de sınır komşularının tarafını tutuyorlar ve Bizanslıları kendilerine düşman görüyorlardı. Uzun bir alışkanlık işte milliyet ve dinden daha güçlü oluyor. Bunlar akıllarını yitirmişçesine davrandılar: İmparator’a küfürler savurdular ve adalarını su engeline güvenip onun emirlerine açıkça karşı koydular.

İmparator gölün eskiden beri Bizans’a ait olduğunu ve gerçekten istiyorlarsa, adaları boşaltıp açıkça Türklerin tarafına geçmelerini söyledi. Eğer böyle yapmayacak olurlarsa imparator gölün, Bizans Devleti için kaybedilmesine hiçbir surette tahammül etmeyecekti. Fakat sözlerinin bir yararı olmadığını gören imparator harekete geçti, gezi ve balıkçı kayıklarını birbirine bağlayarak salları yaptırdı. Surları yıkan koçbaşlarını sallların üzerine yükleyerek korunaklı olan adalara gönderdi. Böylece adalar ele geçirildi. Ancak bu sırada Bizanslılar bazı felaketlere de uğramıştı. Birkaç kez gölde etkili olan şiddetli fırtına salları sürükleyerek parçalanmasına sebep oldu. Bunların yükü ya gölün derinliğine gömüldü ya da dalgalarla sürüklenip kayboldu⁸⁷.

XII. yüzyıldaki bu gelişme Anadolu’nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecinin sadece askeri fetihlerle olmadığını, karşılıklı ticaretlerle samimi dostluklarla kurulduğunu göstermektedir. Türkiye Selçuklu komutanları, vakıf ve imar faaliyetleri ile

⁸⁶ Ioannes Kinnamos, Historia (1118-1176), çev. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 19.

⁸⁷ Khoniates, 1995, s. 24; Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 92-94.

Müslümanların olduğu kadar Hristiyan halkında güven ve itibarını kazanmıştır. Gayrimüslimler, kendilerini hem topraksız bırakıp hem de ağır vergilerle ezen Bizans'a karşı, adil yönetim ve hoşgörölü davranmış olan Türkleri tercih etmiştir.

I. Haçlı seferinden beri Anadolu'yu yeniden elde etme arzusu içinde olan Bizans İmparatorluğu ile Türkiye Selçukluları 1162 yılında İstanbul'da antlaşma yapmıştır. II. Kılıç Arslan, 1162 yılında Bizans İmparatoruna bir ziyarette bulunmuştur. I. Manuel Komnenos (1143-1180), bizzat huzuruna gelen ve dolayısıyla Bizans'ın üstünlüğünü kabul etmiş olan II. Kılıç Arslan'a dostça yaklaşp hediyeler sunmuştur⁸⁸. Bizans İmparatoru'nun dış politikadaki temel ilkesi; "zayıfı destekleyerek kuvvetler dengesini kendi elinde tutmak" bu doğrultuda Türkiye Selçuklu sultanına yakınlık göstermiştir⁸⁹. Sultan II. Kılıç Arslan ve beraberindeki bin kişilik heyet seksen gün İstanbul'da kalmış ve misafirlik süreleri bittikten sonra İmparator I. Manuel Komnenos ile bir antlaşma yapılmıştır⁹⁰. İki taraf arasında yaşanan sorunların üstesinden gelmek için zaman kazandıran bir siyasi manevra olan bu antlaşma, 11 yıl kadar sürmüş ve özellikle II. Kılıç Arslan'ın çok işine yaramıştır. 1162 yılında imzalanan antlaşmaya göre; "Türkler, Bizans'tan aldığı şehirleri ve yerleri geri verecekti. Özellikle Sivas ve buna bağlı yöreyi iade edecekti". Ancak II. Kılıç Arslan bu antlaşmaya uymamış ve topraklarını daha da genişletmiştir. 1175 yılında Danişmentlilerin elinde bulunan Sivas, Niksar ve Tokat civarındaki toprakları zapt etmiş olması, Bizans İmparatorluğu'nun geniş kapsamlı harekât başlatmasının temel nedenini oluşturmuştur⁹¹. II. Kılıç Arslan, meselenin barış yoluyla çözümü için elçiler göndermiştir. Ancak İmparator I. Manuel Komnenos barışa dair istekleri reddetmiştir. Bizans imparatoru, Türkiye Selçuklu saldırılarına son vermek ve Selçuklu-İslam tehdidini ortadan kaldırmak için Papa'dan da destek almıştır. İki taraf arasındaki anlaşmazlıklar çözümsüz kalmış ve savaşın sonucunu Bizans ordusu için manevra kabiliyeti zor olan coğrafi şartlar belirlemiştir.

Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un, Konya'yı ele geçirerek Türkiye Selçuklu Devleti'ni ortadan kaldırmak ve Türkleri Anadolu'dan çıkarmak için 1176 (H.

⁸⁸ Georg Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, çev. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 363.

⁸⁹ R. Turan, 2012, s. 319.

⁹⁰ Detaylı bilgi için bkz. R. Turan, 2012, s. 318-320; O. Turan, 1971, s. 201-202.

⁹¹ Ali Sevim ve Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 549.

572) yılında düzenlemiş olduğu seferin yeri meselesi, Türk-İslam Tarihi'nin ortak bir netice sağlanamamış konularındandır. Nerede olduğu tartışma konusu olan Miryokefalon Savaşı'nın Beyşehir sınırları içinde kalan Bağrsak Boğazı'nda olduğu ile ilgili görüşler mevcuttur. Savaşla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında Denizli yöresinde Düzbel, Çardak Geçidi, Akçay Vadisi, Kûfi Boğazı ile Eğirdir Gölü'nün kuzeyi ve doğu kesimlerinde Kumdanlı Ovası, Karamık Beli, Gelendost Ovası ve Akdağ köyü civarı üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Son dönemde Adnan Eskikurt⁹² ve Mehmet Akif Ceylan'ın⁹³ yapmış olduğu araştırmalarda, savaş yerinin Konya-Beyşehir arasında yer alan Bağrsak Boğazı mevki olduğu görüşü ortaya konulmuştur.

Bizans İmparator ordusu, 1176 yılında Türklerin karşı koymasından çekindiği için kendi denetimlerinde bulunan Balıkesir yakınlarındaki Akhyraous (Akira)'dan geçip Denizli üzerinden ilerlemesine devam etmiş ve Honaz (Khonai)'a ulaşmıştır. İmparator ordusuyla Kelainai (Dinar)'den Khoma (Homa) gitmiştir. İlk akla gelen Sublaion Kalesi'nin de bulunduğu Denizli Gümüşsu'daki Homa olduğudur. Ancak Adnan Eskikurt araştırmasında İmparator I. Manuel Komnenos'un Dinar'dan başka bir Homa'ya gitmiş olabileceğini ileri sürmektedir⁹⁴. Adnan Eskikurt, Patrik Mihail'in Vakayinamesinde "Bizans imparatoru Türk ülkesinde beş günlük yol almıştır"⁹⁵ ifadesinden yola çıkarak, bu yerin Dinar'ın yaklaşık 200 km uzaklığında bulunan Beyşehir'in 15-20 km güneyinde yer alan ve yakın zamana kadar Homa adıyla anılan yerleşim yeri olduğunu ileri sürmektedir⁹⁶. Homa'da ikmalini yapan İmparator I. Manuel Komnenos'un, Miryokefalon olarak adlandırılan kale harabesinin görüldüğü yerden, yüksek yamaçlarla çevrili uzun bir vadi olan Tzibritze Geçidi'ne yöneldiğini ifade etmektedir. Ayrıca Niketas Khoniates'in "kuzeye doğru gittikçe dikliği azalan yayvan tepeler arasındaki geniş vadi, güneye doğru gittikçe dikleşir ve sarplaşır"⁹⁷ açıklamasını kaynak göstererek, Bağrsak Boğazı mevkiinde de benzer tarifte vadi ve geçitlerin mevcut olduğunu belirtmektedir.

⁹² Eskikurt, 2017, s. 74-98.

⁹³ Ceylan, 2017, s. 1-39.

⁹⁴ Eskikurt, 2017, s. 81.

⁹⁵ Süryani Mihail, Süryani Patrik Mihail'in Vakayinamesi İkinci Kısım (1042-1195), çev. Hrant D. Andreasyan. İstanbul, 1944, s. 249.

⁹⁶ Eskikurt, 2017, s. 81. Khoma adını taşıyan yerleşke araştırılmış ve Beyşehir'e bağlı Çivril Köyü'nün güneyinde eski adıyla Homa, şimdiki adıyla Aşağı ve Yukarı Esence Köyü olduğü görülmüştür.

⁹⁷ Görsel için bkz. Ek-6.

Savaşın Konya'nın batı kesiminde bulunan, Konya ile Beyşehir arasındaki Bağırsak Boğazı olarak bilinen mevkide gerçekleştiği düşüncesini ilerini süren Adnan Eskikurt, Niketas'tan aktarmış olduğu bilgilerde savaşın gerçekleştiği yerde Miryokefalon adında terk edilmiş bir kale olduğunu belirtmiştir⁹⁸. Bu belirtilen yerde bugün Meldinis Kalesi adıyla bilinen bir kale kalıntısı bulunmaktadır.

Süryani Mihail'e göre Bizanslılar Konya'ya bir günlük yol kadar, sultanın bulunduğu yere ise üç saatlik yol kadar yaklaşmıştır⁹⁹. Birbirinden kopuk halde ilerleyen Bizans kuvvetleri, Konya yakınlarına kadar gelmiştir. Tzibritze Geçidi denilen boğazın darlaştığı yere ulaşarak yayvan bir tepeyi tutmuşlardır. Erzaklarını taşıyan 5 bin arabayı, silahları ile harp aletlerine ait keresteyi, altınlarını, kilise olarak kullandıkları çadırlarını ve diğer her türlü eşyalarını geride bırakmışlardır. Türkmenler, Bizans kuvvetlerinin karargâhtan uzaklaştığını ve yüklü arabaları görünce 50 bin kişiyle arkalarında toplanıp, Bizans karargâhına yağmalamıştır¹⁰⁰. Bizans İmparatoru servetlerinin ve erzaklarının yağmalandığını duyunca büyük bir korku ile saldırmıştır. Türkler, Bizans ordusunun ağırlıklarını taşıyan arabalardaki koşulu hayvanları okla vurmuş, tepelerden de kayalar atarak askerlere saldırmıştır. Selçuklu askerlerinin saldırıları ile Bizans birlikleri arasındaki irtibatı koparan setler oluşmuştur¹⁰¹. Boğazda sıkışıp panikleyen Bizans kuvvetleri destek alamamış ve büyük bir yenilgi almıştır¹⁰².

Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un barış talebini Sultan II. Kılıç Arslan kabul etmiştir¹⁰³. Antlaşma hükümlerine göre; Dorylaion ve Sublaion Kaleleri yıkılacak ve Selçuklu Devleti büyük miktarda (100 bin dinar, 100 bin dirhem, at, kumaş vs.) savaş tazminatı alacaktır¹⁰⁴.

Sultan II. Kılıç Arslan'ın 17 Eylül 1176 yılında¹⁰⁵ almış olduğu zafer sonrasında İslam hükümdarları nezdindeki saygınlığı artmıştır. Hristiyan dünyasında düşünüldüğü gibi Anadolu'nun Türklerin işgali altındaki memleket olmadığı kesinleşmiş ve Türk-İslam yurdu olduğu ispat edilmiştir. Sultan II. Kılıç Arslan, Selçuklu ve Bizans

⁹⁸ Eskikurt, 2017, s. 81; Görsel için bkz. Ek-7.

⁹⁹ Mihail, 1944, s. 249.

¹⁰⁰ Mihail, 1944, s. 249.

¹⁰¹ Eskikurt, 2017, s. 91.

¹⁰² Ostrogorsky, 2011, s. 363.

¹⁰³ Mihail, 1944, s. 249.

¹⁰⁴ R. Turan, 2012, s. 328.

¹⁰⁵ Ostrogorsky, 2011, s. 363.

ilişkilerinde 1071 Malazgirt'ten sonraki ikinci büyük dönüm noktası olan 1176 Miryokefalon zaferini bütün emirlere, Bağdat Halifesine ve Horasan sultanına bildirmiştir. Anadolu'nun artık bir Türk yurdu haline geldiği dünyaya ispat edilmiştir. Bu zafer İslam şehirlerinde şenliklerle kutlanmış ve şehitler içinde dualar edilmiştir¹⁰⁶.

1.1.2. Bölgenin İlk Yerleşimlerinden Kubâd-âbâd ve Gelişmeler

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubâd döneminde kurulma ihtimali üzerinde durulan Beyşehir'in, idari durumunda iki merkez ön plana çıkmaktadır¹⁰⁷. Bunlar birbirine çok yakın olan Gorgorum ve Kubâd-âbâd vilayetleridir. İbn Bibi'nin eserinde “*cennetin bekçisi görse cennetten ayırt edemez, oradaki çeşit çeşit meyve ağaçlarını aşlamak için cennetin bahçesine götürürdü*”¹⁰⁸ diyerek hayranlığını belirttiği, I. Alâeddin Keykubâd'ın Anamas Dağı eteklerinde Beyşehir Gölü'nün kıyısında ve Konya-Alanya yolu üzerinde tesis etmiş olduğu Kubâd-âbâd vilayetinin ilk emiri *Ulug İnanç Yahşi Sübaşı Beg Yusuf'dur*. Sultanın fermanıyla Kubâd-âbâd ahalisi ve ulemalar, emir ve kumandanlar da Yusuf Beg'in emirliğini tanımıştır¹⁰⁹. I. Alâeddin Keykubâd zamanında, H. 633 Ramazan (1235-1236) yılında Kubâd-âbâd Valisi Bedreddin Savtaş tarafından bir camii yaptırılmıştır. Camii kitabedesinde “*Bu mescit, sultanların yücresi Keyhüsrev oğlu Alâeddin Keykûbad'ın -tanrı sultanlığını sürekli kılsın- devletli günlerinde kulların zayıfı ve Vilayet-i Kubâd-âbâd Valisi olan Bedreddin Savtaş tarafından 633 yılı Ramazan ayında yapıldı*” yazmaktadır¹¹⁰. Bölgenin diğer vilayeti Gorgorum ile ilgili tarihsiz menşur kaydında naip ve kethüda ismi zikredilmemiş ama IV. Rükneddin Kılıçaslan (1260-1265), uç vilayeti emirlerinden Sahip Fahreddin Ali'nin oğullarına hassa olarak vermiştir¹¹¹. Selçuklu vakayinamelerinde Beyşehir çevresi

¹⁰⁶ Mihail, 1944, 250; Eskikurt, 2017, s. 91; Nesimi Yazıcı, İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018, s. 284-285.

¹⁰⁷ Yaşar Erdemir, 1999, s. 1; Konyalı, 1991, s. 72; Erdoğan, 1989, s. 110-111.

¹⁰⁸ İbn Bibi, 2014, s. 362.

¹⁰⁹ Osman Turan, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Metin, Tercüme ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 13-14.

¹¹⁰ Kubâd-âbâd Sarayı'nın yeri konusunda şüphe bırakmayacak olan bu kitabe günümüzde Yenişarbademli ilçesine bağlı Kürtler (Pınarbaşı) Köyü Camii kapısının üstünde yer almaktadır. Selçuklu nesih yazısı ile altı satır halinde yazılmıştır. Zeki Oral, “Kubâd-âbâd Nasıl Bulundu?”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 2/2, 1953, s. 175-176; O. Turan, 2014, s. 14.

¹¹¹ Y. Tekin, 2017, s. 17.

bölgedeki Hristiyan yerleşik nüfusun varlığından dolayı Rumca adı ile Gorgorum olarak geçmiştir¹¹².

Beyşehir'in, Selçuklu başkenti Konya'ya yakın bir konumda bulunması bölgeyi idari ve mimari açıdan da etkilemiştir. Doğal güzelliği ile dikkat çeken Beyşehir'e I. Alâeddin Keykubâd, 1226-1228 yılları arasında Emir-i Şikâr¹¹³ olan ve ayrıca dönemin ünlü mimarlarından Sâdeddin Köpek'e Kubâd-âbâd Sarayı'nı inşa ettirmiştir¹¹⁴. Sarayın inşa edilmesi ile Beyşehir bölgesi, askeri-stratejik ve idari merkez niteliği kazanmıştır. Sultanların, Konya'dan Alanya'ya kış başlangıcı ve bahar dönüşü seyahatlerinde konakladıkları saray olarak işlev görmüştür¹¹⁵.

Konya Alâeddin tepesindeki saray haricinde yapılan Kubâd-âbâd Sarayı, idari işlerinin yürütüldüğü devletin yazlık idare binası olarak kullanılmıştır¹¹⁶. Türkiye Selçukluların idari birimlerinden biri olarak uzun zaman hizmet etmiştir. Büyük saray ve küçük saray olarak iki ana bölümden oluşan külliye'nin içinde hamam, cami, fırın, mutfak, depo, av parkı ve askeri barınaklar yer almaktadır¹¹⁷. Sarayın çevreleri köşkler ile donatılmış ve iç açıcı havuzlar yer almıştır¹¹⁸.

Akıllı siyaseti ve dirayeti ile devleti siyasi, idari, iktisadi ve askeri yönlerden geliştiren I. Alâeddin Keykubad, "Barış ve ittifaklara dayanarak ülkenin güvenliğinden ödün vermeme" prensibi gereği dış politikasını yönetmiştir. Moğol tehlikesinin farkına

¹¹² Koray Özcan, "Selçuklu Çağında Beyşehir Havzası Mekânsal ve İşlevsel Rol", Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşğın-Yakup Kaya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 495-496.

¹¹³ Av köpekleri, atmaca, doğan gibi av hayvanlarının bakımını yapan ve hükümdar ava gittiği zaman beraberinde bulunup hizmet eden emirdir.

¹¹⁴ İbn Bibi, 2014, s. 363.

¹¹⁵ Ali Osman Uysal, "Kubâd-Âbâd'da Eşrefoğullarının İzleri Hakkında Notlar", Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşğın-Yakup Kaya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 76; O. Turan, 1971, s. 397; Alperen, 2001, s. 79.

¹¹⁶ Beyşehir Gölü'nün güneybatı sahilinde, Anamas Dağı'nın eteğinde bulunan Kubâd-âbâd Sarayı, günümüzde Gölyaka köyü yakınlarındaki Tol mevkiinde yer almaktadır. 1949 yılında Zeki Oral'ın araştırmaların da çini kalıntıları bulunmuş, 1956 yılında ise çalışmaları Mehmet Önder devam ettirmiş, 1965-1968 yılları arasında Otto Dorn başkanlığında sürdürülen kazı çalışmalarında 5200 m²lik alanı kapsayan muazzam Selçuklu Sarayı ortaya çıkmıştır. 1968'den sonra kazı çalışmaları duran Kubâd-âbâd'ın, 1980 yılında Prof. Dr. Rüçhan Arık tarafından kazılarına yeniden başlanmıştır. Orta Asya'daki saraylar ile Osmanlı sarayları arasındaki boşluğu dolduran ve günümüze ulaşmış tek Selçuklu Sarayıdır. Alperen, 2001, s. 80-82; Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 96-98; Tuncer Baykara, Eşref-Oğulları ve Yörede Gelişen Türk Şehir Hayatı", Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşğın-Yakup Kaya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 478.

¹¹⁷ Görsel için bkz. Ek-2, Ek-3.

¹¹⁸ Detaylı bilgi için bkz. İbn Bibi, 2014, s. 363-367.

vararak karışıklık hediyeleşmeler ve vergi ödeme yollarıyla onlarla iyi geçinme yollarına gitmiştir. I. Alâeddin Keykubad, 30 Mayıs 1237 tarihinde Ramazan Bayramı'nın üçüncü günü Kayseri yakınlarında yabancı elçiler onuruna vermiş olduğu ziyafette yediği kuş etinden zehirlenerek, 1 Haziran 1237 tarihinde 45 yaşında vefat etmiştir¹¹⁹.

Kubâd-âbâd Sarayı, I. Alâeddin Keykubâd'dan sonra yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev olmak üzere diğer Selçuklu sultanlarının da zaman zaman ikamet yeri dolayısıyla idare merkezi olmuştur. Devletin son dönemlerde yaşamış olduğu karışıklıklardan dolayı saltanatın son yıllarında sultanlar Kubâd-âbâd Sarayı'na çok uğrayamamıştır¹²⁰.

1239 yılında Halep hükümdarı Melik Nasr'ın elçisi tarihçi İbn'ül Adim'i Kubâd-âbâd Sarayı'nda konuk eden Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, 1240 yılında Babaîler¹²¹ hareketinin tehlikesi karşısında Konya'yı terk ederek Cezire-i Kubâd-âbâd'a yani Beyşehir Gölü'ndeki adalara sığınmıştır¹²². Hacı Mübarizeddin Armağanşah'ı Selçuklu ordusunun başında, devlet otoritesine başkaldıran asileri cezalandırmak üzere Amasya üstüne göndermiştir. Armağanşah, Amasya'ya vardığında Baba Resûl'u zaviyesinden çıkartıp kale burcuna astırmıştır. Bunun haberini alan isyancı Türkmenler onun ölümsüz olduğuna, melekler yardımıyla tanrı katına gittiğine inanıp "Baba Resûlullah! Baba Resûlullah!" diye bağrışarak kadın erkek bütün güçleri ile Selçuklu askerlerine saldırmışlardır. Selçuklu ordusu ile Babaîler arasında şiddetli bir muharebe gerçekleşmiş ve muharebede Selçuklu kumandanı Armağanşah şehit edilmiştir. Konya üzerine doğru hareket eden isyancı Türkmenler Kırşehir'in Malya Ovasına kadar ilerlemiştir. Emir Necmeddin komutasındaki Selçuklu askerleri, ücretli Frank askerinin öncü desteği ile isyancı Türkmenleri yenilgiye uğratmış ve Baba Resûl'un en gözde halifesi olan Baba İshak'ı da öldürmüştür. Babaîler İsyanı sırasında da II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Kubâd-âbâd Sarayı'nda ikamet ederek yatıştırma harekâtını buradan idare etmiştir¹²³.

¹¹⁹ R. Turan, 2012, s. 391-392.

¹²⁰ Uysal, 2018, s. 75.

¹²¹ "Babaî İsyanı" 1240 yılında Selçuklu Devleti'ne karşı hazırlanan Türkmen ayaklanmasıdır. Harekâtı Horosanlı Baba İlyas adına Türkmen Şeyhi Baba İshak yönetmiş ve ekonomik güçlük çeken Türkmenlerden faydalanarak isyanı çıkartmıştır.

¹²² O. Turan, 1971, s. 398, 423; Eyüboğlu, 1979, s. 22.

¹²³ Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, Babaîler İsyanı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s. 131-139; O. Turan, 1971, s. 421-427; M. Said Polat, Selçuklu Göçerlerinin Dünyası: Karacuk'tan Aziz George Kolu'na, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 190.

Keskin ve tehlikeli bir zekâyâ sahip olan Sâdeddin Köpek, türlü entrikalarla Selçuklu tahtına çıkmak için propagandalar yapmıştır. Boynunda asılı kılıcıyla sultanın huzuruna girme cüretini göstermeye başlamıştır¹²⁴. Sâdeddin Köpek'in, Selçuklu devlet adamlarını birer birer ortadan kaldırması üzerine sıranın kendisine geldiğini düşünen II. Gıyaseddin Keyhüsrev, güvendiği hassa kölelerinden (gulaman-i has) birini Sivas Sübaşısı Hüsameddin Karaca'ya göndererek yardım istemiştir. İbn Bibi eserinde olayı şu şekilde aktarmıştır:

*"II. Gıyaseddin Keyhüsrev, hassa kölelerinde birini yanına çağırarak ona: 'Köpek, utanmazlığı ve yüzsüzlüğü ele aldı. Memleket erkânımızı ve saltanat büyüklerimizi bir varlık fezasından yokluk çölüne gönderdi. Bu sıralarda yalnız olarak belinde kılıcıyla huzura geliyor. Onun bu küstahlığı ve saygısızlığı karşısında ne yapacağımı bilmez oldum. Kimseye duyurmadan en kısa zamanda Sivas Mahrusesine git, oranın subaşı (ser leşker) Emir-i Candar Hüsameddin Karaca'yı gör. Benden duyduklarını ona anlat. En yakın zamanda saltanat makamına getir de bu kötülükleri ortadan kaldırsın, bu musibet savuşturulsun' dedi"*¹²⁵.

Sâdeddin Köpek, Selçuklu tahtında hak iddia edebilmek için annesi Şehnaz Hatun'un, Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev ile gayri meşrû ilişkisi olduğunu ve annesinin iki aylık hamile iken bir başkasıyla evlendiğini, kendisinin de bu nikâhtan yedi ay sonra dünyaya geldiğini iddia etmiştir. Devletin kötü gidişatından sultanı sorumlu tutmuş ve tahta geçmenin planlarını yapmıştır. Ayrıca sultan hakkında Abbâsî halifelerinin sancağını değiştirip, Abbasîleri tanımayacağı söylentisini de yaymaya başlamıştır. Sâdeddin Köpek'i ortadan kaldırmaya karar veren sultan, Sivas Sübaşısı Hüsâmeddin Karaca'dan yardım istemiştir. Hüsâmeddin Karaca, Kubâdâbâd Sarayı'nda bulunan sultanın yanına gitmeden önce Sâdeddin Köpek'in çadırına misafir olmuş ve sultanın hizmetine girmek istediğini, kendisinin izni olmadan sultanın huzuruna çıkamayacağını bildirmiştir¹²⁶. Sâdeddin Köpek'in güvenini kazanan Hüsâmeddin Karaca daha sonra Kubâd-âbâd Sarayı'nda verilen ziyafet sırasında onu bir hile ile öldürmeye çalışmış, bu

¹²⁴ Konyalı, 1991, s. 176.

¹²⁵ İbn Bibi, 2014, s. 463.

¹²⁶ Sâdeddin Köpek, Karaca'ya sultanla görüşmek için mi geldiğini sorunca, Karaca ise "Melik-ül ümerâ'nın izni olmaksızın sultanın huzuruna çıkmaya cesaret edemeyeceğini, sığınıp ve yardım dileyceği tek makamın ancak melik-ül ümerâ" olduğunu söylemiştir. Hüsâmeddin Karaca bu şekilde yaparak Sâdeddin Köpek'in güvenini kazanmaya çalışmıştır. İbn Bibi, 2014, s. 463.

esnada kaçmaya çalışan Sâdeddin Köpek, Emîr-i Alem Togan'ın kılıç darbesiyle yaralanmıştır. Kendisini sarayın şaraphanesine atmış olan Sâdeddin Köpek, burada Şarabdâr ve adamları tarafından öldürülmüştür (ö. Aralık 1238). Cesedi demir bir kafes içine konulmuş, ibret olması düşüncesiyle de Kubâdâbâd Sarayı'nın kale duvarının üstüne astırılmıştır. Sultan da bu manzarayı sarayın penceresinden seyretmiştir. Bu esnada kafesin ipi birden koparak zavallı bir adamın üstüne düşmüş ve ölümüne sebebiyet vermiştir. Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev bunu görünce: *“Vay uğursuz alçak! Ölümünden sonrada kan dökmeye devam ediyor, onun kötü ruhu hâlâ dünyada eserler bırakıyor”* diyerek Sâdeddin Köpek'e olan nefretini belirtmiştir¹²⁷. İbn Bibi, eserinde Sâdeddin Köpek'in katlini anlattıktan sonra onun üstünlüklerini de saymıştır. Halka karşı çok iyi muamelede bulunup mazluma yardım eden, zalimleri cezalandıran, adalette zengin-fakir ve yabancı-yakın ayrımı gözetmeden herkese eşit davrandığından bahsetmektedir. Çok cömert kişi olduğunu ve köylülerin de ondan çok memnun olduğunu ifade ederek, iktâ sahiplerinden ve çiftçilerden vergi hakları dışından başka bir şey almadığını; hususi dostları ve ailesi ile تنها yerlerde hoş sohbetlerde bulunduğunu, fakat toplu yerlerde de insanlara sert davrandığını, insanların da kendisini görünce titrediğini belirtmektedir¹²⁸.

Sâdeddin Köpek'in katline sahne olan Kubâd-âbâd Sarayı, devletin birçok olayına tanıklık etmiş, kriz zamanlarında sultan ve devlet görevlilerinin sığındığı yer haline gelmiştir. 1258 yılında Sultan II. İzzeddin Keykavus, Kubâd-âbâd Sarayı'nda ikamet ettiği sırada İlhanlı elçilerini kabul etmiştir. Bu elçiler, Hülâgu'nun daha önce sultana verdiği ödünç paraları ve kesimleri istemiş, fakat sultan Emir-i Ahur'u olan bir Rum'un oyunuyla elçilere ters davranışta bulunmuştur. Sultanın bu davranışı ve elçileri geri çevirishi İlhanlı zulmünün Anadolu'da artmasına neden olmuştur. II. İzzeddin Keykavus tahtı terk ederek önce Alâiye'ye daha sonra da mahiyetindekilerle beraber gemi yoluyla Bizans İmparatoruna sığınmıştır¹²⁹.

¹²⁷ İbn Bibi, 2014, s. 462-464; Konyalı, 1991, s. 176-177; O. Turan, 1971, s. 411-413; Muharrem Kesik, “Sâdeddin Köpek”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35, Ankara, 2008, s. 392-393; Ali Sevim ve Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 168; Eyüboğlu, 1979, s. 22.

¹²⁸ İbn Bibi, 2014, s. 477.

¹²⁹ İbrahim Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi, Haz. Muhammet Ali Orak ve Ali Bektaş, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya, 2007, s. 67; O. Turan, 1971, s. 495.

Anadolu’da Selçuklu hâkimiyetinin sarsılmasıyla beraber Kubâd-âbâd Sarayı, IV. Kılıçaslan zamanında (1260-1265) önce Sahipataoğullarına, sonrasında II. Mesud döneminde (1294-1301, 1303-1307) Eşrefoğullarına ikta olarak verilmiştir¹³⁰. İlhanlı beylerinin de bir süre ikamet ettiği Kubâd-âbâd Sarayı’nı, kendilerini Türkiye Selçuklu Devleti’nin veliahtı olarak gören Karamanoğulları ve ardından Hamitoğulları da kullanmıştır.

Türkiye Selçuklu Devleti’nde II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde başlayan bozulma ve çözümlüşler, IV. Kılıçaslan döneminde hat safhaya ulaşmıştır. Bu süreç boyunca Selçuklu sultanlarının Kubâd-âbâd Sarayı’nı ne oranda kullandıkları belli değildir. Merkezi otoritenin bozulmasıyla kuvvetlenen Türkmen beyliklerinden Germiyanogullarının, 1286 yılında Beyşehir bölgesini yağmaladıkları kayıtlarda yer almıştır¹³¹. 1289 yılında ayaklanarak Ilgın’a akın eden Eşrefoğulları burada bulunan Balaban oğlunu bozguna uğratmış, öldürdüğü askerlerin başlarını Konya’ya göndermiştir. Sultan II. Mesud’da harekete geçerek Beyşehir’e girmiştir. Sonrasında Eşrefoğulları, Sultan II. Mesud’dan özür dileyerek itaatlerini bildirmiştir¹³².

Muineddin Pervane’nin, 1277 yılındaki ölümünden sonra fiilen Moğolların egemenliğine altına giren Türkiye Selçuklu Devletinde, sultanlar küçük bir saray kadrosuna ve divan teşkilatına sahip olmuştur. Selçuklu sultanları, son dönemlerde kendi maiyetindekileri bile geçindiremeyecek kadar zor ve çok yoksul bir duruma düşmüştür. Bu durumun bariz göstergelerinden birisi III. Alâeddin Keykubad’ın, İlhanlılarla beraber kendi ülkesindeki zenginlerin mallarını gasp etmesi olmuştur¹³³.

Selçuklu Devleti’nin son döneminde artık eskisi gibi kullanılmayan Kubâd-âbâd Sarayı, yörede egemenlik kuran Eşrefoğulları ile Anadolu’daki İlhanlı komutanları tarafından bir süre kullanılmıştır¹³⁴. Hatta isyan eden İlhanlı komutanlarının da sığınak yeri olmuştur. Gazan Han döneminde isyan eden İlhanlı Komutanı Baltu 1297 yılında, yardım ve destek almak için Beyşehir’e gelmiştir. Baltu isyanını bastıran İlhanlı komutanlarından Sülemiş de 1299 yılında Gazan Han’a karşı isyan etmiş

¹³⁰ Uysal, 2018, s. 75-76.

¹³¹ O. Turan, 1971, s. 589-590.

¹³² O. Turan, 1971, s. 590; Uysal, 2018, s. 76; Ali Sevim ve Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 601; Mehmet Ersan ve Mustafa Alican, Türklerin Kayıp Yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 70-71.

¹³³ A. Sevim ve Merçil, 2014, s. 604.

¹³⁴ Konyalı, 1991, s. 179.

Karamanoğulları ve Memlûklerden aldığı destekle 50 bin kişilik bir kuvvet oluşturmuştur. Ancak, 35 bin kişilik İlhanlı ordusu karşısında tutunamayan Sülemiş, Beyşehir'e kaçmıştır. Oradan da Ankara tarafına geçen Sülemiş yakalanarak Tebriz'e götürülmüş ve idam edilmiştir¹³⁵.

İlhanlı Devleti'nin, Anadolu genel valiliği görevine göndermiş olduğu Emir Çoban'ın oğlu Demirtaş Noyan, Türkmen beylerine karşı harekete geçerek Beyşehir'i ele geçirmiştir (H. 11 Zilkade 726 - M. 9 Ekim 1326). Bağımsızlık mücadelesine giren Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ı ise öldürüp na'sını göle atmıştır¹³⁶. Demirtaş Noyan'ın saldırısı karşısında II. Süleyman Şah'ın, Beyşehir'de durmak yerine daha güvenli sayılabilecek Kubâd-âbâd Sarayı'na sığınmış olma ihtimali de vardır. Kubâd-âbâd Sarayı'nda yapılan kazı çalışmalarında, sarayın batı surunun yeniden yapılmış olması ve bazı binaların iptal edilerek savunmaya yönelik bir tadilata girilmiş olması, XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde saraya yönelik bir saldırının beklendiğini göstermiştir. Demirtaş Noyan, Beyşehir'den sonra Hamitoğulları'nın üzerine yürümüş, Antalya'ya sığınan Dündar Beyi öldürmüştür¹³⁷. Demirtaş Noyan, Antalya ile Eşrefoğlu merkezi Beyşehir arasında kalan Kubâd-âbâd'ı da ele geçirmiş olmalıdır. Saraydaki tadilat ve tamirat sırasında, batı köşkünde yer alan hamam yıkılarak üzerinden batı suru geçirilmiş; küçük sarayın bazı girişleri duvarla kapatılarak daha korunaklı hale getirilmeye çalışılmıştır. Yapılan tadilat ve onarımlar sarayı saray olmaktan çıkarmış, kademeli olarak savunulacak bir kaleye dönüştürmüştür. Bunu yapabilecek en yakın egemenlik Eşrefoğulları gibi görünüyor. Kubâd-âbâd'da yapılan kazı çalışmalarında, Eşrefoğlu Beyliğine ait iki sikkenin bulunmuş olması bu düşüncüyü desteklemektedir. Sarayın XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde yörenin hâkimi olan Eşrefoğulları tarafından da sığınak olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir¹³⁸. Karamanoğulları'nın bölgeye hâkim olduğu dönemde Mirza Halil Bey'de, Alâeddin Köşkü'nü tamir ettirmiş ve onunda sarayı kullanmış

¹³⁵ Uysal, 2018, s. 77-78; A. Sevim ve Merçil, 2014, s. 602-603.

¹³⁶ Kemal Ramazan Haykiran, "Anadolu'da Bir İlhanlı Valisi: Demirtaş Noyan (1314-1328)", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 23, Muğla, 2009, s. 169; Bilal Eyüboğlu, 1979, s. 34; Hasan Geyikoğlu, "Moğollar'ın Selçuklular'dan Sonra Anadolu'ya Hâkim Olma Faaliyetleri ve Karanbük Savaşı", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 52, Erzurum, 2014, s. 99.

¹³⁷ A. Sevim ve Yücel, 1989, s. 297.

¹³⁸ Detaylı bilgi için bkz. Uysal, 2018, s. 75-82.

olabileceği ihtimali yüksektir. Bu dönemde Kubâd-âbâd Sarayı'nın ve yanındaki şehrin ünü dolayısıyla Beyşehir Gölü “*Buhayre-i Kubâd-âbâd*” olarak anılmıştır¹³⁹.

1.2. Eşrefoğulları Devrinde Beyşehir

XIII. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Eşrefoğlu Beyliği'nin, ilk idare merkezi tarihi kaynaklarda Gorgorum adıyla görülmektedir¹⁴⁰. Gorgorum kelimesi Türkçe olmayıp, antik bir kelime olan Gorgoremeis'ten türemiştir¹⁴¹. Bugün Beyşehir'in güneyinde Beyşehir-Seydişehir arasında yer alan Gökçimen Mahallesi'nin eski adıdır.

Gorgorum, Türk hâkimiyetine girdikten sonra Misthia bölgesini içine alan geniş bir merkez haline gelmiştir. Kubâd-âbâd Sarayı, eski Gorgorum vilayeti idari sınırları içerisinde yer aldığı olmuştur. Selçukluların bölgeye hâkim olduğu dönemde Beyşehir Gölü'nün adı “*Buhayre-i Kubâd-âbâd*” şeklinde anıldığı gibi “*Buhayre-i Gorgorum*” (Gorgorum Gölü) adıyla anıldığı da olmuştur. Türkiye Selçuklu dönemi vesikalarında Gorgorum kayıtları mevcuttur¹⁴².

Beyşehir bölgesi, IV. Kılıçaslan zamanında (1260-1265) uç vilayet emirlerinden Sahip Fahreddin Ali'nin oğullarına, sonrasında II. Mesud döneminde (1294-1301, 1303-1307) Eşrefoğullarına iktâ olarak verilmiştir¹⁴³. Ayrıca, Türkiye Selçuklu sultanlarının tehlike anında sığınma yeri olduğu gibi Moğol komutanlarının da isyan teşebbüslerinden sonra bir kaçış yeri olmuştur.

Eşrefoğulları, bölgenin hâkimiyetini sağladıktan sonra Seyfeddin Süleyman Bey döneminde Konya'daki kargaşa ortamından faydalanmak istemiştir. Seyfeddin Süleyman Bey, Akşehir ve Ilgın'a saldırmış ardından Beyşehir'i ele geçirmiştir. Yoğun bir imar faaliyetine girişilmiş ve şehir, Seyfeddin Süleyman Bey'e istinaden “*Süleymanşehir*” adıyla anılmaya başlanmıştır. Sınırlarını genişleten Eşrefoğulları, güneyde Seydişehir ve Bozkır'ı; kuzeyde ise Doğanhisar ve Şarkıkaraağaç'ı toprakları içerisine dâhil etmiştir.

Mübarizüddin Mehmet Bey döneminde de yeni yerler ele geçirilmeye devam edilmiştir. Bugün Isparta il sınırları içerisinde yer alan Yalvaç ve Gelendost alınmış,

¹³⁹ Uysal, 2018, s. 78.

¹⁴⁰ Salim Koca, “Anadolu Türk Beylikleri”, Genel Türk Tarihi, Editörler: Hasan Celal Güzel ve Ali Birinci, Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, Ankara, 2002, s. 219; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1969, s. 58.

¹⁴¹ Konyalı, 1991 s. 171-172; Alperen, 2001, s. 21; Y. Tekin, 2017, s. 82-84.

¹⁴² O. Turan, 2014, s. 12, 60.

¹⁴³ Uysal, 2018, s. 75-76.

böylece Eşrefoğlu Beyliği sınırı kuzeyde Eğirdir Gölü'ne kadar genişlemiştir. Mübarizüddin Mehmet Bey, babası Seyfeddin Süleyman Bey'in saldırıp da alamadığı Ilgın ve Akşehir'i de topraklarına dâhil etmiştir. Günümüzde Afyonkarahisar il sınırı içerisinde yer alan Çay, Bolvadin ve İshaklı'nın da ele geçirilmesiyle Eşrefoğlu Beyliği en geniş sınırlarına ulaşmıştır¹⁴⁴. Ancak II. Süleyman Şah'ın, Demirtaş Noyan tarafından öldürülmesi ile beylik son bulmuş ve kısa süre sonra beyliğin toprakları Hamidoğulları ile Karamanoğulları tarafından paylaşılmıştır.

1.2.1. Eşrefoğlu Beyliği'nin Kurucusu Eşref Bey

Eşrefoğlu ailesi incelendiği zaman karşımıza çıkan ilk isim olan Eşref Bey hakkında çok bir bilgi bulunmamaktadır. Eşref Bey'in varlığına dair bilgiyi, Beyşehir Kale Kapısı kitabesinde yazan “*Seyfeddin Süleyman bin Eşref*” (Eşref oğlu Seyfeddin Süleyman) ifadesinden anlayabiliyoruz. İbrahim Hakkı Konyalı'nın belirttiği bilgiye göre Kale Kapısı'nın üstünde yer alan kitabe ilk kez *Halil Edhem Eldem* tarafından neşredilmiştir. İbrahim Hakkı Konyalı eserinde bu kitabelerin üç tane olduğunu, soldaki kitabenin inşa kitabesi olduğunu ve dört satır halinde olup, sülüs yazı ile yazıldığını belirtmiştir. Kitabenin çevirisini yaparak şu şekilde aktarmıştır:

“*Bu mübarek kalenin yapılmasını 689 yılı Cümadelülâ'sında yüce sultan din ve dünyanın yardımcısı Keyhusrev oğlu Keykâvüs'ün -Allah milkini ebedi kalsın- sultanlık günlerinde büyük emir Eşref oğlu Seyfeddin Süleyman -Allah yardımcılarını aziz eylesün-emretti*”¹⁴⁵.

Eşref Bey'in şahsi hikâyesi ile ilgili yazılı bir kaynak bulunmadığından dolayı, doğum ya da ölüm tarihi, Anadolu'ya gelişi, ilk mesken tuttuğu yer, Türkiye Selçuklularında ne zaman emirlik yaptığı ve Beyşehir'e nasıl yerleştiği gibi bilgilerden mahrum bulunmaktayız. Eşref Bey hakkında bilinen, II. İzzeddin Keykavus ve IV. Rükneddin Kılıçarslan dönemi ve daha sonraki yıllarda uç bölgelerde Türkiye Selçuklu Devleti'ne hizmet eden güçlü, saygın Türkmen emirlerinden olduğudur¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Eşrefoğlu Beyliği sınırını gösteren harita için bkz. Ek-13; Hasan Basri Karadeniz, Eşrefoğulları'nın Anadolu Beylikleri Arasındaki Yeri ve Önemi (1284-1326)”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgün-Yakup Kaya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 4-5.

¹⁴⁵ Konyalı, 1991, s. 200-201.

¹⁴⁶ Erdoğan Merçil, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2013, s. 264; Sait Kofoğlu, “Selçuklu Sonrası Güneybatı Anadolu'da Bir Uç Beyliği: Eşrefoğulları”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I,

Eşrefoğullarının dönemin güçlü Türkmen ailelerinden biri olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Aksarayî, eseri olan *Müsâmeretü'l-Ahbar*'da, Eşrefoğullarının güçlü Türkmen ailelerinden biri olduğuna dair bilgiler vermiştir. Bu bilgilere baktığımız zaman İlhanlı beylerbeyi Emir Çoban¹⁴⁷, Anadolu'daki Türkmen beylerinin kalkıştığı isyanı Gürcülerin de yardımıyla bastırması¹⁴⁸ ve Sivas ile Erzincan arasında kalan “Karanbük” mevkiine karargâhını kurmuştur. Türkmen beylerine haber göndererek her birinin huzuruna gelip bağlılıklarını bildirmeye davet etmiştir. Beyşehir'den Eşrefoğulları, Uluborlu'dan Feleküddin Dünder, Germiyanoglu, Candaroğlu, Karahisar Beyi Fahreddin Ali Şah torunları... Gibi Türkmen Beyleri Karanbük Karargâhına birer birer gelerek bağlılıklarını bildirmişlerdir¹⁴⁹.

Eşref Bey ile ilgili İbrahim Hakkı Konyalı'nın eserinde yer verdiği diğer bir görüşe göre ise Ahmed Tevhid Bey'in kaynağı belli olmayan iki yabancı tarihçiye dayandırarak, Konya Müzesi eski müdürü Yusuf Akyurt'a aktarmış olduğu tezdır. Bu tez Eşref Bey'in, Bizans imparator ailesine mensup bir mühtedi olduğu yönündedir. Şu şekilde yazdırmıştır:

*“İshak'ın oğlu Jan Kommen ve İmparator Kaloyani'nin yeğeni olub 1140 milad senesinde Türklere iltica etti ve Müslüman oldu. İsmi Eşref konuldu. Bu mühtedi Konya Sultanı I. Mesud'un kızını aldı. Çelebi unvanı verildi. Bir oğlu dünyaya geldi. İsmi Süleyman verildi.”*¹⁵⁰

Yusuf Akyurt, Eşref Bey'in mühtedi olduğunu kabul etmeyerek şunları belirtmiştir:

“Yabancılar, Eşref'in iltica tarihini 1140 M. senesi olarak gösteriyorlar. Bu yılın başı 534 Senesi Cumâzelevvelî'nin dokuzuncu Pazartesi gününe rastlar ki bu tarih Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman'ın ilk kitabesi 689 Cemadelevvel / 1290 M. yılı Mayısında olmasına mebni gösterilen iltica tarihinden tam 150 senelik bir zaman geçmiştir. Şu

Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgın-Yakup Kaya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 23; Eyüboğlu, 1979, s. 28.

¹⁴⁷ Çoban, Moğolların Suldüz boyuna mensuptu. İlhanlı Devleti'nin dayandığı iki boydan biri Suldüz, diğeri de Celayirler olarak bilinmektedir. Abdulkadir Yuvalı, “İlhanlılar”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 359-363.

¹⁴⁸ Bertold Spuler, İran Moğolları, çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 128.

¹⁴⁹ Aksarayî, 2000, s. 252; Mustafa Demir, “İlhanlı Devleti'nin Yıkılış Sürecindeki Siyasi Gelişmeler”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 376-385.

¹⁵⁰ Akyurt, 1940, s. 98; Konyalı, 1991, s. 51.

rakamların belâğatine bakılırsa Eşref'in henüz doğmadığı kanaati hâsıl olur. Eşref'i o seneye yaklaştıralım, oğlu Seyfeddin Süleyman'ın ilk kale kitabesi 689 H. / 1290 M. tarihinden yabancıların lehine elli sene çıkaralım. Bu elli sene içinde Eşref'in hükümet sürdüğünü farzedelim, geride yüz sene kalıyor. Eşref'in o zaman yani iltica ettiği bildirilen tarihte en az yirmi yaşında olsa bu halde evladiyle beraber yüz yirmi yaşında iken Rükneddin Birinci Sultan Mes'ud'a iltica etmiş demektir ki buna tarihçe imkân olmadığı gibi Birinci Sultan Mes'ud'a damat olmasına dâhi imkân yoktur¹⁵¹. ”

Yabancıların ortaya atmış olduğu bu tarz iddialar Türklerde yetişmiş olan büyük şahsiyetleri, Bizans'tan dönme olarak gösterip kendilerine mâl etme çabasından öteye gidememektedir. Eşref Bey, Bizans'tan irtica etmiş olsaydı bu durum bir iki yabancı tarih kitabıyla sınırlı kalmazdı. El-Ömerî'nin de belirttiği gibi Eşrefoğulları Müslüman ve Türk kökenlidir¹⁵².

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Eşrefoğulları Beyliği'nin asıl kurucusu olarak Eşref oğlu Seyfeddin Süleyman Bey'i belirtmiştir. Seyfeddin Süleyman Bey, II. Gıyaseddin Keyhürev döneminin uç bölgelerinde yaşayan Türkmen beylerindendir. Eşrefoğulları da Karamanoğulları, Hamidoğulları gibi güney ve batı sınırlarına yerleştirilmiş Türkmen aşiretlerinden olup, sınır bölgeleri kendilerine iktâ olarak verilmiştir¹⁵³.

El- Ömerî'de eserinde Eşrefoğullarının, 70 bin kişilik bir askeri kuvveti olan bağımsız, müstakil bir beylik olduğunu vurgulamıştır. Eşrefoğlu Beyliğini coğrafi olarak şöyle tarif etmiştir:

“Şeref (Eşref) oğlu beyliği: Diyar-ı Rum'un kuzeyindeydi. Batısında Düandar oğulları, doğusunda Karamanoğullarının, kuzeyinde ise Cengizîlerin toprakları uzanıyordu. Bağımsızdı ve başkenti Beyşehir'di. Yetmiş bin kadar atlı savaşçı çıkarabilirdi. Ülkesinde 65 şehir ve 505 köy vardır... ”¹⁵⁴.

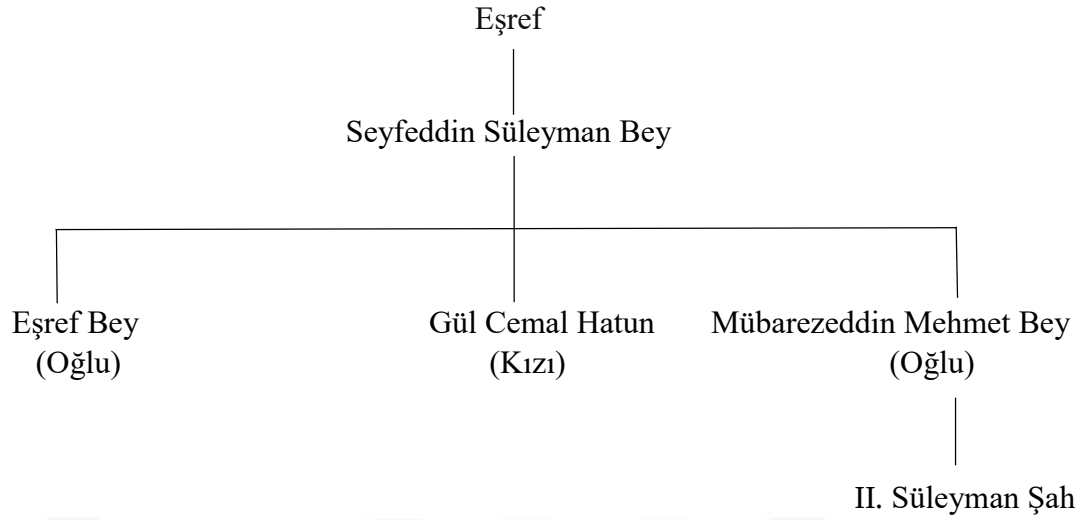
¹⁵¹ Akyurt, 1940, s. 98; Konyalı, 1991, s. 51-52.

¹⁵² El-Ömerî, Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l Ebsâr, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2014, s. 154.

¹⁵³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 132.

¹⁵⁴ El-Ömerî, 2014, s. 154.

Eşrefoğlu Beyliği Soy Şeceresi

1.2.2. Eşrefoğlu Beyliği'nin Siyasi ve Askeri Durumu

1.2.2.1. Seyfeddin Süleyman Halil Bey Dönemi

Eşref Bey'in vefatından sonra idarenin başına geçen Seyfeddin¹⁵⁵ Süleyman Bey, Eşrefoğlu Beyliği'nin asıl kurucusu kabul edilip, beyliğin başına 1277 yılında ya da daha öncesinde geçmiş olabileceği tahmin edilmektedir. Çünkü 1277 Cimri olayına Eşref Bey'in değil de Eşref Bey'in oğullarının katıldığı bilinmektedir¹⁵⁶. Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde etkin bir güç olarak ortaya çıkan Eşrefoğulları, Anadolu'daki Moğol baskısı yüzünden zayıflayan Selçuklu iktidarına karşı isyan eden Türkmenlerdendir. Anadolu'daki idari zafiyetten yararlanan Seyfeddin Süleyman Bey, hâkimiyet alanını genişleterek Selçuklu sarayında da mevki sahibi olmaya çalışmıştır.

Seyfeddin Süleyman Bey'i ilk defa Karamanoğullarının müttefiki olarak görmekteyiz. Nisan 1277 yılında Moğol ordusunu Elbistan ovasında yenilgiye uğratarak Kayseri'ye kadar gelen Memlûk Sultanı Baybars Selçuklu tahtına oturmuştur. Karamanoğulları ve Eşrefoğulları da Baybars'ın huzuruna çıkarak kendisine bağlılıklarını bildirmiştir. Memlûk Sultanı Baybars, Kayseri'deyken kendisini Anadolu'ya çağıran Pervane Muineddin Süleyman ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin diğer yöneticilerin huzuruna gelmeyişi, iaşe sıkıntısı çekmesi ve ani bir Moğol baskını yememek için

¹⁵⁵ Seyfeddin, din kılıcı demek olup, din savaşçısı anlamına gelen Mübarizüddin gibi, ad değil Selçuklular geleneğine uygun takma ad yani unvandır. Konyalı, 1991, s. 63.

¹⁵⁶ O. Turan, 1971, s. 560-561.

ülkesine geri çekilmiştir. Kısa bir süre sonra da zehirlenerek vefat etmiştir (Haziran 1277).

Eşrefoğulları, Anadolu'daki siyasi durumdan güç alarak yakın ilişkiler içerisinde olduğu Karamanoğullarının müttefiki olmuştur. Seyfeddin Süleyman Bey bir miktar ordusunun başında Karamanoğulları ve Menteşeoğullarına katılmış ve birlikte 10 bin kişilik bir kuvvet oluşturmuşlardır. Aksaray üzerine yürümüş olan bu kuvvet kesin sonuç alamayınca, 15 Mayıs 1277'de Konya'ya yönelerek burayı işgal etmiştir¹⁵⁷. Selçuklu saltanat merkezinin Kayseri'ye çekilmesi ile oluşan boşluğu fırsat bilen Karamanoğulları, İbn Bibi'nin tarif ettiği gibi “*kızıl külahlı, çarıklı, siyah giyimli*” Türkmenlerle birlikte Konya'yı istilaya girişmişlerdir¹⁵⁸. Karamanoğulları, Eşrefoğullarının da desteğini alarak Selçuklu tahtına erişmek için çaba sarf etmiştir. Cimri hadisesi olarak tarihe geçen olayda Karamanoğlu Mehmet Bey, Kırım'da bulunan II. İzzeddin Keykavus'un oğlu Alâeddin Siyavuş'u alarak Konya'nın teslimini istemiştir. Naip Eminateddin Mikail, bu duruma karşı çıkmış ve şehri savunmak için hazırlık yapmış olsa da başarılı olamamıştır. Karamanoğlu Mehmet Bey, 15 Mayıs 1277 günü Konya'ya girerek¹⁵⁹ “*Alâüddünya ved-din, Ebul-feth*” unvanı ile Alâeddin Siyavuş'u Türkiye Selçuklu sultanı ve kendisini de vezir ilan ettirmiştir¹⁶⁰. Alâeddin Siyavuş adına hutbe okutturulmuş ve para bastırılmıştır. Karamanoğlu Mehmed Bey, 15 Mayıs 1277 tarihinde yayımladığı bir fermanla: “*Bundan sonra divanda (devlet dairesi), dergâhta (saray), bargâhta (resmî toplantı), mecliste (eğlence yeri) ve meydanda (çarşı, pazar) Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır*” demiştir¹⁶¹. Türk Dil Bayramı'nın temeli olan bu gelişmede Eşrefoğulları da önemli bir pay sahibi olmuştur.

Alâeddin Siyavuş'un saltanatı 37 gün sürmüştür. III. Gıyaseddin Keyhüsrev, Sahip Ata ve Kongurtay'ın büyük bir ordu ile üzerine geldiğinin haberini alan Karamanoğlu Mehmed Bey, Siyavuş'u da alarak Ermenek taraflarına gitmiştir. Moğol-Selçuklu kuvvetlerinin takibinde olan Karamanoğlu Mehmet Bey Mut Ovasında

¹⁵⁷ Abu'l Farac, Abû'l-Farac Tarihi, C. II, Çev: Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurum Yayınları, Ankara, 1950; Sait Kofoglu, 2018, s. 23-24; Merçil, 2013, s. 147; O. Turan, 1971, s. 560, dipnot 5.

¹⁵⁸ İbn Bibi, 2014, s. 631.

¹⁵⁹ İbn Bibi, 2014, s. 633, dipnot 1188. Karamanoğulları Konya'ya / Zilhicce 675 (12 Mayıs 1277) Perşembe günü girmişlerdir.

¹⁶⁰ O. Turan, 1971, s. 562; İbn Bibi, 2014, s. 636. Siyavuş'un kaleye girip saltanat tahta oturduğu tarihini 10 Zilhicce 675 (13 Mart 1277) Perşembe günü olarak vermiştir.

¹⁶¹ Salim Koca, “Anadolu Türk Beylikleri”, Türkler Ansiklopedisi, (Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 1220-1319; O. Turan, 1971, s. 562.

yakalanarak öldürülmüş, Siyavuş ise Türkmenleri etrafında toplayıp mücadele etmişse de III. Gıyaseddin Keyhüsrev idaresindeki Selçuklu ordusu tarafından yakalanarak öldürülmüştür¹⁶².

Selçuklu devlet idaresinde yaşanan bozulmalar, Moğolların baskısına direnen Türkmenleri harekete geçirmiştir. 1282 yılında Eşrefoğulları da, Selçuklu idaresinin güçsüzlüğünden faydalanarak sınırlarını genişletme girişiminde bulunmuş ve bu doğrultuda Seyfeddin Süleyman Bey, Akşehir havalisine yağma akınları yapmıştır. Karamanoğulları da yeniden Konya'ya saldırmıştır. Bunun üzerine İlhanlı Hükümdarı Abaka Han ve daha sonra Ahmed Teküdar'ın Anadolu naipliğine getirmiş olduğu Kongurtay, Eşrefoğulları ve Karamanoğulları üzerine giderek birçok Türkmen'i öldürmüştür.

Ahmed Teküdar, İlhanlı tahtına oturduğu zaman Türkiye Selçuklu topraklarının yönetimini kolaylaştırmak için ikili yönetim uygulamıştır. Yayımladığı bir ferman ile II. Gıyaseddin Mesud'u sultanlardan biri ilan etmiştir. Ancak mevcut Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev bu durumdan memnun olmamıştır. Saltanattan uzaklaştırılan III. Gıyaseddin Keyhüsrev, daha sonra zehirlenerek öldürülmüştür. İlhanlı Devleti'nde de saltanat mücadeleleri yaşanmakta, Argun Han ile iktidar savaşına giren Ahmed Teküdar bu mücadeleyi canıyla ödemiştir. İlhanlı tahtına oturan Argun Han, II. Mesud'u tek başına Selçuklu sultanı olarak tahta oturtmuş, bu durumu kabullenmeyen III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi, ülkenin torunları ile II. Mesud arasında paylaşılmasını istemiştir. II. Mesud Kayseri'de ikamet ederken, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in çocukları da büyükanneleri ile beraber Konya'da ikamet etmiştir. Türkmenlerin desteğini almak isteyen III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey ve Karamanoğlu Güneri Bey'i Konya'ya çağırtmıştır. Yapılan antlaşma üzerine Selçuklu Devleti'ndeki taht mücadelesinde III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi torunlarından birinin tahta geçirilmesi karşılığında Eşrefoğullarına saltanat naipliği, Karamanoğullarına ise beylerbeyliği vaadi vermiştir. Konya'daki saltanat mücadelesinde de Eşrefoğullarının etkin rol oynadığı görülmektedir. 15 Mayıs 1285¹⁶³ tarihinde iki küçük şehzade, bir

¹⁶² Detaylı bilgi için bkz. O. Turan, 1971, s. 558-568; Merçil, 2013, s. 147-148; İbn Bibi, 2014, s. 642; Mustafa Uyar, "Moğol İstilas Döneminde Selçuklular", Selçuklu Tarihi, (Editör: Refik Turan), Grafik Yayınları, Ankara, 2012, s. 429-431.

¹⁶³ Muharrem Kesik, Anadolu Türk Beylikleri, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2018, s. 372.

merasim düzenlenerek bir yanında Seyfeddin Süleyman Bey ve diğer yanında Güneri Bey'in eşliğinde Türkiye Selçuklu tahtına oturmuştur¹⁶⁴. 6 Eylül 1285 tarihinde ise iki şehzade büyükannelerinin onayı üzerine Emir-i Dâd¹⁶⁵ Nizameddin ile beraber İlhanlı Hükümdarı Argun Şah'ın huzuruna gönderilmiştir. Ancak Argun Şah bu iki çocuğu, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e ait olmadığını ileri sürerek acımasızca öldürmüştür ve başlarını da Türkmenlere geri göndermiştir¹⁶⁶. III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi ise Sivrihisar'a gönderilmiştir. Böylece Seyfeddin Süleyman Bey'in naipliği kısa sürmüştür. Türkiye Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'ye bağlı Has Balaban, ordusu ile Konya üzerine yürüyünce Karamanoğlu Güneri Bey Karaman'a dönmüş, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey de II. Mesud'a itaatini ve ömrünü bildirerek beylik merkezi olan Gorgorum'a geri çekilmiştir¹⁶⁷. Ayrıca 1285 yılındaki bu gelişmeler iki beylik arasındaki ilişkinin de özünü göstermesi açısından önemlidir.

Kütahya havalisinde yaşayan Germiyanogulları, 1286 yılında Sultan II. Mesud'a karşı isyan bayrağı açmıştır. Eşrefoğlu Beyliği'nin merkezi Gorgorum'a kadar olan bölgeleri yağmalamışlardır. Seyfeddin Süleyman Bey bu saldırı sebebiyle zor duruma düşüyse de Sultan II. Mesud ve İlhanlı şehzadesi Geyhatu kuvvetlerinin, Germiyanogullarının üzerine yürümesi ile fazla hasar almadan tehlikeyi atlattır. Bunun üzerine Seyfeddin Süleyman Bey de II. Mesud'a itaatini ve ömrünü bildirerek Gorgorum'a geri çekilmiştir. Ardından Beyşehir'i ele geçirerek burada bir kale inşa ettirmiştir¹⁶⁸.

1288 yılında kuvvetli bir Selçuklu-Moğol ordusu, Tarsus havalisini zapt eden Karamanoğlu Güneri Bey'e karşı harekete geçmiş ve Lârende-Karaman bölgesini tahrip etmiştir. Bu olay üzerine Karamanoğullarının müttefiki olan Eşrefoğulları, Balabanoğlu

¹⁶⁴ Claude Cahen, iki şehzadenin tahta oturduğu tarihini Rebiyülevvel başı 684 / Haziran ortası 1285 olarak belirtmiştir. Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, s. 290.

¹⁶⁵ Emir-i Dâd, hükümdar adına ülkede en üst seviyedeki adalet işlerinden sorumlu olup, başta devlet aleyhine işlenen suçlar olmak üzere şer'î davaların dışında kalan bütün örfî davalara bakardı. Emir-i Dâd'lık makamı, Türkiye'de mevcut adalet mekanizmalarının başı sayılan Anayasa Mahkemesi tarafında tesis edilen Yüce Divan (Yüksek Mahkeme) ve Emir-i Dâd ise bu kurumun başkanı ile mukayese edilebilir. Geniş bilgi için bkz. Cevdet Yakupoğlu ve Namiq Musalı, Selçuklu İnşa Sanatı (Hasan b. Abdülmü'min el-Höyî'nin Kaleminden), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 91-92.

¹⁶⁶ Kesik, 2018, 373.

¹⁶⁷ Uzunçarşılı, 1969, s. 58; Cahen, 2000, s. 289-291; O. Turan, 1971, s. 588-590; Kofoğlu, 2018, s. 24-25; Uyar, 2012, s. 432; Kesik, 2018, 373.

¹⁶⁸ Kofoğlu, 2018, s. 24-25; O. Turan, 1971, s. 590.

kontrolünde bulunan Ilgın'a akın yapmıştır. Burada kazandıkları zafer sonrası Seyfeddin Süleyman Bey, başta Balabanoğlu olmak üzere öldürdükleri askerlerin başını Konya'ya göndermiştir. Fakat II. Mesud'un ordusu, Germiyanogulları ve Karamanogullarını yenilgiye uğratınca Seyfeddin Süleyman Bey durumun tehlikeli bir hâl almaya başladığını görerek geri adım attırmıştır. Karşısına gelecek kuvvetli bir ordu ile baş edemeyeceğinin farkında olan Seyfeddin Süleyman Bey, Konya'ya haber göndererek Selçuklu Sultanı II. Mesud'dan özür dilemek ve barış istediğini beyan etmiştir. Sultan II. Mesud'da, Konya dışına kurdurmuş olduğu tahtında Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'i kabul etmiş ve el öptürterek itaatini almıştır. Sultan II. Mesud tarafından affedilen Seyfeddin Süleyman Bey, müsaade alıp beyliğin merkezi Gorgorum'a geri dönmüştür. Daha sonra beyliğin merkezini Gorgorum'dan, yeniden imar faaliyetlerine başladığı Beyşehir'e taşımıştır. Bu sürecin ardından Sultan II. Mesud ile Eşrefoğulları arasında bir süre ılımlı bir politika izlenmiştir¹⁶⁹.

Selçuklu Sultanı II. Mesud, uçlardaki kontrolünü artırmak ve Eşrefoğulları ile devam eden ilişkilerini pekiştirmek adına 1289 yılında Sinop'ta bulunan kardeşi Rükneddin Geyümers'i¹⁷⁰, Seyfeddin Süleyman Bey'in kızı Gül Cemal Hatun ile evlendirmek için Konya'ya çağırıştır. Evlilik meselesini görüşmek üzere Beyşehir'e giden Rükneddin Geyümers, yolda Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yakalatılmıştır. Rükneddin Geyümers'i, Gıyaseddin II. Mesud'a karşı koz olarak kullanmak isteyen Seyfeddin Süleyman Bey, onu hapsedirmiştir. Bu olay üzerine Sultan II. Mesud ordusu ile Eşrefoğullarının merkezi Beyşehir'e yürümüştür. Karamanogulları araya girerek Seyfeddin Süleyman Bey'e bir elçi göndermiştir. Rükneddin Geyümers'in hapsedilmesinin doğru olmayacağını ve yeni fitnelerin hayırlı olmayacağını söyleyerek Geyümers'in serbest kalmasını sağlamıştır. Şehzade Rükneddin Geyümers, Eşrefoğulları tarafından ikramla ağırlandıktan sonra Konya'ya gönderilmiş ve Karamanoglu Güneri'nin girişimi sayesinde yeni bir Selçuklu ile Eşrefoğulları savaşının önüne geçilmiştir (H. 689 / M. 1290)¹⁷¹.

¹⁶⁹ Cahen, 2000, s. 294-295; Uzunçarşılı, 1969, s. 46, 58-59.

¹⁷⁰ Anonim Selçuknâme'de şehzade Siyavuş ismiyle geçmektedir, Anonim Selçuknâme, Türkiye Selçukluları Devleti Tarihi III, çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara, 1952, s. 52; Konyalı, 1991, s. 30.

¹⁷¹ Konyalı, 1991, s. 31; Kofoğlu, 2018, s. 26; Eyüboğlu, 1979, s. 31.

İlhanlı hükümdarı Argun Han'ın 1291 yılında ölmesi üzerine Anadolu'da bulunan Geyhatu, Baldu ile taht mücadelesine girmek için İlhanlı devlet merkezi Tebriz'e gitmiş ve İlhanlı tahtına oturmuştur. Geyhatu'nun Anadolu'dan ayrılması ve Sultan II. Mesud'un da Kayseri'de bulunmasını fırsat bilen Karamanoğulları Konya'yı kuşatmıştır. Bu gelişme üzerine Sultan II. Mesud ise Geyhatu'dan yardım istemiştir. Bu dönemde Eşrefoğulları ile Karamanoğulları arasındaki görüş ayrılıkları ilk kez ciddi bir savaşa yol açmıştır. Claude Cahen'in kitabelerden yola çıkarak aktardığı bilgiye göre Karamanoğlu Güneri Bey, Beyşehir üzerine de bir saldırı düzenlemiş, Seyfeddin Süleyman Bey'i de bu saldırıda esir almış ve 6 yıl tutsak hayatı yaşatmıştır¹⁷². Ancak Seyfeddin Süleyman Bey'in esareti döneminde beyliğin idaresi ve yaptığı faaliyetleri hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Seyfeddin Süleyman Bey'in esir alındığı ve hatta öldüğü dedikoduları yayılınca beyliğin ileri gelenlerinden Seyfeddin Sübaşı, Türkmenleri Seyfeddin Süleyman Bey'in oğlu etrafında toplayıp Karamanoğullarına karşı beklenmedik bir direnç göstermişlerdir. Bu direnç sonrasında Karamanoğulları geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak Karamanoğulları bu saldırıda Beyşehir'de birçok Türkmen'i öldürmüştür. Eşrefoğulları ise eski müttefikinin saldırısına uğradıktan sonra ittifak aramayı bırakıp Konya'ya yaklaşmış ve müstakil bir beylik olmanın yollarını aramıştır¹⁷³.

1291 yılında başlayan bu karışıklıklarla başa çıkmak isteyen Sultan II. Mesud, İlhanlı Hükümdarı Geyhatu'yu Anadolu'ya çağırmıştır. Türkmen isyanların belini kırmak isteyen Geyhatu da, yirmi bin kişilik bir ordu ile Kasım 1291'de Anadolu'ya gelmiştir. Geyhatu önce Karamanoğullarının üzerine yürümüş ve Lârende ile Ereğli'de büyük katliamlar yapmıştır. Ardından Aralık 1291 yılında Eşrefoğlu Beyliği'nin merkezi Beyşehir'e yönelerek benzer katliam ve yağmaları burada da yapmıştır. İki havaliden aldığı esirleri ateşin karşısında tutturarak işkence ile öldürtmüştür. Geyhatu askerlerine her zaman şu emri vermiştir: "*Asla merhamet göstermeyiniz, öldürünüz!*". Her iki Türkmen beyliğinden alınan kadın, erkek ve çocuk esir sayısı 7.000 civarındadır. Bununla yetinmeyen İlhanlı Hükümdarı Geyhatu, Lâdik (Denizli) ve ardından Menteşe Türkmenlerinin üzerine de yürümüş aynı katliam ve yağmaları bu bölgelerde de gerçekleştirmiştir. Geyhatu, Haziran 1292 yılında Tebriz'e dönerken Selçuklu Sultanı II.

¹⁷² Cahen, 2000, s. 299; Anonim Selçuknâme'de ise Seyfeddin Süleyman Bey'in esir düştüğü doğrudan söylenmemiştir.

¹⁷³ Cahen, 2000, s. 228-229; Kofoğlu, 2018, s. 27; Uzunçarşılı, 1969, s. 8.

Mesud ile İlhanlı komutanlarından Giray ve Göktaş'ın idaresindeki 3.000 kişilik bir orduyu kendisine karşı ittifak kurup isyana kalkışan Kastamonu bölgesi hâkimi Çobanoğullarından Muzafferüddin Yavlak Arslan ve İzzeddin Keykavus'un oğlu Rükneddin Kılıçarslan'ın üzerine yollamıştır. Selçuklu-İlhanlı ordusunun Kastamonu bölgesine sefere gitmesini fırsat bilen Karamanoğulları, Halil Bahadır idaresindeki ordusu ile Konya'ya tekrar saldırı düzenlemiştir. Eşrefoğulları ise Konya'nın kilit kalelerinden İlhanlı kontrolündeki Gavele Kalesi ve civarını ele geçirmiştir¹⁷⁴. Eşrefoğlu kuvvetleri Konya bağlarını yağmalamış ve bağ evlerini yakmıştır. Eşrefoğullarının kırk gün bölgeyi kontrol altında tutması Konya halkına sıkıntı yaşatmıştır. Selçuklu emirleri ise Seyfeddin Süleyman Bey'e bir mektup yazarak şöyle söylemişlerdir:

*“Yaptığınız iş pek büyük bir iştir. Gavele Kalesi büyük bir lokmadır. O Anadolu memleketlerinin kilididir. Moğol nesli henüz kesilmemiştir. Bugün tahtında Keygato Han gibi bir zat vardır. Kendi mahiyetindeki biçarelerin kanına girme!”*¹⁷⁵

Seyfeddin Süleyman Bey, Geyhatu'nun gazabına uğramaktan çekinmiş olsa gerek, elde ettiği ganimetlerle yetinerek kırk gün kontrolü altında tutmuş olduğu Gavele Kalesi'ni boşaltmış ve beylik merkezi Beyşehir'e geri dönmüştür (29 Muharrem 692 / 9 Ocak 1293)¹⁷⁶.

İlhanlı Devleti'nde istikrarsızlıklar devam etmiş, Geyhatu politikasından rahatsız olan İlhanlı emirleri, Hülagü'nün torunu Baytu etrafında toplanıp Geyhatu'yu öldürmüşlerdir. Baytu, İlhanlı tahtına oturduktan sonra özellikle İslam düşmanlığı yönünde politika izlemiş ve 1 yıllık saltanatı Gazan Mahmud Han tarafından öldürülmesi ile son bulmuştur. Baytu ile yaptığı taht mücadelesini kazanan Gazan Mahmud Han, 1295 yılında İlhanlı tahtına oturmuştur. Anadolu'da uzun müddet görev yapan İlhanlı Komutanı Tayşioğlu Baltu Noyan, Gazan Mahmud Han huzuruna gitmediği gibi Tebriz giden Türkiye Selçuklu Sultanı II. Mesud'un da gidişini engellemiş ve sultanı esir almıştır. Tayşioğlu Baltu Noyan'nın bu isyanı sonrası İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han otuz bin kişilik büyük bir ordu hazırlatıp Anadolu'ya göndermiştir. Eşrefoğlu ve Karamanoğlu gibi uç Türkmenlerin desteğini alan Baltu Noyan, Kırşehir'in Malya

¹⁷⁴ Anonim Selçuknâme, 1952, s. 61-63; Merçil, 2013, s. 149-150; Kofoglu, 2018, s. 27; Konyalı, 1991, s. 37-41; Uyar, 2012, s. 435; Erdemir, 1999, s. 5.

¹⁷⁵ Konyalı, 1991, s. 39; Alperen, 2001, s. 35-36.

¹⁷⁶ Anonim Selçuknâme, 1952, s. 62; Konyalı, 1991, s. 39.

Ovası'nda Gazan Han'ın ordusuna yenilmiştir. Baltu Noyan bu yenilgiden sonra bir kaç bin askeri ve malları ile beraber önce Eşrefoğullarının merkezi Beyşehir'e sığınmış ama takipte olduğunu anladığından dolayı daha sonra Karamanoğullarına geçmiştir. Burada da kendisini emniyette hissetmediği için Memlûklara sığınmak istemiş fakat Kilikya Ermeni topraklarından geçerken tekfurlar tarafından yakalanarak İlhanlı komutanları Arap ve Sülemiş'e teslim edilmiştir. Tayşioğlu Baltu, Tebriz'e götürülmüş ve Ekim 1297'de oğlu ile beraber idam edilmiştir. Sultan Gıyaseddin II. Mesud ise Gazan Mahmud Han'ın huzuruna çıkmadığı gerekçesi ile sultanlıktan azledilip Hemedan'a sürgüne gönderilmiştir. Fiilen iki yıl boş kalan Selçuklu tahtına II. Mesud'un yeğeni III. Alâeddin Keykubad 1298 yılında tayin olmuştur¹⁷⁷.

Baltu İsyanı sırasında göstermiş olduğu başarıdan dolayı Anadolu genel valiliği görevi bekleyen Sülemiş Noyan, bu görevin kendisine değil de Bayancar Noyan'a verilmesine kızmış ve İlhanlıların düzenlemiş olduğu Memlûk Seferine katılmayıp, 1299 yılında isyan etmiştir. Anadolu'da bağımsız bir devlet kurmayı hedefleyen Sülemiş, Karamanoğulları ile Eşrefoğullarının da desteğini almış ve Memlûk Sultanı Hüsameddin Lâçin'den de askerî yardım istemiştir. Elli bin kişilik bir ordu ile harekete geçen Sülemiş, ilk önce karşısında bulunan Bayancar ve Bokurcu Noyan'ı mağlup etmiş, her ikisini de öldürmüştür. Ancak Memlûklerden beklemiş olduğu yardım gelmeden, Emir Çoban komutasındaki İlhanlı ordusuna Erzincan Akşehir'inde mağlup olmuştur (Nisan 1299). Bu durumu gören Karamanoğulları ve Eşrefoğulları savaş alanını terk ederek memleketlerine dönmüştür. Sülemiş ise bu yenilgi sonrası Mısır'a sığınmıştır. Memlûk Sultan'ından aldığı destek ile ailesini kurtarmak için Anadolu'ya dönen Sülemiş, Eşrefoğlu bölgesine uğramış ve burada epey taraftarı olmasına rağmen yeterli yardımı görememiştir. Kastamonu Türkmenlerine gitmek isterken Ankara'da Emir Çoban ve Başgırd tarafından yakalanıp Tebriz'e gönderilmiştir. Burada işkence edilerek öldürülmüş ve cesedi ise yakılmıştır (Ağustos 1299)¹⁷⁸. Gazan Han'ın iktidar dönemi Anadolu'daki Türkmenleri kontrol etmekle geçmiştir. Eşrefoğulları ve Karamanoğullarının, Anadolu'da bulunan ve isyan eden İlhanlı komutanlarını desteklemesini El-Ömerî şu şekilde ifade etmiştir: Gazan Han bir defasında şöyle demiş:

¹⁷⁷ Spuler, 2011, s. 568; Anonim Selçuknâme, 1952, s. 67; Kofoğlu, 2018, s. 29; O. Turan, 1971, s. 617-618.

¹⁷⁸ Merçil, 2013, s. 624-626; Spuler, 2011, s. 110; O. Turan, 1971, s. 620-634; Cahen, 2000, s. 306; Konyalı, 1991, s. 47.

“Ben düşmanı doğuda ve batıda arıyordum oysa düşman benim elbisemin içindeki Karamanoğullarıymış... Eğer şu Karaman oğulları ve Rum Türkmenleri olmasa, Güneş’in battığı yere kadar atımla çiğnerdim!”¹⁷⁹

İlhanlıların, Sülemiş isyanı ile uğraşması sırasında Selçuklu Sultanı III. Alâeddin Keykubad Konya’dan ayrılıp Tebriz’e sığınmıştır. Sultan III. Alâeddin Keykubad’ın Tebriz’de bulunması, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey ve diğer Türkmen beylerinin bağımsızlıklarını ilan etmelerine ortam hazırlamıştır. Eşrefoğullarının istiklâlini ilan ettiği tarih muhtemelen 1299 ya da 1300 yılı olarak kabul edilmektedir. Seyfeddin Süleyman Bey bir yandan beyliğin sınırlarını güneyde Seydişehir, Bozkır’a, kuzeyde ise Şarkikaraağaç ve Doğanhisar kadar genişletirken diğer yandan beyliği bayındırlığa kavuşturmuştur. Başarılı bir devlet adamı ve ayrıca sanatsever olup, 35 yıl süren beylik döneminde Anadolu’da ahşap mimarili, ağaç direkli camilerin en büyüğü sayılan bir sanat anıtı Eşrefoğlu Camii ve birçok tarihi yapıyı Anadolu’ya kazandırmıştır. Seyfeddin Süleyman Bey, Eşrefoğlu Camii’nin doğusundaki türbenin inşasını 1301 tarihinde başlatmış ve yapımından bir yıl sonra 2 Muharrem 702 / 27 Ağustos 1302 tarihinde vefat etmiştir. Seyfeddin Süleyman Bey’den sonra beyliğin idaresine oğlu Mübarizüddin Mehmed Bey geçmiştir¹⁸⁰.

Hakkında geniş bilgilere ulaştığımız Seyfeddin Süleyman Bey, beyliğini adeta devletleştirmiştir. İlhanlı saldırılarıyla yıpranan kale surlarını yeniden onartmış ve 1299 yılında ünlü Eşrefoğlu Camii’nin yapımını tamamlatmıştır. Caminin kapı alınlığına kazınmış olan vakfiye kitabesi, türbe¹⁸¹ ve kale kapısı¹⁸² kitabelerinde kendisi için çok üstün sıfatlar kullanmıştır. Seyfeddin Süleyman Bey, 1299-1302 yılları arasında Türkiye Selçuklu Sultanı III. Alâeddin Keykubâd adına Beyşehir (Süleymanşehir)’de para bastırmıştır¹⁸³.

¹⁷⁹ El-Ömeri, 2014, s. 150-151.

¹⁸⁰ Uzunçarşılı, 1969, s. 58-59; Ö. Tekin ve Bilginer, 1945, s. 26; Konyalı, 1991, s. 48; Ahmet Çaycı, Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008, s. 61.

¹⁸¹ Bu türbe kitabesinde şöyle yazmaktadır: “Bu mübarek ve uğurlu türbenin yapılmasını, iki darda, yani dünyada hem de ahirette, yüce Allah’ın azabından emin olan din ve milletle hakkın kılıcı, Ebu’l-Meâli, seçkin ve şerefli emir Eşrefoğlu Süleyman 701 yılının aylarında emretti”. Çaycı, 2008, s. 61.

¹⁸² Bu kitabenin Türkçesi şöyledir: “Bu mübarek kalenin yapılmasını 689 yılı camadü’l-ülasında yüce sultan din ve dünyanın yardımcısı Keykavus oğlu Mesud - Allah mülkünü edebi kılın - sultanlık günlerinde büyük Emir Eşref oğlu Seyfeddin Süleyman - Allah yardımcılarını aziz eylesin”; Görsel için bkz. Ek-23; Çaycı, 2008, s. 69.

¹⁸³ Eyüboğlu, 1979, s. 32.

1.2.2.2. Mübarizüddin Mehmed Bey Dönemi

Seyfeddin Süleyman Bey'in Mehmed ve Eşref adında iki oğlu ve Akşehir hâkimi Hoca Kerameddin Naib isminde bir yakını vardır¹⁸⁴. Süleyman Bey, 1302 yılında vefat edince Eşrefoğlu Beyliği'nin başına büyük oğlu Mübarizüddin Mehmed Bey geçmiştir. Karamanoğulları ve Hamidoğulları gibi güçlü komşularına karşı dengeli bir siyaset izleyen Mehmed Bey, İlhanlı Devleti'nde yaşanan taht değişikliklerinin getirmiş olduğu zafiyetlerden de yararlanarak babasının başlatmış olduğu fetih politikasına devam etmiştir. Kuzey'de Yalvaç ve Gelendost'u ele geçirmiş olsa da bir süre sonra Hamidoğlu Beyliğine bu bölgeleri terk etmek zorunda kalmıştır. Komşu beyliklere karşı da dengeli bir siyaset izleyen Mehmed Bey, Selçuklu otoritesinin fiilen ortadan kalkmasıyla bölgede oluşan güç dengesindeki ani değişimlere karşı mevcut sınırlarını korumaya çalışmıştır¹⁸⁵.

İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han, H. Şevval 703 / M. 1304 yılında Hemedan'da zehirlenerek ölmüş ve yerine oğlu Olcaytu Muhammed Han geçmiştir¹⁸⁶. Anadolu'daki siyasi karışıklıklara ve Türkmenlerin bağımsız hareket etme çabalarına son vermek isteyen yeni hükümdar, dayısı İrincin Noyan'ı Anadolu'ya göndermiştir. İlhanlı Anadolu valilerinin bitmek bilmeyen istekleri, sonu gelmeyen kötülükleri ve halka ağır zulüm yapmaları dolayısıyla Selçuklu Sultanı Gıyaseddin II. Mesud kahrından hastalanarak vefat etmiştir (1308). Moğol valilerinin korkunç zulümlerine direnç gösteren Türkmen beylikleri, saltanat merkeziyle de zayıf olan bağlarını kopartarak bağımsızlıklarını kazanmıştır. Mübarizüddin Mehmet Bey, babası Seyfeddin Süleyman Bey'in saldırıp da alamadığı Ilgın ve Akşehir'i, ardından İshaklı, Sultandağı, Çay, Bolvadin gibi yerleri topraklarına dâhil ederek 1305 yılında beyliği en geniş sınırlarına ulaştırmış ve Germiyanogulları ile sınır komşusu olmuştur¹⁸⁷. Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılış süreciyle Bizans'ın yeniden hâkim olduğu Bolvadin'i, Mübarizüddin Mehmed Bey topraklarına katarak buranın Türkmen yerleşimi olarak kalmasını sağlamıştır. Komutanlarından Ziyaeddin Şikuri aracılığı ile Bolvadin'e içinde cami, tekke

¹⁸⁴ El-Ömerî, 2014, s. 52-53.

¹⁸⁵ Kofoğlu, 2018, s. 31.

¹⁸⁶ El- Ömeri, 2014, s. 422.

¹⁸⁷ Eflâki, 1973, s. 282-283. Mübarizüddin Mehmed Bey, Akşehir'i ele geçirdikten sonra burada cami yaptırmış ve Akşehir'in idaresini de Kamereddin Naib'e bırakmıştır. Zalim bir karaktere sahip olan bu adamın dervişlere karşı bir inancı yoktu. Bir gün Ulu Arif Çelebi'ye rastlamış, aralarından geçen bir diyalogdan sonra Ulu Arif Çelebi'nin müridi olmuş ve Mevlevî tarikatına haddinden fazla hizmetlerde bulunmuştur.

ve hamam bulunan külliye yaptırmıştır. Yaptırmış olduğu Bolvadin Çarşı Camii'nin H. 720 / M. 1320 tarihli kitabesi; “*Bunu büyük emir Mübarizüddin Mehmed Bey'in işaretiyle yaptırdım*” şekliyle tercüme edilmiştir. Bu kitabede, Mübarizüddin Mehmed Bey'in “*Emirü'l-Azam*” unvanı ve “*Mübarizüddin*” lakabı yer almaktadır. Mübarizüddin Mehmed Bey, Akşehir'de de mimari faaliyette bulunarak bir cami yaptırmıştır¹⁸⁸.

Karamanoğulları da 1312 yılında Yahşi Bey önderliğinde Konya'yı yeniden işgal etmiş, Hamidoğlu Dünder Bey ise Gölhisar ve Istanos (Korkuteli) bölgesini, ardından da Antalya'yı topraklarına dâhil etmiştir¹⁸⁹. Türkmen beyliklerinin bu cüretkâr hareketlerinden telaşlanan İlhanlı hükümdarı Olcaytu Han, 1314 yılında Emir Çoban'ın başında bulunduğu üç tümenlik bir askeri kuvveti Anadolu'ya göndermiştir. Sivas ile Erzincan arasındaki “Karanbük” mevkiine karargâhını kurmuş olan Emir Çoban, Türkmen beylerine haber gönderip her birini huzuruna çağırarak bağlılıklarını bildirmeye davet etmiştir. Emir Çoban'ın, kuvvetli bir İlhanlı Ordusu ile Anadolu'ya gelmesi Türkmen beylerinde büyük bir korkuya sebebiyet vermiştir. Eşrefoğlu Beyliği'nin lideri Mübarizüddin Mehmed Bey'de değerli hediyeler ile Karanbük'e gidip Emir Çoban'a itaatini arz etmiştir. İltifatla karşılanmış olan Mübarizüddin Mehmed Bey, Emir Çoban Soldoz tarafından Hil'at giydirilerek ödüllendirilmiş ve ardından Beyşehir'e geri dönmüştür¹⁹⁰.

1316 yılında İlhanlı Hükümdarı Olcaytu Muhammed Han'ın zehirlenerek ölmesi üzerine Tebriz'e dönen Emir Çoban, Anadolu Genel Valisi olarak oğlu Demirtaş Noyan'ı atamış ve 1318 yılında Kayseri'ye yerleştirmiştir. Olcaytu Muhammed Han'ın ölümünden sonra yerine 12 yaşındaki Ebu Sa'id Bahadır Han geçmiştir. Yaşının küçük olmasından dolayı hükümdarlığının ilk yıllarında Emir Çoban'ın nezaretinde tahta oturmuştur. Emir Çoban, “*emir'ül-ümera*” ilan edilerek İlhanlıların idaresini eline almıştır. Anadolu genel valiliğine atanan Demirtaş Noyan, Selçukluların boşluğunda Anadolu'nun hükümdarı gibi hareket etmeye başlamıştır. Ancak Eşrefoğlu Beyliği'nin lideri Mübarizüddin Mehmed Bey, Demirtaş Noyan'ın valiliğini tanımamış ve kendi bağımsızlığını yeniden ilan etmiştir¹⁹¹.

¹⁸⁸ Kofoğlu, 2018, s. 33-34.

¹⁸⁹ Eyüboğlu, 1979, s. 32; Ersan ve Alican, 2014, s. 70; Uzunçarşılı, 1969, s. 62.

¹⁹⁰ Aksarayî, 2000, s. 251-252; Demir, 2002, s. 376-385; Kofoğlu, 2018, s. 31-32; O. Turan, 1971, s. 639; Haykıran, 2009, s. 163.

¹⁹¹ Haykıran, 2009, s. 162-163.

Mübarizüddin Mehmed Bey, Beyşehir’de gümüş sikke bastırmış ve sikkelerin üzerinde “*Melikü’l-Adil*” ve “*Sultanü’l-Adil*” gibi sıfatlar yer almıştır. İlmi ve kültürel faaliyetlerde de hizmette bulunan Mübarizüddin Mehmed Bey’in 1320 yılından sonra vefat etmiş olduğu düşünülmektedir¹⁹².

Mübarizüddin Mehmed Bey, Akşehir ve Bolvadin’de yaptırmış olduğu mimari yapıların haricinde, 1315 yılında Demirli Mescid’i yaptırmıştır. Mis Hatun ile evlenen Mübarizüddin Mehmed Bey’in, Beyşehir Gölü’ndeki Mada Adası’na yaptırmış olduğu köşkünde binbir gece hayatı yaşadığı, doğruluğu kesin olmamakla beraber kaynaklarca belirtilen rivayetlerdendir¹⁹³. Başka bir rivayette ise Seydişehir’in kurucusu sayılan Seyyid Harun Veli ile sıkı dostluğu bulunan Mübarizüddin Mehmed Bey, aralarında geçtiği ileri sürülen *Devetaşı Efsanesi*’nden sonra Seyyid Harun’un ikamet ettiği şehre Seyyidişehir adını vermiştir¹⁹⁴.

Mübarizüddin Mehmed Bey, çağın âlim ve şairlerini de himaye etmiş, Cemâleddin Mevlâna Ahmet, Konyalı Kemaleddin, Şemseddin Mehmed Tusterî ve Ozan Tirazî gibi ünlü kişilerle sohbetlerde bulunmuştur. Mübarizüddin Mehmed Bey döneminde Şemseddin Muhammed Tusterî tarafından felsefe nitelikli “*El Fusulü’l Eşrefiyye*” adlı kitap ele alınmıştır. Bu kitabın Ayasofya Kitaplığı’nda 2445 numarada kayıtlı olduğu kaynaklarca belirtilmektedir¹⁹⁵.

1.2.2.3. II. Süleyman Şah Dönemi

Mübarizüddin Mehmed Bey’in vefatından sonra oğlu II. Süleyman Şah, Eşrefoğlu Beyliği’nin idaresini devralmıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey, Ulu Arif Çelebi ile iyi ilişkilere sahip olduğundan dolayı Mevlevilik tarikatına bağlanmış ve II. Süleyman Bey’de babasıyla birlikte bu tarikata girerek Şah lakabıyla anılmıştır.

İrencin Noyan’ın Anadolu genel valiliği dönemindeki baskısı ve katı politikası onun görevinin sona ermesine neden olmuş ve yerine Emir Çoban Soldoz’un oğlu Demirtaş Noyan geçmiştir. II. Süleyman Şah’ın beyliğin başına geçtiği dönemde Demirtaş Noyan Anadolu’da ağırlığını hissettirmiştir. Anadolu macerasına hızlı başlayan

¹⁹² Kofoğlu, 2018, s. 34.

¹⁹³ Eyüboğlu, 1979, s. 33.

¹⁹⁴ Eyüboğlu, 1979, s. 33.

¹⁹⁵ Bilgi için bkz. Eyüboğlu, 1979, s. 33.

Demirtaş Noyan, Türkmenleri bastırmış ve Eşrefoğlu Beyi II. Süleyman Şah ise bu baskılara karşı dirençsiz bir hale gelmiştir. 1319 yılında İlhanlı Hükümdarı Ebu Sa'id Bahadır Han ile Çoban ailesi arasındaki sıkıntıları fırsat bilen Karamanoğulları Konya'yı yeniden ele geçirmiştir. Demirtaş Noyan, 1320 yılında dokuz tümenlik bir askeri kuvvetle Konya'yı geri almış ve Anadolu'yu istediği gibi idare etmeye başlamıştır. Memlûk Sultanı el-Melik en-Nasr b. Kalavun ile iyi ilişki kurup İlhanlılarla olan bağlarını koparmaya çalışmıştır. Demirtaş Noyan, Memlûk Sultanına göndermiş olduğu mektubunda, Müslüman olarak kendilerine yakışanın düşmanlarına ve Ermenilere karşı birlikte hareket etmek olduğunu, bu şekilde yaptıkları zaman hem bu bölgedeki yollardan gidip gelen tüccar ve hacıların güven içinde gidip gelmelerinin sağlanacağından hem de aralarındaki dostluğun devam etmesi ile düşmanlığın ortadan kalkacağından bahsetmiştir¹⁹⁶. Bu doğrultuda Kilikya bölgesinde Ermenilerin elinde bulunan Sis ve Ayas'ı alan Demirtaş Noyan egemenlik sahasını genişletmiştir. İlhanlılarla olan bağı koparmak istemiş, Anadolu'dan topladığı vergileri İlhanlı merkezine göndermeyip, vergileri istemeye gelen elçileri ise geri çevirmeye başlamıştır. Anadolu'daki hâkimiyetini iyice güçlendirmiş, dokuz tümenlik Moğol ve Türkmenlerden oluşan kalabalık ordusu ile tüm düşmanlarını yenebileceğini ve her saldırıyı püskürtebileceğini düşünmüştür. Selçukoğullarının ki kadar veya ondan daha büyük bir imparatorluğun hayalini kurmaya başlayan Demirtaş Noyan¹⁹⁷, 1322 yılında kendi adına hutbe okutup, sikke kestirmiş ve bağımsızlığını ilan etmiştir¹⁹⁸. Bu hareket Anadolu'da siyasal iktidarın Selçukluların elinden hukuken çıkmış olduğunu gösteren son gelişmesi olmuş, ayrıca ileride kargaşa nedeni olacağını düşündüğü için sadece bir gün içinde Konya ve Akşehir'de Selçuklu şehzadelerinden ele geçirmiş olduğu yirmi dokuz çocuğu katletmiştir¹⁹⁹.

Demirtaş Noyan, etrafına topladığı din adamlarının teşvikleriyle kendisinin "Mehdi-i Âhir Zaman" olduğunu iddia etmiş ve kendisine biat etmeyen Türkmen beylerini tehditlerle sindirmeye çalışmıştır. Demirtaş Noyan'ın Türkmen beylerine karşı bu tutumunu Eşrefoğlu II. Süleyman Şah ve Hamidoğlu Dündar Bey, önce Emir Çoban

¹⁹⁶ Haykıran, 2009, s. 166.

¹⁹⁷ El-Ömerî, 2014, s. 155.

¹⁹⁸ Spuler, 2011, s. 136-137; Cahen, 2000, s. 307-308; El-Ömerî, 2014, s. 155; Haykıran, 2009, s. 168.

¹⁹⁹ Halil Çetin, İlhanlı Hâkimiyeti Altında Anadolu'da Siyasetin Temel Dinamiği: Göçebe Moğol-Türkmen Çatışması, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4, Ankara, 2012, s. 1212.

Soldoz'a sonrada İlhanlı Hükümdarı Ebu Sa'id Bahadır Han'a bildirmiştir. İlhanlı Hükümdarı Ebu Sa'id Bahadır Han, Emir Çoban idaresindeki kuvvetli bir orduyu 1324 yılında Anadolu'ya göndermiştir. Babası ile savaşmaktan çekinen Demirtaş Noyan, babasının teklifi üzerine İlhanlı merkezi Tebriz'e götürülerek Ebu Sa'id Bahadır Han'ın huzuruna çıkarılmış ve affedilerek Anadolu genel valiliği görevine tekrar atanmıştır²⁰⁰. Demirtaş Noyan ilk iş olarak bu sıkıntılı durumunu fırsat bilip itaatini bozan ve bağımsızlık mücadelesine girişen Türkmen beylerini ortadan kaldırmak istemiştir. İkinci valilik döneminde daha sert ve baskıcı bir yönetim ortaya koyan Demirtaş Noyan, intikam seferine çıkarak Eşrefoğlu Beyliği üzerine yürümüştür. Beyşehir'i ele geçirip yağmalamıştır. Demirtaş Noyan, kendisine karşı meydan okuma cesareti göstererek bağımsızlığını ilan eden ve kendi adına sikke bastıran Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ı 11 Zilkade 726 / 9 Ekim 1326 tarihinde korkunç şekilde öldürmüş, ardından da na'sını göle attırmıştır²⁰¹. Demirtaş Noyan, işkence ederek öldürdüğü II. Süleyman Şah'ın kulaklarını ve burnunu kestirmiş, hırsını alamamış olacak ki gözlerini oydurmuş ve husyelerini kesip boğazına astırmıştır. Demirtaş Noyan, herkese ibret olması ve bir daha hiç kimsenin böyle bir kalkışmaya teşebbüs etmemesi amacıyla, II. Süleyman Şah'ın na'sını bir kaç gün şehirde dolaştırıp halka göstermiş ve ardından Beyşehir Gölü'ne attırmıştır²⁰². Demirtaş Noyan'ın saldırısı karşısında II. Süleyman Şah'ın, Beyşehir'de durmak yerine daha güvenli sayılabilecek Kubâd-âbâd Sarayı'na sığınmış olma ihtimalinde vardır²⁰³. II. Süleyman Şah'ın öldürülmesi ile Eşrefoğlu Beyliği fiili olarak tarih sahnesinden çekilmiştir. Eşrefoğulları, Anadolu'daki siyasi karışıklardan faydalanarak bir uç beyliğinden ziyade topraklarını genişletip bağımsız bir devlet olma hedefinde bulunmuş olsalar da, güçlü İlhanlı ordusu karşısında tutunamayıp dağılmıştır. Eşrefoğullarının soyu bundan sonra kumandan ya da emir olarak devam etmiştir²⁰⁴.

Demirtaş Noyan'ın öfkesinden Hamidoğlu Dünder Bey'de nasibini almıştır. Demirtaş Noyan'ın üzerine geldiğini öğrenmiş olan Hamidoğlu Dünder Bey, beyliğinin merkezi Eğirdir'i bırakıp Antalya'ya kaçmıştır. Demirtaş Noyan, Dünder Bey'i takip

²⁰⁰ Eflakî, 1973, s. 33-34.

²⁰¹ Haykıran, 2009, s. 169; Eyüboğlu, 1979, s. 34; Hasan Geyikoğlu, "Moğollar'ın Selçuklular'dan Sonra Anadolu'ya Hâkim Olma Faaliyetleri ve Karanbük Savaşı", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 52, Erzurum, 2014, s. 99.

²⁰² Eflakî, 1973, s. 294; O. Turan, 1971, s. 646.

²⁰³ Uysal, 2018, s. 78-79.

²⁰⁴ Konyalı, 1991, s. 265.

ederek Antalya'ya gitmiştir. Dündar Bey'in yeğeni Mahmut Bey, Demirtaş Noyan'ın gazabından çekinmiş olacak ki amcasını teslim etmek zorunda kalmış ve ölümüne sebep olmuştur²⁰⁵.

Eşrefoğlu Beyliği'nin sona ermesiyle beraber iki yıl süreyle sakin olan beylik toprakları, 1328 yılında Demirtaş'ın Mısır'da öldürülmesi ile yeniden alevlenmiştir. İlhanlılar, Anadolu üzerindeki hâkimiyetini giderek kaybetmiştir. Hamidoğulları, Germiyanogulları ve Karamanogulları 2 yıl aradan sonra gelen ferahlama ile Eşrefoğlu Beyliği'nin topraklarını aralarında paylaşmıştır. Beyşehir'in yönetimi bu dönemde, Ebu Sa'id Bahadır Han tarafından Anadolu'ya gönderilen Halil Ağazade İsmail Ağa'ya verilmiştir. Ebu Sa'id Bahadır Han'ın 1335 yılında vefat etmesinden sonra İsmail Ağa'da Beyşehir'de egemenliğini ilan etmiştir. Bir Moğol Beyi olan İsmail Ağa'nın kesin olarak nereli olduğu bilinmemektedir. Beyşehir'i yaklaşık 43 - 44 yıl yönetmiş olan İsmail Ağa, Karamanogulları'nın üstünlüğünü kabul etmiş ve Karamanogullarının yanında 6.000 kişilik kuvvetiyle Antalya seferine katılmıştır. İsmail Ağa daha sonra 4.000 kişilik kuvveti ile Karamanogullarının, İbn-i Kürd ve sonrasında Germiyanogulları üzerine yaptığı sefere de katılmıştır²⁰⁶. 1378 yılında vefat etmiş olan İsmail Ağa'nın mezarı Beyşehir'de bulunmaktadır²⁰⁷. İsmail Ağa'dan sonra oğlu Emînüddeve kısa bir süreliğine Beyşehir'i yönetmiştir. İsmail Ağa'nın, Emînüddeve dışında Seydî Ahmed isminde bir oğlu daha olduğu ancak bu oğlunun H. 765 / M. 1363-1364 yılında vefat ettiği bilinmektedir²⁰⁸. Emînüddeve, Beyşehir hâkimi olarak himayesindeki 8.000 Moğol kökenli askeri ile Karamanoğlu Alâeddin Bey'in İçel sahilindeki Frenkler üzerine yaptığı Gorigos Seferine katılmıştır²⁰⁹. Ancak Emînüddeve'nin ne zamana kadar Beyşehir'e hâkim olduğu, hangi yıl vefat ettiği ve nereye gömüldüğü bilinmemektedir.

²⁰⁵ Abdüllatif Armağan, "Tarihsel Süreç İçinde Teke Yöresi", Atatürk Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi 2002, C. XX, S. 32, Ankara, 2002, s. 9; Haykıran, 2009, s. 170.

²⁰⁶ Konyalı, 1991, s. 259-264.

²⁰⁷ Hüseyin Muşmal, vd., "Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Külliyesindeki Türbelerde Yer Alan Mezar Taşları", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Konya, 2014, s. 171.

²⁰⁸ Uzunçarşılı, 1969, s. 99.

²⁰⁹ Uzunçarşılı, 1969, s. 60-61.

İKİNCİ BÖLÜM

BEYŞEHİR'DE SOSYO-EKONOMİK YAPI

2.1. İktisadi Yapı

Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşu ile birlikte Anadolu'da siyasi birlik ve huzur ortamının oluşması ticaretin Anadolu'da canlanmasını ve hatta zirveye çıkmasını sağlamıştır. XIII. yüzyılda Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesi ile önemli bir kısmı şehirlere, kasabalara, köylere yerleşerek hem siyasi hem de iktisadi bakımdan ileri bir toplum meydana getirmişlerdir. Bu dönemde sultanların ticarete verdikleri önem neticesinde büyük bir ticaret yol ağı oluşmuş ve önemli ticari merkezler fethedilmiştir. Tüccarları Anadolu'ya çekmek ve ticari canlılığı koruyabilmek için yol ağları üzerine kervansaraylar inşa edilmiştir. Ayrıca kalabalık şehir ve kasabalarda askeri-dini temele dayanan mesleki dayanışma niteliğindeki Ahi teşkilatlarının kurulması ile Selçuklu şehirlerinde belirli mal ve ürünlerde uzmanlaşmış esnaf-zanaat çarşıları kendini göstermiştir. Kentlerin ekonomik yaşamında da etkili olan ahilik kurumları bölgelerarası ve uluslararası ticarete de önemli rol oynamıştır.

Süleyman Şah'ın, 12 Aralık 1084 yılında Hristiyanların elindeki Antakya'yı alması ile ticari merkezlere yönelik ilk fetih gerçekleşmiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Karadeniz ticaretinin önemli merkezlerinden Samsun'u ve Akdeniz ticareti için önemli bir konumda olan Antalya'yı ele geçirmesi, I. İzzeddin Keykavus'un 3 Kasım 1214 yılında Sinop'u alması ile Anadolu'da doğudan batıya, güneyden kuzeye bir ticaret yol ağı örülmüştür. Yeni yollar, köprüler, kervansaraylar yapılmış özellikle ticaret yolları üzerine yapılan kervansaraylar ticari hayata ve geçtiği yol güzergâhlarına büyük katkı sağlamıştır. Konya'nın, Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti olması ve Anadolu'nun merkezi konumunda bulunması önemini artırmış ve ticaret yollarının kesiştiği bir ana merkez durumuna gelmiştir. Özellikle Antalya ve Alanya'nın fethedilmesinden sonra Göller Yöresi de iktisadi yönden gelişmeye başlamıştır. Konya-Antalya ile Konya-Alanya arasındaki Ortaçağ'ın meşhur ticaret yolu Beyşehir'den geçmiştir. Antalya, Isparta, Eğirdir, Şarkıkaraağaç güzergâhını takip eden yol Beyşehir'e gelip buradan da Konya'ya ulaşmış ve bu yol üzerindeki her bir menzile Kervansaraylar inşa edilmiştir. Konya'dan Akdeniz sahillerine giden yolda, Beyşehir'den Akseki istikametini takip edip Alanya ve Antalya ulaşılmıştır. Uluslararası ticaret yolunun bu bölgeden geçmesi, yöre

için zenginliğin ve huzurun kaynağı olmuştur²¹⁰. Ayrıca İçel ve Tarsus yaylalarındaki Türkmen kitlelerin, Balıkesir ve Manisa tarafındaki yaylalara süre gelen göç hareketleri sırasında Beyşehir ve çevresi coğrafi geçiş bölgesi işlevini de üstlenmiştir²¹¹.

Beyşehir'den geçen ve Konya'yı Akdeniz kıyılarındaki limanlara ulaştıran ticaret yolu, Selçuklulardan önce de Romalılar ve Bizanslıların kullanmış olduğu antik dönem yol güzergâhıdır. Toros Dağları'nın en uygun vadilerinden geçen ticaret yolu, ulaşım kolaylığı ve kış aylarında fazla kapalı olmaması ticaretin devamlılığında önemli rol oynamıştır. Selçuklu Devleti'nin bu güzergâhta birçok kervansaray ve han yaptırması bölgeye verilen önemi göstermektedir.

Anadolu'daki karayolu ticaretinin hemen hemen hepsinin Başkent Konya'da kesişmesi, Beyşehir'den geçen ticaret yolunun da önemini artırmıştır. Alanya ve Antalya limanlarını, Karadeniz limanları aracılığıyla Kırım'a ve doğuda ise İran, Irak ve Suriye'ye bağlaması açısından ticaret yollarının en önemlilerindedir. Anadolu'nun farklı bölgelerinden gelen halı, kilim, ipekli dokuma, deri, şarap, kuru meyve, kereste, zift gibi ürünler Beyşehir ve çevresindeki bu ticaret yolundan geçip Akdeniz limanlarına getirilmiş ve oradan da doğu ülkelerine gönderilmiştir. Mısır'da ticaretinin önemli bir kısmını Anadolu ile yapmış; Antalya ve Alanya limanları aracılığıyla batıdan silah, dokuma, kumaş alırken doğudan ise baharat, keten ve şeker gibi ürünler almıştır²¹².

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubâd'ın, Beyşehir Gölü kıyısına Kubâd-âbâd Sarayı'nı inşa ettirmesi, Konya'yı Alanya ve Antalya'ya bağlayan ticaret yolu güzergâhının buradan geçmesine katkı sağlamıştır. Bu durumun bölgenin önemini artırmış olmasıyla beraber buradaki yerleşimlerin Selçuklu kültürüyle tanışmasını da sağlamıştır. Eşrefoğlu Beyliği'nin Beyşehir'de kurulmuş olmasında, Alanya-Konya ve Antalya-Konya Selçuklu devri ticaret yolunun hiç şüphesiz katkısı olmuştur²¹³.

Eşrefoğlu Beyliği'nin iktisadi durumuna baktığımız zamanda beylik, deniz ötesi devletlerle olan ticari faaliyetlerini iki önemli liman şehri olan Antalya ve Alanya

²¹⁰ Erdem, 1995, s. 54.

²¹¹ İbn Battûta'nın vermiş olduğu bilgilerde; Eğirdir Gölü'nden gemiler aracılığıyla da Beyşehir ve Akşehir'e ulaşım sağlanmıştır. İbn Battûta, İbn Battûta Seyahatnâmesi, çev. A. Sait Aykut, C. 2, İstanbul, 2000, s. 406; Koray Özcan, 2018, s. 494; Yiğit, 2011, s. 226.

²¹² Aynur Durukan, "Selçuklular Döneminde Ticaret Hayatı ve Antalya", Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri, Antalya Valiliği Yayınları, İstanbul, 1989, s. 52.

²¹³ Kunduracı, 2017, s. 189-191

üzerinden gerçekleştirmiştir. Anadolu'nun üç tarafının denizlerle çevrili olması ticaretin çok yaygın olmasını sağlamıştır. Hububat, Anadolu topraklarında çok fazla yetiştiği için ticarete önemli bir yere sahip olmuş ve XIII. yüzyılın ortalarında Akşehir'de büyük çiftliklerin yer alması, Eşrefoğulları döneminde Akşehir'in tarımsal üretimin merkezi olduğunu göstermiştir²¹⁴. Olcaytu ve Ebu Sa'id Bahadır Han dönemlerinde İran'daki istikrar ile Anadolu'da da barış ve istikrar sağlamıştır. Eşrefoğlu topraklarında yaygın olarak yetiştirilen darı, çavdar, buğday, arpa, yulaf, burçak, melez²¹⁵ gibi hububat ürünlerinin ihtiyaç fazlası Antalya ve Alanya limanları üzerinden Mısır, Suriye ve Batı Avrupa ülkelerine ihraç edilmiştir. Eşrefoğlu Beyliği'nin ticari açıdan önemli yere sahip olduğunu Konya-Beyşehir ve Beyşehir-Antalya ve Alanya arasındaki kervansarayların sayısına bakarak da anlayabiliriz. Konya ve Beyşehir arasında 4 kervansaray bulunması, Beyşehir ve Antalya-Alanya arasında 7 kervansarayın yer alması, Beyşehir'in ticarete önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir²¹⁶.

Eşrefoğlu Beyliği zamanında haftanın belirli günlerinde şehirlere pazarlar kurulmuştur. Bu kurulan çarşı-pazarlarda şehirliler, köylüler ve konar-göçerler ticaret yapmıştır. Yetiştirilen ve üretilen ürünler çeşitliliğine göre farklı yerlerde satılmıştır. Ticari ürünler şehirlerde kurulup satılırken; hayvan pazarı, sebze-meyve pazarı, hububat pazarı, tahıl pazarı farklı yerlerde kurularak ürünleri satılmıştır²¹⁷. Şehirde hafta pazarının dışında ticaretin sürekli olarak yapıldığı kapanlar ve vakıf dükkânları da bulunmuştur. Bu dönemde İsmail Ağa Medresesine bitişik ve hamam önünde 18 adet dükkân ile Eşrefoğlu ailesinin vakfına ait Demirciler, Kazancılar ve cami etrafında 90 adet dükkân yer almıştır. Eşrefoğulları döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de dükkânların büyük çoğunluğu İçerişehir Mahallesi'nde bulunmuştur. XIX. yüzyılda çarşı ve pazarlar yavaş yavaş kale dışındaki mahallelere kaymaya başlamıştır²¹⁸. Kapanlar ise yapılan ticaretin niteliğine göre un kapanı, yağ kapanı, pirinç kapanı, meyve kapanı, pekmez kapanı olarak ayrı kısımlara ayrılmıştır. Konar-göçer Türkmenler ihtiyaçlarını karşılayabilmek için üç

²¹⁴ Simon de Saint Quentin, Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248), çev. Erendiz Özbayoğlu, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı Yayınları, Antalya, 2006, s. 48.

²¹⁵ Çavdar ile buğdayın karışımından hâsıl olan zahireye melez buğdayı denilmektedir.

²¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Kayhan, "Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri", Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgın-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 319-327.

²¹⁷ Kayhan, 2018, s. 322-323.

²¹⁸ Muşmal, 2005, s. 144.

ay sürmekte olan pazarlar kurmuş ve burada yün, et, süt, peynir gibi ürünler satmışlardır. Bu pazara konar-göçer Türkmenler dâhil köylülerde büyük rağbet göstermiştir²¹⁹.

Bezzazistan atölyesi de bulunan Beyşehir’de dokumacılık ve boyacılıkta yapılmış, ayrıca dericilikle (debbağ) ve kuyumculukla (zergerân) uğraşan mahalleler bulunmuştur²²⁰. Şehirde terzilik, boyacılık, çilingirlik, basmacılık, ipekçilik, ayakkabıcılık, marangozluk, demircilik, kuyumculuk, balıkçılık, aşçılık, hasır dokumacılığı gibi zanaat ve meslek gruplarında çalışan insanlar bulunmuştur. Köylerde halat yapımı, kendir ve keten üretimi de yapılmıştır. Kendir, kenevir sapından çıkarılan lif demektir. Gemi inşalarında ve donatılmasında kullanılan halat ve bezlerin ham maddesidir. Keten ve kendir netice olarak aynı fonksiyona sahip olsalar da bazı farklılıkları bulunmaktadır. Kendir kaba dokunan çadır, branda, kalın kumaş, urgan, halat, ip gibi malzemelerin yapımında kullanılırken, keten ise yazlık türdeki elbiselerin kumaşlarında kullanılmıştır²²¹.

Eşrefoğlu Beyliği’nin zenginliğini, Anadolu’da etkin güç durumunda olan İlhanlılara verilen vergilerin miktarı da göstermiştir. XIV. yüzyılın ilk yarısında İlhanlılar Anadolu’dan 5.645.000 dinar vergi alırken, bu vergiler içerisinde Akşehir’den alınan 135.000 dinarlık vergi, Eşrefoğullarının zenginliğini ortaya koymuştur²²².

2.1.1. Geçim Kaynakları

2.1.1.1. Tarımsal Üretimler

Beyşehir toprakları tarımsal faaliyet açısından oldukça verimlidir. Sahip olduğu göl ve akarsular sayesinde sulu tarım yapılabilmesi tarımsal verimliliği artırmaktadır. Günümüzde olduğu gibi geçmişte de besim kaynağı olarak önemli olan tahıl ürünlerinden buğday, arpa, çavdar, yulaf, burçak; baklagil ürünlerinden nohut, mercimek; sanayi bitkilerinden afyon; dikili tarım arazilerinden bağ, bostan, bahçe tarımı yapılmıştır. Üretimi en fazla yapılan tarım ürünü buğday ve arpa olmuştur. Buğday, XIII. yüzyılda insanların en önemli beslenme ve geçim kaynağı olmuş; ekmek, bulgur ve içkiler yapılmıştır. Arpa da buğday gibi hemen hemen her toprakta yetişmekte ve insanlar

²¹⁹ Kayhan, 2018, s. 323.

²²⁰ Erdoğan, 1989, s. 113.

²²¹ Mehmet Ali Ünal, Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2014, s. 107.

²²² Anadolu’da Erzincan, Erzurum, Harput, Niksar ve Kayseri’den sonra altıncı büyük vergi Akşehir’den alınmıştır. Kayhan, 2018, s. 323.

tarafından tüketildiği gibi hayvanlar içinde vazgeçilmez gıdalardan olmuştur. XVI. yüzyılda Beyşehir Gölü kıyılarında bir kaç köyde, Yenişehir, Göçü, Kaşaklı ve Yağan Nahiyyelerinde özellikle genç hayvanların ihtiyacı için yulaf ekimi yapılmıştır. Hayvanların yem ihtiyacının karşılanması için burçak, fiğ, melez üretimi de yapılmış, ancak tarla tarımı içerisinde ekim oranları çok düşük olmuştur²²³.

Eşrefoğlu Beyliği'nin sahip olduğu toprakların hububat için elverişli olduğunu Osmanlı Sultanı I. Bayezid Han'ın 1394-1395 yıllarında Karamanoğulları üzerine yaptığı seferden de anlayabiliyoruz. Bayezid Han, Konya'ya harman mevsimi zamanın da gelmiş ve Konya içlerinde buğday ve arpaların tepe şeklinde yığıldığını görmüştür. Konya halkına haber göndererek ordusundaki atların yiyecek ihtiyacını karşılamak için ücreti karşılığında arpa ve saman almıştır²²⁴. Bu bilgidен, günümüzde de olduğu gibi o dönemde de Konya'nın hububat yetiştiriciliği için önemli bir merkez olduğunu, Konya'da olduğu gibi Beyşehir ve Akşehir'in de hububat yetiştirilen bölgeler olduğunu ortaya çıkarabiliyoruz. Osmanlı döneminde Beyşehir Gölü doğu ve güney kıyıları ile Çarşamba Kanalı'nın çevresinde uzanan ovalar yöresinin hububat deposu durumunda olmuştur²²⁵.

Eşrefoğlu Beyliği topraklarında hububat kadar haşhaş üretimi de önemli bir yere sahip olmuştur. Beyşehir Gölü sayesinde sulama ihtiyacı kolayca yapılabilen sınai bitkiler haşhaş, keten, kendir üretimi, Beyşehir'in ekonomisine önemli katkı sağlamıştır. Özellikle Osmanlı'nın hâkim olduğu XV ve XVI. yüzyılda Konya'nın batı kesimleri ile Beyşehir çevresinde yetiştirilen haşhaş, İstanbul ve Kırım'a gönderilmiştir²²⁶. Tohumunda çıkarılan yağ yemeklerde, kabuğunda bulunan zehirli madde ise tıpta uyuşturucu olarak kullanılmıştır. 1507 tarihli mufassal defterlerindeki kayda göre Beyşehir Gölü'ndeki Mada Adası'nda pamuk yetiştirildiği de olmuştur²²⁷. Beyşehir, gelir açısından XV ve XVI. yüzyılda Karaman eyaletinin Konya'dan sonraki en zengin sancağı olmuştur²²⁸.

Eşrefoğlu Camii'nin vakfiyesinde de anlaşılacağı üzere Eşrefoğlu vakfının geliri arasında zemin, bağ, bahçe yer almıştır. Sulak bir araziye sahip olan Beyşehir'de bağ ve

²²³ Yiğit, 2011, s. 181; Muşmal, 2005, s. 257-261.

²²⁴ Âşık Paşazade, Osmanlı'nın Tarihi, Haz. Kemal Yavuz ve Mehmet Ali Yekta Saraç, İstanbul, 2003, s. 135.

²²⁵ Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 148.

²²⁶ Muşmal, 2005, s. 264.

²²⁷ Erdoğan, 1989, s. 392.

²²⁸ Erdoğan, 1989, s. 57.

bahçeler 3 istikamette kümelenmiştir. Çarşamba Kanalı boyu, Afşar, İskender denilen mekânlarda, bağ ve bahçelerin çevrelerinde bulunan göl ve çay vasıtasıyla sulama imkânları elverişli olmuştur²²⁹. Bağcılık, Anadolu'da Hititler döneminden beri yapılmaktadır. Üzüm Selçuklular döneminde pekmez, şarap yapımı ve kurutularak yenilmesi içinde yetiştirilmiştir. Üzümde sulama ihtiyacı fazla gerekmediği için bağcılık genellikle eğimli sahalarda yapılmıştır. Zirai faaliyetlerde elma, armut, erik, ceviz, badem, soğan, sarımsak, maydanoz gibi çeşitli meyveler ve sebzeler ile insan beslenmesi açısından protein kaynağı olan mercimek, nohut, fasulye, termiye gibi baklagiller de üretilmiştir. Selçuklularda patlıcan, bamyas, domates, patates gibi sebzeler henüz tanınmadığından dolayı bu dönemde yapılan yemekler genellikle kabaktan ve kara pazıdan yapılmıştır²³⁰.

Beyşehir Gölü Adaları da XVI. yüzyılda bölge halkı için tarım alanı olarak kullanılmıştır. Tahrir defterlerindeki bilgilere göre göldeki adalarda Osmanlı döneminde tarımsal faaliyetlerde bulunulmuştur. Adalarda Selçuklu ve Eşrefoğlu dönemlerinde iskân faaliyetleri olduğundan dolayı, tarım sahaları olarak da kullanıldığı düşünülmektedir. 5 km²den büyük alana sahip olan adalarda ekime elverişli topraklar bulunduğundan arpa, buğday, yulaf, darı gibi ürünlerin üretimi yapılmıştır. Tahrir defterlerine göre Cezire Nahiyesi'nden 1507 yılında 5.238 akça, 1524 yılında 5.056 akça çift resmi alınmıştır. XIX. yüzyılda Beyşehir Gölü havzasında 358.085 kile buğday üretimi, 235.205 kile arpa üretimi, 80.780 kile yulaf ve 16.100 kilede burçak üretimi yapılmıştır²³¹. Adalardaki tarım alanları, orman örtülerinin zamanla tahrip edilmesi ve göl sularının çekilmesi ile ortaya çıkmıştır. Günümüzde de olduğu gibi tarıma elverişli Kızılada, Mada, Hacı Akif, Akburun, Kısıtfa, Höyük Adaları'nda genellikle tahıl ve yem bitkileri üretilmiş, bunlarla beraber sınırlı da olsa meyve ve sebze yetiştiriciliği de yapılmıştır²³².

Göl suyunun bazı dönemlerde taşması ve buna bağlı olarak hem adalardaki hem de göl çevresindeki tarım arazilerinin sular altında kalmış olması adalardaki arazilerin tarihi süreç boyunca etkin şekilde kullanılmasını engellemiştir. Su taşkınları sırasında tarıma elverişli arazilerde etkilendiği için üretim faaliyetleri sekteye uğramış ve ürünler

²²⁹ Muşmal, 2005, s. 145.

²³⁰ Seyfettin Kaya, Selçuklularda Toplumsal ve Kültürel Hayat, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Elazığ, 2013, s. 71.

²³¹ Muşmal, 2005, s. 258.

²³² Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 147-148.

zarar görmüştür. Göl kıyısında yaşayan insanlar dağlara göç etmek zorunda kalmıştır. Böyle durumlar kıyı köylerindeki zahire ambarlarının zarar görmesine, hayvanların ise telef olmasına neden olmuştur.

2.1.1.2. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık

Hayvan yetiştiriciliği geleneksel toplumlarda en önemli zirai faaliyetlerden biridir. Çiftçilik yapan ve hayvan beslemek durumunda olan insanlar, farklı amaçlarla yetiştirmiş olduğu hayvanların güçlerinden yararlanarak onları çift sürmede, harman dövmeye, taşıma işlerinde kullanmış, ayrıca hayvansal ürün ihtiyaçları olan et ve süt gibi ürünleri de kendi tüketimleri için kullanmışlardır. Hayvan varlığı tarımın temel ögesi olmasıyla beraber, insanlar tarımın gelişmesine ve büyümesine engel teşkil eden dağlık bölgelerde hayvancılık faaliyetine yönelmiştir. Ziraata elverişli yerlerde ziraat faaliyetlerini yürütmek maksadıyla yapılan hayvancılık, dağlık yerleşim birimlerinde üretim ve geçim aracı olarak yapılmıştır. Dağlık bölgelerde ziraata elverişli arazilerin az olması, mezra, otlak ve çayırların fazla olması insanları hayvancılığa sevk etmiştir. Tarımın temel ögesi olmasıyla birlikte tarımın yapılamadığı topraklarda hayvan varlığı bir çeşit birikmiş servet niteliğinde olmuştur.

Beyşehir bölgesinde hayvancılığın da önemli bir yere sahip olduğunu görüyoruz. At, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar yetiştirilmiş, yetiştirilen bu hayvanların bir kısmı kısa süre içinde önemli bir ticaret kaynağı haline gelerek Irak, İran, Suriye'ye ihraç edilmiştir. Küçükbaş hayvancılık, konar-göçerler ile dağ ve ova köylülerin önemli bir uğraş alanı olmuştur²³³. Küçükbaş hayvancılıkta daha çok koyun üretimi yapıldığı görülürken en fazla yetiştirilen koyun çeşidi ise sağmal koyunu olmuştur²³⁴, ziraata elverişli olmayan arazilerde, yaylalarda, otlak ve çayırlarda beslenmiştir. Halkın et ihtiyacı büyük ölçüde koyundan sağlanmış ve bundan dolayı da ticari bir önemi olmuştur. İnsanlar hayvanın etini, sütünü, sütünden yapılan yağını, yoğurdunu ve peynirini, derisini, yapağını pazarlarda satarak ekonomik kazanç sağlamıştır. Tahrir ve Temettuat defterindeki bilgilerde, XV ve XVI. yüzyıllarda koyun üretimi sadece konar-göçerlerle sınırlı kalmamış, yerleşik ova köylüleri de koyun üretimi ile doğrudan uğraşmıştır. Bu

²³³ Kayhan, 2018, s. 322.

²³⁴ Muşmal, 2005, s. 291.

durumun Selçuklular döneminde de aynı olduğu ve hatta XIX. yüzyıla kadar da çok fazla bir değişikliğe uğramadığı görülmektedir²³⁵.

Beyşehir Gölü Havzası'nın arazi yapısı gereği Kubâd-âbâd bölgesinde kıl keçi yaygın olarak yetiştirilmiş ve günümüzde de bu durumun devam ettiğini görmekteyiz. Bu bölge insanları ziraatla sürekli meşgul olmadıklarından dolayı hayvancılık yapmaya fırsat bulabilmişlerdir. Bunda yaylak ve güzleklerde, otlak ve çayırılıkların bol olması da etkili olmuştur²³⁶. Beyşehir bölgesi taraflarında meraların bolluğu, bölgenin hayvan besleyiciliği için elverişli bir yer olmasını sağlamıştır. Hayvanların yiyecek ihtiyaçları için Beyşehir ve çevre köylerde tarlalara yonca ekimi yapılmıştır. Selçuklular döneminde Beyşehir'de yetiştirilen kıl keçiler komşu ülkelere de ihraç edilmiştir²³⁷. Koyun ve keçi derisi debbağ esnafının hammaddesi olmuş, debbağhânde işlenen deriler saraç²³⁸ ve kaval²³⁹ esnafına dağıtılmıştır. Debbağların terbiye etmiş olduğu bu deriler ayakkabı, çizme imalinde, at takımları, araba koşumları gibi saraçlar tarafından yapılan eşyalarda kullanılmıştır. Keçinin yününden ise keçe, halı, kilim ve çeşitli kumaşlar yapılarak bunlar gündelik hayatta kullanılmıştır²⁴⁰. Günümüzde dahi keçi yününden yapılmış kilim ve halıları Beyşehir ve çevresindeki köylerde yaşayan insanların evlerinde görmek mümkündür.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık aynı kategoride gibi görünse de insanların meşguliyetleri açısından farklı anlamlar taşımaktadır. Küçükbaş hayvanlar genellikle eti, sütü, derisi, yünü açısından yetiştirilirken; büyükbaş hayvanlar ise zirai faaliyetlere katkısından dolayı yetiştirilmiş ve kullanılmıştır. Büyükbaş hayvanların yoğun olduğu bölgelerde zirai faaliyetler daha etkin yapılmış ve buna bağlı olarak da tarımsal verim yüksek olmuştur. Kırsal kesimlerde yetiştirilen sığırın etinden, sütünden ve derisinden faydalanılmıştır. Bu açıdan sığır yetiştiriciliği kırsal kesimde yaşayan insanlar için iktisadi bir öneme sahip olmuştur. Mandanın ise hem sütünden faydalanılması hem de

²³⁵ Muşmal, 2005, s. 289.

²³⁶ Erdoğan, 1989, s. 216.

²³⁷ Cahen, 2000, s. 119.

²³⁸ Koşum ve eyer takımı yapan ya da işleyen esnaflara denir.

²³⁹ Ayakkabı yapan ve satan esnaflardır.

²⁴⁰ Bir boy düzeni içinde konar-göçer bir hayat süren Türkmenler, büyük sürüler halinde hayvan beslemişlerdir. Bu hayvanların içinde koyun ve keçi daha çok beslenirken at, sığır ve deve sürüleri de azda olsa beslenmiştir. Kışlık ihtiyaçlarını karşılamak için tarımda yapmış olan Türkmenler, kilim, halı ve kereste de üretip satmışlar, ayrıca ihtiyaçları olan diğer ürünleri de şehir pazarlarında kendi ürünleri ile değiş-tokuş yaparak elde etmişlerdir. Göksu, 2018, s. 224.

yük taşımada kullanılmış olması kırsal yerleşimlerde sığırdan daha çok ilgi görmesini sağlamıştır. Sulak ve sıcak yerlerde yaşayan manda, Osmanlı döneminde Beyşehir Gölü kıyılarındaki Kaşaklı, Yenişar ve Kireli Kazaları'nda daha çok yetiştirilmiş ve bu durumun Selçuklu döneminde de benzer bir yapıya sahip olduğu düşünülmektedir. Ayrıca at, kısırak, merkep, katır, deve gibi yük ve binek hayvanları da yetiştirilmiştir. Merkep, dayanıklılığı bakımından yük ve binek hayvanlar içerisinde en fazla tercih edilen olmuştur. Bu açıdan düşünüldüğü zaman hemen hemen her hanenin merkebi olduğu kanaati bulunmaktadır. Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan atlar, ticari emtia olarak da kullanılmıştır. Türk atları, Arap atlarına göre daha hızlı koştukları için fiyatları da oldukça yüksek olmuş ve ihraç edilirken de yüksek fiyatlara satılmıştır. Temettuat defterlerindeki kayıtlara göre at en fazla Beyşehir merkezinde yetiştirilirken, Göçü Kazası da zaman zaman deve yetiştiriciliğinin en fazla yapıldığı yer olmuştur. Dağlık köylerde büyükbaş hayvancılık, ovalık köylere göre daha fazla yetiştirilmiştir. Ovalık köylerdeki zirai arazilerin varlığının fazla olması buradaki insanların büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine daha az zaman ayırdıklarını göstermektedir. Ziraatla meşgul olan insanlar, genellikle büyükbaş hayvanları tarlalarına gitmek, tarlalarını sürmek ve oradaki ürünü evine götürmek için arabaya ya da kağnyaya koşarak kullanmıştır. Çiftçi için gereğinden fazla çift hayvanı beslemek masraflı bir durum olduğundan dolayı 2 taneden başka çift hayvanı çok nadir beslenmiştir²⁴¹.

2.1.1.3. Arıcılık

Tarım ve hayvancılıkta olduğu gibi arıcılıkta Ortaçağ toplumlarının önemli zenginlik kaynakları arasında yer almıştır. Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde arıcılık üretim alanları olmuştur. Beyşehir ve çevresinde de temel geçim kaynağı olarak arıcılıkla da ilgilenilmiş ve merkezde dâhil olmak üzere hemen hemen her köyde bal üretimi yapılmıştır. İnsanlar bahçelerine kovanlarını koyarak hem ihtiyacı olan balı temin etmiş hem de ihtiyaç fazlasını satarak ekonomik gelir sağlamıştır. Selçuklu ülkesinde en çok tüketilen tatlılar arasında bal ve pekmez gelmektedir. Arıcılık toplumun tatlı ve şeker ihtiyacının temini yanında, balmumu üretiminde de ham madde olmuştur. Günümüzde

²⁴¹ Muşmal, 2005, s. 296-298.

birçok yörede balmumu üretiminin yapılmış olması arıcılık faaliyetinin geçmişten kalan güzel mirasları arasındadır²⁴².

2.1.1.4. Balıkçılık

Beyşehir Gölü'nü, sadece bir su kaynağı olarak düşünmemeliyiz, günümüzde Konya ve çevresinin balık ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamakta ve ayrıca amatör balıkçıları avlanma alanı olarak ihtiyaçlarına cevap vermektedir. İnsanlar gölün balığından faydalandığı gibi gölün suyundan da faydalanarak hayvanların su ihtiyaçlarını karşılamış ve ulaşım açısından da yararlanmışlardır. Balıkta keçi, koyun, kuzu, oğlak, kaz, tavuk ve av kuşları gibi Selçuklu mutfağında tüketilen başlıca et ürünlerinden olmuştur.

Eşrefoğlu Beyliği'nin sahip olduğu topraklar içerisinde Beyşehir, Akşehir ve Suğla göllerinin yer almış olması, bu göllerin çevresinde yaşayan köylülerin balıkçılıkla ilgilenmesini sağlamıştır. Beyşehir Gölü kıyısında bulunan Akburun, Kısıfan, Gesi, Zaviyecik, Mili köyleri doğrudan balıkçılıkla uğraşmıştır. Balık önemli bir besim kaynağı olduğu gibi beyliğin önemli ekonomik gelir kaynakları arasına girmiştir²⁴³. XV. yüzyılda balıkçılıkla uğraşan merkez mahalle dahi olmuştur²⁴⁴. Bu durum balıkçılıkla sadece göl çevresindeki köylerin uğraşmadığını, şehirde yaşayan halkın da uğraş alanlarından biri olduğunu göstermektedir. Ayrıca Çarşamba Çayı etrafında yaşayan köylüler de tatlı su balıklarını avlayarak ekonomik gelir elde etmişlerdir. 1584 yılında 58 köyün balık vergisi ödediği görülmüş²⁴⁵, balıkçılık faaliyetindeki bu yoğunluğun Selçuklu ve Eşrefoğlu döneminde de aynı role sahip olduğu düşünülmektedir. Beyşehir merkezinde bulunan Dalyan Mahallesi'nde yaşayan insanlar, Osmanlı hâkimiyeti öncesinden beri balıkçılıkla uğraşmıştır. Selçuklu öncesi dönemde olduğu gibi Selçuklu ve sonrası dönemde de adalarda balıkçılıkla doğrudan ilgili olan kesim olmuş, özellikle 1866 yılında Mada Adası'na yerleştirilen Don Kazakları²⁴⁶ geçimlerini balıkçılıkla sağlamıştır. Yıllık 4350

²⁴² Yiğit, 2011, s. 192-193.

²⁴³ Kayhan, 2018, s. 322.

²⁴⁴ Dalyan adıyla bilinen bu mahalle günümüzde de mevcuttur. Çarşamba Çayı kenarına kurulmuş olan mahallede balıkçılıkla uğraşan insanlar yaşamıştır. XVI. yüzyılın başlarında göl ve derelerden balık tutan halktan, *örş-i mahi* adında vergi alınmış, ayrıca evinde balık yakalamak için ağ bulunduranlardan *öşr-i mahi* ağ vergisi alınmıştır. Erdoğan, 2011, s. 113, 391.

²⁴⁵ Muşmal, 2005, s. 300.

²⁴⁶ Don Nehri civarında yaşayan Kazaklar, I. Petro'nun reformundan kaçarak Osmanlı Devletine sığınmışlardır. XIX. yüzyıl ikinci yarısında Mada Adası'na iskân edilmişler ve XX. yüzyılın başına kadar bu adada yaşamışlardır. 1866-1867 kışında 30-40 kadar hane ile Mada Adası'na yerleşen Don

kuruş vergi vererek gölün işletmeciliğini alan Kazaklar, 8-10 ton yük taşıyabilen karakayıkları ile bölgedeki diğer balıkçılara örnek olmuşlardır. Ayrıca bunlar salamura usulünü iyi bildikleri için yaz aylarında da balıkçılığa devam etmişler ve tutmuş oldukları balıkları tuzlayıp kuruttuktan sonra Konya ve çevresine satmışlardır²⁴⁷.

Gölde sazan, sıraz, akbalık, gövce ve kızılkanat balıkları ile ekonomik değeri oldukça yüksek olan kerevit ve kurbağa gibi su ürünleri de yer almıştır. Günümüzde levrek ve gümüş gibi balıklarda bulunmakta ve yaklaşık olarak 1500 civarında balıkçı gölden ekonomik gelir elde etmektedir. Osmanlı döneminde gölde Dalağan kuşunun avlanması yapılmış; Selçuklu döneminde bölgede av partilerinin düzenlendiği bilindiğinden dolayı hem Selçuklular hem de Eşrefoğulları devrinde gölde Dalağan kuşunun avlandığını düşünmek yanlış olmaz. Osmanlı döneminde bu kuşun boyun derisinden kürk imal edilip Avrupa'ya gönderilmiştir²⁴⁸. Gölde avlanan Dalağan kuşu ve Pelikan kuşu kursağından iyi tef ve nekkare yapıldığı için Osmanlı çalgıcı mehterlerindeki nekkarelerin derileri bu kuşlardan sağlanmıştı²⁴⁹.

2.1.2. Eşrefoğlu Beyliği Sikkeleri

Hükümdarlık Meşrutiyet'inin en önemli simgelerinden birisi olan sikke kestirme konusunda Eşrefoğullarının tüm çabaları, İlhanlı tehdidinin gölgesinde gerçekleşmiştir. Eşrefoğulları döneminde Beyşehir'de darphane bulunmasına rağmen Seyfeddin Süleyman Bey ve Mübarizüddin Mehmed Bey kendi adına sikke kestirmemiş, o dönemde kestirilen sikke ve dirhemler Selçuklu Sultanı III. Alâeddin Keykubad adına ya da İlhanlı Hükümdarları Gazan Han, Olcaytu Muhammed Han, Ebu Sa'id Bahadır Han adına olmuştur. Eşrefoğlu beylerinden kendi adına sikke kestiren sadece II. Süleyman Şah'tır. Bunların dışında diğer beyliklere ait bazı sikkelerde damgalanarak Eşrefoğlu sınırları

Kazakları'nın, 1882 yılında yapılmış olan ilk tahrirdeki hane sayıları 63'ü, adadaki nüfusları da 83 kişiyi bulmuştur. 1906 tarihli salnamede Osmanlı Devleti'nin uyruğundan sayılmış ve nüfusları ise 101'i kadın, 105'i erkek olmak üzere toplamda 206 kişi olarak kaydedilmiştir. Bunlar geldikleri bölgede balıkçılıkla uğraştıklarından dolayı burada da balıkçılık faaliyetlerini sürdürerek ekonomik yönden yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Ayrıca Beyşehir bölgesinde balıkçılığın gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Evlilikleri, yaşam tarzları, yiyecek ve giyecekleri ile renkli kişiliklere sahip olan Don Kazakları, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eşkıyaların faaliyetleri ve asayişsizlik nedeniyle ortaya çıkan huzursuzluktan dolayı 1920 yılında adayı terk edip Akşehir Gölü civarında yaşayan akrabalarının yanına göç etmişlerdir.

²⁴⁷ Muşmal, 2005, s. 300-301; Erdoğan, 2005, s. 210.

²⁴⁸ Mehmet Akif Erdoğan, "Osmanlı Belgelerinde Eşrefoğulları ve Eşrefoğlu Külliyesi", Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgın-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 402-403, dipnot 3.

²⁴⁹ Konyalı, 1991, s. 390.

içerisinde kullanılmıştır. Sikkelerin büyük bir kısmının gümüş dirhemlerden oluşmuş olması, beyliğin ekonomik yönden zengin olduğunu göstermektedir. Beylik sınırları içerisinde gümüş çıkarılmadığı için sikkelerde kullanılan gümüş dışarıdan tedarik edilmiştir.

Türkmen beyliklerinin paraları her yerde aynı değere sahip olmadığı gibi bir beylikte basılan gümüş ve altın para başka bir beylik tarafından üzerine damga yani kontrmarkı²⁵⁰ vurularak kullanılmıştır. Eşrefoğlu Beyliği de Karamanoğlu, Hamidoğlu, Alâiye gibi komşu beyliklerin kullandığı sikkelerin üzerine “Süleymanşehir” damgasını vurarak tedavülde olmasını sağlamıştır. Beylik paraları üzerinde çoğunlukla iki ya da üç adet damga bulunmuştur. Bu damgaların çokluğu beylikler arasındaki ticaretin önemini göstermektedir

2.1.2.1. Seyfeddin Süleyman Bey Dönemi Sikkeleri

Eşrefoğlu Beyliği’nin ilk idarecisi olan Seyfeddin Süleyman Bey, beyliğin başkenti olan Gorgorum²⁵¹, ardından Süleyman Bey adına ithafen Süleymanşehir ve günümüzdeki ismiyle Beyşehir olarak anılmış olan şehirde sikke ve dirhem bastırmıştır. Kendi adına sikke bastırmayan Seyfeddin Süleyman Bey, H. 699-700 / M. 1299-1301 yılları arasında Türkiye Selçuklu Sultanı III. Alâeddin Keykubad ve İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han adına sikke bastırmıştır. Günümüze dokuz tanesi ulaşmış olan bu sikkelerden bir tanesi III. Alâeddin Keykubad adına olup diğerleri ise Gazan Mahmud Han adınadır. Seyfeddin Süleyman Bey’in kendi adına sikke bastırmamasının nedeni Moğol tehlikesinin güçlü bir şekilde hissedilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde Eşrefoğlu Beyliği gibi birçok Türkmen beyliği, Gazan Mahmut Han adına sikke bastırmış ve sikkelerin büyük çoğunluğunda da “Gazan” yerine “Kazan” ifadesi yer almıştır²⁵².

Seyfeddin Süleyman Bey döneminde basılan sikkelerde damga bulunmamıştır. Bunun sebebi, yeni kurulan beyliğin paraları ticari amaçtan ziyade bağımsızlık sembolü

²⁵⁰ Kontrmark numizmatik dilinde “ikinci damga” anlamına gelmektedir.

²⁵¹ Gorgorum, günümüzde Beyşehir’e bağlı Gökçimen Mahallesi’dir. Seyfeddin Süleyman Bey, H. 689 / M. 1290 yılında Beyşehir Kalesini yaptırdıktan sonra şehri Beyşehir’e taşımıştır. Bugün bu kaleye ait kalıntılar İçerişehir Mahallesi’nde bulunmaktadır.

²⁵² Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgın-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 333-334.

olarak ön plana çıkarmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu dönemde Beyşehir'e Süleymanşehir denildiğini basılan paralardan anlıyoruz.

Sikke 1. ²⁵³

Seyfeddin Süleyman Bey dönemine ait H. 699 / M. 1299-1300 tarihli sikke Süleymanşehir'de III. Alâeddin Keykubad adına basılmıştır. III. Alâeddin Keykubad'ın ikinci hükümdarlığı dönemine denk gelmektedir.

Sikkenin ön yüzünde: “Minnet Allah’adır” anlamına gelen “*El- minneti lillah*”, etrafında ise “699 yılında Süleymanşehir’de basıldı” anlamında Arapça, “*Duribe bî-medine Süleymanşehir, fî seneti tis’a tis’in sitte mie*” yazmaktadır.

Sikkenin arka yüzünde: “Minnet Allah’adır. Feramürz oğlu fetih babası pek büyük sultan din ve dünyanın yücesi Keykubad” anlamına gelen Arapça “*El-minneti lillah, es-sultan’ül azam alâu’d-dünya ve’d-dîn ebû’l-feth Keykûbad bin Ferâmurz*” ibaresi yer almaktadır²⁵⁴.

²⁵³ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 334.

²⁵⁴ Konyalı, 1991, s. 195-196.

Sikke 2. ²⁵⁵

Seyfeddin Süleyman Bey dönemine ait olan sikke H. 700 / M. 1300-1301 tarihli olup, İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han adına Süleymanşehir'de basılmıştır. Süleyman kelimesi ayrı şekilde yazılmıştır.

Sikkenin ön yüzünde: “*Hân-ı a'zam Kazan Mahmud Halled Allahu sultanehu...*” yazmaktadır.

Arka yüzünde: “*Lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasûlullah*”, etrafında “*(Duribe) Süleymanşehir (seb'a mie)*” yazmaktadır²⁵⁶.

Sikke 3. ²⁵⁷

Seyfeddin Süleyman Bey dönemine ait H. 699 / M. 1299-1300 tarihli olan sikke Süleymanşehir'de, Gazan Mahmud Han adına basılmıştır.

²⁵⁵ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 338.

²⁵⁶ Konyalı, 1991, s. 196-197. Eski adı Viranşehir olan Beyşehir'in etrafına Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından kale yaptırıldıktan sonra şehir, vakfiye ve kitabelerde de görüldüğü üzere Süleymaniye ve Süleymanşehir olarak anılmıştır.

²⁵⁷ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 335-336.

Sikkenin ön yüzünde: “*Han-ı azam Kazan Mahmud Halled’Allahu sultanehu ve Ebbede Devletehu*”.

Arka yüzünde: “*Lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasûlullah*”, etrafında “699 yılında Süleymanşehir basıldı” anlamına gelen *Duribe bi-medine Süleymanşehir, fî sene tis’a tis’in sitte mie*” yazmaktadır.

2.1.2.2. Mübarizüddin Mehmed Bey Dönemi Sikkeleri

Seyfeddin Süleyman Bey’in vefatından sonra beyliğin başına geçen oğlu Mübarizüddin Mehmed Bey’de babası gibi kendi adına sikke bastırmamış ve bu zamandan itibaren paralarda damgalara rastlanmıştır. Bu döneme ait bulunan altı adet sikkenin tamamı gümüş dirhemdir. Bunlardan üç tanesi damgalanmış İlhanlı sikkesi olup, iki tanesi Olcaytu Muhammed Han adına basılmıştır. İlhanlı hükümdarı adına basılmış komşu Alaiye Beyliği’ne ait üç tane sikke de damgalanarak kullanılmıştır. Sikkelerin bazıları tek damgalı olduğu gibi bazıları da çift damgalı ve üç damgalıdır. Damgalama yöntemi ile mevcut sikkelerin ayar ve ağırlığı siyasi otorite tarafından kontrol edilmiştir. Ayrıca bu yöntem yeni sikke basmaya göre daha kolay ve pratik olduğu için tercih edilmiştir.

Mübarizüddin Mehmed Bey dönemi sikkelerinin diğer bir özelliği ise basıldığı yer olan “*Süleymanşehir*” ismiyle beraber Mehmed Bey’in “*mübarizi*” ya da “*El-mübarizi*” unvanının sikkelerin üzerine işlenmiş olmasıdır.

Sikke 4.²⁵⁸

²⁵⁸ Kayhan, 2018, s. 311; B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 339-340.

Mübarizüddin Mehmed Bey döneminde, II. Gıyaseddin Mesud adına H. 709 / M. 1309-1310 tarihinde Süleymanşehir’de basılmış olan dirhem, 23 mm çapında ve 2,02 gram ağırlığındadır.

Dirhemin ön yüzünde: “*Es-sultan ’ül-a’zam gıyâse’d-dünya ve’d-dîn hüdebende Muhammed halled’allahü Mülkehu*”, etrafında ise “*fî sene tis’a ve seb’a mie*” yazmaktadır.

Arka yüzünde: “*Lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasûlullah*”, ortasında “*Süleymanşehir*”, etrafında ise dört halifenin adı “*Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali*” yazmaktadır.

Sikke 5. ²⁵⁹

Mübarizüddin Mehmed Bey’in, Bolvadin’de yaptırmış olduğu caminin kitabesinde “*mübarizüddin*” ve “*emir’ül-azâm*” unvanları sikkeler üzerinde de kullanılmıştır. Bu İlhanlı sikkesinde Mübarizüddin Mehmed Bey’in adı ve “*mübarizi*” unvanı damgalatılarak kullanılmıştır.

Sikkenin ön yüzünde “*Mübarizi*” ve “*Mehmed*” damgaları yer almaktadır.

Arka yüzünde ise Kelime-i Tevhid “*lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasulullah*” yazan tarihsiz sikkenin ağırlığı 1.89 gram, çapı ise 25 mm’dir.

²⁵⁹ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 340.

Sikke 6.²⁶⁰

25 mm çapında ve 1,75 gram ağırlığında olan dirhemdir.

Ön yüzünde: “*El-mübarizi*” damgası yer almaktadır. “*Mübarizi*” kelimesi “mübarize ait” anlamına gelmektedir. Unvanların sonuna –i, -i takısı getirilmesi aitlik ifadesidir.

Arka yüzünde ise Kelime-i Tevhid “*Lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasûlullah*” yer almaktadır.

2.1.2.3. Süleyman Şah Dönemi Sikkeleri

Mübarizüddin Mehmed Bey’in 1320 yılındaki vefatından sonra beyliğin başına geçen II. Süleyman Şah, bağımsızlığını ilan etmiş ve kendi adına sikke kestirmiştir. Eşrefoğlu beyleri arasında kendi adına sikke bastırma cesaretinde bulunan ilk ve son kişidir. Bu dönemde de Seyfeddin Süleyman Bey ve Mübarizüddin Mehmed Bey zamanında olduğu gibi komşu beyliklere ve İlhanlı hükümdarına ait damgalanmış sikkelerde kullanılmıştır. İlhanlı hükümdarları Gazan Mahmud Han ve Ebu Sa’id Bahadır Han adına bastırılmış olan sikkeler, “*Beyşehir*” ve “*Süleymanşehir*” damgaları vurularak beylik içinde kullanılmıştır. II. Süleyman Şah döneminde Karamanoğullarına ait anonim bir sikkede, üzerine “*Süleymanşehir*” damgası vurularak Eşrefoğlu Beyliği’nde kullanılmıştır. Ayrıca H. 720 tarihli üzerinde hâkimiyet ve kudret sembolü aslan figürü damgası olan sikkelerde basılmış ve Karamanoğlu topraklarında da kullanılmıştır.

²⁶⁰ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 341.

Sikke 7.²⁶¹

İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han adına Süleymanşehir’de basılmış olan tarihsiz sikke 23 mm çapında ve 1.88 gram ağırlığındadır.

Sikkenin ön yüzünde; “*Tegrin Kucundur Gazan Mahmud Deledge gülüksen*”²⁶².”.

Sikkenin arka yüzünde: Kelime-i Tevhid “*Lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasûlullah*”, damgada “*Süleymanşehir*” yazmaktadır.

Sikke 8.²⁶³

II. Süleyman Şah’ın, İlhanlı Hükümdarı Ebu Sa’id Bahadır Han adına Beyşehir’de bastırılmış olduğu sikkesidir. Türünün ilk örneği olan sikkenin tarih bölümü siliktir. Sikkenin ön yüzü kemerli ve içi yıldız çerçevesi, arka yüzü mihrabiye formu çerçevesindedir. Mihrabiye formu çerçevesi sikkelerin H. 720 tarihinde kullanıldığı bilindiğinden dolayı

²⁶¹ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 344.

²⁶² Uygurca olan bu cümlemin anlamı şu şekildedir: “*Allah’ın gücüyle sikke darp edildi*”. B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 344.

²⁶³ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 345-346.

bu sikkenin de H. 720 tarihli olduğu düşünölmektedir. Sikkenin ağırlığı 1.74 gram, çapı ise 23 mm'dir.

Ön yüzünde: “*Es-sultan ’ül a’zam Ebu Said halled’allahü mülkehu*”, etrafında ise “*duribe Beyşehir fi sene*”²⁶⁴ yazmaktadır.

Arka yüzünde: “*Lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasûlullah*” ve dört halifenin ismi “*Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali*” yazmaktadır.

Sikke 9.²⁶⁵

Sikkenin ön yüzünde: “*El-vahid’ül kahhar el-mülkü lillah*”, etrafında da “*fi sene ısrin ve (sebâa mie)*” yazmaktadır.

Arka yüzünde: “*Lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasûlullah*” yazarken, ortasında “*duribe Beyşehir*” (Beyşehir’de basıldı), damgada “*Süleymanşehir*” yazmaktadır.

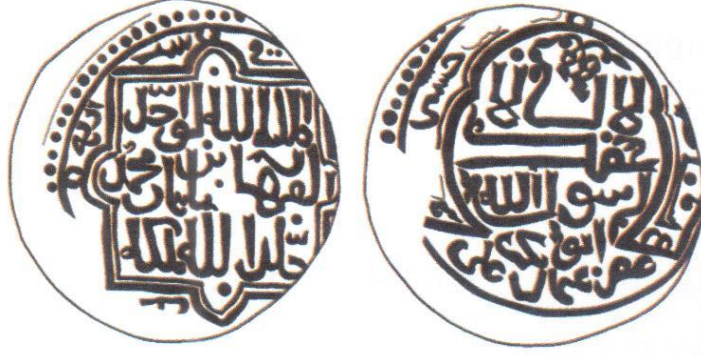
Eşrefoğlu Beyliği’nin idarecisi II. Süleyman Bey dönemine ait olan sikke Süleymanşehir damgalı olup tarih yer almamaktadır. Süleyman Şah’ın dolaylı yollarla kendi adına bastırılmış olduğu bu sikkelerde, ilk kez Allah’ın sıfatlarından biri olan “*El vahid’ül kahhar*” ifadesi yer almış, “*Allah’ın tek kahredici, yok edici*” olduğu ibaresi yazılmıştır. Bu ibare beylikler döneminde basılan sikkeler içinde sadece II. Süleyman Şah’ın sikkelerinde görölmektedir. İlhanlı baskısına tepki olarak diğere beyliklerin sikkelerinde de yer alan “*el-mülkü lillah*” lafzı ile “*mülk, devlet Allah’ındır*” anlamındaki ibare sikkelerde kullanılmıştır. Süleyman Şah adına bastırılmış olan sikkelerde, “*Süleymanşehir*” ve “*Beyşehir*” isimlerinin bir arada yer almış olması bize şehrin iki

²⁶⁴ Sikkede Beyşehir isminin de bulunmuş olması bu dönemde beylik merkezinin Süleymanşehir adı ile beraber Beyşehir olarak anıldığını göstermektedir.

²⁶⁵ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 348.

isimle de anılmış olduğunu kanıtlamaktadır²⁶⁶. Eşrefoğulları, İlhanlılara olan düşmanlıklarından dolayı kendi beylikleri içinde kullanılan paralarına “*Beyşehir*” damgasını vurarak onlara karşı olan düşmanlıklarını açıkça ortaya çıkarmışlardır²⁶⁷.

Sikke 10.²⁶⁸

II. Süleyman Şah adına, Beyşehir’de H. 724 / M. 1323-1324 yıllarında bastırılmış olan ilk sikkedir. 22 mm çapında olan sikke 1,82 gram ağırlığındadır.

Sikkenin ön yüzünde: “*El- mülkü lillah el-vahid’ül kahhar Süleyman Bin Mehmed Halled’allahü mülkehu*” etrafında “*fî sene erbaa ısrin ve seb’a mi’e*” yazmaktadır.

Arka yüzünde: “*Lâ İlahe İllallah Muhammeden Rasûlullah*” ve dört halifenin adı “*Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali*” yazmaktadır.

İlhanlı baskısının çok etkili olarak hissedildiği dönemlerde Türkmen beyleri, kendi adlarına sikke bastırma cesaretinde bulunamamış, Anadolu’da etkin güç olan İlhanlı hükümdarları adına sikkeler bastırmışlardır. H. 724 tarihli bu sikke üzerine Eşrefoğlu Beyi II. Süleyman Şah ilk kez kendi adını yazma cesaretinde bulunup bağımsızlık alametini gerçekleştirmiştir. II. Süleyman Şah’ın, Ebu Sa’id Bahadır Han’ın adını sikkelerde kullanmayıp, sadece kendi adına sikke bastırmış olması İlhanlılar tarafından katledilmesine sebep olmuştur²⁶⁹.

²⁶⁶ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 348.

²⁶⁷ Konyalı, 1991, s. 198.

²⁶⁸ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 348-349.

²⁶⁹ B. Teoman ve G. Teoman, 2018, s. 349.

2.2. Selçuklular Döneminde Beyşehir’de Dini, İlmî ve Fikrî Hayat

Türklerin Anadolu’ya girişiyle askeri faaliyetlerle beraber ilmi ve kültürel faaliyetlerde başlamış ve bunu başlatan ilk beylik ise Danişmendliler olmuştur. Anadolu fethedilirken bir taraftan iskân faaliyetlerinde bulunulmuş diğer taraftan da ele geçirilip yeni kurulan şehirlere medreseler açılmıştır. Bu doğrultuda Danişmendliler hâkim oldukları topraklarda bilimsel ortamlar oluşturmuş, Tokat ve Niksar’da Anadolu’nun ilk medreselerini açmışlardır. Selçuklular ve Anadolu beylikleri de, hâkimiyet kurdukları bölgelerde zamanlarının önemli bir kısmını askeri ve siyasi mücadelelere ayırmıştır. Sultan ve beylerin hayatlarının önemli bir bölümü askeri mücadelelerle geçse de ilmî faaliyetlere önem verip desteklemişler ve ilim adamlarını da himaye etmişlerdir. XIV. yüzyılın karakteristik bir özelliği olarak her beylik yöneticisi, kendi himayesinde koruyup gözetlediği ilim adamlarını bulundurmıştır. Beylerin ilim adamlarına verdikleri değer sayesinde Anadolu’nun birçok şehrinde matematik, tıp, tarih, edebiyat, tasavvuf ve İslami ilimlerde eser veren âlim, şair, edip ve mutasavvıf bulunmuştur. Hâkimiyet kurdukları bölgelerde halkının da desteğini sağlayabilmek için mimari yapılarla beraber eğitim ve öğretim faaliyetlerini, kültür hizmetlerini yerine getiren müesseseler kurarak ilmi çalışmalara da yoğunluk vermişlerdir. İlim adamlarını kendi yörelerine davet eden sultan ve beyler, bu insanları saraylarında ağırlayarak ilmi ve fikri faaliyetlere de zemin hazırlamışlardır. Bu şekilde hem kendileri ilmi tartışmalardan faydalanmış hem de ilim adamlarının birbirleri ile tanışmaları sağlanmıştır. Öğrencilerde hocalarıyla birlikte çalışma fırsatı yakalayıp iyi bir eğitim alarak yetiştirme fırsatını bulmuştur. XIV. yüzyılda Anadolu’ya Harezmi, Horasan, Maverâünnehr, Mısır, Irak, İran, Suriye Bölgeleri’nden gelen ilim adamları ilmi ve kültürel hayata önemli ölçüde katkıda bulunmuştur²⁷⁰. Beyşehir’de kurulan ilk medreselerde bu dönemde yapılmış ve cumhuriyetin ilk dönemlerine kadar eğitim vermeye devam etmiştir. Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey ve Eşrefoğlu Beyliği’nin yıkılması ile bölgeyi yöneten İlhanlı idarecisi İsmail Ağa Beyşehir’de medrese inşa etmiş ve pek çok tarla, bağ, bahçe, değirmen ve dükkân gelirini

²⁷⁰ Mehmet Şeker, “Eşrefoğlu Bey’ine İthaf Edilen ‘El-Füsûlü’l-Eşrefiyye’ Adlı Eser ile ‘Takârîru’l-Manâsib’a Genel Bir Bakış”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgın-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 383-385.

medreseye vakfetmiştir²⁷¹. Ayrıca İsmail Ağa tarafından bu dönemde Beyşehir’de iki tane zaviyede yaptırılmıştır²⁷².

Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey döneminde çok sayıda âlim Eşrefoğlu Beyliği topraklarına gelerek beylikle temasta bulunmuştur. Bu konuda en önemli bilgiyi Mevlana’nın torunu olan Ulu Ârif Çelebi²⁷³ (1275-1320)’nin öğrencisi Ahmed Eflâki’nin “Menakıbû’l-Arifin” adlı eserinde görüyoruz. Türkmen beylerini kazanmaya ve Mevlevî tarikatını yaymaya çalışan Ulu Ârif Çelebi, yapılan davetlere icabet ederek Anadolu’yu dolaşmıştır. Özellikle Batı Anadolu beyliklerine yapmış olduğu seyahatler esnasında sık sık Eşrefoğlu Beyliği’nin sınırları içerisinde geçmiş ve Mübarizüddin Mehmed Bey’in davetlerine uyarak Beyşehir’de misafir edilmiştir. Çelebi Hazretlerine karşı aşırı itikat ve niyaz gösterilerek hizmetlerde bulunulmuştur²⁷⁴.

Mübarizüddin Mehmed Bey, Mevlevî tarikatına büyük saygı göstermiş ve bağlılığını pekiştirmek için oğlu II. Süleyman Bey’i saraydan çağırıp mürit olarak Ulu Ârif Çelebi’nin hizmetine vermiştir. Eşrefoğullarının Mevlevî tarikatına olan bağlılıklarını Ahmed Eflâki şu şekilde belirtmiştir: “Çelebi, Süleyman Şah’ın beline bulunmaz bir kemer kuşattı²⁷⁵”. Ulu Ârif Çelebi gaipen haberlerde vermiştir; Mübarizüddin Mehmed Bey, oğlunun hayatının ileride nasıl bir akıbeti olacağını sorunca Çelebi Hazretleri ise II. Süleyman Şah’ın beyliğin başına geçtiği zaman beyliğin dağılacağını ve sonrasında oğlunun da göle atılıp yok edileceğini anlatmıştır²⁷⁶. II. Süleyman Şah’ın talihsizlik olup, başkanlığa ve başbuğluğa layık olmayacağını söylemiştir²⁷⁷. Ulu Ârif Çelebi’nin, Mübarizüddin Mehmed Bey’in hoşuna gitmeyecek bir cevap vermesi, onun açık sözlü bir üsluba sahip olduğunu da göstermektedir.

Ulu Ârif Çelebi’nin gaipen haber verdiği diğer bir rivayet ise şu şekilde aktarılmıştır:

²⁷¹ Konyalı, 1991, s. 256-257; Erdoğan, 1989, s. 292.

²⁷² Muşmal, 2005, s. 254, 258.

²⁷³ Ulu Ârif Çelebi, 18 Zilhicce 670 (Temmuz 1272)’da Konya doğmuş ve 24 Zilhicce 719 (Şubat 1320) tarihinde Konya’da vefat etmiştir. Annesi Şeyh Saladdin Zerkubûn kızı Fakta Hatun, babası Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî oğlu Sultan Veled’dir. Asıl adı Feridun, lakabı Ârif’tir. Mevlânâ’nın vefatından sonra Mevlânâ postuna oturan üçüncü kişi olmuştur. Babası ve dedesi ile aynı türbede gömülmüştür.

²⁷⁴ Eflâki, 1973, s. 292-293, 306.

²⁷⁵ Eflâki, 1973, s. 293.

²⁷⁶ Eflâki, 1973, s. 293.

²⁷⁷ Kofoğlu, 2018, s. 33; Eflâki, 1973, s. 293; Eyüboğlu, 1979, s. 33.

“Çelebi hazretlerinin yanında, Sultan Veled’in müritlerinden Şeyh Ali adında bir derviş vardı. Velilerin güneşi üzerine parlamış, sohbe ulaşmış bir adamdı. Gece gündüz hizmetle meşgul olur ve nefis yemekler pişirirdi. Ulu Ârif Çelebi hazretleri, Şeyh Ali’yi Akşehir’de eşyalarının yanında bırakıp Beyşehir’e gitti, birkaç gün Beyşehir’de kaldı. Burada rahmetli Eşref’in oğlu (Tanrı rahmet eylesin) Çelebi hazretlerine aşırı hizmetlerde bulundu. Cuma günü, yine mübarek zaviyede büyük bir toplantıda, birdenbire Çelebi hazretleri: “Bizim zavallı Şeyh Ali’miz bu yokluk âleminden, beka âlemine göçtü” buyurdu. Orada bulunanlar başkoyup: “Bu haberi birisi mi getirdi?” diyerek sordular. O da: ‘Hayır, fakat ben gayb âleminden iki şahsın onun cenazesini götürdüklerini gördüm’ buyurdular. Akşehir’e döndükte, bu dervişin Çelebi’nin haber verdiği saatte öldüğünü söylediler.”²⁷⁸

Mübarizüddin Mehmed Bey ile Ulu Ârif Çelebi arasındaki ilişkinin samimiyetini gösteren başka bir olay ise şu şekildedir: Semerkandlı Nureddin adında kibirli, saygısız bir âlim Ârif Çelebi’nin yeni mürididir. Ulu Ârif Çelebi, dergâhın buğday, yağ gibi ihtiyaçlarının karşılanması için bir mektup yazıp Eşrefoğlu Beyliği’nin merkezine bu şahsı göndermiştir. Semerkandlı Nureddin yola çıkacağı esnada eyerin kolanının çözülmesiyle atından düşmüş ve bu durum üzerine Ulu Ârif Çelebi, *“bu adam başsız gidiyor, eğer öldürülmezse şanslıdır”* diyerek Semerkandlı Nureddin’in öldürüleceğine dair işaret vermiştir. Beyşehir’e gelen Semerkandlı Nureddin, eski dostu Şair Tirazî’nin evinde bir süre misafir olmuş, ancak aralarında geçen bir tartışma esnasında Tirazî’yi öldürmüştür. Bu duruma sinirlenmiş olan Mübarizüddin Mehmed Bey, şehrin müftülerinden *“öldürenin öldürülmesi”* şeklinde fetva almış ve Semerkandlı Nureddin’i öldürtmüştür²⁷⁹. Semerkandlı Nureddin’in öldürüldüğü haberini almış olan Ulu Ârif Çelebi: *“maksadı daima dostlarla aramızı bozmak olan bu adamı, dostlarımız için kurban ettik. Çünkü o bizim dostlarımız aleyhinde bulunan nefsi kudurmuş bir köpekti”* diyerek Mübarizüddin Mehmed Bey’in bu olaydaki haklılığını bildirmiştir. Ulu Ârif Çelebi’nin gayret ve kudreti karşısında Mübarizüddin Mehmed Bey, dergâha hizmetlerde bulunmuş ve mektup göndererek özür dilemiştir. Ulu Ârif Çelebi de bir mektubunda *“Siz bu işte Tanrı’nın elinde alettiniz. Tanrı’nın iradesi böyle idi ki, böyle oldu. Onun başına gelen*

²⁷⁸ Eflâki, 1973, s. 306-307.

²⁷⁹ Şeker, 2018, s. 387; Eyüboğlu, 1979, s. 33.

belanın sebebi velilerin gönüllerinin kırılması idi” diyerek ifadelerini belirtmiştir²⁸⁰. Bu şekilde hem herhangi bir huzursuz ortamın oluşması engellenmiş hem de Eşrefoğullarının Mevlevîlik tarikatına karşı yardımları da devam etmiştir. Mübarizüddin Mehmed Bey, Mevlevîlik tarikatına girerek Konya’da etkin bir güç haline gelen Mevlevîlerin desteğini alıp politik bir adım atmak istemiştir.

Mübarizüddin Mehmed Bey’in tarikat ve velilerle yaptığı görüşmelerde diğer bir rivayet ise Yesevî dervişlerinden olan Seyyid Harun ile görüşmesidir. Peygamber soyundan gelen Seyyid Harun, Horasan’da atalarının kabirlerini ziyareti esnasında gaipten sesler duymuş, bu sesler Anadolu’ya giderek Karaman eyaletine Küpe Dağı civarlarında şehir kurmasının emirini vermiştir. Kendisi de kurmak istediği beylikten vazgeçip 40 kişiyle beraber önce Bağdat’a daha sonra 1302 yılında Konya’ya gelmiştir. Konya’da 2 yıl kadar kaldıktan sonra kendisine keramet edildiği gibi 1305 yılında Küpe Dağı’nın kuzey yamaçlarında meskûn olmayan eski Vervelid şehri yakınlarında şehrini kurmaya başlamıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey kendi toprakları içerisinde bir şehir inşa edilmeye başlandığının haberini alınca öfkelenmiş ve Seyyid Harun’u huzuruna getirtmek için iki adamını göndermiştir. Ancak gönderdiği adamların Seyyid Harun’un cezbine tutularak onun hizmetine girmiştir. Ardından tekrar adamlar göndermiş olay aynı sonuca varmıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey, Vervelid üzerine sefere çıkmaya hazırlanırken vezirleri bu kişinin sihirbaz değil bir evliya olabileceğini, dünyevi bir amacının ise olmayabileceğini söylemiştir. Seyyid Harun’un kerametini öğrenmek için iki vezirini yanlarında katran ve pise yüklü binek hayvanlarla beraber Vervelid’e göndermiştir. Seyyid Harun, elçileri karşılayarak yanlarında getirdikleri hediyeleri görmek istemiştir. Hediye süsü verilerek gönderilen katran ve piseye tüküren Seyyid Harun onları yağ ve bala çevirmiştir. Bu olaya şahit olan vezir ve askerler de Seyyid Harun’a gönül vermiştir. Bu durumu haber alan Mübarizüddin Mehmed Bey seferden vazgeçerek Seyyid Harun’u görmeye gitmiş ve benzer kerametleri huzurunda da yapınca onun amacının dünyevi olmadığını anlamıştır. Seyyid Harun, amacını şu sözlerle Mübarizüddin Mehmed Bey’e ifade etmiştir: *“biz dünya beyliğini bunun için terk ettik ki ahirette Allah’ın fazlına iyiliğine dostlar ile düş olayız. Bizim neyimiz var, beylikte ilde senindir.”* Bu sözlerden sonra aralarında sıkı bir dostluk başlamış ve Mehmed Bey şehrin

²⁸⁰ Detaylı bilgi için bkz. Eflâki, 1973, s. 310-311.

kuruluşunda yardımlarda bulunmuş, ayrıca kendi hasbahçesi ve köşkünü de vakfetmiştir²⁸¹. Anadolu’da genellikle tasavvuf ehli zatlar, siyasi otoritelerin rızasını almak için uğraşırken Mübarizüddin Mehmed Bey tam tersini yaparak hem Mevlevilik hem de Yesevîlik gibi iki farklı ekolün temsilcilerine aynı sempati ile yaklaşmıştır. Böyle bir yaklaşımda bulunmasına dini duygularının yoğun olmasının dışında beyliğin siyasi açıdan da destek arayışı içinde olduğuyla ilgili yorumda bulunulabilir.

Mübarizüddin Mehmed Bey, her başarılı yönetici gibi ilmîye sınıfından kişileri himaye ederek bazı eserlerin yazılmasına yardımcı olmuştur. Âlim ve şairlerden Cemaleddin Mevlana Ahmed, Tirazî, Konyalı Kemaleddin ve Şemseddin Muhammed et-Tüsterî gibi önemli insanlara sahip çıkmıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey bu dönemde Konyalı Kemaleddin’e devlet idaresinde kullanılacak belgelerin örneğini içeren “*Takarirü’l Menasib*” adında kâtip ve münşiler için bir el kitabı niteliğinde olan diplomatik bir eser hazırlatmıştır. Şemseddin Muhammed et-Tüsterî de 1311 yılında “*El-Füsûsü’l-Eşrefiyye*” adında felsefe nitelikli bir kitap yazmıştır²⁸².

2.2.1. El-Füsûsü’l-Eşrefiyye

Arapça yazılmış olan eserin tam adı “*El-Füsûsü’l-Eşrefiyye Fi’l-Usûli’l-Bürhaniyye Ve’l-Keşfiyye*”dir. H. 710 / M. 1311 yılında Şemseddin Muhammed et-Tüsterî’nin Konya’da ele almış olduğu eser daha çok hikmet ve kelama dair konular içeren felsefi mahiyet arz eden bir kitaptır²⁸³. El-Füsûsü’l-Eşrefiyye’nin bilinen tek yazması, Ayasofya Kütüphanesi’nde 2445 numarada kayıtlıdır²⁸⁴.

Müellifin adının Şemseddin Muhammed et-Tüsterî olması, menşeinin İran’ın güneybatısındaki Şüşter’e (Tüster) mi yoksa Bağdat’taki Tüsteriyyin’e mi nispet edildiği tam olarak bilinmemektedir. Dönemi’nin şartları göz önüne alındığında her iki yerden de Tüsterî ve Şüşterî adında saygın âlimler yetişmiştir. Bu sebeple müellif, önemli merkezlerden birinde yetişmiştir.

²⁸¹ Mehmet Bayraktar, “Seyyid Harun Veli ve Türbesi”, Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezi Kongresi Bildirileri [23-27 Eylül 2002 Mersin], Ankara, 2004, s. 281; Erdoğan, 1989, s. 122-123.

²⁸² Konyalı, 1991, s. 242; Şeker, 2018, s. 387-388.

²⁸³ Şeker, 2018, s. 387-388.

²⁸⁴ Aziz Ayva, “Beyşehir ve Çevresinde Halk Kültürü”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgün-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 409.

Şemseddin Muhammed et-Tüsterî bu eseri Eşrefoğullarından Muhammed Süleyman adına ithaf etmiş olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “*Meliklerin kendisinde medet umdukları, kahramanlık timsali, din ve dünya işlerinin savaşçısı, İslam ve Müslümanlar adına Allah’ın kılıcı Sülemanü-z-zaman Muhammed b. Süleyman’dır...*”²⁸⁵ Eşrefoğullarının yanında bulunan Muhammed et-Tüsterî, eseri Mübarizüddin Mehmed Bey hayatta iken takdim etmiştir²⁸⁶.

Eserde beyin özellikleri sırası ile uzun uzun sayılmıştır:

“*Bir melik ki; emirliğinin alametleri alnında görülür, sevinç nuru ve neşesi yüzünde belirir. Bir edindi ki; güzel sureti onun liderliğini tasdik eder.*

Öyle bir dayanak ki; suretinin zarafeti (yaşantısının güzelliği) (yolları) aydınlatır.

(Bu hasetler ile) o en mükemmel (sultanlık) elbiselerine bürünerek salındı ve onun en temiz pınarlarında kana kana içildi.

O öyle bir yarışçıdır ki akranlarıyla savaşp onları mağlup eder.

O öyle bir savaşçıdır ki rakiplerini aciz bırakarak yapacağını yapar.

O on beş yıl orduyu yönetti ve asla durup dinlenmedi.

O meliklerin kendisinden medet umduğu, kahramanlık timsali, din ve dünya savaşçısıdır.

İslam ve Müslümanlar adına Allah’ın kılıcı, Süleymanü’z-zaman Muhammed b. Süleyman.

Onun devletinin yükselişi şeref ve talih basamaklarında hep devam etsin.”

Buna göre bey ve emirliğin özelliklerini taşıyan görünüşü ile güzel olmalı, kılık kıyafeti konusunda kendisine yakışan bir kişiliğe sahip olmalıdır. Cesur bir savaşçı olmasının yanında yarışta ve savaşta rakiplerini yenmelidir. Hiç durmadan on beş yıl ordusuna komutanlık etmiştir, Allah’ın kılıcıdır. Zamanın Süleyman’ı olarak Hz. Süleyman’a benzetilmiştir²⁸⁷.

²⁸⁵ Şeker, 2018, s. 389.

²⁸⁶ Ayva, 2018, s. 409.

²⁸⁷ Şeker, 2018, s. 389-390.

2.2.2. Takârîrû'l-Manâsıb

Mübarizüddin Mehmed Bey, beylik idaresinde kullanılacak belgelerin örneklerini içeren diplomatik bir eseri Konyalı Kemaleddin'e hazırlatmıştır. Ancak eserin bitişini görmeye ömrü yetmemiştir. Takârîrû'l-Manâsıb, Türkiye Selçuklular döneminde kaleme alınmış olan münşeât mecmuaları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Eserin mevcudiyeti hakkında ilk bilgiyi Zeki Velidi Togan vermiştir. Almanya'nın Berlin Kütüphanesine 1929-1930 yıllarında teslim edilen yazma eserler arasına girmiş, günümüzde ise Marburg Kütüphanesi Mr. Or. 3173 numarada bulunmaktadır²⁸⁸.

Eşrefoğulları döneminde hazırlanan bu mecmua resmi ve orijinal belgeler ihtiva etmekte, ferman ve menşurları ile dikkat çekmektedir. Müellif eserini H. 720 / M. 1320-1321 yılında Beyşehir Gölü'nde o zamanki adıyla Buhayra-i Kubâd-âbâd'ın Kesifon Adası'nda yazmıştır. Osmanlı kayıtlarında *Cezire-i Kesi* olarak geçen adanın, günümüzdeki Kes Adası olabileceği düşünülebilir. Eserde tarih az kaydedilmiş ancak 1243 yılındaki Köseadağ Savaşı yenilgisi sonrasına aittir. Eserde en son zikredilen kişi ise İlhanlı Devleti'nin Anadolu'nun yönetimi için göndermiş olduğu ve 1327 yılında Mısır'a kaçıp, 1328 yılında yine burada öldürülen Demirtaş Noyan'dır.

Takârîrû'l-Manâsıb diplomatika derlemesi, beylikteki kâtip ve münşîler için bir el kitabı niteliği taşımıştır. Eserin içeriğinde devlet kademelerindeki tayinlerle ilgili 81 adet büyük ya da küçük ferman, menşur, misal örneği bulunmakta ve 26 konuya ilişkin yazı örnekleri yer almaktadır. Vesikalar arasında tercümanlık, avcılık, mûsiki-şinâslık, hastahâne, saray tabipleri ile türbe ve zaviye şeyhlerinin tayin kararnameleleri (ferman veya menşurlar) teşkil edilmiştir. Eser, günümüze kalabilen önemli münşeât mecmuâlarındandır²⁸⁹.

²⁸⁸ Osman Turan vermiş olduğu bilgilere göre adı geçen bu mecmua, Almanya'daki Marburg Kütüphanesi'nde Mr. Or. 3173 numarada Kelîle ve Dimne'nin parçaları içerisinde 55b-95a varaklarında bulunmaktadır. O. Turan, 2014, s. XIV; Yakupoğlu ve Musalı, 2018, s. 15-16; Şeker, 2018, s. 391-392.

²⁸⁹ Detaylı bilgi için bkz. O. Turan, 2014, s. XIV-XVII; Yakupoğlu ve Musalı, 2018, s. 15-18; Tarih ve Edebiyat açısından büyük önem arz etmekte olan Münşeât Mecmuâları, resmî ve özel mektupların toplanması ile oluşturulmuş eserlerdir. Münşeât Mecmuâlarının yazılmasının en önemli amaçlarından biri kâtiplere yazışma usullerini öğretmek ve bu bilgilerin sonraki nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Ersin Kırca, "Münşeât Mecmuâlarının Tarihi Gelişimi ve Râmi Mehmed Paşa'nın 'Hulâsa-i İnşâ' İsimli Eseri", Tarih ve Gelecek Dergisi, C. 2, S. 3, Aralık 2016, s. 84.

2.3. Türkiye Selçuklu Devri Şehir İnşa Faaliyetleri

Beyşehir ve çevresindeki Türk şehirleşme faaliyeti, Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın gölün güneybatı kıyısına Kubâd-âbâd Sarayı ve şehrini yaptırması ile başlamış ve sonraki süreçte Türkiye Selçukluların zayıflığından yararlanan Eşrefoğlu Süleyman Bey'in gölün güneydoğu kıyısına H. 687 / M. 1288 yılında yeni bir şehir inşa ettirmesi ile devam etmiştir. İlk başlarda kurucusunun adına nispeten Süleymanşehri olarak anılan şehir daha sonraki yıllarda Beyşehir olarak anılmaya başlanmıştır.

Göçebe bir kavim olan Türklerin, Beyşehir Gölü çevresinde siyasi tarihle beraber sosyal faaliyetler çerçevesinde de bir şehirleşme gerçeği dikkati çekmektedir. 1230-1320 yılları içerisinde Beyşehir Gölü çevresinde üç yeni şehir inşa edilmiştir. Anadolu'daki şehirleşme faaliyetlerine baktığımız zaman bir yüzyıllık süre içerisinde böylesine dar bir sahada üç yeni Türk şehrinin ortaya çıktığı görülmemiştir. Bu tesadüf bir durum değildir. Bunda Beyşehir ve çevresinin hem stratejik konumda olması hem de göl kıyısında verimli kıyı ovalarının bulunması, su kaynaklarının yeterli olması gibi uygun doğal koşullar da etkili olmuştur.

2.3.1. Kubâd-âbâd Şehri

Türkler Anadolu'ya geldikleri zaman doğal kaynakları en uygun şekilde kullanmak amacıyla yaşam mekânlarını suyun bol olduğu, zengin bitki örtüsüne bulunduğu, av hayvanlarının yoğun olarak yaşadığı yerlere kurmuştur. Kubâd-âbâd'da bu doğrultuda Beyşehir Gölü'ne paralel olarak uzanan Anamas Dağı'nın eteğinde, gölün batı kıyısı çevresine kurulan ilk Türk şehridir. İbn Bibi'nin "*cennetin bekçisi görse cennetten ayırt edemez*"²⁹⁰ dediği, I. Alâeddin Keykubâd'ın "*cennet ya burasıdır ya da buranın altındadır*" sözü ile hayranlığı ifade ettiği Konya-Alanya yolu üzerine tesis edilmiş şehirdir. 1226-1228 yıllarında Sultan I. Alâeddin Keykubâd tarafından inşa ettirilen şehir, bir idare merkez olarak kullanılmış ve sultanın adına nispetle Kubâd-âbâd olarak anılmıştır. Mimarlığını Emir Sâdeddin Köpek'in yapmış olduğu şehrin etrafı güçlü bir surla çevrilmiş, içerisinde sultanın sarayının dışında hamam, cami, askeri barınaklar, av parkı ve her çeşit ağacın bulunduğu iyi sulanan bahçeler yer almıştır. Ayrıca firdevs adı verilen av hayvanları bahçesinin de bulunduğu belirtilmektedir.

²⁹⁰ İbn Bibi, 2014, s. 362.

Türkiye Selçuklu sultanlarının ailesi, yakınları, yardımcıları, görevlileri ve hizmetkârları ile beraber yaklaşık iki bin kişilik bir nüfusa sahip olan Kubâd-âbâd Şehri'nde üretim yapılmadığı için sarayın ve saray mensuplarının tüm ihtiyaçları tacirler tarafından karşılanmıştır.

Selçuklu sultanları boş zamanlarında askeri spor ve manevraları yapmak için cirit, satranç, top oynamışlar ve av yaparak vakit geçirmişlerdir. Av işleri mühim bir yer işgal ettiği için bu işlerle ilgilenen bir makam ve bu makamın bir emiri bulunmuştur. Av işlerini düzenleyen Emîr-i Şikâr av merasimleri ve eğlenceler düzenlemiş, ayrıca av etlerini tedarik etmiştir. I. Alâeddin Keykubad'ın Emîr-i Şikâr'ı Sâdeddin Köpek idi ve maiyetinde çok sayıda avcı askerleri bulunmuştur. I. Alâeddin Keykubad'da fırsat buldukça Kubâd-âbâd'a gelip dinlenmiş ve av sahalarında av yapmakla meşgul olmuştur. Av dönüşü av etlerinden hazırlanan sofralar kurulup göz alıcı ziyafetler verilmiştir²⁹¹.

Kubâd-âbâd Sarayı'nın yapımından sonra etrafında kalabalık bir yöre meydana gelen bu çevre, Kubâd-âbâd adı ile gölde Buhayre-i Kubâd-âbâd (Kubâd-âbâd Gölü) adıyla anılır olmuştur. Selçuklular zamanında ihtişamlı bir şehir olan Kubâd-âbâd, iktisadi ve siyasi yönden önemli bir merkez halindeydi. XIII. yüzyıl sonlarında Seyfeddin Süleyman Bey'in gölün, doğu kıyısına Süleymanşehri / Beyşehir'i kurması ile Kubâd-âbâd yavaş yavaş terkedilmiştir. Kubâd-âbâd'ın tamamen terkedilmesi, şehrin kurucuları ve varlık nedeni olan Türkiye Selçuklu yönetici-askerî sınıfının ortadan kalkmasıyla gerçekleşecektir²⁹².

Selçuklulardan sonra eski ihtişamını koruyamayan Kubâd-âbâd şehri daha sonra köy haline gelmiş ve halk ise Beyşehir'e ya da başka yerlere göç etmiştir²⁹³. Beyşehir Gölü ile Anamas Dağı arasında sıkışmış olması daha sonraki dönemlerde de ticaret yolları güzergâhının değişmesi yörenin gelişmesini ve şehir statüsü kazanmasını engellemiştir. Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın yaptırmış olduğu Kubâd-âbâd Sarayı, kalesi ve diğer eserleri zamanla tahrip edilmiş ve buradaki yapı malzemeleri yöre halkı tarafından civardaki köylere taşınmıştır.

²⁹¹ O. Turan, 2014, s. 27.

²⁹² Konyalı, 2007, s. 182.

²⁹³ Konyalı, 2007, s. 66.

2.3.2. Süleymanşehri / Beyşehir

Selçukluların içinde bulunduğu karışık siyasi durumdan faydalanarak merkezle bağlarını koparmak isteyen emirler, kendilerine verilmiş olan malikâne tarzındaki yerlerde müstakil beyliklerini kurmuşlardır. Bu emirlerden Seyfeddin Süleyman Bey, Beyşehir’de Eşrefoğlu Beyliğini kurmuştur. Fiziki yapısı itibariyle Ortaçağ Türk-İslam şehri özelliği taşıyan Beyşehir, XIII. yüzyılın sonlarında Eşrefoğulları tarafından kurulmuş ve gelişim göstermiştir. Seyfeddin Süleyman Bey, Beyşehir Gölü’nün doğu kıyısına bir şehir inşa ettirmiş ve etrafını surla çevirterek önemli bir merkez haline dönüştürmüştür. Şehri gölün batı kıyısındaki Kubâd-âbâd’a ya da yakınında bir yere inşa etmeyip gölün doğu kıyısına inşa etmiş olmasının sebebi; Kubâd-âbâd’ı siyasi hayatın içindeki yönetim için elverişli bulmadığı ve gölün doğu tarafının Konya’ya giden yola yakın olması ile ilgili olabilir. Seyfeddin Süleyman Bey, surla çevirtmiş olduğu şehre bedesten, han, pazar yeri, hamam, medrese, fırın ve kendi adıyla anılan birde cami inşa ettirmiştir (H. 696-699/M. 1296-1299). Seyfeddin Süleyman Bey’in caminin yanına kurduğu külliye etrafında mimari ve kültürel açıdan gelişen Beyşehir, cazibe merkezi haline gelerek etrafındaki köy ve kentlerin ürünlerini de kendi pazarına çekmekle sosyo-ekonomik yönden gelişme göstermiştir. Beyşehir’in günümüzde İçerişehir Mahallesi adıyla bilinen kısmında inşa edilen ve çağının modern şehirlerinden olan şehrin büyük bir kısmı sur ile çevrili, bir kısmı da göl ile çevriliydi. Surlarla çevrili olan şehrin kuzeyinde ve batı tarafında olmak üzere iki kapısı olduğu bilinirken, 2017 yılında yapılan araştırmalarda üçüncü bir kapısının olduğu ihtimalide ortaya çıkmıştır. Selçukluların zayıfladığı dönemde, İlhanlılara ve bağımsızlık mücadelesi vermeye çalışan komşu beyliklere karşı güvenliğinin artırılması amacıyla kale surlarının hemen önünde içi su dolu hendekler yapılmıştır. Ayrıca Süleyman Bey, kendisinin de ikamet edeceği bir saray inşa ettirmiş olmalıdır; ancak böyle bir yapı günümüze ulaşmış değildir. Şehrin fiziki özelliğini kaybetmeye başlaması, Osmanlıların eline geçtikten sonra olmuştur. Osmanlı Padişahı II. Mehmed tarafından kalesinin yıkılması ve nüfusun artmasıyla kale içinde yer alan İçerişehir haricinde günümüzde Çarşamba Çayı olarak bilinen kanalın kenarında birde Dışarışehir kurulmuştur²⁹⁴.

²⁹⁴ Erdoğan, 2018, s. 118; Osmanlı Padişahı II. Mehmed tarafından yıktırılan Beyşehir Kalesi, Celali İsyanları ile ilgili olarak 1605 yılında I. Ahmed tarafından yeniden inşa ettirilmiştir.

Eşrefoğulları döneminde Beyşehir nüfusuyla ilgili düzenli kaynak olmadığı için şehrin nüfusunu tam olarak bilememekteyiz. Ancak El-Ömerî'nin, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l Ebsâr* adlı eserinde Eşrefoğulları ile ilgili şu bilgiler mevcuttur;

“...Bağımsızdı ve başkenti Beyşehir'di. Yetmiş bin kadar atlı savaşçı çıkarabilirdi. Ülkesinde 65 şehir ve 505 köy vardır...”²⁹⁵.

Burada verilen bilgilerde Eşrefoğulları bünyesindeki asker sayısının yetmiş bin olarak belirtilmesi hayli çarpıcı görülmektedir. Eşrefoğlu Beyliği'nden sonra Beyşehir'de hüküm süren İsmail Ağa'da, emirindeki altı bin askeriyle Karamanoğullarının hizmetine girmiştir. İsmail Ağa'nın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Eminüddeve'de himayesindeki sekiz bin Moğol kökenli askeri ile Karamanoğlu Alâeddin'in Gorigos Seferine katılmıştır²⁹⁶. Bu rakamlar biraz abartı olarak görünse de Beyşehir'in beylik merkezi olması nedeniyle kendine bağlı diğer şehirlere göre ciddi bir nüfusa sahip olduğunu düşündürmektedir. Şehirde sivil halkla beraber askeri-yönetici sınıfta bulunmuştur; ancak şehirde yaşayan nüfus hakkında kesin bilgilere ulaşamamıştır.

Eşrefoğulları döneminde yapılan cami ve mescitlerin büyüklüklerinden yola çıkılarak nüfus hakkında bir tahmin yürütülebilmektedir. Mescit ve camiler mahalle ya da köylerin merkezini oluşturmaktadır. Ayrıca insanların Cuma namazı ve vakit namazlarında buluşma ve kaynaşma mekânlarıdır. Bu mekânların alabileceği toplam cemaat sayısının beş katı ile nüfus hakkında değerlendirme yapılabilir. 1.480 m² alana sahip olan 1.500 kişilik Eşrefoğlu Camii de bize şehrin nüfusu hakkında fikir verecektir. Caminin alabileceği toplam cemaat kapasitesinin 5 katı olduğu düşünülürse kentin nüfusunun 7.500 civarında olduğu söylenebilir. Eşrefoğlu Camii dışında o döneme ait başka mescit ve camiler de olduğundan nüfus sayısını daha da artırmak mümkündür. Ancak beyliğin sona ermesi ile Beyşehir merkezindeki nüfus oranında yavaşlamalar yaşanmış ve sonraki dönemlerde düşüşler meydana gelmiştir²⁹⁷.

Beyşehir merkez nüfusuna ait ilk önemli tahminler Osmanlı yönetimine girdikten sonra XVI. yüzyıl ve sonraki dönemde yapılabilmektedir. 1507 yılında 269 hane

²⁹⁵ El-Ömerî, 2014, s. 154.

²⁹⁶ Uzunçarşılı, 1969, s. 60-61.

²⁹⁷ Hüseyin Muşmal, “Eşrefoğulları'ndan Günümüze Beyşehir Kent Merkezi'nin Demografik Gelişimi”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2017, s. 385, 391.

bulunurken, nüfus ise yaklaşık olarak 1350 kişiden oluşmaktadır. 1524 yılında nüfusun biraz daha yükselerek 1900 kişiyi ve 1584 yılında ise 3000 kişiyi geçtiği düşünülmektedir. XVI. yüzyıl boyunca nüfus açısından Karaman Eyaleti'nin en kabalık sancağı olmuş ve bu dönemde sınırları içerisindeki 19 mahallenin tamamı Müslümanlardan oluşmuştur²⁹⁸. XVII. yüzyılın ilk yarısında nüfusta hızlı bir düşüş yaşanmış ve şehirdeki hane sayısının 222 haneye ve nüfusunda 1110 kişiye düştüğü görülmüştür. 1830 - 1831 yılındaki nüfus sayımında şehirdeki erkek nüfus sayısının 831 kişiyi, 1840 yılında şehirdeki hane sayısının 353'ü, nüfusun da yaklaşık 1580 kişiyi bulduğu, 1873 yılında ise hane sayısının 403'ü, nüfusunda 1800 civarına ulaştığı görülmüştür. 1906 yılında yapılan sayımda iskân edilen Çeçenlerinde sayılması ile hane sayısı 600 haneyi, nüfus da 3000 kişi bulmuştur. Beyşehir'in XX. yüzyılın başlarındaki bu nüfusunun, XVI. yüzyılın sonlarında sahip olduğu nüfusa ancak eriştiği görülmektedir²⁹⁹.

Beyşehir'de, Kubâd-âbâd şehri gibi etrafı surla çevrili korunaklı bir idari merkez olmuştur. Bedesten ve han gibi yapıların varlığı ile ticaret merkezi olduğu anlaşılan sur içerisindeki şehir de gıda ile ilgili üretim yapılmamıştır. Temel ihtiyaçlar tüccarlar aracılığı ile dışarıdan temin edilmiş ve alışveriş yeri olarak ekonomik canlılığa sahip olmuştur. Bunu Selçuklular ve İlhanlılar adına bastırılmış olan sikkelerin/paraların varlığından anlayabiliyoruz.

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'in, yeni bir şehir inşa etmesindeki etkenlere bakıldığı zaman, gölün batı kıyısındaki Selçuklu eseri olan Kubâd-âbâd şehrini görmüş olması ve daha önce Gorgorum yöresinde bulunup buradaki şehirleri görmüş olması etkili olmuştur. Beyşehir Gölü çevresinde yeni şehirlerin kurulmuş olması, coğrafi sebeplerin yanında ekonomik ve kültürel temellerle de ilgili olmalıdır. Dar bir bölgede yeni şehirlerin kurulmuş olması dolayısıyla Eşrefoğlu memleketi için “şehir doğuran coğrafya” tabiri de kullanılabilir.

Seyfeddin Süleyman Bey'in kurmuş olduğu beylik torunu II. Süleyman Şah'ın İlhanlı Anadolu Genel Valisi Demirtaş Noyan tarafından 1326 yılında öldürülmesi ile son

²⁹⁸ Erdoğan, 1989, s. 57, 113.

²⁹⁹ Erdoğan, 1989, s. 217-218; Muşmal, 2005, s. 87-88.

bulmuştur. O zaman kadar Süleymanşehri adıyla anılmış olan şehre sonrasında Beyşehir denilmeye başlanmıştır.

2.3.3. Seydişehir

Seydişehir'in bugünkü bulunduğu yerde antik dönemde bir yerleşim yeri mevcut değildir³⁰⁰. Ancak ilçe sınırları içinde eski yerleşim yerlerinin kalıntıları mevcuttur. Selçuklular devrinde Beyşehir Gölü ve Suğla Gölü arasında kalan bölgeler Oğuz göçlerinden nasibini almış ve yeni yerleşim yerleri kurulmuştur. Bazı şehirlerin kuruluş ve gelişiminde dini temsilciler olarak bilinen şeyhler, dervişler, veliler gibi zatlarda etkili olmuştur. Bu kişiler nerede konaklamışsa kısa sürede etrafında toplananlar olmuş ve böylece birçok göçebe Türkmen yerleşik hayata geçmiştir. Türkiye Selçukluları döneminde Seydişehir henüz kurulmamıştır. XIV. yüzyılın başlarında Seyyid³⁰¹ Harun tarafından kurulduğu rivayet edilmektedir. Yesevî dervişlerinden olan Seyyid Harun, Horasan diyarında atalarının kabrini ziyaret ettiği esnada bir ses duymuştur. Anadolu'ya gidip Karaman vilayetindeki Küpe Dağı'nın kuzey tarafına bir şehir kurması emredilmiştir³⁰². Bunu ilahi bir emir olarak kabul ederek adamlarına bundan sonra kendisine emirlik ve beyliğin gerekmediğini, kendi yerine bir başkalarını bulup onu emir yapmalarını söylemiştir. Horasan'dan yola çıkan Seyyid Harun, beraberindeki 40 kişiyle birlikte önce Bağdat'a varmış ve burada İmam Cafer soyundan Şeyh Alâeddin'in zaviyesine misafir olmuştur³⁰³. Ardından 1302 yılında ise Konya'ya gelerek 2 yıl burada kalmıştır. 1305 yılının ilkbaharında ise şehri kuracağı ve vefat edeceği yer olan Küpe Dağı civarına gelmiştir. Burası Gorgorum yöresinde Vervelid/Ververid (Elite) adında Bizans'tan kalma meskûn olmayan bir şehirdir. Seyyid Harun'a ilahi bir emir ile belirlenerek yapılan şehrin etrafı sur ve burçlarla çevrilmiş ve içine mescit, medrese, zaviye, hamam, ev gibi yapılar da yapılmıştır. Seyyid Harun'un inşa ettirmiş olduğu bu yapıların taşları o yöre yakınındaki Vervelid şehri harabelerinden taşınmıştır³⁰⁴.

³⁰⁰ Mehmet Akif Erdoğan, "Seydişehir", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 37, İstanbul, 2009, s. 24; Karadeniz, 2018, s. 18.

³⁰¹ "Efendi" anlamını taşıyan Arapça bir kelime olan "Seyyid" kelimesi, İslam tarihinde daha çok Hz. Peygamberin soyundan gelenleri ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Seyyidler, Emeviler ve Abbasiler zamanında biraz sıkıntılar çekmiş olsalar da, Selçukluların İslam dünyasına egemen olmalarıyla birlikte biraz daha rahat bir ortama kavuşmuşlar ve Türkler tarafından fazla saygı görmüşlerdir.

³⁰² Bayraktar, 2004, s. 278.

³⁰³ Mehmet Önder, "Seydişehir'de Seyyid Harun Külliyesi, Vakıflar ve Bânisi", Vakıflar Dergisi, C. XX, Ankara, 1988, s. 20.

³⁰⁴ Rahmi Hüseyin Ünal, "Seyid Harun Camii ve Önündeki Üç Kümbet (Seydişehir - Konya)", Sanat Tarihi Yıllığı Dergisi, S. 6, 1976, s. 48.

Seydişehir, ilahi bir emirle kurulan şehir olduğu için Osmanlı döneminde “Medine-i Sani” olarak adlandırılmıştır³⁰⁵.

Seyyid Harun, şehri kurmaya başladığında o bölge Eşrefoğullarının sınırları içerisinde yer alıyordu. Mübarizüddin Mehmed Bey, sınırları içerisinde bir şehrin yapımına başladığını haber alınca adamlarını göndererek müdahale etmek istemiştir. Ancak Seyyid Harun’un keramet sahibi büyük veli olduğu anlayan Mübarizüddin Mehmed Bey, şehrin kurulmasına izin vermiştir³⁰⁶. Seyyid Harun, Yesevî inancını ve tasavvufî görüşlerini hakkıyla benimsemiş bir gönül eri olduğundan dünya saltanatında gözü olmamıştır³⁰⁷. Bu durumunu da Mübarizüddin Mehmed Bey’e şu şekilde ifade etmiştir: “*biz dünya beyliğini terk ettik, şehirde ilde senindir...*” ve aralarında da büyük bir dostluk başlamıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey, Seyyid Harun’a maddi yardımlarda bulunmuş, onun külliyesine gayrimenkuller bağışlaması ile beraber Beyşehir’deki kendi köşkünü ve hasbahçesini de vakfetmiştir³⁰⁸. Beyşehir’in Köşk ve Yelten köylerindeki birçok bağ ve tarlaları da külliye bağışlamıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey, Seyyid Harun’dan dolayı şehre *Seyyidişehir* ismini vermiştir³⁰⁹. 1310 yılında yapıldığı düşünülen Seyyid Harun Camii de Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii’ni yapan ustalar tarafından, Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii örnek alınarak aynı üslup ile düz damlı ve ahşap sütunlu olarak yapılmıştır³¹⁰.

³⁰⁵ Bayraktar, 2004, s. 278-280.

³⁰⁶ Erdoğan, 1989, s. 253-254; Eyüboğlu, 1979, s. 161. Seydişehir’in kurucusu Seyyid Harun ve Eşrefoğlu Beyi Mübarizüddin Mehmed Bey arasında geçtiği rivayet edilen Devetaşı Efsanesi vardır ve şu şekilde anlatılmaktadır; Seydişehir’in kurucusu Seyyid Harun Veli, Küpe Dağı’nın kuzey yamaçlarında eski Vervelid şehri yıkıntılarından yararlanarak bugün kendi adıyla camiye yaptırmış, ancak ziftleme için katran ve pise ihtiyaç varmış. Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey, bunu öğrenince Seydişehir’e bir katar pise ve katran göndermiş. Seyyid Harun Veli’de karşılık olarak tulumların içine tükürmüş ve şöyle demiş: “*Beye selam edin*”. Elçiler Beyşehir’e döndüğünde bakmışlar ki tulumun içindekiler kimi yağa, kimi bala dönüşmüş. Mübarizüddin Mehmed Bey, hem bölgenin beyi olarak hem de Mevlevî çelebisi olarak bu eren kişiyi tanımak istemiş, bir aslana binmiş, yılanı da kamçı yaparak eline dolamış. O zamanki ismi Trogitis olan Seydişehir’e doğru yola çıkmış. Seyyid Harun Veli, beyin geldiğini haber alınca bir kaya parçasına tekme vurmuş, kaya ayağa kalkıp deve olmuş. Devenin üstüne binip, beyi karşılamaya yola çıkmış. Mübarizüddin Mehmed Bey, Seyyid Harun Veli’nin taştan deveye bindiğini görünce “*keramet cansız yürütmekte*” diyerek Seyyid Harun Veli’nin elini öpmüş ve aralarında büyük bir dostluk başlamış. Mübarizüddin Mehmed Bey, Seyyid Harun Veli’nin başlatmış olduğu caminin yapımına yardımlarda bulunmuş. Aralarındaki dostluk o kadar ilerlemiş ki Mübarizüddin Mehmed Bey, Trogitis’e Seyyid Harun Veli’ye nispetle Seyyidişehir adını verirken, Seyyid Harun Veli’de Süleymanşehir’e Beğşehir adını koymuştur.

³⁰⁷ Önder, 1988, s. 19.

³⁰⁸ Detaylı bilgi için bkz. Önder, 1988, s. 20.

³⁰⁹ Bayraktar, 2004, s. 281; Eyüboğlu, 1979, s. 33; Erdoğan, 1989, s. 122-123.

³¹⁰ Önder, 1988, s. 14.

Türk şehirlerinin geleneğine baktığımız zaman şehirler bizzat sultan ya da bey tarafından yaptırılmış, ancak Seydişehir'in kuruluşu ise bu geleneğin dışında kalınmıştır. Şehrin yapımında doğrudan halktan birisi olan Horasan Eri'nin önayak olması oldukça dikkat çekicidir. Bu durum Selçuklu şehir geleneğinin son temsilcisi olarak kabul edilmektedir.

Bir asırlık dönemde, Beyşehir Gölü Havzası gibi dar bir sahada üç yeni Türk şehrinin ortaya çıkması, Türklerin göçebe oldukları kanaatini yıkacak öneme sahiptir. Bu açıdan Eşrefoğlu coğrafyası, Türkler ve şehir konusunda çok çarpıcı örnekler vermiştir³¹¹.

³¹¹ Tuncer Baykara, “Eşrefoğulları ve Yörede Gelişen Türk Şehir Hayatı”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgın-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 479-480.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEYŞEHİR'DE MİMARİ YAPILAR

Beyşehir ve çevresi Selçuklu hâkimiyetine girdikten sonra Türk-İslam şehri doğrultusunda ilmi, dini ve mimari açıdan gelişerek önemli bir merkez haline gelmiştir. Dönemin mimari yapılarını en güzel şekilde yansıtan saray, cami, türbe, kervansaray, köprü, medrese, tekke ve zaviyeler imar edilmiştir. Bu bölümde Selçuklu ve Eşrefoğlu dönemine ait mimari yapıları ele alacağız. Bu yapıların mimari özelliklerine de değinilerek taşıdıkları önemi vurgulamaya çalışacağız.

3.1. Selçuklu Mimari Yapıları

3.1.1. Saraylar ve Köşkler

Saray, başta yöneticiler olmak üzere toplumun üst kesimlerinin politikadan felsefeye, entrikadan kalkınma projelerine, önderlerin ve üst kesimin eğitildiği, aşk, eğlence ve sanata kadar her alanda, eskiçağ ve ortaçağ toplumlarının tüm beceri ve yaratışlarının en üst düzeyde gerçekleştiği bir kurumdur.

3.1.1.1. Kubâd-âbâd Sarayı

Farsça bir kelime olan Âbâd kelimesi “şenlendirilmiş olan yer, hoş, güzel” anlamalarına gelmektedir. Kubâd-âbâd ise “Kubadyeri, Kubadsahrası, Kubadın şenlendirdiği yer, Mâmur ettiği yer” anlamlarını taşımaktadır³¹².

Bizans döneminde İstanbul-Antalya yolu üzerinde önemli stratejik bir yere sahip olan Beyşehir yöresi, Selçuklu hâkimiyetine girdikten sonrada önemini korumaya devam etmiştir. Sultan I. Alâeddin Keykubad döneminde Beyşehir Gölü ve çevresinin önemi Kubâd-âbâd Sarayı'nın yapılması ile daha da artmıştır. Sanata, bilime, mimariye önem veren Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın, Kayseri'den yola çıkıp Antalya ve Alaiye'ye seyahati sırasında, Başkent Konya'yı geçip Ağırnas (Anamas)'a vardığında, göl manzarasının güzelliği, meyve ağaçlarının, yeşilliklerin, parlak kristale benzetilen su pınarlarının bolluğu dikkatini çekmiştir. Cennet gibi güzel bir dağ eteğinin altında, mis kokulu güzelliklerle dolu, içinde her cinsten hayvanın bulunduğu, süt gibi tatlı suya sahip yeşil renkli gölü olan bu yer sultanın çok hoşuna gitmiştir. Bu cennet yeri İbn Bibi, *El-*

³¹² Konyalı, 1991, s. 168-169.

Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l Umûri'l-Alâ'iyye Selçuknâme adlı eserinde şu şekilde tarif etmiştir:

“Sultan soylu atının üzerinde Kayseri’den Süleyman Peygamber gibi mutlu ve neşeli olarak mahaller ve menziller aşıp Başkenti geçip çok güzel yer olan Ağırnas’a vardı. Karşısına öyle bir yer çıktı ki eğer cennetin bekçisi görse, orayı cennetten ayırt edemez, orada ki meyve ağaçlarını alıp aşılmaq için cennetin bahçesine götürürdü”³¹³.”

Sultan I. Alâeddin Keykubad, Konya’dan Antalya ve Alaiye’ye kış başlangıcı ve bahar dönüşü seyahatlerinde konaklayıp dinleneceği bir sarayın buraya yapılmasını istemiştir. Planını sultanın bizzat kendisinin çizdiği³¹⁴, “güzellikte cennete, nezaket ve çekicilikle *Sedir ve Havarnak Saraylarını geride bırakacak*” bir saray (imaret) yapılması için Sâdeddin Köpek’e emir vermiştir³¹⁵. Emir Sâdeddin Köpek’in mimarlığını yaptığı sarayı İbn Bibi şu sözlerle anlatmıştır:

“Güzel görüntü yerlerine ve iç açıcı havuzları sahip, kemerinin kavsi yüksek göğün çatısıyla yarışan; renkli kafesli duvarlarının güzelliği ile de kıskançlıktan gökkuşağının rengini solduran, firuze ve lacivert renklerindeki döşemeleri, mavi göğün bekçisini hasetlikten renkten renge sokan; ayların ve günlerin rüzgârlarının, mavi ve yeşil arsalarının üzerinde dinlenmek için durduğu; alanında ve cennet bahçesine benzeyen arsasında gezinenlerin bitmeyen bir uzun ömre sahip oldukları, yedinci gök kasırlarının ibadethanelerinde oturanların “in yekâd” duası okuduğu Bercis ve Nahid yıldızlarının şerefelerine bakarak kıskançlık tozlarını yıkadığı, gönül alıcı, huzur verici yer”.

“Öyle yüksek saraylar ki, parlak güneş orayı görünce göğün etrafında dönmeyi keserdi.

Her yerinde zülâl gibi çay akardı. Orayı vasfetmekten aklın dili lal olurdu.

Önünde cennet gibi bir bahçesi vardı ki, göz öyle bir yeri hiç görmemişti.”³¹⁶

³¹³ İbn Bibi, 2014, s. 362.

³¹⁴ Yaşar Erdemir, Ahmet Yavuzylmaz, “Alâeddin Keykubad’ın Sanat Anlayışı ve Konya’da İnşa Ettirdiği Mimarlık Eserleri”, I. Alâeddin Keykubad ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri, Editörler: Yusuf Küçükdağ - Mustafa Çıpan, Damla Ofset Yayınları, Konya, 2010, s. 130.

³¹⁵ İbn Bibi, 2014, s. 362; Konyalı, 1991, s. 172-174; Sedir ve Havarnak sarayları, Irak’ta Hire Kralı Numan El-Aver (403-431) tarafından yaptırılmış saraylardır.

³¹⁶ Geniş bilgi için bkz. İbn Bibi, 2014, s. 362-363.

İbn Bibi'nin bu şekilde tasvir etmiş olduğu yere Sâdeddin Köpek, iffet sahiplerinin içlerinden daha süslü, geniş ve daha çok eşyalara sahip olan köşkleri kısa bir zaman içerisinde padişahın emrine uygun olarak yapmıştır.

Sultan I. Alâeddin Keykubad, Akdeniz sahillerinde kışı geçirdikten sonra 1228 yılının baharında Erzincan seferine hazırlık yaparken önce Konya, oradan da Kayseri'ye gitmek için yola çıkmış ve yol güzergâhı üzerinde bulunan Kubâd-âbâd'a uğramıştır. İnşaatı tamamlanan sarayı çok beğenmiş ve burada bir müddet kalmıştır. Kubâd-âbâd'da kalmış olduğu süre zarfında, lale bahçelerini andıran eğlence meclisinde vakit geçirdiği, çevgan³¹⁷ oynadığı, av yapmakla meşgul olduğu kaynaklarda belirtilmektedir³¹⁸. Sultan her sene Akdeniz sahillerine gidip gelirken bir süre Kubâd-âbâd Sarayı'nda kalarak dinlenmiş ve eğlenmiştir³¹⁹.

Kubâd-âbâd Sarayı, günümüzde planı bilinen dünyadaki tek Selçuklu Sarayı'dır. Saray Külliyesi'nin Harem Dairesi, Kız Kalesi Adası'ndadır. Adada hem Bizans dönemine hem de Selçuklu dönemine ait yapı kalıntıları mevcuttur. Kız Kalesi Adası'na, saraydaki külliye ile eş zamanlı olarak mimari faaliyetlere girilmiş ve mevcut Bizans kalıntılarında da yararlanılarak bir Kubâd-âbâd Külliyesi meydana getirilmiştir³²⁰.

Kız Kalesi Adası ile birlikte sekiz dönümden geniş bir alana yayılmış bulunan Kubâd-âbâd Sarayı, XIV. yüzyıla kadar kullanılmaya devam etmiş daha sonrasında ise terk edilerek harap duruma gelmiştir. Beyşehir Gölü civarında olduğunun ilk işaretini Prof. Dr. Osman Turan vermiş ve daha sonra Konya Müzesi Müdürü Mehmet Zeki Oral, İbn Bibi'nin Selçuknâmesi'nden elde ettiği bilgiler ışığında kalıntılarla beraber 1949 yılında Kubâd-âbâd'ın yerinin bulunmasının kendisine nasip olduğunu söylemiştir. Ancak İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri İle Beyşehir Tarihi*³²¹ adlı eserinde, Kubâd-âbâd Sarayı'nın yerini kendisinin bulduğunu iddia etmiştir³²². İbrahim

³¹⁷ Çevgan, Ortaçağ'da Orta ve Uzakdoğu saraylarında at üzerinde değneklerle yerdeki topa vurmak suretiyle oynanan oyun.

³¹⁸ O. Turan, 2014, s. 26-31; Selçuklu hükümdarları boş zamanlarında askeri spor ve manevra yapmak, cirit, top, satranç oynayarak ve avcılık yaparak vakit geçirmiştir. Özellikle nisan ve mayıs aylarında düzenlenen bahar şenliklerinde at yarışı ve avcılık ile çeşitli müsabakalar düzenlenmiştir. Eski Türklerin mutfak ihtiyaçlarını karşılamak ve savaşa hazırlık yapmak amacıyla sürdürdükleri avcılık, Selçuklu Hükümdarı zamanında bir tutuklu hale gelmiş ve "hükümdarlara eğlence için av avlamak helal olmuştur".

³¹⁹ O. Turan, 1971, s. 397.

³²⁰ Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 96.

³²¹ Konyalı, 1991, s. 168-169.

³²² İbrahim Hakkı Konyalı'nın bu konudaki iddiası şu şekildedir: "Aradan geçen 622 yılın ardından unutulmuş Kubadabad Sarayı'nı, bu sarayın kendi sınırları içinde bulunan tarihi Gurgurum'u uzun ve yorucu

Hakkı Konyalı, Mehmet Zeki Oral'ın Konya Müzesinde memurluk yaparken Konya Belediyesi'nden elde ettiği *Alanya Tarihi* kitabında Kubâd-âbâd'ı gösteren satırların altına işaret koyup onların kılavuzluğu ile Beyşehir ve Kubâd-âbâd'a giderek tilki izciliği ile yapmış olduğu kâşifliğinde, sesini duyurmak maksadıyla Konya'da çok okunmayan *Anıt Dergisi'nin* Kasım 1949 tarihli ve 110 yılı nüshasında “*Kubâd-âbâd Bulundu*” başlıklı bir yazmış, fakat buranın Mehmet Zeki Oral tarafından değil kendisi tarafından bulunduğunu, tarih ve ilim dünyasına tanıtının ilk defa kendisi olduğunu ifade etmiştir³²³. 1956 yılında kazı çalışmalarına Mehmet Önder'de devam etmiş, Eylül 1965 yılında Katharina Otto-Dorn başkanlığında ilk gerçek bilimsel kazı çalışmaları yapılmış ve 5200 m²lik alanı kapsayan Kubâd-âbâd Sarayı tümüyle ortaya çıkarılmıştır. 1980 yılından itibaren ise Rüçhan Arık'ın yönettiği kazılarla da sarayın ana birimleri ortaya çıkarılmıştır³²⁴.

Kubâd-âbâd Külliyesi, Beyşehir Gölü'nün güneybatı kıyısında Toros Dağları'nın bir kolu olan Anamas Dağı eteklerinde küçük alüvyon ovasında, göle doğru çıkıntı yapmış olan kayalık tepe ve bronz çağ höyüğü çevresine yayılan külliye'dir. Beyşehir'e bağlı Gölyaka (Hoyran) köyünün 3 km kuzeyinde yer almaktadır³²⁵.

Kubâd-âbâd Külliyesi, alçak bir sur ile kuşatılan birbiriyle bağlantılı avlular içine serbest düzende yerleştirilmiş köşk binaları ve hizmet binalarından oluşmuştur. Külliye'de en kuzeyde Büyük Saray ve güneyde vezire ait Küçük Saray, daha da güneyde ise gölün su seviyesine kurulmuş iki bölümlü tersane (kayıkane) yer almaktadır. Bu tersane Selçuklu Dönemi'nden günümüze ulaşmış olan tek tersane olarak bilinmekte ve Alanya'daki tersanenin benzeri şeklindedir³²⁶. Ayrıca Kubâd-âbâd Külliyesi'nde türlü ağaçların yer aldığı bahçe, av hayvanları parkı, on altı yapı kalıntısı; ara bölümler de kışla, ahır, hamam, mescit, fırın, mutfak ve depo bulunmaktadır³²⁷.

bir araştırmadan sonra bulduğunu, önce 1944 yılında yazdığı 'Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi' adlı kitabında ve daha sonra da 1946 yılında basılan Alanya (Alâiyye) kitabının 74. ve 79. sayfalarında bahsettiğini belirtmiştir". Konyalı, 1991, s. 170.

³²³ Konyalı, 1991, s. 170-171.

³²⁴ Kamil Uğurlu, “Kubâdâbâd Sarayı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 26, Ankara, 2002, s. 299; Alperen, 2001, s. 79-80; Arık, 2000, s. 47.

³²⁵ Arık, 2000, s. 48; Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 97.

³²⁶ Lokman Tay, “Rüçhan Arık, Selçuklu Sarayları ve Köşkleri”, Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2017, s. 642.

³²⁷ Alperen, 2001, s. 80.

Sarayın batısında yer alan Anamas Dağı yaylarındaki kaynaklardan, içinde çift künkler bulunan duvar şeklindeki suyolları ile Kubâd-âbâd Sarayı'nın su ihtiyacının önemli bir kısmı karşılanmıştır³²⁸. Pişmiş topraktan yapılmış basınçlı su boruları şeklindeki su künklerinin kalıntıları büyük saray, avlu, köşklü hamam ve salonlarda bulunmaktadır. Saraya gelen bu suyolları zamanla tahrip olmuş ve kaybolan sular külliye'nin yakınında yöre halkının kaynak saydığı şekilde yeryüzüne vurup göle akmaktadır.

Beyşehir Gölü'ndeki 23 adaya ve çevredeki yaylara dağılmış bulunan Selçuklu büyüklerinin köşkleri, Kubâd-âbâd Sarayı'na bağlantılı şekildedir. Araştırmalarda Kız Kalesi'nin yer aldığı ada ve diğer adalarda Selçuklu döneminde ait yapılar bulunmuştur. Kız Kalesi Adası, sarayın harem ve tersanesi olarak kullanılmıştır³²⁹.

Büyük Saray, Kubâd-âbâd külliyesinin en büyük yapısıdır. 50x55 m genişlikte ve önündeki göle uzanan bir teras üzerine kurulmuştur³³⁰. Ön avlu, kabul salonu ve harem denilen üç ana bölümden oluşmuş olan saray, kaba yontu ve moloz taşla inşa edilmiş olup duvarları ahşap hatıllar kullanılarak desteklenmiştir. Sarayın duvarına bitişik şekilde inşa edilmiş olan saray hamamı, soyunma yeri, ılıklik ve sıcaklik bölümleri yer almıştır³³¹. Kazılarda çok sayıda çini süslemelerini gösteren parçalar bulunmuştur. Yarım daire şeklinde planlı büyük çini fırınının mevcudu bilinmektedir. Ayrıca çini ustaları külliye'nin inşası sırasında sarayın çeşitli yerlerine geçici fırınlar yaparak çalışmıştır. Sarayın duvarını kaplayan bu çiniler 23 cm çapında ve yıldız biçimindedir³³². Selçuklularda geometrik düzende ve süs amaçlı kullanılmış olan yıldızlar bir anlam ifade etmektedir. Türklerde yıldız, geceleri yön tayin etmede ve sıcak havaların belirlenmesinde ön plana çıkmıştır. Kubâd-âbâd'da kullanılan yıldız formlu çinilerde resmedilen insan, hayvan, bitki tasvirleri dikkat çekicidir. Çinilerde sarayın ve sultanın simgesi olan göğüslerinde “*el-muazzam*” ve “*es-sultan*” yazan kudret ve kuvvet timsali çift başlı kartal³³³, bereket

³²⁸ Geniş bilgi için bkz. Mesut Dündar, “Kubâd-âbâd Sarayı Su Kaynakları ve Altyapı Sistemi”, Beyşehir Gölü Kıyısında Bir Selçuklu Sitesi: Kubâd-âbâd, (Editörler: Alptekin Yavaş ve Oğuz Koçyiğit), Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2019, s. 158.

³²⁹ Kız Kalesi Adası'nın görseli için bkz. Ek-4.

³³⁰ Görsel İçin bkz. Ek-2.

³³¹ Lokman Tay, 2017, s. 642.

³³² Görsel İçin bkz. Ek-8-9-10.

³³³ Görsel İçin bkz. Ek-8; Arık, 2000, s. 52-54. Türkiye Selçukluları döneminde kullanılan çift başlı kartal motifinde, kartalın neden iki başlı olduğu hakkında değişik görüşler bulunmaktadır. Koruyan ve egemenlik kuran iki ruhun, iki iktidarın güç birliği yaparak güçlerini artırması şeklinde simgelendiği düşünülmüş;

sembolü çifte balık; yiğitliğin ve güneşin sembolü aslan; avı simgeleyen dağ keçisi, avcı kuşu ve tavşan; hayat ağacının yanına tasvir edilmiş sonsuz hayatın, güzellik ve cennetin sembolü olan tavus kuşu³³⁴; Asyalı insan tipini anımsatan, saçları uzun ve genellikle üç dilimli tacı olan, olağanüstü güçleriyle de sarayı düşmandan, kötülük ve hastalıktan koruduğuna inanılarak resmedilen sfenksler; kötü ruhları defedici ve şifa sembolü olan masal hayvanları ejder, dragonlar, lotus gibi fantastik yaratıklarda işlenmiştir.

İbn Bibi'nin de anlatmış olduğu gibi yeşilliklerle dolu olan doğa harikası Kubâd-âbâd bölgesindeki hayvan çeşitliliğini iyi gözlemleyen Selçuklu çini ustaları, hayvanlara fantastik figürler işlemiş ve onları gerçek dünyadan alıp, sarayın masal ortamına dâhil ederek resmetmişlerdir³³⁵. Sekiz köşeli yıldız içerisinde mavi ve yeşil rengin kullanıldığı kartal figürlü çinilerin birçoğunun göğsünde unvanlar yazılıdır. Bu çiniler bugüne kadar bulunmuş olan ve üzerinde unvanların yer aldığı tek örnek çiniler olması açısından önem arz etmektedir.

Çinilerde bağdaş kurarak oturan insan figürlerine de yer verilmiş ve genellikle ellerinde nar, haşhaş veya balık tutarken tasvir edilmiştir. Çinilerde erkek figürleri ellerinde kadeh tutarken³³⁶, ayakta nar tutarken, tavşan ve keçi taşıırken; kadınlar ise bağdaş kurarken, başlarında başlıklarıyla, peçe ve yaşmaklarıyla, zengin elbise kıyafetleriyle tasvir edilmiştir. Bu tasvirler dönemin toplum kültürüyle ilgilide önemli bilgiler vermiştir. Kubâd-âbâd çinilerinde insan figürleri Orta Asya tipindeki insanlara benzetilmiş, yuvarlak çehreli, hafif çekik ve badem gözlü, yay kaşlı, sivri burunlu, ağız yapıları küçük şekilde tasvir edilmiştir³³⁷.

Küçük Saray ise iki katlı bir yapıda olup, külliye'nin ikinci avlusunda yer almaktadır³³⁸. Üst katı yıkılmış olan sarayın alt katı planı belli olacak şekilde durmaktadır. Düzgün kesme taşla kaplı olan yapı simetrik bir plana sahiptir. Taç kapıdan sonra dar

diğer görüşler de ise evlenme ve politik birleşmeyi sembol etmesinin yanında Türk sanatının simetrik tutkusundan da kaynaklanacağı düşünülmüştür.

³³⁴ Görsel İçin bkz. Ek-9.

³³⁵ Erdemir ve Yavuzylmaz, 2010, s. 135.

³³⁶ Kubâd-âbâd'daki insan figürlü çiniler genellikle sultan ve saray ileri gelenlerinin tasvirleridir. Bunlar "Türk oturuşu" olarak bilinen bağdaş kurma şeklinde ve ellerinde kadeh tutarak tasvir edilmişlerdir. Kadeh, dünya egemenliğini, cenneti ve ölümsüzlüğü simgelemiştir. Arık, 2000, s. 132.

³³⁷ Görsel için bkz. Ek-10.

³³⁸ Görsel için bkz. Ek-3.

alandan salona girilip ve taht eyvanı ile karşılıklı iki yanına dizili odalar yer almaktadır. Tabanlar tuğla ve blok taşla kaplanmıştır³³⁹.

Kubâd-âbâd Sarayı işgal ettiği yer bakımından bugün dahi dünyanın en geniş sahasına sahip saraylardan biri sayılmaktadır³⁴⁰. Türk saray mimarisinin çadırılı ordugâhının taş tercümesi olarak nitelendirilen Kubâd-âbâd Sarayı, Orta Asya sarayları ile Osmanlı sarayları arasındaki boşluğu doldurması açısından önemli bir yere sahiptir³⁴¹.

3.1.1.2. Malanda Köşkü

Beyşehir Gölü'ndeki Kız Kalesi Adası'nda olduğu gibi karada da Türkiye Selçuklulara ait köşk kalıntısı bulunmaktadır³⁴². Anamas Dağı'nın Kubâd-âbâd Sarayı'na bakan eteğindeki ormanlık yaylada ve çam ormanlarının içinde yer alan köşk, Emir Sâdeddin Köpek'in köşkü olarak düşünülmektedir. Kubâd-âbâd'ın, 6 km uzağında ve sarayı kolay görebilecek bir konumdadır³⁴³.

Malanda Köşk'ü, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Duvarları moloz ve taş yığma tekniği ile inşa edilmiştir. Dikdörtgen bir hole sahip köşkün girişi güneybatı köşesindeki kapıdan sağlanmıştır. Batı duvarının içinden bir künkün yukarıdan aşağı inmesi, bu yapının iki katlı olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca ilk kez bir Selçuklu tuvaleti ile Malanda Köşk'ünde karşılaşmıştır³⁴⁴. Yapı'nın kapı kemerinde, tuvalet duvarında ve zemin kısmında tuğla kullanılmıştır. Malanda Köşk'ünde de Kubâd-âbâd Sarayı ve Kız Kalesi'ndekiler gibi aynı niteliğe sahip çini ve çini mozaikleri bulunmuştur³⁴⁵. Aynı nitelikte çini ve çini mozaiklerinin bulunmuş olması Malanda Köşk'ünün, Kubâd-âbâd Sarayı'nın yapıldığı tarihe yakın bir zamanda yapıldığını göstermektedir. Ayrıca Malanda Köşk'ünün bulunduğu yaylalardan, Kubâd-âbâd Sarayı'nın içine kadar giden iki adet künk vardır. Künklerin bir tanesinden saraya su akıtılırken, diğerinden ise süt akıtılmıştır. Bu künklerin kalıntıları günümüze kadar gelmiştir.

³³⁹ Arık, 2000, s. 56-57.

³⁴⁰ Konyalı, 1991, s. 395.

³⁴¹ Alperen, 2001, s. 81.

³⁴² Kubâd-âbâd'dan Alanya'ya giden kervan yolu üzerinde aralıklarla dizilmiş benzer kalıntılar mevcuttur. Selçuklu mola ve av köşkleri, vezir ve emirlerin köşkleri, bazıları da gözcü karakoldur. Arık, 2000, s. 196.

³⁴³ Görsel için bkz. Ek-5.

³⁴⁴ Arık, 2000, s. 197.

³⁴⁵ Arık, 2000, s. 196-197.

3.1.1.3. Eşek Adası Kasrı

Beyşehir Gölü'nde 140 dekarlık bir alana sahip seyrek ağaçlarla kaplı ada da Selçuklu dönemine ait olduğu tahmin edilen köşk kalıntıları bulunmaktadır. Kasrı ilk defa ilim âlemine tanıtan İbrahim Hakkı Konyalı olmuştur. *Tarih Konuşuyor* adlı mecmuanın 31 Ağustos 1966 tarihli 31. sayısının 2599-2602. sayfalarında Eşek Adası Kasrı'ndan bahsetmiştir³⁴⁶. Adanın kuzeyinden kasrın etrafını saran kale duvarlarının sadece temeli kalmıştır. Rıhtımın solunda köşkün harabeleri yer almakta, ancak defineciler tarafından kasr soyulmuştur.

Köşk'ün defineciler tarafından patlatılan kısmının kemerli ve kubbeli olduğu, solonun ise 20 metre eninde, 30 metre uzunluğunda olduğu anlaşılmaktadır. Kemer kısımları tuğlalı olan kasrın diğer kısımları muntazam taş ve harçla yapılmıştır. Yapının harcından ve çinilerinden anlaşılabileceği üzere Selçuklu Kasrı olduğu ve Kubâd-âbâd Sarayı ile yakın bir tarihte yapıldığı düşünülmektedir. Yapının hiçbir yerinde yapılış tarihi ile ilgili bir kitabe bulunamamıştır. İbrahim Hakkı Konyalı, bu kasrın Sultan I. Alâeddin Keykubad dönemi emirlerinden birine ait olduğunu ve Kubâd-âbâd Sarayı'nın öncü karakol kalesi olduğunu söylemiştir³⁴⁷.

3.1.1.4. Kilise Adası Kasrı

Selçuklulara ait bir köşk kalıntısı da Beyşehir Gölü'ndeki Kilise (Kirse) Adası'nda mevcuttur. 1966 yılının Haziran ayında İbrahim Hakkı Konyalı adayı ziyaret ederek buradaki yapının Selçuklu Kasrı olduğunu ve genellikle yöre halkı tarafından eski binalara kilise denilmesinden dolayı adanın Kilise Adası olarak bilindiğini ifade etmiştir³⁴⁸.

Yapımında taş ve harç kullanılmış olan Selçuklu Kasrı 1,20 m duvar kalınlığına sahiptir. Kasrın orta salonunun uzunluğu 7 m ve eni ise 4,5 m'dir. Orta salonun sağında 1,80 m eninde ve 2,10 m uzunluğunda küçük bir kısım daha mevcuttur. Kasrın bu bölümünde mazgal şeklinde dışarıya açılan üç penceresi ve salonunda da yine mazgal şeklinde dışarıya açılan iki penceresi bulunmaktadır. Küçük kısmın sağında da 5 m uzunluğunda, 2.5 m genişliğinde ve 1.40 m yüksekliğe sahip üstü çökmüş bir bölüm daha

³⁴⁶ Konyalı, 1991, s. 391.

³⁴⁷ Konyalı, 1991, s. 390-391.

³⁴⁸ Konyalı, 1991, s. 401.

bulunmaktadır. Kasrın üst katı zamanla yok olmuştur. Salonu ise Selçuklu çinileriyle süslenmiş fakat birçoğu çalınmıştır.

Adadaki kasma ait herhangi bir kitabe bulunmadığından dolayı ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Ancak İbrahim Hakkı Konyalı, Kilise Adası'ndaki köşk ile ilgili köşkün Selçuklu emirlerinde birine ait olduğunu ve Kubâd-âbâd Sarayı'nın öncü karakollarından olduğunu ifade etmiştir. Bir rivayete göre de İlhanlı Anadolu Genel Valisi Demirtaş Noyan'ın, Eşrefoğlu Beyliği üzerine yapmış olduğu seferin haberini alan II. Süleyman Şah'ın bu adaya sığındığını ve Demirtaş Noyan'ın onu bu adada yakalatıp işkence ile öldürdüğü belirtilmektedir³⁴⁹.

3.1.1.5. Kız Kalesi

Beyşehir Gölü'nde kayalıklardan oluşmuş bir adada yer alan Kız Kalesi, Kubâd-âbâd Sarayı kıyısından 3,5 km uzaklığa kurulmuştur. Yaklaşık 3000 m² alana sahip olan Kız Kalesi, sudan yükselen bir şato tipindedir³⁵⁰. Kız Kalesi ile ilgili izleri ilk kez 1905 yılında demiryolu güzergâhı için Anadolu'ya gelerek araştırmalar yapmış olan Hans Hermann Graf Von Schweinitz bulmuştur. Beyşehir Gölü'nü birkaç gün eşiyle beraber dolaşmış olan Alman Graf Von Schweinitz, Kubâd-âbâd ile beraber Kız Kalesi'ni de gezmiş ve buranın bir fotoğrafını yayınlamıştır. Ancak neresi olduğunu bilmediği için burayı bir Orta Çağ yerleşmesi olarak belirtmiştir³⁵¹.

Bizans dönemine kadar giden geçmişi ile Kız Kalesi, Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad tarafından yeniden düzenlenmiştir. Kayalık bir yapıya sahip olan adanın etrafına adayı çepeçevre saran bir kale ve köşkler inşa edilerek müstahkem bir mevki haline getirilmiştir. Kubâd-âbâd Sarayı'nın Harem dairesi olarak da kullanılan Kız Kalesi Adası, sultanların eğlence ve dinlenme yeri olmasının yanında, tehlike durumunda korundukları bir iç kale olarak da kullanılmıştır³⁵². Özellikle Sultan II. Gıyaseddin

³⁴⁹ Konyalı, 1991, s. 401-402.

³⁵⁰ Görsel için bkz. Ek-4.

³⁵¹ Arık, 2000, s. 186-188; Kasım Hızlı, "1905 Yılında Küçük Asya'da At Sırtında Seyahat Hans Hermann Schweinitz ve Eşinin Anadolu Seyahati", Osmanlı Medeniyeti Araştırma Dergisi, C. 4, S. 6, Ocak 2018, s. 87.

³⁵² Eyüboğlu, 1979, s. 27, 164. Kız Kalesi ile ilgili halk dilinde anlatılan rivayetlerde bulunmaktadır. Bu rivayetlerden bir tanesi şu şekildedir; Kız Kalesi Adası, sarayın haremligi ve oldukça korunaklı, içinde köşklere bulunan bir yerdir. Kalenin içinde cariyelerle beraber sultanın dünyalar güzeli kızı da yaşamıştır. Sultan bir gün rüyasında kızının yılan sokması sonucu öleceğini görmüş ve bunun önlemini almak için yaptırmış olduğu bu kalenin içine kızını kapatmıştır. Kaleye yılanın girmesini engellemek için beton borularla Anamas Dağı eteklerindeki Malanda Köşkü'nden su ve süt akıttırmıştır. Aradan geçen yılların

Keyhüsrev, 1240 yılındaki Babaîler hareketi karşısında Konya terk ederek Cezire-i Kubâd-âbâd'a yani Beyşehir Gölü'ndeki adalara sığınmıştır³⁵³. Fevkalade sağlam ve korunaklı olan kale, herhangi bir tehlike zamanında devlet hazinesinin saklandığı yer olmuştur³⁵⁴.

Kız Kalesi'nin güneybatı ucundaki mekânı iki katlı bir yapıya sahiptir. Kale içerisinde ılıklik, sıcaklık, külhan bölümleri, soyunma odası ve cehennemlik gibi alt yapı kuruluşu olan küçük bir hamamda mevcuttur. Bu tek kişilik küçük hamamın “çift başlı kartal figürü” içeren çinilerle süslü olması, sultana ait özel duş kabini olduğunu göstermektedir³⁵⁵. Adadaki yapı harabelerinde Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait sikke ve Selçuklu çini parçalarının mevcudiyeti, adanın hem Bizanslılar hem de Selçuklular tarafından kullanılmış olduğunu net olarak göstermektedir³⁵⁶.

3.1.2. Kervansaraylar-Hanlar

Anadolu Türk mimarisinin önemli yapıların olan kervansaraylar, XII ve XIII. yüzyılda ticari faaliyetlerde Türkiye Selçuklu Devleti'nin gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Anadolu'nun iktisadi ve ticari hayatta canlılığının sağlanması konusunda Selçuklu sultanları, kızları, emirler, zenginler, hayırseverler işlek yollara kervansaray, han ve ribat inşa etmeyi bir sorumluluk vazifesi olarak görmüştür³⁵⁷. Özellikle I. Alâeddin Keykubad döneminde Anadolu'da ticareti geliştirmek ve gelişen ticareti canlı tutmak için çok sayıda modern kervansaraylar ve hanlar inşa edilmiştir. Dünyanın hiçbir yerinde emsali olmayan bu hayır müesseseleri belli mesafelere inşa edilerek yolculuk yapan insanlar üç gün parasız barınma ve beslenme imkânına sahip olmuştur. Bunların dinine, diline, mezhebine bakılmaksızın ihtiyaçları karşılanmıştır. Hanlarda yemek, buğday, arpa, darı, saman, odun, nal gibi her türlü ihtiyaç bulunmuştur. Kervansarayların yapılış

ardından bir gün sultanın kızı ateşlenip hastalanmış, ülkenin önemli hekimleri devasını zorda olsa bulmuş ve sultanın kızı sağlığına kavuşmuştur. Sultan, kızının iyileşmesi ile beraber kutlamalar düzenlemiş ve dört bir yerden armağanlar gelmeye başlamıştır. Yaşlı köylü bir kadın ise hediye olarak sepetinin içinde üzüm getirmiş, ancak bu gelen üzüm sepetinin içinde küçük bir yılan varmış ve bu yılan o gece sultanın güzel kızını uykusunda sokarak ölümüne sebep olmuştur.

³⁵³ O. Turan, 1971, s. 398, 423; Eyüboğlu, 1979, s. 22.

³⁵⁴ Konyalı, 1991, s. 400.

³⁵⁵ Arık, 2000, s. 190.

³⁵⁶ Kız Kalesinde yapılan kazı araştırmalarında 13. yüzyılın sonu ve 14. yüzyılın başını tarihlenebilecek tarzda seramik parçaları rastlanmıştır. Bununla birlikte döğme demir, bronz yüzük, çok sayıda ne olduğu belirsiz olan demir parçaları, ok uçları ve okunmayacak durumda olan İslami sikkeler bulunmuştur. Arık, 2000, s. 193-196; Üçüncü ve Muşmal, 2014, s. 75.

³⁵⁷ Nizamü'l-Mülk, Siyasetname, çev. Mehmet Taha Ayar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 22; Konyalı, 2007, s. 11, dipnot, 40.

amaçlarından bir diğeri de, kervanları her türlü saldırılardan koruyarak onlara güvenli konaklama imkânı sağlanmaktır. Bu amaçtan dolayı kervansaraylar kale tarzı güçlü surlarla çevrilmiş, surların üzerine gözetleme kuleleri yapılmıştır. Selçuklu toprakları üzerinde yolculuk eden insanların her türlü can ve mal güvenlikleri devlet tarafından teminat altına alınmıştır. Ayrıca kervansaraylar ve hanlarda eğlenceler de tertiplenmiş, bu eğlencelerde şarkı söyleyen, raks eden kadın sanatkârlar yer almıştır³⁵⁸.

Kent kurma faaliyetleri kapsamında I. Alâeddin Keykubad döneminde inşa edilmiş olan Kubâd-âbâd, herhangi bir yerleşim mirası altyapısı olmaksızın surlarla çevrelenmiş yerleşim alanı içinde bütünleşip içerisinde cami, hamam, han, su kanalları gibi birçok yapı barındırmıştır. Saray-kent niteliğinde önemli bir yerleşim merkezi olan Kubâd-âbâd, sadece sultanların ikamet ettiği yazlık merkez olarak değil, aynı zamanda kervan güzergâhlarının denetim ve güvenliklerinin de sağlandığı askeri-stratejik merkez olma özelliği de taşımıştır. Konya'yı Akdeniz sahillerine bağlayan bu ticaret yolu Selçukluların etkili olduğu dönemde ve sonrasında bölgede kurulan Eşrefoğlu Beyliği zamanında da önemli yere sahip olmuştur³⁵⁹.

Beyşehir'in Selçuklular zamanında ticari bir merkez olduğunun somut delilini Beyşehir civarında o dönemde yapılmış olan kervansaray ve hanların çokluğu göstermektedir. Bu kervansaray ve hanlara baktığımız zaman kuzey-güney yolu doğrultusunda Konya-Alanya ve Antalya arasında Hocacihan Hanı, Altunapa Hanı, Kuruçeşme Hanı, Kızılören Hanı, Yunuslar Hanı, Küçük Avşar Hanı, Derebucak Tol Hanı, Ortapoyam Hanı, Eyfil Tol Hanı, Murtbeli Hanı, Kargı Han, Alara Han ve Şarapsa Han'ı olarak sıralanmaktadır. Bu bölümde bölge ekonomisine önemli katkı sağlayan bu kervansaray ve hanları ele alacağız.

3.1.2.1. Kızılören Hanı

Kızılören Hanı, Konya-Beyşehir Karayolu'nun 44. km'sinde yolun güneyinde bulunmaktadır. Tarihi İpek Yolu'nun, Konya-Beyşehir-Antalya güzergâhı üzerinde bulunan han, açık avlulu ve kapalı bölüme sahip hanlar grubunda yer almaktadır³⁶⁰. Han dikdörtgen bir alan üzerine kurulmuş olup doğu ve batı doğrultusundadır. Hanın giriş

³⁵⁸ O. Turan, 2014, s. 38.

³⁵⁹ Özcan, 2018, s. 494-495.

³⁶⁰ Konya, Alanya ve Antalya Selçuklu devri kervan yol güzergâhını gösteren harita için bkz. Ek-11.

kapısı ise batı cephesinde sağlanmaktadır. Hanın iç ve dış duvarları, kemerleri ve tonoz kubbeleri muntazam kesme taşla yapılmış, yapımından tek bir tuğla dahi kullanılmamıştır.³⁶¹ Ayrıca iç kısmında yazlık eyvanlar (sofralar), kışlık bölüm ve ahır da bulunmaktadır³⁶².

Kitabesinde belirtilen bilgilere göre; 1206-1207 yıllarında Konya–Beyşehir yoluna büyük önem veren I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in ikinci hükümdarlığı döneminde, Emir Kutluk veya Kandemir tarafından yaptırılmıştır³⁶³. “Kızıl” adını yörenin taş ve toprak renginin kızıl oluşundan almıştır³⁶⁴. Kervansarayın 10-12 km batısında Hitit, Bizans ve Selçuklu yapı kalıntılarının yer aldığı tarihi Asarkale (Balkayalar)’si yer almaktadır.

Kızılören Kervansarayı’nın yaklaşık 400 metre doğusunda bulunan “Küçük Han”, XIII. yüzyıl başlarında “menzil – postacı hanı” olarak kullanılmıştır. Giriş kapısı kuzey cephede olan Küçük Han’ın, güneybatı cephesinde mihrabın yer almasından anlaşılabacağı üzere XIX. yüzyılda cami olarak kullanılmıştır³⁶⁵.

3.1.2.2. Yunuslar Hanı

Yunuslar Hanı’nın yeri günümüzde tespit edilebilmiş değildir. Muammer Kemal Özergin, yapının planı ve mimarisi hakkında çalışmasında bahsetmiştir³⁶⁶. Yapıya ait parçalardan kemer taşları Beyşehir’e bağlı Yunuslar köyünde birkaç eski evin duvarında ve bir tane çeşmede tespit edilmiştir. Ancak tespit edilebilen bu parçalar yapının nerede olduğu ve planın nasıl olduğu hakkında bilgi vermemektedir³⁶⁷.

³⁶¹ Konyalı, 2007, s. 387.

³⁶² Osman Kunduracı, “Konya-Alanya Güzergâhındaki Selçuklu Kervansaraylarının Eşrefoğlu Beyliği’ne Sunduğu Katkıları”, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Konya, 2017, s. 186; Görsel için bkz. Ek-12.

³⁶³ Halil İbrahim Ün, “Türkiye Selçuklu Sanatı-V”, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi, Erzurum, 2012, s. 25; Konyalı, 2007, s. 388; Eyüboğlu, 1979, s. 28.

³⁶⁴ Haşim Karpuz, “Konya Kızılören Hanı”, Türkiye Selçuklu Dönemi Kervansarayları, (Editör: Hakkı Acun), Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 89.

³⁶⁵ Karpuz, 2007, s. 102.

³⁶⁶ Kunduracı, 2017, s. 186; Muammer Kemal Özergin, "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", Tarih Dergisi, S. XV/20, İstanbul, 1965, s. 164.

³⁶⁷ Kunduracı, 2017, s. 186.

3.1.2.3. Küçük Avşar Hanı

Küçük Avşar Han'ı hakkında eserinde ilk bahseden İbrahim Hakkı Konya'dır³⁶⁸. Eserinde Beyşehir bağlı Küçük Avşar köyünde kervansaray, köprü ve mescitten bahsetmiştir. Yapılan araştırmada yıkılmış olan kervansarayın yapı parçaları ev, cami ve okul gibi binaların yapımında kullanılmıştır. Caminin temeli ve döşemelerindeki süslemeli taşlar bunu doğrulamaktadır³⁶⁹.

Küçük Avşar Hanı'nın, Konya-Alanya ve Antalya ile Eğirdir-Konya kervan ticaret yolunda bir kavşak noktası olarak düşünülmektedir. Kervanlar buradan hem batıya hem de güneye Alanya, Antalya'ya gidebilmişlerdir. Beyşehir'den itibaren gölün güney kıyısını takip edip Kubâd-âbâd'a ulaşmışlar ve buradan da Anamas Dağı eteklerinden Malanda Köşkü'nün önündeki vadiden güneydoğuya yönelerek Alanya ve Antalya'ya gitmişlerdir³⁷⁰.

3.1.2.4. Yenice Çiftlik Hanı

Beyşehir ile Seydişehir arasında yer alan Yenice Mahallesi'nde bulunmaktadır. Doğu batı doğrultusunda inşa edilmiş yapının açık ve kapalı kısmı bir aradadır. Hanın girişi batı tarafından sağlanmıştır. Açık ve kapalı avlusu, plan şeması, duvar yapım tekniği ve kullanılan malzemesinden anlaşılabileceği üzere Selçuklu döneminde yapılmış olan kervansaraylardandır³⁷¹.

3.1.2.5. Tol Han

I. Alâeddin Keykubad döneminde yaptırılmıştır. Kubâd-âbâd ile Alanya ve Antalya bağlantısını sağlayan güzergâh üzerinde yer alan hanlardan bir tanesidir. Derebucak-Beyşehir Karayolunun 3. km'sinde yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan hanın girişi doğu cephesinden sağlanmıştır. Batı cephesinde ise bir mescit yer almıştır. Hana ait kitabeler Osman Kunduracı³⁷² tarafından incelenmiş, kitabelerin bir tanesinde düzgün hatlara sahip sülüs yazı ile "*er-Ribat'ül-musilleti'*

³⁶⁸ Konyalı, 1991, s. 96-97.

³⁶⁹ Ali Osman Uysal, "Konya-Eğirdir Güzergâhında Bazı Kervansaraylar", II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (20-22 Mayıs 1993), Konya, 1994, s. 75-76; Kunduracı, 2017, s. 186.

³⁷⁰ Uysal, 2018, s. 76; Konya, Alanya ve Antalya Selçuklu devri kervan yolu güzergâhını gösteren harita için bkz. Ek-11.

³⁷¹ Kunduracı, 2017, s. 187.

³⁷² Osman Kunduracı, Tol Hanı'nın kendisince tespit edilip bilim dünyasına tanıtıldığını belirtmiştir. Kunduracı, 2017, s. 188.

mevkufe", diğerkitabe parçasında ise *"İsteyni ve sittemiye el-Hamdulillah"* yazdığını belirtmiştir. Kitabeler incelendiğinde hanın XIII. yüzyılın ilk yarısı olan H. 632 / M. 1234 veya H. 642 / M. 1244 yıllarında yapılmış olduğu düşünülmektedir³⁷³.

3.1.2.6. Ortapoyam (Ortabadem) Hanı

Derebucak Gembos Ovası'nın kuzey kısımlarında yer alan Ortapoyam (Ortabadem) Hanı, XIII. yüzyılın ilk yarısında inşa edilen kervansarayların kısmen ayakta kalabilmiş bir örneğidir. Dikdörtgen planlı bir yapıya sahip olan hanın girişi güney kısmından sağlanmıştır. Güney cephesi dikdörtgen payandalarla desteklenmiş, kısmen ayakta kalan doğu tarafının duvar örgüsü ise dıştan kesme taş kaplamalıdır. Hanın içerisi de moloz dolgu ile doldurulmuş ve harçlı duvar şeklinde yapılmıştır³⁷⁴. Kubâd-âbâd-Alanya ticaret yolundaki Tol Hanı ile Eynif Tol Hanı arasında bağlantı sağlamıştır³⁷⁵.

Konya ile Akdeniz kıyıları arasındaki bağlantıyı sağlayan ticaret yolları güzergâhında bulunan kervansaraylara bakıldığında zaman, Ortapoyam Han'dan sonra Antalya'ya bağlı İbradı ilçesi sınırlarında bulunan Eynif Tol Han'ın gelmektedir. Han'ın özelliği Konya-Antalya ve Konya-Alanya ticaret yolunda bir kavşak görevi üstlenmesidir. Eynif Tol Han'ın ne zaman yapıldığı bilinmemekte; ancak yapım şekillerine bakıldığında zaman Selçuklu dönemine ait olduğu düşünülmektedir³⁷⁶. Eynif Tol Han'dan sonra Antalya istikametine gidildiğinde Kargıhan gelmektedir. Kargıhan'ın da yapılış tarihi tam olarak bilinmemekte; fakat II. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde yapılmış olduğu düşünülmektedir. Eynif Tol Han'dan Alanya istikametine giderken ise Murtbeli (Sırt Köy) Hanı gelmektedir. Alanya-Beyşehir ticaret yolu üzerinde inşa edilmiş Selçuklu dönemi kervansaraylarındandır. Murtbeli Hanı'nın ardından Alanya ilçe sınırları içerisinde yer alan ve Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın emriyle 1231-1232 yıllarında yapılmış olan Alara Han gelmektedir. Konya-Alanya Kervan Yolu'nun son durağı ise Alanya ilçe sınırlarında yer alan Şarapsa Hanı'dır. Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde 1237-1238 yıllarında yapılmış olan Şarapsa Hanı, plan

³⁷³ Kunduracı, 2017, s. 188.

³⁷⁴ Erdemir ve Yavuzylmaz, 2010, s. 132-133; Kunduracı, 2017, s. 188.

³⁷⁵ Kunduracı, 2017, s. 188.

³⁷⁶ Kunduracı, 2017, s. 189.

olarak Derebucak Tol Han'a çok benzediği için aynı mimar tarafından yapılmış olabileceği düşünülmektedir³⁷⁷.

3.1.3. Hacı Armağan Camii

1239-1240 yıllarında inşa edilen cami günümüzde Cuma Camii olarak bilinmektedir. Beyşehir kent merkezinde Hacı Armağan Mahallesi'nde bulunan eser, taş malzemeden yapılmıştır. Hacı Armağan Şah, Selçuklu Emiri Ertokuş'un azatlı kölelerinde olup, Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Baba İshak İsyanı'nın bastırılması için ordunun başında Amasya'ya gönderilmiş ve orada şehit edilmiştir³⁷⁸.

Üç boğdam üzerine dokuz ahşap sütunla duvara dayanmakta olan cami zengin bir kütüphaneye de sahiptir. Selçuklular döneminde Kubâd-âbâd şehri haricinde, Eşrefoğlu Beyliği'nin kurulduğu İçerişehir'in hemen dışarısında da daha eski döneme dayanan bir iskân hadisesinin olduğunu Hacı Armağanşah tarafından yaptırılmış olan camiden anlayabiliyoruz.

3.1.4. Köşk Hamamı

Selçuklular zamanında kalma hamam, temellerinin kaymaması için Kubâd-âbâd Sarayı'nın göl tarafındaki temelleri gibi ardıc ağaçlar üstüne oturtulmuştur. Ardıc ağacını özelliği su içinde bekletildiği zaman daha dayanıklı hale gelmesidir. Selçuklularda saray duvarının hatıllarında, köprü temellerinde ardıc ağacını kullanmışlar ve sulak yerdeki bina temellerini de ardıc ağacı üzerine oturtmuşlardır.

Gayri İslami devirler zamanında da burada bir hamamın mevcudiyeti düşünülmektedir. Hamam içten 7,70 metre uzunluğa ve 4,10 metre enine sahiptir. Beşik şeklinde dört kemerli kubbesi bulunan hamamın, halvet tarzında dokuz soyunma odası ve dokuz penceresi vardır. Günümüzde sağlık turizm içinde önemli bir yer teşkil etmektedir³⁷⁹.

³⁷⁷ Kunduracı, 2017, s. 189-191.

³⁷⁸ Erdoğan, 1989, s. 265.

³⁷⁹ Konyalı, 1991, s. 274-275.

3.2. Eşrefoğlu Beyliği Mimari Yapıları

Eşrefoğlu Beyliği, yarım asır süren ömürlerine rağmen bırakmış olduğu muhteşem mimari eserlerle adeta ölümsüzleşmiştir. Türkiye Selçukluları ile tarihsel ve coğrafya ilişkilerinin yanında kültürel olarak da bütünleşmiş olan Eşrefoğlu Beyliği, inşa etmiş olduğu eserler ile Selçuklu sanatını devam ettirmiştir. Türk-İslam geleneği olarak yeni kurmuş oldukları şehre camiler inşa etmiştir. Özellikle orijinal özelliğini muhafaza ederek günümüze kadar ulaşan Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii, dönemin sembol eserleri olarak Selçuklu devri ahşap camileri arasında çok önemli yere sahip olmuştur. Ayrıca Eşrefoğlu Beyliği, Beyşehir’e cami dışında dini, sosyal ve sivil alanda yaptırmış olduğu mescit, türbe, zaviye, medrese, kütüphane, bedesten, hamam, kale gibi yapılar ile Seydişehir ve Bolvadin’e inşa ettirmiş olduğu eserlerle de kısa süren ömürlerine azımsanmayacak bir zenginlik katmıştır. Özellikle Beyşehir, Eşrefoğulları döneminde kültür ve medeniyet bakımından en üst seviyesine ulaşmıştır.

3.2.1. Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii

Türkiye Selçukluları ve Beylikler döneminin Türk ahşap, kalem işi, taş ve çini işçiliğinin en büyük ve en güzel örneklerinden olan Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii, bütün ihtişamıyla hâlâ ayakta durmaktadır. Beyşehir kent merkezindeki İçerişehir Mahallesi’nde göl kenarında bulunan camii H. 696-699 / M. 1296-1299 yıllarında Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır³⁸⁰. Orta Asya’dan itibaren görülen ahşap direkli camilerin Anadolu’daki en önemli temsilcisidir. Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii, Sahip Ata Camii’nden ilham alınarak yapılmış ve kendinden sonra yapılan camilere ise örnek teşkil etmiştir³⁸¹.

Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey zamanında itibaren hız kazanan ilmi ve dini müesseselerin yapımı Türkiye Selçukluları ve ona bağlı beylikler döneminden de devam etmiştir. Tuğrul Bey’in “*kendime bir saray yapıp da yanında Allah’ın evini (cami) inşa etmezsem Allah’tan utanırım*”³⁸² dediği gibi, Türkler yeni kurmuş oldukları ya da

³⁸⁰ Konyalı, 1991, s. 217; Eyüboğlu, 1989, s. 32.

³⁸¹ Hüseyin Muşmal, “XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Beyşehir Kenti’nde Bulunan Müesseseler ve Vakıfları”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, Konya, 2006, s. 237; II. İzzeddin Keykâvus zamanında, H. 656 / M. 1258 yılında vezir Sahip Ata tarafından yaptırılan Sahip Ata Camii, Türkiye Selçuklularının bilinen en eski camisidir. Bilgi için bkz. Oktay Aslanapa, “Anadolu’da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi”, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara, 1991, s. 69.

³⁸² Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2009, s. 142, 324.

fethetmiş oldukları şehirlerde dini ve ilmi yerler yapmayı hizmet olarak görmüşlerdir. Seyfeddin Süleyman Bey'in yaptırmış olduğu caminin, Beyşehir'in kuruluş ve gelişmesinde çok büyük katkısı olduğu bilinmektedir. Belgelerde “*Süleyman bin Eşref Camii, Süleymaniye Camii, Beyşehir Camii, Eşrefzâde Camii ve Eşrefoğlu Camii*” olarak geçmektedir³⁸³. Tam adıyla *Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii*, Anadolu'nun tahta direkler üzerinde düz tavanlı ulu camilerin en eski ve en seçkin yapılarından biri olarak nitelendirilmektedir³⁸⁴. Caminin süslemelerinde dahi başka bir millettten alınmış izler bulunmamaktadır. Gerek inşa tarzında gerek çini mozaik işlerinde gerekse minberin ahşap bezemesinde ve oymalarında Arap, Acem ve Bizans tarzından alınmış bir süsleme şeklinin mevcut olmaması, Eşrefoğullarının ve bu camii yapan mimarın, Türk terbiyesi, Türk duygusu, ilim ve irfanıyla yetişmiş olduğunu göstermektedir³⁸⁵. Ağaç ve taş işlemlerle, mozaik çini süslemelerle ahenkli bir bütünlük sağlanarak Selçuklu sanatının üslubunu daha engin ve gösterişli bir şekilde devam ettirmektedir.

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii, 47 ahşap sütun üzerinde yükselmektedir. Sütunlarda kullanılan meşe ağaçları, Toros Dağları'ndan kesilmiş ve inşa edilmeden önce yaklaşık 6 ay suda bekletilmiştir. Özel fırınlama sistemiyle kurutulularak sertleşmesi sağlanmış ve sonrasında betonlaşan ağaçlar cami yapımında kullanılmıştır. Kurutulan bu ağaçların nem ve rutubetinin karşılanması için caminin orta kısmına kar

³⁸³ Mehmet Akif Erdoğan, “Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camiinin Vakıfları”, Tarih İncelemeleri Dergisi, C. VI, Ege Üniversitesi Basımevi, S. I, İzmir, 1991, s. 91-96. Eşrefoğlu Camii, bazı belgelerde “*Sultan Sancar bin Melikşah Alparslan Camii*” olarak geçmektedir. Caminin kim tarafından yapıldığı konusunda iki farklı görüş mevcuttur. Bunlardan ilki 1584 tarihli vakıf kaydı kaynağına göre cami H. 556 / M. 1160-1161 yılında Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Sencer tarafından yaptırılıp XIII. yüzyılın sonlarında ise Eşrefoğlu Beyliği'nin kurucusu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından da tamir ettirildiği; diğer görüş ise caminin ana kapısı üstündeki kitabe dikkate alınarak Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırıldığı şeklindedir. Caminin H. 556 / M. 1160-1661 tarihinde Sultan Sencer tarafından yaptırıldığı görüşüne İbrahim Hakkı Konyalı ve Yusuf Akyurt şüphe ile bakılması gerekildiğini ileri sürmüştür. Belirtilen tarihlerde Sultan Sencer'in hayatta olmadığını ve 1157 yılında vefat ettiğini, hayatta olsa dahi Türkiye Selçuklu Devleti hâkimiyetindeki bir yere Sultan Sencer isminde bir cami inşa ettirilmesinin düşündürücü olacağını, camide bugünde mevcut olan vakfiye kitabesinin okunması zor olsa da “Sancar” ismine rastlanılmadığını, 1584 tarihli vakıf kaydında geçen Beyşehir'in, başka bir Beyşehir olabilme ihtimalinin de olacağını söylemişlerdir. İkinci görüşün kaynağı olan caminin ana kapısının üstünde yer alan kitabeye göre cami H. 696-699 (M. 1296-1299), caminin içindeki çinili kitabeye göre de H. 699 (M. 1299-1300) yılında Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırıldığıdır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve Yusuf Akyurt caminin 1297 yılında yapıldığı, İbrahim Hakkı Konyalı 1268-1297 yılları arasında yapıldığını ileri sürerken; Mehmet Akif Erdoğan ise taş vakfiyedeki “*amirü'l-mescid*” ibaresinden yola çıkarak “*amir*” kelimesinin imar olunmuş manası taşıdığını bu durumda Seyfeddin Süleyman Bey'in bu camiye tamir ettirip kitabeyi kendi adına diktirdiğini ve XII. yüzyılda bölgede Türk-Müslüman nüfusunun bulunduğunu bundan da yola çıkarak burada önceden bir cuma camiinin mevcut olabileceği düşüncesini ileri sürmüştür. Uzunçarşılı, 1969, s. 59; Akyurt, 1940, s. 103; Konyalı, 1991, s. 241.

³⁸⁴ Muşmal, 2006, s. 238.

³⁸⁵ Akyurt, 1940, s. 112.

kuyusu yapılmıştır. Kışın caminin damında biriken kar, cami tavanının ortasındaki açık olan bölümden kuyuya dökülmüştür³⁸⁶. Dökülen karlar eriyerek ağaçların nem ve rutubetini belli bir oranda tutmuş ve ağaçların kuruyup çatlamasının önüne geçilmiş böylece caminin uzun ömürlü olması sağlanmıştır.

3.2.1.1. Yapının İncelenmesi

Kuzey-güney doğrultusunda inşa edilen caminin, taç kapı cephesinin kesik formu ile birlikte dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Taç Kapı'nın yer aldığı kuzeydoğu cephesine 45 derecelik açıyla kesik verilerek batı duvarı ile birleştirilmiş böylelikle düz olmayan bir yapı ortaya çıkmıştır³⁸⁷. Yapının batı duvarı dıştan 46,60 m güney duvarı ise 31,80 m ölçülerindedir. Harime geçiş veren kuzey tarafındaki portal haricinde, doğu ve batı cephelerinde de birer giriş bulunmaktadır. Fakat caminin doğu ve batısındaki girişleri, kuzeydeki ana girişe göre daha küçük ve sade bir şekilde yapılmıştır³⁸⁸.

Caminin kuzeyinde yer alan önyüzünün sağında anıtsal bir duvar, ortasında bundan daha yüksek anıtsal bir giriş, solunda ise caminin minaresi yer almaktadır. Caminin ana kapısından girildikten sonra direkli bölmeler arasından mihraba ulaşılmaktadır. Açı zıtlıklarına rağmen caminin kuzey ve doğu duvarlarının silme köşe olarak birleştirilmesi, caminin ön yüzünü daha göz alıcı kılmaktadır³⁸⁹.

Caminin ana girişindeki anıtsal duvarın yüzü bir çerçeve içindedir. Ön yüzünde yer alan köşeleri yuvarlak dilimli tane taşlar, kale burçlarından esinlenerek cami duvarın üzerine oturtulmuştur. Ana portalin yer aldığı kuzey cephede ikisi üstte, birisi altta olmak üzere üç pencere bulunur. Üste yer alan iki pencere sade olup süsleme yoluna gidilmemiştir. Üsteki iki pencerenin aksine altta bulunan pencere çok zengin işlemlere sahiptir. Altta bulunan pencere söve ile çevrilerek sövenin dış köşelerinden bir zincir bezemesi dolanmış ve filiz kıvrımları yaprak motiflerle süslenmiştir.

³⁸⁶ 1965 yılında karlığın üstü camla kapatılmış ve işlevini yitirmiştir. Günümüzdeki teknoloji ile ağaçların nem ve rutubeti belli bir oranda tutulmaktadır.

³⁸⁷ Cephenin kesik olması caminin giriş kapısı ve yüzünün yolun geçişine göre uydurulduğu ve kuzeydoğu köşesinin kesikliğinden de anlaşılacağı üzere caminin yapımından önce bu doğrultudan kentin ana yollarından birinin geçtiği kaynaklarca belirtilmektedir. Bilgi için bkz. Eyüboğlu, 1979, s. 37; Çaycı, 2008, s. 25; Erdemir, 1999, s. 20.

³⁸⁸ Çaycı, 2008, s. 25.

³⁸⁹ Görsel için bkz. Ek-14; Eyüboğlu, 1979, s. 37.

Caminin doğu duvarında yer alan kapısı sade ve sanatsız bir şekilde yapılmıştır. Camiyi bitişiğindeki türbeye bağlayan birde ara kapı mevcuttur. Doğü duvarının üstünde 7 pencere bulunmaktadır³⁹⁰. Caminin batı duvarında yer alan kapı, “*Bey Mahfili Kapısı*”³⁹¹ olarak da bilinmektedir. Batı kapısı da aynı doğü kapısı gibi sanatsız yapılmış ve üstünde 0,30 x 1,88 m ölçülerinde sülüs yazılı Arapça kitabe bulunmaktadır. Kitabede mabet faziletlerini belirten Hadis-i Şerif yer almaktadır.

قال النبي عليه السلام من علق قنديلا في المسجد صلى عليه سبعون الف
الف ملك حتى ينكسر ذلك القنديل ومن بسط فيه حصيراً صلى عليه سبعون
الف ملك حتى يتقطع ذلك الحصير.
صدق رسول الله

Hadis-i Şerif’in Türkçesi şöyledir: “*Nebi Aleyhisselam buyurmuştur ki, Her kim mescide bir kandil asar ise, o kandil yok oluncaya kadar kendisine yetmiş bin melek dua eder. Her kim mescide bir hasır sererse, o hasır eskiyinceye kadar kendisine yetmiş bin melek dua eder*”³⁹².

Bey Mahfili Kapısı’nın dışındaki tahta sağ kanadında da, sülüs yazı ile yazılmış Kelime-i Tevhid yer almaktadır. Kelime-i Tevhid’in Türkçe mealı şöyledir: “*Allah’tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah’ın resulüdür*”³⁹³.

Caminin göle bakan güney duvarında ise ikisi altta, yedisi üstte olmak üzere toplamda dokuz pencere bulunmaktadır. Altta bulunan pencerelerdeki ağaç işçiliği kendini göstermektedir. Alt tarafın doğusunda yer alan pencerenin ceviz ağacından yapılmış olan sağ kanadında sülüs yazıyla işlenmiş “*Elhahibüfmalı velkeramüttekva*” ve sol kanadında da “*elhayrû iadetün veşşerri lihahatün*” yazılmıştır³⁹⁴.

3.2.1.2. Taç Kapı (Ana Giriş)

Caminin kuzeyinde yer alan ve kesme taştan yapılmış olan Taç Kapı, Selçuklu portalı özellikleri taşımakla birlikte kendine özgü düzenleme göstermektedir³⁹⁵. Kapı

³⁹⁰ Görsel için bkz. Ek-14.

³⁹¹ Eşrefoğlu Camii’nin batısında yer alan kapı bey mahfiline geçit sağladığından dolayı *Bey Mahfili Kapısı* şeklinde de bilinmektedir.

³⁹² Çaycı, 2008, s. 27; Eyüboğlu, 1979, s. 38; Erdemir, 1999, s. 30.

³⁹³ Çaycı, 2008, s. 27.

³⁹⁴ Eyüboğlu, 1979, s. 38. Ağaç oymacılığının seçkin örneklerinden sayılan ve Rumilerle süslü bu pencerenin dış kanadı Konya İnce Minare Ahşap Eserleri Müzesi’nde sergilenmektedir.

³⁹⁵ Erdemir, 1999, s. 21-28; Eyüboğlu, 1979, s. 38.

çerçevesi 10,10 m yüksekliğinde ve 6,00 m enindedir. Bitkisel süslemeye daha çok yer verilmiştir. Kapı sövelerinin üzerindeki süslerin ve nakışların yapımındaki ustalık dikkat çekicidir. Sövelerin tahta kapıyla birleşen iç yan nişleri ikişer metre uzunluğunda olup, mermer ve sert taşla süslü bir şekilde yapılmıştır. Ayrıca ana niş yüzeye hareketlilik kazandıran yan nişlerin çevresi de yaprak motiflerle bezenmiştir³⁹⁶. İhtişamıyla kendini gösteren taç kapı, şekillendiği geometrik form içinde bir sonsuzluk ve zaman döngüsü oluşturmaktadır. Dikdörtgen çerçeveye göre şekillenmiş olan kapı, öncelikle sivri kemer sonrasında da dikdörtgen yayvan kemerli bir girişle oluşturulan bezemeli niş ve mukarnas ile çevrelenmiştir. Üzerindeki yoğun süslemeleri, küçük mimari öğeleri ve yazı kuşaklarıyla taç kapı, adeta açık hava heykeli görünümündedir.

Taç Kapı süslemelerinde yer alan geometrik düzen, birbirine geçme tarzında uygulanan düğümler ve şeritler halinde olup, etrafını sarmaladığı kemerler tepe kısmında birbirine bağlanmıştır. Süslemelerdeki bitkisel motifler, geometrik şekiller ve sonsuzluk anlayışını ifade eden sekiz köşeli yıldız sistemi ön cepheye hareketlilik katmıştır.

Taç Kapı'nın iki kanatlı ahşap kapısı, küçük parçaların birbirine geçerek zıvanalı ve eşsiz bir oyma ustalığı yöntemiyle yapılmıştır. Ahşap kapının üstünde, yaprak motifleri ve çiçek kabartmalarla birlikte geometrik tablolarla bulunmaktadır³⁹⁷. 2,09 m enindeki kapının iki kanadı üzerinde sülüs yazısıyla Zümer Suresi'nin 73. ayeti yazılmıştır³⁹⁸. Kapının bir kanadının üzerinde biraz silinmiş olmasına rağmen yapan ustanın adı olan "*Amele İsa*"³⁹⁹ ibaresi bulunmaktadır⁴⁰⁰.

Seyfeddin Süleyman Bey, camii inşa ettirirken vakıflarını da caminin Taç Kapısı'na yazdırmıştır. Camii ana girişinin en üstündeki alınlıkta yer alan birinci kitabe, "Selçuklu sülüsü" olarak adlandırılan yazı karakteriyle Arapça iki satır halinde mermer üzerine kazılmıştır. Bu kitabe aynı zamanda Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'in vakfiyesi niteliğindedir⁴⁰¹.

³⁹⁶ Erdemir, 1999, s. 12-13; Eyüboğlu, 1979, s. 39.

³⁹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Çaycı, 2008, s. 29.

³⁹⁸ Eyüboğlu, 1979, s. 38; Çaycı, 2008, s. 28. Bu ayetlerin yer aldığı panolar, 1996 yılında yerinden çalınarak yurtdışına çıkartılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucu 1999 yılında ülkemize yeniden kazandırılmış ve Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde koruma altına alınmıştır.

³⁹⁹ Detaylı bilgi için bkz. Erdemir, 1999, s. 26-28; Eyüboğlu, 1979, s. 38; Çaycı, 2008, s. 28.

⁴⁰⁰ Erdemir, 1999, s. 28-29; Eyüboğlu, 1979, s. 38.

⁴⁰¹ Görsel için bkz. Ek-15; Eyüboğlu, 1979, s. 39; Muşmal, 2017, s. 238.

Kitabenin Türkçesi şöyledir:

“Bu mübarek camiye yapan adaletli ve hayırsever Emir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman (Allah kabul etsin) Bezzaziye (iplikçi, dokumacı) Hanını ve bunların etrafındaki dükkânlar, büyük hamamı, arazinin tamamında yirmi evi, Ahbes, Selbes, Kalübar’da ikişer taşlı değirmenleri ve iki fırını camiye vakfetti.

Vakfedilen malların gelir toplamı on iki bin dirhemdir. Vakfedenin şartları şunlardır: Gelirin beşte biri caminin mütevellliğini yüklediği erkek soyuna ayrılmıştır; bunlar aziz ve ikbal sahibi Mehmet Bey ve Eşref Bey’dir. Bu vakıf şartları evlada sürüp gidecektir. Vakıf şer’i ve sahihtir. Bu şartları işittikten sonra bozup değiştirmenin günahı değiştirenlerin boynunadır. Vakfedilmesi 696 (M. 1297) yılıdır⁴⁰².”

١- وقف عامر المسجد المباركة الأمير العادل الخير سيف الدين سليمان بن أشرف تقبل الله منه الخان البزازية والحوانيت التي حوله وحول المسجد الجامع والحمام الكبيرة وعشرين بابا (مرجميع الامر) والطواحين المذكورة وهي طاحونة افيش عينين وطاحونة كالوبار عينين وطاحونة سلمن عينين

٢- والفرن بابين والحاصل من جميع هذه الأملاك اثنا عشر ألف درهم وشرط الواقف المذكور خمس جميع منافع المذكورة للتولية أولاده وهما الأعز المقبل محمد بك واشرف بك بطناً بعد بطن وقفاً صحيحاً شرعياً فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه وذلك في تاريخ سنة ست وتسعين وستمائ

Birinci kitabedeki vakfiyeye göre; Seyfeddin Süleyman Bey, vakfın yönetimini evlattan evlada geçmesi şartıyla oğulları Mehmet Bey ve Eşref Bey’e bırakmıştır. Bu durum vakfın aile vakfı olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

⁴⁰² Eyüboğlu, 1979, s. 38-39; Ö. Tekin ve Bilginer, 1945, s. 26; Mustafa Çetinaslan, “Taş Vakfiyeler ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii’nin Taş Vakfiyesi”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgün-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 218-219; Muşmal, 2017, s. 238. Bu vakfiyeden anlaşıldığına göre vakfın gelir kaynakları tarla, bağ, bahçe, dükkân, değirmen, rıbh, han, hamam, muhavvata ve öşür gelirleridir. Ancak cami etrafındaki dükkânların izleri kalmamış, Bezzaziye Hanı belirli dönemlerde tadilat edilerek günümüze kadar gelmiş ve bedesten olarak bilinmektedir. Kitabede geçen yirmi ev ve iki taşlı ve üç gözlü değirmenlerin nerede olduğu tam olarak bilinmemektedir. Konyalı, 1991, s. 222-223.

3.2.1.3. Çinili Kapı

Taç kapıdan geçildikten sonra cami iç boşluğuna girilen bir iç kapı mevcuttur. Yapının zengin bölümlerinden olan ve “çinili kapı” adıyla bilinen harime giriş kapısı, firuze, koyu mor çini mozaikler ve renkli sırlı tuğlalarla kaplanmıştır⁴⁰³. Türk mozaik çiniciliğinin baş anıtı sayılan iç kapıyı beş kollu yıldız işlemeli dikdörtgen çerçeve sarmaktadır. Kapı patlıcan moru ve firuze rengindedir. Kapının kemer ve cephesinde çinilerle bütünlük oluşturan tuğla süslemeler kullanılmıştır. Çarkıfelek görünümlü altı kollu mor yıldızlar ve karmaşık bezemelerle de süslenmiştir. Eşrefoğlu Camii’nin harimine girişi olan iç kapı, anıtsal görünüşü ile Türk çinicilik sanatının öncü örneklerindendir⁴⁰⁴.

Caminin ikinci yazıtı, iç kapının sivri kemerinin hemen üstünde yer almaktadır. Bu kitabede, caminin kim tarafından yaptırıldığını ve inşa tarihini belgelemektedir. Dikdörtgen çerçeve içindeki tek satır halindeki nesih yazılı kitabenin harfleri, koyu mor çiniden kesilmiş ve alçı üzerine oturtulmuştur. Yazının etrafı, firuze renkli kıvrık dallı ve yapraklı bitkisel çinilerle süslenmiştir.

عمر هذا المسجد المبارك الامير الخير سيف الدولة والدين سليمان بن
اشرف في سنة تسع وتسعين وستمايه

Bu kitabenin Türkçesi şöyledir: “*Bu mübarek mescidi hayırsever emir, din ve devletin kılıcı Eşrefoğlu Süleyman H. 696 (M. 1296) yılında yaptırdı.*”⁴⁰⁵

H. 696 / M. 1296 yılında yapımına başlanan Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii, H. 699 / M. 1299 yılında tamamlanmıştır. Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey’de bu hayır külliyesini inşa ettirdikten üç sene sonra 1302 yılında vefat etmiştir⁴⁰⁶.

3.2.1.4. Cami İçi

Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii, çağında yapılmış olan diğer camiler gibi mihrap aksı uzun olan dikdörtgen bir plana sahiptir. Ancak bir köşesinin kesik olmasından dolayı caminin duvar çerçevesi beş köşeli hale getirilmiştir. Cami, altı sıra halinde 47 ağaç direk

⁴⁰³ Erdemir, 1999, s. 35.

⁴⁰⁴ Görsel için bkz. Ek-16; Eyüboğlu, 1979, s. 40.

⁴⁰⁵ Konyalı, 1991, s. 225; Çaycı, 2008, s. 11; Eyüboğlu, 1979, s. 41; Ö. Tekin ve Bilginer, 1945, s. 26-27; Görsel için bkz. Ek-16.

⁴⁰⁶ Konyalı, 1991, s. 225.

ile kibleye doğru uzunlamasına yediye bölünmüştür. Orta bölüm, diğerinden 100 cm daha geniş ve 35 cm daha yüksektir. Mihrap önü kubbesi ile tam ortada karlık olarak bilinen kare şeklindeki boşluk, iç ve dıştan belirginleşmiştir.

Tavan kaplamasına değin 8,50 m yükseklikte olan caminin içi, güneydeki iki çift ve kuzeydeki bir pencerenin dışında tümüyle üst pencerelerle aydınlatılmıştır. Taş altlıkları üzerine oturan ortalama 42 cm çapındaki sekizgen şeklindeki ağaç direkler, süslü başlıklarla kibleye doğru altı sıra halindedir⁴⁰⁷. Ağaç direkler 700 seneyi aşkın süredir hâlâ ayakta durmaktadır⁴⁰⁸.

3.2.1.5. Mihrap

Kible duvarı ortasında yer alan mozaik çini mihrabın kütlesi duvardan 0,50 m kadar dışarıya çıkıntı yapmaktadır. Çerçeve ve kenar bordürleri ile 4,60 x 6,05 m ölçülerinde inşa edilmiş olan abidevi çini mihrap, Konya çevresindeki bütün çinili mihraplardan daha büyük olup, Selçuklu dönemi mihraplarıyla yarışabilecek görkeme sahiptir. Dikdörtgen formlu mihrap nişini beş bordür, üç yönden kuşatmaktadır. Çevrenin merkezindeki 0,90 x 2 m ebatlarındaki mihrap boşluğu kavsarası zengin mukarnas sıraları ile son bulmaktadır. Mihrapta kullanılan ana malzeme çini mozaik parçalarından oluşmuştur. Tercih edilen geometrik ve bitkisel motifler ise mor ve firuze renklerle süslenmiştir. Mihrap, çeşitlilik arz eden yazı kuşakları, mukarnas dolgusu ve rozetlerle beylikler döneminin en zengin uygulamalarından olmuştur⁴⁰⁹.

Mihrabın çevresini lacivert çinilerden sekizgen yıldızlarla gelişen geometrik bir bordür çevirmektedir. Bu yıldızların her bir parçası küçük küçük kesilmiş ve horasan harcı üzerine yapıştırılmıştır⁴¹⁰. Ara boşluk firuze levhacıklarla doldurulmuş ve yıldızların içine ayrıca başka yıldız dolgular da konulmuştur. Kapalı bir yıldız sisteminin kesiti olan bordür, mihrabın altında bir çerçeve yaparak mihrap nişi içine dönmektedir. Bunun oluşturduğu bir sekinin üzerinde diğer bordürlerle mihrap nişinin iki yanındaki

⁴⁰⁷ Eyüboğlu, 1979, s. 42.

⁴⁰⁸ Görsel için bkz. Ek-19.

⁴⁰⁹ Detaylı bilgi için bkz. Erdemir, 1999, s. 41-46; Çaycı, 2008, s. 35; Eyüboğlu, 1979, s. 42. Görsel için bkz. Ek-17.

⁴¹⁰ Mihrabın alt kısmı 1945 yılında bir kişinin altın var diye patlatılmış olması nedeniyle 60 yıl boyunca patlatılan yer bir perde ile kapatılmıştır. 2003 ve 2005 yıllarında iki defa yenilemesi yapılmış; fakat orijinal şekli verilememiştir. Bu yüzden mihrabın alt tarafı boyalı olarak çiniye benzetilerek yapılmıştır. Görsel için bkz. Ek-17.

köşe sütuncukları yükselmiştir. Ana bordür bir kademe içe eğik ve üzerinde sülüs yazı ile En'am Suresi'nin 79. Ayeti yazılmıştır⁴¹¹. Kitabedeki bu ayetin Türkçe anlamı şöyledir:

“Ben hanîf olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.”⁴¹²

Mihrabı çeviren bordürleri içten dışa doğru bir sıralamayla açıklamak gerekirse şöyle bir tanımlama ortaya çıkmaktadır.

Birinci bordür 0,25 m genişliğe sahiptir; spiral dalların uçlarına yerleştirilen rumi motifleri dikkati çekmektedir.

İkinci bordür 0,25 m genişliğindedir; firuze zemin üzerine mor renkli ters palmet motiflerden meydana gelmektedir.

Üçüncü bordür 0,25 m genişliğinde, yarım onikigenler ve birbirini kesen kırık çizgilerle girift bir geometrik kompozisyon oluşturmuştur. Kompozisyon, firuze zemin üzerine mor renkli çinilerden meydana gelmektedir. Bu bordür, kavsara⁴¹³ seviyesinde beşinci bordür ile çapraz kesişerek kavsaranın tepe noktasında çözülür. Böylece, şeridin kavsaraya denk gelen bölümü bir halka şeklini almıştır.

Dördüncü bordür 0,25 m genişliğe sahiptir ve içbükey kavis oluşturmuştur. Alçı zemin üzerine mor renkli çinilerden Âl-i İmrân Suresi'nin 38. ve 41. ayetleri yazılmıştır⁴¹⁴. Bu ayetlerin Türkçe anlamı şöyledir:

“Esirgeyen bağışlayan Allah'ın adıyla; Zekerîyya, Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin, dedi. Zekerîyya mabedde (mihrapda) durmuş namaz kılariken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir kelimeyi tasdik edici, efendi, iffetli ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler. Zekerîyya: Rabbim! Dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte öyledir; Allah dilediğini yapar. Zekerîyya: Rabbim! (oğlum olacağına dair) bana bir

⁴¹¹ Eyüboğlu, 1979, s. 42.

⁴¹² Erdemir, 1999, s. 45; Çaycı, 2008, s. 36; Kur'an-ı Kerim, 6/79.

⁴¹³ Kavsara, İslam mimarisinde dini ve sosyal yapıların taç kapı (portal), mihrap gibi yerlerinde bulunan yarım kubbeye benzeyen üst bölümdür.

⁴¹⁴ Eyüboğlu, 1979, s. 44; Çaycı, 2008, s. 37.

*alamet göster, dedi. Allah buyurdu ki: senin için alamet. İnsanlara, üç gün, işaretten başka söz söylememendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam teşbih et.*⁴¹⁵”

Caminin iç giriş kısmındaki çinili yazı kuşağını anımsatan bu bordürde, bitkisel süslemeli kıvrım dal ve rumi ağırlıklarla beraber yarım palmet motiflere de yer verilmiştir⁴¹⁶.

Beşinci bordür 0,18 m genişliğindedir. Mihrap boşluğunu sınırlayan sütunların altından başlayarak diğer bordürleri yatay karşılayacak biçimde devam etmiş, zemini dolaştıktan sonra mihrabın bordürünü oluşturmuştur. Bordürde yer alan düzenlemeler geometrik motiflerle oluşturulmuştur. Mor renkli onikigen kesitler ana düzleme yerleştirilmiştir. Bu onikigenlerin merkezinde daha küçük ebatlı yıldız gruplar sıralanmıştır. Ana renk olarak mor renk belirginleşirken, ara boşluklarda ise firuze renk esastır⁴¹⁷.

3.2.1.6. Minber

Minber Arapça “kaldırmak” anlamına gelen “nber” kökünden yapılmış, “yükselenilecek ve çıkılacak” yer demektir. Emir verilecek, hutbe okunacak yer anlamında da olan minberin İslamiyet’te çok eski bir tarihi vardır. Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) mescidinde Allah’ın emirlerini ve İslam’ın hükümlerini evvela bir hurma ağacına dayanarak söylerken daha sonra Ilgın Ağacı’ndan yapılmış dört basamaklı bir minber üzerinde ayakta durarak ashabına telkin etmiştir. Camilere minber koyma Emevîlerin son zamanında yaygın hale gelmiştir. Zaman içerisinde minber bulunduğu yerin sanatına uygun bir şekilde tahtadan veya mermerden yapılmış; sonrasında da taşçılık, nakkaşlık, neccarlık⁴¹⁸ ve hattatlık sanatının en zengin şekline uyularak yapılmıştır. Selçuklular zamanında ahşaptan yapılmış olan minberler oldukça gelişmiş ve sanatsal bakımdan oldukça kıymetli olup zirve dönemine ulaşmıştır. Osmanlılar döneminde ise mermerden ve renkli taşlardan sanatsal değeri yüksek minberler yapılmıştır⁴¹⁹.

⁴¹⁵ Kur’an-ı Kerim, 3/38-41.

⁴¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. Çaycı, 2008, s. 38.

⁴¹⁷ Görsel için bkz. Ek-17; Çaycı, 2008, s. 38.

⁴¹⁸ Arapça kökenli bir kelime olan “neccar”, marangoz, doğramacı anlamına sahiptir.

⁴¹⁹ Konyalı, 1991, s. 233-234.

Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii minberinin yapımında Konya'daki Sultan I. Alâeddin Keykubad Camii minberi esas alınmıştır. Mihrabın sağına bitişik olan minber ceviz ağacından üstün bir işçilik ve zengin bir süslemeyle yapılmıştır⁴²⁰. Ceviz ağacından Kündekâri tekniğiyle oymalı, çatmalı ve tutkalsız olarak yapılmıştır. Minberdeki binlerce şekil, yıldız ve geometrik parçalara kakma ve eğri kesim tekniği uygulanmıştır. Tutkal ve benzeri hiçbir yapıştırıcı madde kullanılmamıştır. Binlerce parçanın tutkalsız olarak birleşmesi ile yapılan minber bir şaheser sayılabilir. Zaman zaman onarım gören minberin bazı parçaları bugün yerinde mevcut değilse de, Eşrefoğlu Cami'nin adeta bir sarayı andıran inanılmaz gösteriş ve zenginliğine yaraşır üstünlüğüne sahiptir⁴²¹.

Minber, çift kanatlı kapı, yan aynalar, şerefe, dokuz basamaklı merdiven ve merdiven korkuluklarından oluşmaktadır. Minberin önyüzü 1,03 m, yüksekliği 2,70 m, kürsü yüksekliği 3,40 m, yan kaidesi 4,02 m, kubbe yüksekliği 5,10 m, kafes tekniğiyle tasarlanan yan parmaklıkların eni 0,92 m ve kaidelerin eni de 2,5 cm'dir⁴²².

Minberin cephesine iki kanatlı kapı yerleştirilmiştir. Cephesini düz silme iki söve kuşatmıştır⁴²³. Sövelerin kaideden başlayıp belli bir yüksekliğe kadar olan yüzeyi, sapları ritmik kıvrımlar yaparak dolaşan dallarla bunu bağlayan sağlı sollu yaprakların teşkil etmiş olduğu bitki motifleriyle süslenmiştir. Rumi dışındaki bölümlere ise kapının sağ gövdesinden başlayarak ve üstünden geçerek sona eren nesih yazılı kitabede ile “*Ayet-el Kürsi*” Bakara Suresi'nin 255. Ayeti yazılmıştır⁴²⁴.

Kapı kanatlarının eni 0,35 m, yüksekliği 1,45 m⁴²⁵ ölçülerinde olup, baklava dilimi, üçgen ve beşgen şekilli geometrik parçaları yan yana çakılarak profilli çıtalar birbirinden ayrılmıştır. Dikey, yatay ve eğik hatların kesişmesiyle çokgen panolara bölünmüştür. Panolar itinalı oyma tekniğiyle rûmi ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Minberin kapı üstü köşelikleri dolduran iç içe girmiş kıvrım bitkisel bezemenin arasına Arapça harflerle sağda “*amele*”, sola ise “*İsa*” kelimeleri ustalıkla gizlenmiştir.

⁴²⁰ Görsel için bkz. Ek-18.

⁴²¹ Konyalı, 1991, s. 234; Erdemir, 1999, s. 46; Eyüboğlu, 1979, s. 44.

⁴²² Eyüboğlu, 1979, s. 44; Çaycı, 2008, s. 42-43; kaynaklarda ölçüler farklı olarak verilmiş ama bu şekilde alınması uygun olacaktır.

⁴²³ Söve, pencere ve kapı kenarlarına uygulanan dekoratif profillere verilen isimdir.

⁴²⁴ Geniş bilgi için bkz. Çaycı, 2008, s. 42; Konyalı, 1991, s. 236.

⁴²⁵ Minberin kapısının alçak olmasının sebebi, insanların Allah'ın huzuruna eğilerek çıkması için tevazu amaçlı düşünülmüştür.

Böylelikle minberi yapan ustanın isminin “İsa” olduğu anlaşılmaktadır⁴²⁶. Yivli kemer ile aynalık arasındaki 11 cm x 80 cm ölçülerindeki tahtada, sülüs yazılı bir kitabe metni yer almaktadır.

İbrahim Hakkı Konyalı’nın vermiş olduğu bilgilere göre; kitabenin dördüncü kelimesi “*nazad*” Arapça şeref ve taht anlamındadır. Minber burada padişah tahtına benzetilmiş; “*refi*” ise yüksek ve yüce anlamına sahiptir⁴²⁷. Kitabenin son kelimesi “*zemi*” Arapça bahadır, yiğit anlamındadır. İbrahim Hakkı Konyalı ve Yusuf Akyurt tarafından kitabe Türkçe şu şekilde okunmuştur:

*“Taht gibi yüce minberin yapılmasını adaletli Emir Eşrefoğlu Kahraman Süleyman emretti.”*⁴²⁸

*“Yerli yerine konmuş bu yüksek ve düzgün minberin yapılmasını adil ve bahadır Eşrefoğlu Süleyman Bey emretti.”*⁴²⁹

Minberin hiçbir yerinde minberin yapılış tarihini gösteren bir kitabe bulunmamaktadır. Kapısının üstündeki kitabede Eşrefoğlu Süleyman Bey’in emriyle yapıldığı yazdığından dolayı, caminin yapılış tarihi ile aynı zamanda yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

Minberin kapı kemeri, cami portalındaki süslere uydurulmuştur. Kemerin aynalık panosundaki siyah zemin üzerine açık renkli ağaçtan kufi yazı ile ortasına “*Allah*”, altına “*Muhammed*” ve yanlarına dört halifenin ismi “*Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali*” yazılmıştır⁴³⁰. Ajur tekniğindeki giriş kısmı ile ön yüzü son bulmaktadır.

Yusuf Akyurt, Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii minberi hakkında şöyle bir ifade de bulunmuştur: “*Murabba sahadaki kûfî yazının marangozluktaki çatmalarla tatbikini ilk defa olarak bu minberde gördüm. Mısır, Suriye ve İspanya’daki*⁴³¹ eserlerde

⁴²⁶ Konyalı, 1991, s. 236; Erdemir, 1999, s. 46; Eyüboğlu, 1979, s. 46; Çaycı, 2008, s. 43; Ö. Tekin ve Bilginer, 1945, s. 25.

⁴²⁷ Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007, s. 882.

⁴²⁸ İbrahim Hakkı Konyalı, doğulu ve batılı birçok tarihçinin bu kitabeyi tam ve doğru olarak kopya ederek yayımlamadığını, ilim âlemine ilk defa kendisinin sunduğunu ifade etmiştir. Konyalı, 1991, s. 235-236.

⁴²⁹ Akyurt, 1940, s. 117; Eyüboğlu, 1979, s. 46; Çaycı, 2008, s. 44.

⁴³⁰ Eyüboğlu, 1979, s. 45; Çaycı, 2008, s. 43.

⁴³¹ Endülüs Emevileri döneminde İspanya’da yapılmış olan camiler belirtilmektedir.

*görmedim. Yalnız sade ve filato işlerinde görülmüştür. Şu halde Selçuklular bu hususta ilk şerefi kazanmışlardır.*⁴³²”

Minberin sol ve sağ tarafındaki aynasına, minber köşkünün hemen altına 0,68 x 0,17 m ebatlarında şu kitabeler kazınmıştır⁴³³.

Kitabelerin Türkçe anlamı şu şekildedir:

Sol aynasında: “*Hatip minbere çıktığı zaman dinleyicilerine doğrudan başka bir şey tebliğ etmesin.*”

Sağ aynasında: “*Minbere kim çıkarsa doğrudan başka katiyen bir şey söylemeyecek.*”⁴³⁴”

3.2.1.7. Hünkâr/Bey (Emirler) Mahfili

Hiz. Muhammed (S.A.V) vefatından sonraki süreçte camilerde farklı amaç ve işlevler doğrultusunda mahfiller inşa edilmeye başlanmıştır. Bey mahfili uygulaması Hiz. Ömer’in camide öldürülmesi üzerine ilk kez Hiz. Osman tarafından ve tamamen güvenlik gerekçesi ile *Mescid-i Nebevîde* uygulanmıştır. Halifeliğin güvenliğini sağlamak ve toplum içinde saygın bir konumda olan kimselerin namaz esnasında durduğu yere verilen önem esasıyla ortaya çıkmıştır⁴³⁵.

Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii’nin güneybatı köşesinin son iki bölümü hünkâr/bey mahfili diğer ismiyle emirler mahfili olarak düzenlenmiştir. Bey mahfiline, caminin batı cephesindeki giriş kapısı sayesinde ulaşılmaktadır. 4,47 x 9,72 m ölçülerinde derinlemesine dikdörtgen planlı bir alanı kapsayan mahfilin, zeminden yüksekliği 3,95 m ve mahfile on dört basamaklı ahşap merdiven ile çıkılmaktadır. Önyüzü 1,45 m ve yanlarındaki korkuluk panosu 0,90 metrelik cevizden işlemeli sekizgen parmaklıkların yan yana getirilmesiyle oluşur⁴³⁶.

⁴³² Akyurt, 1940, s. 116-117.

⁴³³ Görsel için bkz. Ek-18.

⁴³⁴ Konyalı, 1991, s. 237.

⁴³⁵ Mustafa Çetinaslan, “Beyşehir Eşrefoğlu Camii’ndeki Mahfillerin Anadolu Cami Mimarisindeki Yeri ve Önemi”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşgın-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 174.

⁴³⁶ Detaylı inceleme için bkz. Eyüboğlu, 1979, s. 46; Çaycı, 2008, s. 44.

Bey Mahfili'nin tavanı esas tavandan 1,50 m daha yüksektir. Mahfil, iki sıra halinde altı pencere ile aydınlatılmıştır. Yusuf Akyurt ve Bilal Eyüboğlu'nun vermiş olduğu bilgilere göre; Bey Mahfili'nin duvarları çini ve tuğla ile kaplıyken günümüzde ise bu duvar çinilerinden hiçbir iz kalmamıştır. Eşrefoğlu Camii içindeki konumu, işlevi ve süslemeleri ile dikkat çeken mahfiller, dönemin mimari tasarımı ve süsleme anlayışını yansıtması yönünden önemlidir⁴³⁷.

Bey Mahfili'nin altına denk gelen cami zemininin altında gizli bir yeraltı yolu ve çilehane bulunmaktadır. Bu çilehanede tasavvuf ehilleri 40 gün boyunca nefis terbiyesi yapmış ve nefislerine çile çektirmiştir. İnsanlar 40 gün süresince günlük 3 zeytin ya da 3 hurma yemiş ve su içmişlerdir. Buradan dışarıya çıkan 3 tanede gizli geçitler olduğu rivayet edilmektedir. I. Alâeddin Keykubad'ın yaptırdığı gölün karşı tarafındaki Kubâd-âbâd Sarayı'na çıkan bir yol olduğu rivayetler arasındadır. Düşman, şehri istila ettiği zaman askerlerin bu geçit sayesinde düşmanı üç koldan sarıp çember içerisine aldığı söylenen diğer rivayetlerdendir. Aynı zamanda herhangi bir tehlike anında Eşrefoğlu Beyi bu gizli yollardan kaçırılmıştır. Günümüzde bu kısım sadece görsel amaçlıdır.

3.2.1.8. Son Cemaat Yeri ve Kadınlar Yeri

Caminin kuzey cephesinde yer alan son cemaat mahalli, yamuk bir forma sahiptir. Bu mekân ahşap kafes tekniğiyle örülmüş parmaklıklarla harimden ayrılmaktadır. Yerden yaklaşık bir metre yukarıda sıralanan parmaklıklar birbirine geçmeli sekizgenlerden oluşmaktadır. Üstte yatay ve dikey doğrultuda altıgen ve dört kollu yıldızlardan oluşan kompozisyon yer almaktadır. Yarım metre yükseklikte ve tahta tabanlı olan son cemaat yerinin batı duvarında, içeriye aydınlık sağlaması için küçük bir alt pencere bulunmaktadır⁴³⁸.

Son cemaat yerinde atıl bir vaziyette bulunan ahşap bir mihrap bulunmaktadır. 1,43 m genişliğe ve 2,55 m yüksekliğe sahip olan ahşap mihrabın niş derinliği 0,15 m, açıklığı ise 0,90 m'dir. Mihrap kavsarası altı sıra halinde mukarnaslıdır. Mihrabın köşeliklerinde siyah birer rozet yer almıştır. Üst pervazda ise siyah renkli sülüs yazıyla Zariyat Suresi'nin 56. Ayeti yazılmıştır⁴³⁹.

⁴³⁷ Akyurt, 1940, s. 117; Eyüboğlu, 1979, s. 46; Çaycı, 2008, s. 44.

⁴³⁸ Çaycı, 2008, s. 32-33; Eyüboğlu, 1979, s. 41.

⁴³⁹ Çaycı, 2008, s. 33.

قال الله تعالى وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون

“Kâlallâhu teâla vemâ ħalaktul-cinne vel-inse illâ liya’budûn”

Türkçe Meali: “Allah diyor ki; Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”⁴⁴⁰

Mihrabın iki tarafında “ya hayyu, ya kayyum” ibareleri bulunmaktadır⁴⁴¹.

Kadınlar yerine ise cami girişinin solunda bulunan taş merdivenle çıkılmaktadır. 5.40 m genişliğe sahip olan kadınlar mahfili, kargir duvar ve sütunlar üzerine oturtulmuştur. Mahfilin ön kısmında bulunun dikdörtgen yapılı sütunlar mahfile ve tavana dayanak oluşturmakta, sütunların taşıdığı “T” biçimli yastıklar ise mihraba dik olarak uzanan esas kirişler ile kadınlar mahfilini taşıyan yatay kirişleri birbirine bağlamaktadır. Kadınlar mahfilinin ön kısmında bulunan ahşap korkuluklar da dört kollu yıldız forma sahiptir⁴⁴².

3.2.1.9. Çatısı ve Karlık Bölümü

Ortaçağ mimarisi için kaçınılmaz bir unsur olan aydınlık feneri, içe dönük ve karanlık mekânların aydınlatılması için zorunluluk haline gelmiştir. Türkiye Selçuklu mimarisinde beden duvarlarında pencerelerin az oluşu ışık miktarını etkilediğinden dolayı iç ortamda karanlık veya loşluğa sebep olmuştur. Aydınlık fenerleri ile mekânın ışık ihtiyacı kısmen de olsa sağlanmıştır. Aydınlık feneri uygulaması olarak bilinen çatıların açık bölümünün asıl gerekçelerinden birincisi güvenlik problemlerine karşı bir önlem iken, ikinci gerekçe ise Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii’nde de görüldüğü gibi düz damdaki karların iç mekândaki havuza aktarılmasında işlev görmüştür. Bu mekân Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii’nde karlık olarak ifade edilen yer üzerine denk gelmektedir.

Karlık diye adlandırılan bölümün amacı şudur; caminin içindeki ağaçların belli bir neme ve rutubete ihtiyacı vardır. Bu nem ve rutubetin karşılanması için karlık bölümü yapılmıştır. Kışın damda biriken kar kütleleri, cami tavanının ortasında açık olan aydınlık feneri bölümünden karlık kuyusuna dökülmüştür⁴⁴³. Dökülen kar ve donan buzlar

⁴⁴⁰ Erdemir, 1999, s. 37-38; Çaycı, 2008, s. 33-34.

⁴⁴¹ Erdemir, 1999, s. 37-38; Çaycı, 2008, s. 34.

⁴⁴² Çaycı, 2008, s. 34.

⁴⁴³ 1965 yılında karlığın üstü camla kapatılarak işlevini yitirmiş ve günümüzde ise kullanılmamaktadır.

eriyerek cami içindeki ağaçların nem ve rutubetini belli bir oranda tutmuştur. Böylelikle ağaçların kuruyup çatlamaması için önlem alınmış ve caminin uzun ömürlü olmasına vesile olunmuştur. Kar havuzu aynı zamanda kışın insanların su ihtiyacını karşılamış, yazında serinlemelerine yardımcı olmuştur⁴⁴⁴.

Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii, tavanı düz ve toprakla örtülü şekilde yapılmıştır. Mihrap önu kubbesi, orta nef, aydınlık feneri olarak bilinen karlık boşluğu ve emirler mahfilinin çatıları daha yüksekçe yapılmıştır. İlk olarak 1934 yılında düz toprak dam kaldırılmış ve yerine eğik çatı yapılarak üstü kiremitle kapatılmıştır. 1937 ve 1941 yılında kiremit çatı yeniden onarılmıştır. Ancak kiremit çatıda yetersiz kalındığından dolayı 1956 yılında caminin üstü tamamen bakır çatıyla kaplanmıştır. 1978 yılında yeniden onarım gören çatının, 2004 yılında bakır kaplaması da sökülerek çatı bütünüyle kurşunla örtülmüş ve bu işlemde 50 ton kurşun kullanılmıştır⁴⁴⁵.

3.2.1.10. Cami Halıları ve Kilimleri

Türk halıcılığında çok önemli bir yere sahip olan Eşrefoğlu Camii halıları ve kilimlerinden bazıları Konya Etnografya Müzesinde sergilenmektedir. Sanat şaheseri olan Eşrefoğlu halıları motif, renk, kompozisyon ve teknik açıdan XIII. yüzyıldan günümüze kadar gelen Türk halı sanatına ışık tutan çok değerli örneklerdendir. Parçalanmış ve çürümüş halde olan halılarda esas olan renk kırmızı olup, sarı, mavi, siyah ve beyaz renklerde kullanılmıştır⁴⁴⁶. Halı yüzeyleri baklava dilimleri, çiçek motifleri, sekiz köşeli yıldızlarla süslenmiştir.

XIII. yüzyılda dokunan Türkiye Selçukluları dönemi halılarından kalma üç halıdan birincisi yün dokumalıdır. Halının kenarlarını ince kuşakların çevirdiği geniş bir bordür dolaşmıştır. Koyu mavi zemin üzerine açık mavi renkte iki tarafından karşılıklı koç boynuzu motifleriyle süslenmiş olan halının aradaki boşlukları baklava dilimiyle

⁴⁴⁴ Detaylı bilgi için bkz. Çaycı, 2008, s. 35; İsmail Efe, “Beylikler Dönemi Nadide Eserlerden Beyşehir’deki Eşrefoğlu Camii”, Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I, (Editörler: Mehmet Şeker-Ahmet Taşşın-Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 277-280.

⁴⁴⁵ Konyalı, 1991, s. 239; Eyüboğlu, 1979, s. 47; Efe, 2018, s. 278.

⁴⁴⁶ İbrahim Hakkı Konyalı, incelemelerini yapmış olduğu dönemde caminin müezzin mahfilinde parçalanmış, çürümüş halı ve kilim parçalarının olduğunu belirtmiş. Pırlanta kadar değerli olan bu yadigârlara gereken önem verilmediği için güvelendiğini ve eridiğini ifade etmiştir. Ayrıca kendi imkânıyla buradaki seccade ve halıların ölçümelerini de yapmıştır. Konyalı, 1991, s. 239.

doldurulmuştur. Halının açık mavi zemin yüzeyi kare bordürlere bölünmüş ve içi mavi, kırmızı, sarı renkli sekiz köşeli yıldızlar ve geometrik şekillerle süslenmiştir⁴⁴⁷.

İkinci halı 1,70 x 2,54 m ölçülerinde olup, koyu mavi zeminin üzerine kırmızı renkli sekiz köşeli yıldızlarla süslenmiştir. Geometrik motiflerin egemen olduğu “Hoybayn Halıları” grubunun en eski örneği olan üçüncü halı, 5 m uzunluğu olduğu sanılan halının bir köşe parçasıdır. XV. yüzyıldan sonra hayvan figürlü halıların yerini geometrik desenli Hoybayn Halıları almıştır. Bu halıların desenleri XVI. yüzyıla kadar Avrupalı ressamın tablolarını canlandırmıştır. Alman Hans Hoybayn adlı ressamın resimlerinde bu halıların desenlerini kullanıp daha sonrasında saraylara satması ile bu tür halılar, ressamın adıyla anılmaya başlanmıştır⁴⁴⁸.

3.2.2. Demirli Mescit

Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii’nin batısında yaklaşık 200 m mesafede yer almaktadır. 10 x 12 m uzunluğa sahip olan Demirli Mescit’in giriş kapısı batıda bulunmaktadır. Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ahşap direklerinin benzeri, tam ortasında olmak üzere bir tane de Demirli Mescitte vardır. Sekiz adet penceresi olan mescittin pencerelerinden iki tanesi altta, altı tanesi üstte yer almaktadır. Mübarizüddin Mehmed Bey zamanında, H. 714 / M. 1314-1315 yılında Eşrefoğlu Beyliği’nin Kethüdası ya da Emiri Şerafeddin Bey tarafından yaptırılmıştır. Şerafeddin Bey’in, Seyfeddin Süleyman Bey ve oğlu Mübarizüddin Mehmed Bey’in ümerasından olup, iki emire de Kethüdalık etmiş ve şehrin imarında da etkin rol oynamıştır. Kitabesinde yazanlara göre burası hem mescit hem de medrese olarak kullanılmıştır⁴⁴⁹.

Kitabede yer alan iki satırlık yazı şöyledir:

امر بعمارة هذه المدرسة المباركة الأمير الكبير ابو الخير شرف الدين بك
سو باشى
بن الامير احمد بن كرب [١] تقبل الله تعالى منه في شهر سنه اربع عشره وسبعماية

⁴⁴⁷ Görsel için bkz. Ek-20; Erdemir, 1999, s. 79.

⁴⁴⁸ Detaylı bilgi için bkz. Eyüboğlu, 1979, s. 47-48; Konyalı, 1991, s. 239.

⁴⁴⁹ Akyurt, 1940, s. 120, 122.

*“Bu mübarek medreseyi Emir Ahmetoğlu hayratçı ‘hayrını Allah kabul etsin’. Şerafeddin Subaşı yedi yüz on dört senesinde yaptırdı”*⁴⁵⁰.

3.2.3. Medreseler

Anadolu’nun fethedilmesi ile beraber bir taraftan iskân hareketleri meydana gelirken bir taraftan da yeni kurulup ele geçirilen şehirlere medreseler açılmaya başlamıştır. Türk-İslam Devletleri’nin en önemli eğitim kurumu olan medreselerin, Selçuklular ve ona bağlı beylikler tarafından da yaptırılmasına özen gösterilerek tüm ihtiyaçları vakıflar tarafından karşılanmıştır.

Beyşehir’deki ilk medreseler XIII ve XIV. yüzyılda yapılmıştır. Bu çalışmada Beyşehir’e yapılan medreseleri ayrıntılı bir şekilde vereceğiz.

3.2.3.1. Eşrefoğlu Süleyman Bey Medresesi

Eşrefoğlu Beyliği’nin kurucusu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırılan medrese Beyşehir’in en önemli medresesidir. Yapılış tarihi tam olarak bilinmese de Seyfeddin Süleyman Bey’in ölüm tarihi 1302 yılında önce yaptırılmış olmalıdır. Medresenin masrafları da Eşrefoğlu Hamamı’ndan sağlanan gelirler arasından karşılanmıştır. XIII ve XIV. yüzyıllarda önemli bir eğitim kurumu olduğu düşünülen medresenin küçük olması ya da depremden yıkılması ihtimali olduğu için Halil Ağazâde Emir İsmail Ağa tarafından yerine İsmail Ağa Medresesi yapılmıştır⁴⁵¹.

3.2.3.2. İsmail Ağa Medresesi (Taş Medrese)

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii’nin batı kapısının hemen karşısında yer alan ve halk tarafından Taş Medrese olarak bilinen bu medrese, kitabesinden de anlaşılacağı üzere İlhanlıların Anadolu egemenliği sırasında Beyşehir’in yönetimine tayin ettiği Halil Ağazâde Emir İsmail Ağa tarafından H. 771 / M. 1370 yılında yenilenmiştir. Ayrıca kitabede İsmail Ağa hakkında *“izzet sahibi, dünya ve dinin şerefi, cömert ve kerem babası emir”* olarak bahsedilmektedir⁴⁵².

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yakın zamanda restore edilen medresenin türbesi dışındaki kısımları orijinalliğini kaybetmiştir. Bundan dolayı kesme taştan

⁴⁵⁰ Akyurt, 1940, s. 120; Konyalı, 1991, s. 242; Eyüboğlu, 1979, s. 54-55.

⁴⁵¹ Konyalı, 1991, s. 258; Erdoğan, 1989, s. 290-291; Muşmal, 2005, s. 149.

⁴⁵² Erdemir, 1999, s. 95.

yapılmış olan medresenin şaheser niteliğindeki taç kapısı ve bazı bölümler haricindeki kesin planı bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı'nın vermiş olduğu bilgilerde medresenin orijinalliğini kaybetmesinin sebepleri zamanında yıkılmış olması ya da yanlış restorasyon yüzünden değildir⁴⁵³. 1928 yılında Kürt Abdünnafi adındaki Beyşehir Kaymakamı bu muhteşem medreseyi yıktırarak buradaki taşlarla halk evi binasını yaptırmış ve medresenin mermer sütunlarını da halkevi binasının önünde görsel olarak kullanmıştır⁴⁵⁴.

Medresenin, hücreleri taş yapılı, kubbeli ve mermer sütunlu revakları vardır. Taç kapıdan girince tam karşıda 1378 yılında vefat eden İsmail Ağa'nın türbesi, türbenin sağında ve bitişiğinde eyvan halinde dershane bulunmaktadır. İsmail Ağa zamanında medresenin masrafları Yarangümü, Afşar, Avdancık, Iğdır⁴⁵⁵, Akçapınar, Yelten, Alpgazi köyü⁴⁵⁶ ve Sukoştugu mevkiinde bulunan tarlalardan, Kısıtfan (Gölkaşı) Adası'nda yer alan bağlardan, Çubuklu mezrasındaki bahçelerden ve Bayındır köyündeki iki taşlı değirmenden, medrese bitişiğinde yer alan 18 parça dükkândan⁴⁵⁷ ve Gevher Ağa Kervansarayından karşılanmıştır⁴⁵⁸.

3.2.4. Kütüphane

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin kuzey batı köşesinde bir kütüphane bulunduğunu eserinde yer veren Bilal Eyüboğlu, yedi yüzyıl boyunca kuşaktan kuşağa geçen Eşrefoğlu kitaplığındaki eserlerin, Beyşehir'in eski müftüsü Recep Efendi'ye geçtiğini ve onun vefatından sonra mirasçılarının evi, içindeki eserlerle beraber sattığını, evi satın alan kişilerin bu eserleri at arabalarına yükleyerek Çarşamba Kanalı'ndan attığını belirtmektedir. Etraftaki çocukların topladığı birkaç kitap Müftü Ömer Tekin'nin eline geçmiştir. Ele geçirilen birkaç kitabın 670 tarihinde Eşrefoğlu Süleyman Bey

⁴⁵³ İbrahim Hakkı Konyalı, bu konudaki üzüntüsü şöyle ifade etmiştir. “İslam ve ilim tarihini bu değerli yadigârı kurtarılmalıdır. Eserin içler acısı hâli dede yadigârı seven herkesi ağlatmaktadır.” Konyalı, 1991, s. 255.

⁴⁵⁴ Konyalı, 1991, s. 80, 256; Erdemir, 1999, s. 95.

⁴⁵⁵ Avdancık Köyü ile Çarşamba Kanalı arasında bir köydür. Ancak günümüzde bu köye ait herhangi bir yerleşim kalmamıştır.

⁴⁵⁶ Yok olmuş olan köylerden bir tanesidir. Günümüzde bu köyün nerede olduğu bilinmemektedir.

⁴⁵⁷ Bu dükkânlar medresenin yıkıldığı dönemde yıkılmıştır. Günümüzde bu dükkânlardan herhangi bir kalıntı mevcut değildir. Konyalı, 1991, s. 79.

⁴⁵⁸ Konyalı, 1991, s. 257.

Kütüphanesine vakfedilen el yazması *Keşşaf Tefsiri* ve Beyşehir Ulemalarından kalma kitaplardır⁴⁵⁹.

3.2.5. Bedesten

Vakfiyelerde Bezzaziye Hanı olarak zikredilen yapı harap olmuş ve ilk yapılış haliyle günümüze ulaşmamıştır. Muhtemelen Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ile birlikte H. 699 / M. 1299 yılında yapılmış olan Bezzaziye Hanı ile çevresindeki dükkânların, İsmail Ağa Medresesi'nin yenilendiği H. 771 / M. 1369-1370 yılından önce harap olma ihtimali yüksektir. İbrahim Hakkı Konyalı, İsmail Ağa Medresesi'nden bahsederken kitabesinde belirtilen “*yenilenmiştir*” ifadesine dikkat çekmiş, Eşrefoğlu Süleyman Bey'in medresesinin ya küçük olduğundan dolayı büyütüldüğünü ya da bir depremde yıkıldıktan sonra Halil Ağazâde Emir İsmail Ağa tarafından yeniden inşa edilmiş olabileceğini belirtmiştir. Deprem ihtimali dikkate alındığında medrese, han ve han çevresindeki dükkânların bir kısmının bu dönemde yıkılma ihtimali yüksektir⁴⁶⁰.

Osmanlı Devleti dönemine ait 1476 tarihli belgede hamam, dükkân sayısı, bağ ve arazilerden bahsedilirken handan söz edilmemiştir⁴⁶¹. Harap olan Bezzaziye Hanı'nın yerine H. 958 / M. 1551 yılında Çavuş Başı (Adliye Nazırı) olarak bilinen bir kişi tarafından günümüzdeki han inşa edilmiştir⁴⁶². Yenilenme tarihi kaynaklarda farklı geçmektedir. Yusuf Akyurt H. 998 / M. 1589-1590 olarak eserinde belirtmişken, İbrahim Hakkı Konyalı da eserinde H. 995 / M. 1586-1587 olarak vermiştir⁴⁶³. Mehmet Akif Erdoğan ise çalışmasında farklı bir tarih vererek H. 974 / M. 1566-1567 yıllarında tamir ettirilmiş olabileceğini belirtmiştir⁴⁶⁴. Günümüzdeki bedesten inşa edilirken Bezzaziye Hanı'na sadık kalınarak mı yapıldığı bilinmemektedir. Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii'nin kuzeyinde yer alan bedesten iki ayaklı olup, dikdörtgen plana sahip ve altı muazzam kubbe ile örtülüdür. Kuzey cephesi hariç diğer üç cephesinde giriş kapısı bulunmaktadır. Dört cephesinde de dükkânlar yer alan yapı, tipik Osmanlı dönemi bedestenleri görünümüne sahiptir⁴⁶⁵. Ancak XIX. yüzyılda çok kullanılmadığı anlaşılan bedestenin ne zaman terk edildiği bilinmemektedir. Ticaretin yapıldığı ve şehrin merkezi

⁴⁵⁹ Eyüboğlu, 1979, s. 54.

⁴⁶⁰ Konyalı, 1991, s. 258.

⁴⁶¹ Erdoğan, 1991, s. 98.

⁴⁶² Çetinaslan, Vakfiyeler, 2018, s. 220.

⁴⁶³ Akyurt, 1940, s. 120; Konyalı, 1991, s. 223.

⁴⁶⁴ Erdoğan, 1989, s. 330.

⁴⁶⁵ Çetinaslan, Vakfiyeler, 2018, s. 220; Görsel için bkz. Ek-21.

konumunda olan bedesten terk edildikten sonra kent merkezi de şehrin diğer yakasına kaymış olmalıdır. 1975-1976 yıllarında tekrar tadilat görerek kullanılabilir duruma getirilmiştir⁴⁶⁶.

3.2.6. Eşrefoğlu Hamamı

Arapça kökenli bir kelime olan hamam, “*hamm*” kelimesinden gelmekte ve “*ısıtmak, sıcak olmak*” anlamındadır. Sözlük anlamı “*ısıtılan yer*” demek olup, yıkanma yeri manasında kullanılmıştır. Her dinin emrettiği bir şart olan temizlik insanlık tarihi boyunca önemli olmuş, temizlenme ihtiyacından doğan hamam mimarisi de birçok medeniyet tarafından inşa edilmiştir. Mimari eserler arasında kendine has mimari şekli ve inşaat tarzına sahiptir.

Eşrefoğlu Süleyman Bey tarafından H. 696-699 / M. 1296-1299 yılları arasında inşa edilen caminin taç kapısındaki mermer üzerine yazılmış kitabede, vakfiyelerden bahsedilirken hamamında belirtilmiş olması Eşrefoğlu Hamamı’nın bu dönemde yapılmış olduğunu göstermektedir. Bu vakfiyede; “*Bu mübarek camiye yapan adaletli ve hayırsever Emir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman, Bezzaziye (iplikçi, dokumacı) Hanını ve onun ile caminin etrafındaki dükkânları, büyük hamamı arzın cemiinden yirmi bap dükkânları, Ahbes köyünde iki göz, Selbes, Kalübar’da iki değirmeni ve iki fırını camiye vakfetti.*” denilmektedir⁴⁶⁷.

Eşrefoğlu Hamamı, bedestenin yaklaşık 10-15 m batısında yer almakta ve bedestenle arasından bir yol geçmektedir. Yol hizasından 2,5 m kadar aşağıda bulunan hamam erkekler ve kadınlara mahsus olarak inşa edilmiş, ancak bugün hamamın bir kısmı mevcuttur. Yılmaz Önge, Yusuf Akyurt ve Ömer Tekin-Recep Bilginer’de eserlerinde bunu doğrulamaktadır⁴⁶⁸. Hamamın günümüzde kullanılan kısmının erkekler tarafı mı yoksa kadınlar tarafı mı olduğu konusunda kesinlik belli olmasa da erkeklere ait olduğu düşünülmektedir. Hamamın giriş kapısının bedesten tarafından olması ve meydana açılması mevcut hamamın erkekler kısmı olduğu tahminini güçlendirmektedir. Çünkü

⁴⁶⁶ Muşmal, 2005, s. 217.

⁴⁶⁷ Yılmaz Önge, “Konya-Beyşehir’de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı”, Vakıflar Dergisi, Baha Matbaası, S. 7, İstanbul, 1968, s. 140.

⁴⁶⁸ Önge, 1968, s. 140; Akyurt, 1940, s. 113; Ö. Tekin ve Bilginer, 1945, s. 31.

kadınlar hamamın kapısı zaruret olmadıkça meydana ve ana yol kısmına açılmamaktadır⁴⁶⁹.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın belirtmiş olduğu gibi; “*Selçuklu hamam mimarisinin bize ayakta gelen çok muvaffak örneklerinden biridir. Tektir*”. Hamam, cemekan, soğukluk, ana kubbe altında göbek taşı, keçelik ve dört açık ve dört kapalı halvetten oluşmuştur⁴⁷⁰. “Haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli tip”⁴⁷¹ planına uygun olan hamam, Selçuklu döneminde yapılmış olan hamamlarla benzerlik göstermektedir. Bu tipteki planlama anlayışı, XII. yüzyıl hamamlarında gelişme göstermiştir. XIII. yüzyılın sonlarında yapılmış olan Eşrefoğlu Hamam’ında da kendini göstermektedir. Selçuklu geleneğine uygun olan ve daha sonra Osmanlılarda kullanılan “haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli” plan tipinin Selçuklularda son ve beyliklerde ise ilk uygulaması Eşrefoğlu Hamam’ında olmuştur.

XII ve XIII. yüzyıl Selçuklu Hamamlarının sıcaklık kubbesinde tekli ışık sistemi görülürken, XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Eşrefoğlu Hamamı’nda da görüldüğü üzere birleşik ışık gözleri ilave edilerek ışık sistemi çoğaltılmış ve içerisi daha fazla aydınlatılmıştır⁴⁷².

Hamamın süslemeleri, soğukluk ve sıcaklık bölümlerindeki sıva üzerine kalıpla basılarak elde edilmiş motiflerdir. Sıva kurumadan önce hazırlanan kalıplar ıslak yüzeye bastırılarak süslemeler yapılmıştır. Bu süslemelerde uçları lale ile belirlenen bitkinin arasına rozet ve yıldız motifleri kullanılmıştır. Motiflerde ibrik ve at figürleri de kullanılmış, ibrik İslamiyet’i sembolize ederken, atlı figürü ise Orta Asya figür geleneğini sembolize etmiştir⁴⁷³.

⁴⁶⁹ Önge, 1968, s. 141; Görsel için bkz. Ek-22.

⁴⁷⁰ Konyalı, 1991, s. 276.

⁴⁷¹ Başta medrese, cami ve tekke mimarisinde de kullanılan klasik dört eyvanlı planlama şeklidir. Hamamın ılıklik kısmından, kubbeli yapıya sahip sıcaklık kısmına geçiş yapılır. Dört yöne eyvanlarla açılan sıcaklık kısmının köşelerinde halvet hücreleri bulunmaktadır. Hamamın ölçülerine bağlı olarak halvet ve eyvan sayıları değişmektedir. Plan olarak da haç şekline benzediği için haçvari plan olarak bilinmektedir. Ertuğrul Alidost, “Hamam Yapıları ve Literatürü”, Türkiye Araştırma Literatürü Dergisi, C. 7, S. 13, 2009, s. 255-256.

⁴⁷² Erdemir, 1999, s. 114.

⁴⁷³ Erdemir, 1999, s. 114-115.

3.2.7. Türbeler

Beyşehir ve çevresinde halkın hürmet gösterdiği mezar taşı ve türbeler yer almaktadır. Bunların bir kısmı türbe özelliği taşımadığı gibi bir kısmının ise kime ait olduğu ve hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Aşağıda ele alacağımız türbeler Beyşehir’de Eşrefoğullarına ve sonrasinda bölgede yönetimi elinde bulunduran İsmail Ağa’ya ait türbelerdir. Bilindiği üzere türbeler, hükümdarlara ve evliyalara ait olduğundan halkın ilgisini çekmekte ve halk tarafından ziyaret edilmektedir.

3.2.7.1. Eşrefoğlu Türbesi

Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii’nin doğu tarafında bulunan türbe, kitabesinde de belirtildiği üzere Seyfeddin Süleyman Bey tarafından, H. 701 / M. 1301-1302 yılında yaptırılmıştır⁴⁷⁴. Seyfeddin Süleyman Bey’in vefat etmeden 2 sene önce yaptırmış olduğu türbe, caminin doğu tarafındaki duvarına bitişik şekilde inşa edilmiş, dışarıdan konik bir çatı ve içten kubbe ile örtülmüştür. Sekizgen gövde üzerine kesme taşla yapılmış olan türbe Selçuklu türbelerinin son örneklerindendir⁴⁷⁵.

Türbenin üzerindeki iki satırlık kitabede türbenin kim tarafından ve ne zaman yapıldığı yazarken, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey’e dua ve övgüde bulunulmuştur. Kitabede yer alan yazının aslı ve Türkçesi şöyledir:

امر بانشا هذا التربة المباركة الميمونة المأمونة من عذاب الله تعالى في الدارين
الامير الكبير الاثير [1] الخير
ابو المعالي سيف الحق بالمله والدين سليمان ابن اشرف في شهر سنة احد
وسبعماية

“Allah’ın dünya ve ahiret azabından emin olan bu mübarek türbeyi şan ve şeref sahibi büyük emir yücelikler babası din ve millet kılıcı Eşrefoğlu Emir Süleyman yedi yüz bir senesinde yaptırdı.”⁴⁷⁶

⁴⁷⁴ Akyurt, 1940, s. 118.

⁴⁷⁵ Doğan Yavaş, “Eşrefoğlu Camii”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 11, İstanbul, 1995, s. 480; Görsel için bkz. Ek-14.

⁴⁷⁶ Akyurt, 1940, s. 119.

Türbenin cevizden işlenmiş olan kapısında “türbeye güven ve selamette giriniz” manasına gelen ve sülüs yazı ile sağ kanadında “üdhulüda”, sol kanadında ise “selamün aminiyn” yazmaktadır.

Kubbesi gösterişli kıvrık dallar ve firuze yıldızlı çini ile kaplı olan türbenin içinde üç kabir yer almaktadır. Bu kabirler Seyfeddin Süleyman Bey’ e, karısına ve oğluna aittir. Seyfeddin Süleyman Bey ve oğluna ait olan kabirde o günün giyiniş tarzı olan mahrutı kavuklar bulunmaktadır. Cesetlerin bulunduğu bölüme ise türbe kapısı haricinden, zeminden bulunan başka bir kapıdan girilmektedir. Cesetler de mumyalanma yöntemi kullanılmışsa da günümüze ecdadın kafatasları ve kemikleri kalmıştır⁴⁷⁷.

3.2.7.2. İsmail Ağa Türbesi

Eşrefoğlu Beyliği’nin yıkılmasından sonra 44 sene Beyşehir yönetimini elinde tutan İsmail Ağa’nın, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii’nin batısında yer alan medresenin içindeki türbesidir. Medresenin kapısından içeri girince tam karşıda yer alan türbe kesme taş ile yapılmıştır. Giriş kapısı türbenin doğusunda yer almakta ve batısında yer alan tek pencereden de rahat bir şekilde türbenin içi görülebilmektedir.

Cenazelik bölümü bulunmayan türbenin içindeki sandukanın ayak kısmında Arapça yazılı bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabede H. 780 / M. 1378 yılında vefat eden İsmail Ağa için şehit vasıfları kullanılmış, ancak şehit olarak mı öldüğü yoksa eceliyle mi öldüğü bilinmemektedir.

انتقل الامير المرحوم
المغفور السعيد الشهيد
اسماعيل آغا بن خليل آغا تغمدهما (الله)
بغفرانه كتب في اوائل شوال سنة ثمانين وسبعماية

Kitabenin Türkçe tercümesi şu şekildedir: “Rahmetli, mağfiretli Mes’ud şehid Halil Ağaoğlu Emir İsmail Ağa ahirete göçtü Allah baba oğlu onları rahmetine bol versin. Bu 780 yılı şevvali evvellerinde yazıldı.”⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Ö. Tekin ve Bilginer, 1945, s. 143.

⁴⁷⁸ Konyalı, 1991, s. 272.

İsmail Ağa Türbesi, halk tarafından Süt Dede Türbesi olarak anılmıştır. Bunun sebebi de sütü olmayan ve sütü kesilen kadınların türbeyi ziyaret ederek sütlerinin geleceklere inandıklarından dolayıdır.

3.2.8. Zaviyeler

Anadolu’da fethedilen topraklar üzerinde kurulan ilk Türk yerleşmeleri ile beraber zaviyeler de inşa edilmiştir. İki temel amacı bulunan zaviyelerin amaçlarından bir tanesi Selçuklular döneminde kimsesi olmayan, boş gezen ve garip insanların barındığı sosyal yardım kurumları niteliğinde hizmet vermiştir. Zaviyeler genellikle şehir içinde mahallelerde ya da şehre yakın yerlerde yer almıştır. Zaviyelerin diğer amacı ise Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde büyük bir rol oynamış birçok mahalle, köy ve kasabanın da çekirdeğini oluşturmuş, burada verilen dini eğitimlerle halkın İslam dinini öğrenmesi sağlanmıştır.

3.2.8.1. Çilledâr Sultan Zaviyesi

Farsça *Çile* ya da *Çille*, dervişlerin kırk gün boyunca nefis eğitmeleri ve bir yere kapanık Allah’a zikretmekle meşgul olmaları anlamındadır. Bu şekilde yapanlara *Çilledâr-Çelledâr* demişlerdir. Bu zaviyede böyle yapanlara nispet edilerek bu adı almıştır.

Çilledâr Zaviyesi, Beyşehir’in 3 km güneyinde İskender mesiresi olarak bilinen hafif bir tepenin yamacında bulunmaktadır. Eşrefoğlu Beyliği’nin yıkılmasından sonra Beyşehir’de hüküm sürmüş olan İlhanlı Beyi İsmail Ağa tarafından XIV. yüzyılın ikinci yarısında yapılmıştır. Külliye tarzında yapıldığı bilinen zaviyede aşhane, tabakhane, derviş odaları, şeyh daireleri ve türbe yer almıştır⁴⁷⁹.

Zaviyenin vakıfları arasında iki taşlı bir değirmenin yarısı, iki adet dükkân, bir dönüm bağ, ayrıca birisi Biten’de, birisi zaviyenin yanında, ikisi de şehrin önündeki çeşitli yerlerde ve Suğla’da bir dönüm bağdan oluşmaktadır⁴⁸⁰.

Memduh Yavuz Süslü’nün vermiş olduğu bilgilere göre; zaviye türbesinin doğusunda bulunan yıkıntı çok eskiden derviş odaları, mutfak, mescit gibi yerleri bulunan

⁴⁷⁹ Konyalı, 1991, s. 97.

⁴⁸⁰ Konyalı, 1991, s. 97.

bir yapıymış. Zaviyede devam edenlere yemek çıkmış ve dersler verilmiştir. Dışarıdan gelen yabancı kişilere de burada yemek ikram edilmiştir⁴⁸¹.

Zaviye türbesinin içinde Selçuk tarzında ve sanduka şeklinde 3 kabir taşının bulunduğu bunlardan birisinin yazısız, diğer ikisinin yazılı olduğu Yusuf Akyurt tarafından ifade edilmektedir⁴⁸². Türbenin tabanı taş döşemeli, sekizgen gövdeli, içten kubbe ve dıştan konik külahla örtülüdür. Ayrıca zaviyenin önünde harçlı taşla örülmüş bir çingiraklı kuyusu da bulunmaktaydı. 1966 yılında buradaki türbenin sadece temelleri görülebiliyorken, günümüzde ise tamamen yok olmuştur.

İsmail Ağa tarafından yapılan zaviyeyi; türbe, tekke ve zaviyeler kanunun çıkmasından sonra Beyşehir Kaymakamı Abdünnafi yıktırılmıştır. Zaviyede bulunan iki sanduka Müftü Ömer Tekin tarafından Eşrefoğlu Camii bahçesine kaldırılmıştır. Arapça gramerler yazılmış bu sandukaları inceleyen İbrahim Hakkı Konyalı, sandukadan birisinin kitabesini şu şekilde çevirmiştir: *“Bu türbe merhum ve mağfur 765 yılında ölen İsmail Ağa oğlu Seydî Ahmed’indir.”* Diğer sandukanın ise H. 777 / M. 1375 yılında ölen *mihir Ağa kızı Arap Melek Hatun’a* ait olduğunu belirtmiştir. Melek Hatun’un, İsmail Ağa’nın oğlu Seydî Ahmed’in eşi olduğu düşünülmektedir⁴⁸³.

3.2.8.2. Kalenderhâne Zaviyesi

Beyşehir merkezde İsmail Ağa tarafından H. 755 / M. 1354 yılında yaptırılmıştır. Zaviyede tekke şeyhlerinden Cemaleddin’e ait olan türbe muntazam kesme taşlarla yapılmış, ancak zaviye ve türbe şehir meydanı açma bahanesiyle 1953 yılında yıkılmış günümüzde ise zaviyeden geriye kırık bir kitabeden başka hiçbir şey kalmamıştır⁴⁸⁴.

3.2.9. Beyşehir Kalesi

Türkiye Selçuklu Sultanı Gıyaseddin II. Mesud zamanında, Emir Seyfeddin Süleyman Bey tarafından Cemâziyelevvel 689 / Mayıs 1290 yılında inşa edilmiştir. Seyfeddin Süleyman Bey, Beyşehir Kalesi’ni yaptırdıktan sonra beyliğin merkezini Gorgorum’dan Beyşehir’e taşımıştır⁴⁸⁵.

⁴⁸¹ Süslü, 1934, s. 61.

⁴⁸² Akyurt, 1940, s. 125.

⁴⁸³ Konyalı, 1991, s. 97-98.

⁴⁸⁴ Konyalı, 1991, s. 251.

⁴⁸⁵ Görsel için bkz. Ek-23.

Kapının üstünden üç kitabe bulunmakta, solda bulunan ilk inşa kitabesinde kalenin yapılış tarihi ve kim tarafından yapıldığı yazmaktadır⁴⁸⁶. Kitabe ilk defa İbrahim Hakkı Konyalı tarafından yayımlanmıştır. Kitabenin aslı ve Türkçesi şu şekildedir:

— امر بعمارة هذا البلد المبارك المسمى بسليمانشهر في أيام
— السلطان الاعظم غياث الدنيا والدين ابو الفتح
— مسعود بن كيكافوس خلد الله ملكه الامير المعظم سيف الدين
— سليمان بن اشرف اعز الله انصاره في جمادى الاول سنة تسع وثمانين
وسمائه

“Süleymanşehir adı verilmiş bu belde din ve dünyanın yardımcısı büyük Sultan Ebü'l-Feth Mesud bin Keykâvus -Allah mülkünü ebedi kılsın- zamanında büyük Emir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman -Allah ona yardım edenleri aziz eylesin- altı yüz seksen dokuz senesi cemâziyelevvelinde yaptırmıştır.⁴⁸⁷”

Beyşehir Kale Kapısı'nın üstünde ve sağ tarafta bulunan sülüs yazılı kitabede, Osmanlı Padişahı I. Ahmed devrinde Süleymanşehri (Beyşehir)'nin yeniden imar edilişi belirtilmektedir.

والله (فالله) خير حافظاً
سليمان شهر آباد اولدى سرمد
بنام شهریار سلطان احمد

-Vallahü hayrün hâfıza

-Süleymanşehir âbâd oldu sermed

-Benam-i şehriyâr Sultan Ahmed

Kitabenin ilk bölümünün anlamı şu şekildedir:

“Allah koruyanların en hayırlısıdır.

Süleymanşehri Sultan Ahmed adına imar edildi.”

⁴⁸⁶ Görsel için bkz. Ek-23.

⁴⁸⁷ Konyalı, 1991, s. 200-201; Akyurt, 1940, s. 101.

Kale Kapısı'nın üstünde ve ortada bulunan üçüncü kitabe ise şöyledir:

در خیر من دخل علیها کان امینا تحصنت لله
۱۰۱۴ ۱۰۱۳

Tahassenat lillah 1013 Men dehalé aleyhe kâne emînâ Der-i hayr 1014

(Allah için sağlam yapıldı) (kim girerse emniyette olur) (hayr kapı)

بر خرابه تله سی وار ایلدی بویک شهر نیک جمع اولوب اهل ولایت کلدی بنیاد ایلدی
باعث تعمیری فضل الله دفتر دار اولوب اولدی تاریخانی دفتر دار آباد ایلدی

“Bir harabe kalesi var idi bu Beyşehirin, Cem olub ehl-i vilayet geldi bünyad eyledi.

*Bais-i tamiri Fazlullah defterdâr olup, Oldu tarihinin defterdar âbâd eyledi.*⁴⁸⁸”

Osmanlı Devleti zamanına ait iki kitabede belirtilenlerden anlaşılacağı üzerine kale, Osmanlı Padişahı I. Ahmed döneminde, Defterdar Fazlullah Efendi'nin girişimleri ile şehir halkının da katılımıyla tamir edilmiştir. H. 1013 / M. 1605 yılında başlatılan tadilat, H. 1014 / M. 1606 yılında kısa bir sürede tamamlanmıştır⁴⁸⁹. Günümüzde kaleden geriye kalan tek bölüm kalenin kapısıdır.

Beyşehir Kalesi'nin, batısında ve kuzeyinde olmak üzere iki kapısının olduğunu Memduh Yavuz Süslü eserinde belirtmiştir. Memduh Yavuz Süslü, günümüze kadar ulaşmış olan kuzey kapısının haricinde, kalenin batı tarafında göle açılan bir kapının daha mevcudiyetini belirtmektedir⁴⁹⁰. Kalenin batı kapısının izleri yakın zamana kadar görülebilmekteyken zaman içerisinde üstü kapatılmış ve bununla ilgili herhangi bir yapı gün yüzüne çıkarılmamıştır. Kalenin doğusunda üçüncü bir kapısının daha olduğu düşünülmektedir. 2017 yılında İçerişehir Mahallesi'nde eski otogarın bulunduğu alanda yapılan araştırma kazısında burç ya da kale kapısı olduğu düşünülen kalıntılar ortaya

⁴⁸⁸ İbrahim Hakkı Konyalı, Kale Kapısı üzerindeki bu kitabeleri günümüz Türkçesine çevirerek ilk defa kendisi tarafından düzgün yayımlandığını iddia etmiştir. Konyalı, 1991, s. 202-203; Akyurt, 1940, s. 101.

⁴⁸⁹ Farklı kaynaklarda kalenin Osmanlı Devleti Padişahı IV. Murad döneminde tamir ettirilmiş olduğu belirtilmektedir. Ancak kalenin kitabesinde belirtilen tadilat tarihine baktığımız zaman IV. Murad döneminde değil de I. Ahmed zamanında tadilat edildiğini öğrenebiliyoruz. Konyalı, 1991, s. 202.

⁴⁹⁰ Süslü, 1934, s. 40.

çıkarılmıştır. Kuzeyinde mevcut olan Kale Kapısı'ndan istikametle günümüzde Eşrefoğlu İlköğretim Okulu yanından geçen surlara ait kalıntılardan yola çıkılarak düşünüldüğü zaman, araştırmalarda ortaya çıkan bu kalıntının kalenin doğusunda üçüncü bir kapısı olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Ancak bununla ilgili yeteri kadar araştırma yapılmadan, ortaya çıkarılan bu kalıntılarında üstü kapatılmıştır. Ayrıca kalenin içerisinde yer altı geçitleri de bulunmaktadır. Bunlar, bir saldırı zamanında su temini için göle açılan yer altı gizli geçitleri olduğu gibi bir kaçış yolu olarak da kullanılmıştır⁴⁹¹.

⁴⁹¹ Memduh Yavuz Süslü, kalenin 1934 yılındaki durumu ile ilgili şunları ifade etmektedir: “çemçem çeşmesinin karşısından, kereste fabrikasının arkasından, gölün kıyısından, balıkhanenin otuz metre doğusundan geçerek kuzeye karşı kırılır ve kuzey kapsında biter. Kale duvarının göl kıyısından başka diğer yan duvarları ve ön kısımdaki duvarlarında 7 metre genişliğinde, 5 metre derinliğinde şarapoller vardır. Kalenin kullanıldığı dönemlerde bu şarapollere su salınmış, düşman saldırıları bu suretle kolayca def edilmiştir. Kale içinde 2 sığın yolu vardır. Birisi, icabında gölden su almak için yapılmış, diğeri ise doğu tarafındaki kapıya varır.” Süslü, 1934, s. 43.

SONUÇ

Tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Beyşehir, bulunduğu konum itibariyle de canlılığını Selçuklular döneminde de korumuştur. Akdeniz Bölgesi ile olan bağları ve Göller Yöresinin bir unsuru olması bu canlılığı korumasında etkili olmuştur.

XI. yüzyılda Selçuklu fetihleri ile birlikte Türk egemenliğine giren Beyşehir, XII ve XIII. yüzyıldan itibaren toparlanma yaşayarak bölgedeki Hristiyan unsurlarla da sıkı bir ilişki kurulmuş ve farklı uluslardan insanların bir arada yaşadığı Türk-İslam şehrine dönüşmüştür. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad döneminde yapılan Kubâd-âbâd Şehri ve Sarayı ile devletin ikinci idari merkezi olmuş, aynı zamanda doğal güzelliğiyle de sultanların ve yakınlarının dinlenme yeri olarak görülmüştür. Özellikle ava tutkusu ile bilinen I. Alâeddin Keykubad boş zamanlarında Beyşehir dağlarına ava çıkmış ve av merasimleri düzenlemiştir. Kubâd-âbâd, aynı zamandan Selçuklular döneminden günümüze kalan tek saray örneği olması açısından da önem arz etmektedir. Selçuklular döneminde, Akdeniz ticaret yollarının da bölgeden geçmesi, ekonomik canlılığında artmasını sağlamış ve bölgede refah dönemi yaşanmıştır.

XIII. yüzyıldan itibaren Selçuklu merkezi otoritesinin zayıflaması ve Moğol saldırıları, bölgeyi tekrar istikrarsızlığa sürüklemiştir. Selçuklu merkezi otoritesinin ortadan kalkması Moğollara bağlı vassal bir devlet haline gelmesi ile beylikler çağı başlamıştır. Bölgede kurulan Eşrefoğlu Beyliği, yapmış olduğu mimari yapılarla döneme damgasını vurmuştur. Beyliğin isim babası Eşref Bey'in kökeni hakkında kesin bilgi bulunmasa da, El-Ömerî'nin de belirttiği gibi Türk-İslam otoritesine sahip bir beylik olan Eşrefoğulları, tarihi ve kültürel anlamda Beyşehir'i öne çıkarmıştır. Özellikle bırakmış olduğu eserlerle de Türk-İslam kimliğinin korunmasını sağlamıştır. Beyliğin kurucusu Seyfeddin Süleyman Bey'in kendi ismini vererek yaptırmış olduğu cami, günümüzde hâlen kültürel mimari özelliğini korumaktadır. Cami ile beraber yüzyıllardır kullanılan mescit, hamam, han, medrese gibi mimari yapılar insanlığa hizmetlerini sonraki yıllarda da devam ettirmiş ve şehrin simgeleri haline gelmiştir.

Beyşehir çevresinde ve adalarda, tarıma elverişli arazilerin büyük çoğunluğunda hububat yetiştiriciliği yapılırken, bağcılık, meyve ve sebzeçilikte yapılmıştır. En çok üretilen tahıl ürünü buğday olmuş, bunun yanında afyon, arpa, burçak, darı, yulaf, nohut

ve fiğ ürünleri de yetiştirilmiştir. Köylerde de dâhil olmak üzere tarımsal faaliyetlerde ortaya çıkarılan artı ürünler, Beyşehir’de kurulan pazarlarda satılmıştır. Ekonomik yönden diğer bir kazanç unsurunun da balıkçılık faaliyeti olduğunu görmekteyiz.

XIII. yüzyıl sonları ile XVI. yüzyıl başlarında Beyşehir yöresinde etkinliğini sürdüren Eşrefoğulları, Mübarizüddin Mehmed Bey döneminde önemli ilim insanları ve şairleri de himaye etmiş ve onlardan faydalanmıştır. Ulu Arif Çelebi ile yakın ilişkiler kurarak İlhanlılarında büyük saygı duyduğu Mevlevi tarikatını benimsemiş, aynı zamanda Yesevî dervişlerinden Seyyid Harun Veli ile de dostane ilişkiler kurmuştur. Hem Mevlevi hem de Yesevîlik gibi iki farklı tarikat temsilcilerine de sempati ile yaklaşması politik bir hamle olarak düşünülmektedir. Mübarizüddin Mehmed Bey’in vefatından sonra yerine geçen oğlu II. Süleyman Şah, İlhanlılara karşı bağımsızlık mücadelesine girişmiş ancak bunda başarılı olamamıştır. II. Süleyman Şah’ın, İlhanlı Devleti’nin Anadolu’yu kontrolü için atamış olduğu Demirtaş Noyan tarafından öldürülmesiyle, Eşrefoğulları tam bir beylik haline gelemeden kısa sürede içerisinde tarih sahnesinden çekilmiştir. Tam bağımsız bir beylik olamamasının temel nedenleri arasında, Başkent Konya’ya yakın konumda bulunması, İlhanlıların baskısını hissetmesi ve etrafında Karamanoğulları, Hamidoğulları gibi beyliklerin bulunmuş olması etkili olmuştur.

Demirtaş Noyan’ın, Mısır’a firar edip öldürülmesinden sonra İlhanlıların Anadolu’daki hâkimiyeti giderek zayıflamıştır. Eşrefoğullarının toprakları Karamanoğulları, Hamidoğulları ve Germiyanogulları arasında paylaşılmış, beylik merkezi Beyşehir havalisi ise sık sık Karamanoğulları ile Hamidoğulları arasında el değiştirmiştir. İlhanlı Hükümdarı Ebu Sa’id Bahadır Han’ın Anadolu’ya gönderdiği emirlerden biri olan Halil Ağazade İsmail Ağa, Beylerbeyi sıfatı ile 44 yıl boyunca Beyşehir’i yönetmiştir. Halil Ağazade İsmail Ağa’nın Karamanoğullarına biat etmesi ile bölge Karamanoğulları topraklarına dâhil olmuştur. Beyşehir ve çevresi ilk defa Osmanlı Padişahı I. Murad döneminde Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlılar ile Karamanoğulları arasında sürekli mücadele sahasına haline gelmekten kurtulamayan Beyşehir, iki güç arasında sürekli el değiştirmiştir. Osmanlı Padişahı II. Mehmed döneminde Osmanlı hâkimiyetine girerek istikrarlı bir dönem yaşayabilmiştir. Ancak Selçuklular döneminde siyasi, askeri ve ticari açıdan stratejik bir noktada olan

Beyşehir'in, Osmanlı döneminde gerek çevre illerdeki ekonomik gelişmelerden dolayı gerekse coğrafyasından dolayı eski canlılığını yakalayamadığı görülmektedir.

Beyşehir, İslam tarihi ve Hristiyanlık tarihi açısından önemli merkezleri barındırmış, sahip olduğu zengin tarihsel mirası ile XVII ve XVIII. yüzyıldan itibaren batılı bilim adamlarının da dikkatini çekmiş ve sık sık ziyaret edilen bir bölge olmuştur. Beyşehir tarihsel mirası ile beraber doğal güzelliğiyle de günümüzde halen cazibe merkezi olma özelliğini korumaktadır.

KAYNAKÇA

Ana Kaynaklar

- Abu'l Farac, (1950). *Abû'l-Farac Tarihi*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), II, Türk Tarih Kurum Yayınları.
- Ahmed Eflâki, (1973). *Ariflerin Menkıbeleri II*, (çev. Tahsin Yazıcı), Hürriyet Yayınları.
- Anonim Selçuknâme, (1952). *Türkiye Selçukluları Devleti Tarihi III*, (çev. Feridun Nafiz Uzluk).
- Âşık Paşazade, (2003). *Osmanoğulları'nın Tarihi*, (haz. Kemal Yavuz ve Mehmet Ali Yekta Saraç).
- El-Ömerî, (2014). *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l Ebsâr*, (çev. D. Ahsen Batur), Selenge Yayınları.
- Ioannes Kinnamos, (2001). *Historia (1118-1176)*, (çev. Işın Demirkent), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İbn Battûta, (2000). *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, (çev. A. Sait Aykut), 2, YKY Yayınları.
- İbn Bibi, (2014). *El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l Umûri'l-Alâ'iyye Selçuknâme*, (çev. Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbar*, (çev. Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Niketas Khoniates, (1995). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (çev. Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Nizamü'l-Mülk, (2009). *Siyasetname*, (çev. Mehmet Taha Ayar), Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Süryani Mihail, (1944). *Süryanî Patrik Mihail'in Vakayinamesi İkinci Kısım (1042-1195)*, (çev. Hrant D. Andreasyan).

Araştırma Eserler

- Akurgal, E. (2005). *Anadolu Kültür Tarihi*, Başak Matbaacılık.
- Akyurt, Y. (1940). “Beyşehir Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi”, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, Maarif Matbaası, 91-129.
- Alibayhan, A. ve Ertekin, M. Z. (2015). “Eserlere Adanmış Bir Hayat: İbrahim Hakkı Konyalı Hayatı ve Eserleri” *Şehirlerin Sevdalıları İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 1-99.
- Alperen, B. (2001). *Beyşehir ve Tarihi*, Büyük Sistem Dershanesi Yayınları.
- Arık, R. (2000). *Kubâd-âbâd Selçuklu Saray ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Armağan, A. (2002). “Tarihsel Süreç İçinde Teke Yöresi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi 2002, XX* (32), 1-19.
- Arslan, M. (2011). “Yalvaç-Beyşehir-Suğla Oluğu'nun M.Ö 500-M.S 500 Yılları Arası Tarihi”, (Doktora Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Aslanapa, O. (1991). “*Anadolu’da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi*”, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ayva, A. (2018). “Beyşehir ve Çevresinde Halk Kültürü”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşgın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bahar, H. (2018). “Eşrefoğlu Beyliği Öncesi Bölgenin Antik Jeopolitiği”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşgın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bahar, H. (2007). “Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları 2006”, *XXV. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, Çanakkale, 235-255.
- Baykara, T. (2018). “Eşref-Oğulları ve Yörede Gelişen Türk Şehir Hayatı”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve*

- Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Baykara, T. (1985). *Türkiye Selçukluları Döneminde Konya*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bayraktar, M. (2004). “Seyyid Harun Veli ve Türbesi”, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezi Kongresi Bildirileri [23-27 Eylül 2002 Mersin]*, 277-285.
- Cahen, C. (2000). *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ceylan, M. A. (2017). “Myriokephalon Savaşı (17 Eylül 1176) Açısından Konya Bağirsak Boğazı’nın Coğrafi Özellikleri”, *Selçuklu Araştırma Dergisi*, 1-39.
- Çaycı, A. (2008). *Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çetin, H. (2012). *İlhanlı Hâkimiyeti Altında Anadolu’da Siyasetin Temel Dinamiği: Göçebe Moğol-Türkmen Çatışması*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume, 7(4), 1203-1216.
- Çetinaslan, M. (2018). “Beyşehir Eşrefoğlu Camii’ndeki Mahfillerin Anadolu Cami Mimarisindeki Yeri ve Önemi”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çetinaslan, M. (2018). “Taş Vakfiyeler ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii’nin Taş Vakfiyesi”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Demir, M. (2002). “İlhanlı Devleti’nin Yıkılış Sürecindeki Siyasi Gelişmeler”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 8, Yeni Türkiye Yayınları, 376-385.
- Demircioğlu, H. ve İnalçık, H. (1948). “Tarih Enstitüsünün Orta Anadolu Gezisi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6(3), 169-187.
- Demirkent, I. (2002). “Kılıçarslan I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25, 396-399.

- Develioğlu, F. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi.
- Durukan, A. (1989). “Selçuklular Döneminde Ticaret Hayatı ve Antalya”, *Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri*, Antalya Valiliği Yayınları, 50-59.
- Dündar, M. (2019). “Kubâd-âbâd Sarayı Su Kaynakları ve Altyapı Sistemi”, *Beyşehir Gölü Kıyısında Bir Selçuklu Sitesi: Kubâd-âbâd*, (Editörler: Alptekin Yavaş ve Oğuz Koçyiğit), Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Efe, İ. (2018). “Beylikler Dönemi Nadide Eserlerden Beyşehir’deki Eşrefoğlu Camii”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşgın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Erdem, İ. (1995). "XIII. Asrın İkinci Yarısı ile XIV. Asrın İlk Yarısı arasında Göller Bölgesinin Siyasi, İktisadi ve Kültürel Vaziyetine Genel Bir Bakış", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XVII(28), 51-63.
- Erdemir, Y. (1999). *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*, Beyşehir Vakfı Yayınları.
- Erdemir, Y. ve Yavuzylmaz, A. (2010). “Alâeddin Keykubad’ın Sanat Anlayışı ve Konya’da İnşa Ettirdiği Mimarlık Eserleri”, *I. Alâeddin Keykubad ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, (Editörler: Yusuf Küçükdağ ve Mustafa Çıpan), Damla Ofset Yayınları.
- Erdoğan, M. A. (1989). *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Beyşehir Sancağı (1466-1584)*, (Basılmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Erdoğan, M. A. (1991). “Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camiinin Vakıfları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, VI(I), Ege Üniversitesi Basımevi, 91-109.
- Erdoğan, M. A. (2009). “Seydişehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 37, 24-25.
- Erdoğan, M. A. (2018). “Osmanlı Belgelerinde Eşrefoğulları ve Eşrefoğlu Külliyesi”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi*,

- Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ersan, M. ve Alican, M. (2014). *Türklerin Kayıp Yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları.
- Ertuğrul, A. (2009). “Hamam Yapıları ve Literatürü”, *Türkiye Araştırma Literatürü Dergisi*, 7(13), 241-266.
- Eskikurt, A. (2017). “Ortaçağ Kroniklerine Göre 17 Eylül 1176 Myriokephalon Zaferi (Bağırsak Boğazı-Konya)”, *Selçuklu Araştırma Dergisi*, 74-98.
- Eyüboğlu, B. (1979). *Dünden Bugüne Beyşehir*, Kuşak Ofset.
- Geyikoğlu, H. (2014). “Moğollar’ın Selçuklular’dan Sonra Anadolu’ya Hâkim Olma Faaliyetleri ve Karanbük Savaşı”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (52), 95-112.
- Göde, K. (1997). *Türk İslam Kültür ve Medeniyet Tarihi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Göksu, E. (2018). *Türkiye Selçuklularında Ordu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gönen, S. (2007). “Efsanelere Göre İnsan Adlarından Kaynaklanan Yerleşim Yeri Adları ve Beyşehir Adı”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (17), 257-266.
- Haykıran, K. R. (2009). “Anadolu’da Bir İlhanlı Valisi: Demirtaş Noyan (1314-1328)”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 161-177.
- Hızlı, K. (2018). “1905 Yılında Küçük Asya’da At Sırtında Seyahat Hans Hermann Schweinitz ve Eşinin Anadolu Seyahati”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırma Dergisi*, 4(6), 82-88.
- İplikçioğlu, B. (1994). *Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları*, Bilim Teknik Yayınevi.
- İplikçioğlu, B. (2007). *Hellen ve Roma Tarihinin Anahtarları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Karadeniz, H. B. (2018). Eşrefoğullarının Anadolu Beylikleri Arasındaki Yeri ve Önemi (1284-1326)”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Karpuz, H. (2007). “Konya Kızılören Hanı”, *Türkiye Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Editör: Hakkı Acun, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, S. (2013). *Selçuklularda Toplumsal ve Kültürel Hayat*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı.
- Kayhan, H. (2018). “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kemaloğlu, M. (2013). “Türkiye Selçuklu Tarihi Birinci Elden Kaynakları”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 1-32.
- Kesik, M. (2008), “ Sâdeddin Köpek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 35, 392-393.
- Kesik, M. (2018), Anadolu Türk Beylikleri, Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kırca, E. (2016). “Münşeât Mecmuâlarının Tarihi Gelişimi ve Râmi Mehmed Paşa’nın ‘Hulâsa-i İnşâ’ İsimli Eseri”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 2(3), 84-100.
- Koca, S. (2002). “Anadolu Türk Beylikleri”, *Genel Türk Tarihi*, (Editörler: Hasan Celal Güzel ve Ali Birinci), 4, Yeni Türkiye Yayınları.
- Koca, S. (2002). “Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, (Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), 6, Yeni Türkiye Yayınları, 1220-1319.
- Koçyiğit, O. (2014). “Beyşehir Gölü Kıyılarında Tespit Edilen Roma Dönemi Mezar Stelleri”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, (147), 79-92.
- Kofoğlu, S. (2018). “Selçuklu Sonrası Güneybatı Anadolu’da Bir Uç Beyliği: Eşrefoğulları” *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Konyalı, İ. H. (1991). *Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Konyalı, İ. H. (2007). *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, (Haz. Muhammet Ali Orak ve Ali Bektaş), Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Korucu Üçüncü, B. ve Muşmal, H. (2014). *Tarihi Süreçte Beyşehir Gölü ve Adalarında Hayat*, Palet Yayınları.
- Koyuncu, M. (2013). “Velid I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43, 30-31.
- Kunduracı, O. (2017), “Konya-Alanya Güzergâhındaki Selçuklu Kervansaraylarının Eşrefoğlu Beyliği’ne Sunduğu Katkıları”, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 181-208.
- Memiş, E. (2013). *Eskiçağ Türkiye Tarihi*, Ekin Basımevi.
- Merçil, E. (2013). *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Meydan, A. (2011). *Beyşehir Doğa Eğitimi Bilim ve Doğa İle Başbaşa 12 Gün*, Maya Akademi.
- Muşmal, H. Kunt, İ. ve Çetinaslan, M. (2014). “Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Külliyesindeki Türbelerde Yer Alan Mezar Taşları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (35), 165-216.
- Muşmal, H. ve Sönmez, M. (2015). “İbrahim Hakkı Konyalı’nın Beyşehir ile İlgili Çalışmaları”, *Şehirlerin Sevdalıları İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 7, 201-213.
- Muşmal, H. (2017). “Eşrefoğulları’ndan Günümüze Beyşehir Kent Merkezi’nin Demografik Gelişimi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (42), 381-393.
- Muşmal, H. (2005). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)*, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı.
- Ocak, A. Y. (2000). *Babailer İsyanı*, Dergâh Yayınları.
- Oral, Z. (1953). “Kubâd-âbâd Nasıl Bulundu?”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 171-194.
- Ostrogorsky, G. (2011). *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Önder, M. (1988), “Seydişehir’de Seyyid Harun Külliyesi, Vakıflar ve Bânisi”, *Vakıflar Dergisi*, XX, 13-28.
- Önge, Y. (1968), “Konya - Beyşehir’de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı”, *Vakıflar Dergisi*, Baha Matbaası, (7), 139-144.
- Özcan, K. (2018). “Selçuklu Çağında Beyşehir Havzası Mekânsal ve İşlevsel Rol”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşgün ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özergin, M. K. (1965). "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", *Tarih Dergisi*, XV(20), 141-170.
- Polat, M. S. (2004). *Selçuklu Göçerlerinin Dünyası: Karacuk'tan Aziz George Kolu'na*, Kitabevi Yayınları.
- Quentin, S. (2006). *Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*, çev. Erendiz Özbayoğlu, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi.
- Sevim, A. ve Meçil, E. (2014). *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevim, A. ve Yücel, Y. (1989), *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevim, V. (2004). *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yayınları.
- Soyaslan, İ. ve Hepdeniz, K. (2018). “Beyşehir Gölü Havzasının Yeraltısuyu Akım Modellemesi Esaslı Hidrojeolojik Özelliklerinin Değerlendirilmesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, (9), 63-74.
- Spuler, B. (2011). *İran Moğolları*, çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Süslü, M. Y. (1934). *Eşrefoğulları Tarihi ve Beyşehir Kılavuzu*, Babalık Matbaası.
- Şeker, M. (2018). “Eşrefoğlu Bey’ine İthaf Edilen ‘El-Füsûlü’l-Eşrefiyye’ Adlı Eser ile ‘Takârîru’l-Manâsıb’a Genel Bir Bakış”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*,

- (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tay, L. (2017). “Rüçhan Arık, Selçuklu Sarayları ve Köşkleri”, *Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, 636-645.
- Tekin, Ö. ve Bilginer, R. (1945). *Beyşehir ve Eşrefoğulları*, Karaa Matbaası.
- Tekin, Y. (2017). *Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları Beyliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı.
- Teoman, B. ve Teoman, G. (2018). “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Turan, O. (2009). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ötüken Yayınları.
- Turan, O. (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyet Yurdu Basımevi.
- Turan, O. (2014). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Turan, R. (2012). *Selçuklu Tarih El Kitabı*, Grafik Yayınları.
- Uğurlu, K. (2002). “Kubâdâbâd Sarayı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26, 299-300.
- Uslubaş, T. ve DAĞ, S. (2007). *İlkçağlardan Günümüze Dünya Tarihi*, Karma Kitaplar.
- Uyar, M. (2012). “Moğol İstilası Döneminde Selçuklular”, *Selçuklu Tarihi*, (Editör: Refik Turan), Grafik Yayınları.
- Uysal, A. O. (1994). “Konya-Eğirdir Güzergâhında Bazı Kervansaraylar”, *II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (20-22 Mayıs 1993)*, 71-83.
- Uysal, A. O. (2018). “Kubâd-Âbâd’da Eşrefoğullarının İzleri Hakkında Notlar”, *Eşrefoğulları Beyliği: Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I*, (Editörler: Mehmet Şeker, Ahmet Taşğın ve Yakup Kaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1969). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ün, H. İ. (2012). “*Türkiye Selçuklu Sanatı-V*”, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi.
- Ünal, M. A. (2014). *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Fakülte Kitabevi.
- Ünal, R. H. (1976). “Seyid Harun Camii ve Önündeki Üç Kümbet (Seydişehir - Konya)”, *Sanat Tarihi Yıllığı Dergisi*, (6), 48.
- Yakupoğlu, C. ve Musalı, N. (2018). *Selçuklu İnşa Sanatı (Hasan b. Abdülmü'min el-Hôyî'nin Kaleminden)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yavaş, D. (1995). “Eşrefoğlu Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 11, 479-480.
- Yavuz, A. T. (1992). "Türkiye Selçuklu Kervansaraylarında Mekân-İşlev İlişkisi İçinde Savunma ve Barınma", *Vakıf Haftası Dergisi*, (9), 253-284.
- Yazıcı, Nesimi, (2018). *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yazıcı, T. (2004). “Menâkıbu'l-Ârifin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29, 114-115.
- Yiğit, İ. (2011). *Temettuat Defterlerine Göre XIX. Yüzyılda Beyşehir'in Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı.

EKLER

Ek-2: Kubâd-âbâd Sarayı Külliyesi – Büyük Saray.

Ek-3: Kubâd-âbâd Sarayı Külliyesi – Küçük Saray.

Ek-4: Beyşehir Gölü'ndeki Kız Kalesi Adası.

Ek-5: Malanda Köşkü'nün Kalıntısı (Arık, 2000, s. 196).

Ek-6: Yol Çalışmaları Nedeniyle Vadi Tabanının Doğal Görünümünün Değiştiği Bağırsak Boğazı (Konya-Beyşehir Karayolu).

Ek-7: Miryokefalon Kalesi Olması Muhtemel Yer Olan Asar Kale (Balkayalar).

Ek-8: Kubâd-Âbâd Sarayı, “Çift Başlı Kartal” Figürlü Çiniler (Arık, 2000, s. 76,81).

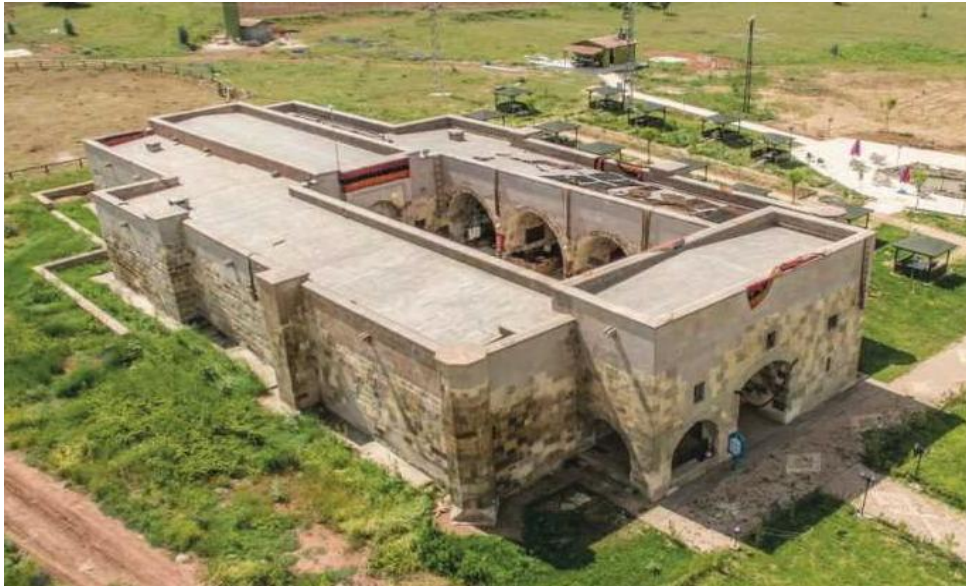
Ek-9: Kubâd-Âbâd Sarayı, “Tavus Kuşu” Desenli Yıldız Çiniler (Arık, 2000, s. 92).

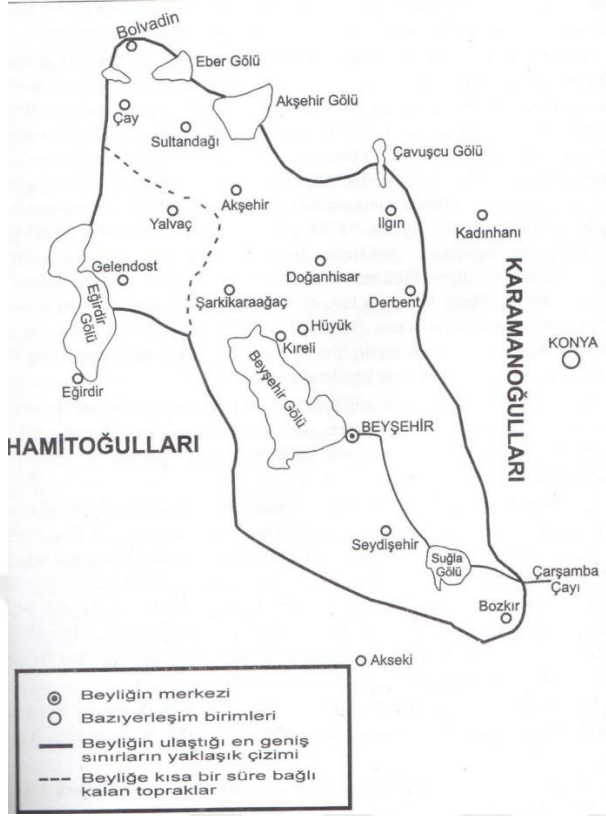
Ek-10: Kubâd-Âbâd Sarayı, “İnsan” Figürlü Çiniler (Arık, 2000, s. 84,138,139).

Ek-11: Konya, Alanya ve Antalya Selçuklu Devri Kervan Yol Güzergâhını Gösteren Harita (Kunduracı, 2017, s. 196).

Ek-12: Kızıloren Hanı.

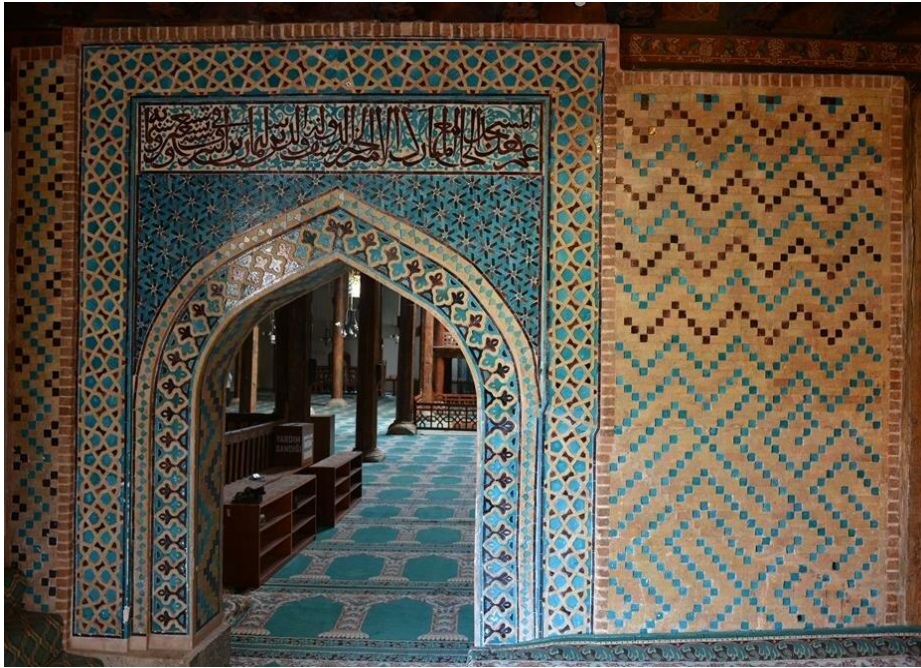
Ek-13: XIV. Yüzyılın Başlarında Eşrefoğlu Beyliği'nin Sınırını Gösteren Harita.

Ek-14: Eşrefoğlu Camii'nin Doğu Duvarı ve Eşrefoğlu Türbesi.

Ek-15: Eşrefoğlu Camii, Ana Girişi ve Birinci Kitabe.

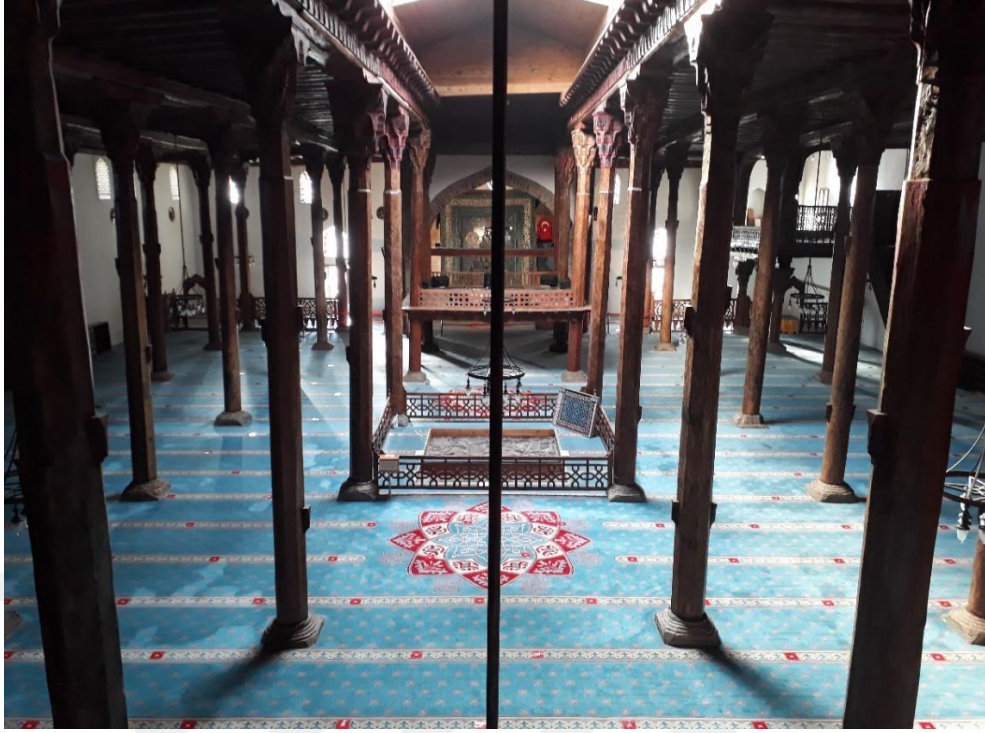
Ek-16: Eşrefoğlu Camii, Çinili Kapı ve İkinci Kitabe.

Ek-17: Eşrefoğlu Camii'nin Mihrabı.

Ek-18: Eşrefoğlu Camii Minberi.

Ek-19: Eşrefoğlu Camii'nin, Bayanlar Mahfilinin Bulunduğu Yerden Görünümü.

Ek-20: Aslına Uygun Olarak Dokunan Türkiye Selçuklu Halısı (Eşrefoğlu Camii'ne Ait XIII. Yüzyılda Dokunmuş Olan Halı, 1932 Yılında Konya Etnografya Müzesi'ne Götürülmüştür).

Ek-21: Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii'nin Kuzeyinde Yer Alan Bedesten.

Ek-22: Eşrefoğlu Hamamı.

Ek-23: Beyşehir Kale Kapısı ve Üstünde Yer Alan Üç Kitabe.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

- **İsim** : Rahmi SİVAS

Eğitim Durumu

- **Lisans Öğrenimi** : Isparta Süleyman Demirel Üniversite Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
- **Yüksek Lisans Öğrenimi:** Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.

Yabancı Dil ve Düzeyi

- **İngilizce** : Orta Düzeyde

İş Tecrübeleri

- **2005 – 2020** : Çeşitli Futbol Kulüplerinde Lisanslı Profesyonel Futbol.
- **2007 – 2013** : Multimedia Bilgisayar ve Güvenlik Sistemleri Teknik Personel.
- **2013 – 2017** : SDÜ Kültür Merkezi Kumanda Odası Teknik Personel.
- **2016 – 2017** : Isparta Gülkent Anadolu Lisesi’nde Stajyer Tarih Öğretmenliği.
- **2018 – 2020** : Doğuş Özel Öğretim Kursu Tarih Öğretmenliği.

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar
